

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

του Φοιτητή:

ΤΖΙΜΟΠΟΥΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΡΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑ

ΘΕΜΑ: « *Οι Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη χωροταξία
και τις πόλεις: Η Επίδρασή τους στην Ελλάδα* »

Βόλος, Ιούλιος 2009

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 7324/1
Ημερ. Εισ.: 10-07-2009
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξινόμησης Κωδικός: ΠΤ - ΜΧΠΠΑ
2009
ΤΖΙ

Στην οικογένεια μου...

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Στο σημείο αυτό δεν θα μπορούσα να παραλείψω να ευχαριστήσω θερμά όλους όσους βοήθησαν με κάθε πιθανό τρόπο στην εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας και στήριζαν είτε γνωστικά είτε ηθικά την προσπάθεια αυτή.

- Πρώτα και κύρια, θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου κ. Γιαννακούρου Γεωργία, Καθηγήτρια του τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, για την συνεισφορά της στην πορεία της συγγραφής της εργασίας μου με τις πολύτιμες συμβουλές που μου έδωσε και τις χρήσιμες παρατηρήσεις της.
- Στη συνέχεια θα ήθελα να ευχαριστήσω όλο το προσωπικό της βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, καθώς και το προσωπικό της βιβλιοθήκης του Μεταπτυχιακού Προγράμματος, του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, για την βοήθεια που παρείχαν στη χορήγηση των βιβλιογραφικών πηγών.
- Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους κοντινούς μου ανθρώπους για την ηθική συμπαράστασή τους σε όλη τη διάρκεια της συγγραφής της εργασίας αυτής.
- Στη συνέχεια, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους του καθηγητές μου του τμήματος Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, για τα εφόδια και τις γνώσεις που μου προσέφεραν, στη διάρκεια της φοίτησης μου στο τμήμα.
- Τέλος, θεωρώ υποχρέωση μου να ευχαριστήσω τους γονείς μου, για όλη την αμέριστη στήριξη και συμπαράσταση που μου έδειξαν τόσο κατά την συγγραφή της διπλωματικής μου εργασίας, όσο και κατά την διάρκεια των σπουδών μου.

ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τόσο η χωροταξία όσο και η αστική πολιτική, δεν κατόρθωσαν μέχρι και σήμερα να αποτελέσουν επίσημες Κοινοτικές πολιτικές. Η Ευρωπαϊκή Ένωση κατά τη διάρκεια της πολυετούς πορείας και των συνεχών διευρύνσεών της χρειάστηκε να αναπροσαρμόσει αρκετές φορές το πεδίο δράσης των πολιτικών της και έτσι ασχολήθηκε και με τα χωρικά ζητήματα. Στην τριαντάχρονη πορεία τους η χωροταξία και η αστική πολιτική συνάντησαν πολλές δυσκολίες. Η περιφερειακή πολιτική και η πολιτική συνοχής έδωσαν τη δυνατότητα να εφαρμοστούν δράσεις και προγράμματα χωρικού χαρακτήρα, που είχαν ιδιαίτερη συμβολή στην ανάδειξη της σημασίας των χωρικών ζητημάτων. Μέσα από πολύχρονες και επίπονες διαδικασίες η χωρική συνιστώσα της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης δείχνει να είναι σε θέση να αναγνωρισθεί ως στόχος και αποστολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ισότιμος προς τους λοιπούς κοινοτικούς στόχους, όπως η εσωτερική αγορά, η βιώσιμη ανάπτυξη κ.λπ.. Τέλος οι χωρικές δράσεις και οι πολιτικές της Κοινότητας άσκησαν επιρροή και στα κράτη-μέλη, και ιδιαίτερα στην Ελλάδα.

Λέξεις Κλειδιά: Ευρωπαϊκή χωροταξία, Χωρική ανάπτυξη, Εδαφική Συνοχή, Αστική Ανάπτυξη, Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου.

ABSTRACT

Neither the spatial planning nor the urban policy achieved to constitute official Community policies. The European Union at the duration of multiannual course and its continuous enlargement needed to rehabilitate many times the field of action of its policies thus it dealt with the territorial subjects as well. In their thirty-year course both the spatial planning and the urban policy met a lot of difficulties. The regional development policy and the cohesion policy offered the potential to apply territorial projects that were of great importance in territorial matters. Through multiannual and tough processes the territorial component of European completion seems to be in position to be recognized as official objective and mission of European Union. In that way this objective becomes equivalent to the remaining Community goals such as the internal market, the sustainable development etc. Finally the territorial action and the policies of Community influenced the state-members, and particularly in Greece.

Key Words: European Spatial Planning, Spatial Development, Territorial Cohesion, Urban Development, European Spatial Development Perspective.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ _____ Σελ. i

Κεφάλαιο 1^ο

ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΙΑΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΡΑΞΗ ΣΤΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΘΗΚΗ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	Σελ. 1
1.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ – Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ	Σελ. 3
1.3 Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΕΟΚ – Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΝΙΑΙΑ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΠΡΑΞΗ	Σελ. 4
1.4 Η ΕΝΤΑΞΙΑΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΚΑΙ Η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ	Σελ. 5
1.4.1 ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ	Σελ. 6
1.5 Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (ΕΤΠΑ)	Σελ. 7
1.6 Η ΕΝΙΑΙΑ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΠΡΑΞΗ – Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ	Σελ. 10
1.6.1 Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ	Σελ. 10
1.6.2 ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΝΙΑΙΑΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΠΡΑΞΗΣ	Σελ. 11
1.6.3 ΔΡΑΣΕΙΣ ΜΕ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ	Σελ. 12
1.6.4 ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ «ΕΥΡΩΠΗ 2000»	Σελ. 14
1.7 ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΣΤΟ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ	Σελ. 15
1.7.1 Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ	Σελ. 15
1.7.2 Η ΕΚΘΕΣΗ «ΕΥΡΩΠΗ 2000+»	Σελ. 16
1.7.3 Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ	Σελ. 17
1.7.4 Η ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗΣ – Η ΕΝΩΣΗ ΤΩΝ 27 ΚΡΑΤΩΝ-ΜΕΛΩΝ	Σελ. 18
1.7.5 ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ (ΣΑΚΧ)	Σελ. 18
1.7.6 ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ (ESPN)	Σελ. 21
1.7.7 Η ΕΔΑΦΙΚΗ ΑΤΖΕΝΤΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ	Σελ. 22
1.8 ΟΙ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ: Η ΕΔΑΦΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ ΚΑΙ Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ	Σελ. 26
1.8.1 Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΕΔΑΦΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ ΣΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΑΛΟΓΟ ΓΙΑ ΤΗ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ	Σελ. 27
1.8.2 Η ΕΔΑΦΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ ΣΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ	Σελ. 29
1.8.3 Η ΕΔΑΦΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ ΣΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΟΝΑΣ	Σελ. 30
1.8.4 Η ΠΡΑΣΙΝΗ ΒΙΒΛΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΔΑΦΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ	Σελ. 32

Κεφάλαιο 2^ο

ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	Σελ. 35
2.2 Η ΕΚΘΕΣΗ «ΕΥΡΩΠΗ 2000»	Σελ. 35
2.2.1 ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ «ΕΥΡΩΠΗ 2000»	Σελ. 36
2.2.2 ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ «ΕΥΡΩΠΗ 2000»	Σελ. 40
2.3 Η ΕΚΘΕΣΗ «ΕΥΡΩΠΗ 2000+»	Σελ. 42
2.3.1 Η ΔΟΜΗ ΤΟΥ «ΕΥΡΩΠΗ 2000+»	Σελ. 43
2.3.2 ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ «ΕΥΡΩΠΗ 2000+»	Σελ. 48
2.4 ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ (ΣΑΚΧ)	Σελ. 48
2.4.1 Η ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΣΑΚΧ	Σελ. 49
2.4.2 ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΣΑΚΧ	Σελ. 51
2.4.3 Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΣΑΚΧ ΣΤΑ ΚΡΑΤΗ-ΜΕΛΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ESPON	Σελ. 52
2.5 Η ΕΔΑΦΙΚΗ ΑΤΖΕΝΤΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ	Σελ. 55
2.5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	Σελ. 55
2.5.2 ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΔΑΦΙΚΗΣ ΑΤΖΕΝΤΑΣ	Σελ. 57
2.5.3 ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΔΑΦΙΚΗΣ ΑΤΖΕΝΤΑΣ	Σελ. 58
2.6 ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ.....	Σελ. 59

Κεφάλαιο 3^ο

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	Σελ. 63
3.2 Η ΠΡΑΣΙΝΗ ΒΙΒΛΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	Σελ.68
3.2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	Σελ.68
3.2.2 ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΟ ΤΟΥ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ	Σελ.69
3.2.3 ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΙΣ ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	Σελ.70
3.2.4 Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ	Σελ.70
3.2.5 ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΣΙΝΗΣ ΒΙΒΛΟΥ	Σελ.71
3.3 ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ URBAN AUDIT (ΑΣΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ)	Σελ.73
3.3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	Σελ.73
3.3.2 ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ URBAN AUDIT	Σελ.73
3.3.3 Η ΑΙΤΙΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ URBAN AUDIT	Σελ.74
3.3.4 ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ URBAN AUDIT	Σελ.75

3.4	ΤΟ ΕΓΓΡΑΦΟ «ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ»	Σελ. 77
3.4.1	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	Σελ. 77
3.4.2	ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΕΓΓΡΑΦΟΥ	Σελ. 77
3.4.3	ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΕΓΓΡΑΦΟΥ «ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ»	Σελ. 80
3.5	Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΛΕΙΨΙΑΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ	Σελ. 81
3.5.1	ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ ΤΗΣ ΛΕΙΨΙΑΣ	Σελ. 81
3.5.2	ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	Σελ. 84

Κεφάλαιο 4^ο

ΤΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

4.1	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	Σελ. 86
4.2	ΟΙ ΑΡΧΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ	Σελ. 86
4.3	ΤΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ (ΚΠΣ)	Σελ.88
4.4	ΑΠΟ ΤΑ ΜΟΠ ΣΤΑ ΚΠΣ	Σελ.89
4.5	ΟΡΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΑ ΚΠΣ	Σελ.90
4.6	Η ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 1989-1993, ΚΑΙ ΤΟ Α΄ΚΠΣ	Σελ.91
4.7	Η ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1994-1999 ΚΑΙ ΤΟ Β΄ΚΠΣ	Σελ.93
4.8	Η ΤΡΙΤΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 ΚΑΙ ΤΟ Γ΄ ΚΠΣ	Σελ.95
4.9	Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2007-2013 ΚΑΙ ΤΟ Δ΄ΚΠΣ	Σελ.97
4.10	ΤΑ ΑΣΤΙΚΑ ΠΙΛΟΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ	Σελ.99
4.11	ΟΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ	Σελ.100
4.12	Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ URBAN I	Σελ.101
4.13	Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ URBAN II	Σελ.102
4.14	ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ URBAN	Σελ.103
4.15	ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ URBAN II	Σελ.104
4.16	Η ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ	Σελ.106
4.17	Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ INTERREG	Σελ.107
4.18	Η ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1994-1999 ΚΑΙ ΤΟ INTERREG II	Σελ.108

4.19	Η ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 ΚΑΙ ΤΟ INTERREG III	Σελ. 110
4.20	ΜΙΑ ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ INTERREG	Σελ. 113

Κεφάλαιο 5^ο

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΧΩΡΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

5.1	ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	Σελ. 115
5.1.1	ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ 2742/99	Σελ. 117
5.2	Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΟΥ ΣΑΚΧ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	Σελ. 119
5.3	Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ URBAN I (1994-1999) ΚΑΙ Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	Σελ. 121
5.4	Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ URBAN II (2000-2006) ΚΑΙ Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	Σελ. 123
5.5	Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ URBAN ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΧΩΡΟ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	Σελ. 125
5.6	Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ INTERREG ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ	Σελ. 127
5.7	Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ INTERREG ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΤΡΙΤΗ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ	Σελ. 128
5.7.1	ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ CADSES	Σελ. 128
5.7.2	ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ARCHIMED	Σελ. 129
5.7.3	ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ MEDOCC	Σελ. 130
5.8	Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ INTERREG ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ	Σελ. 131
5.9	ΤΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	Σελ. 133
5.9.1	ΤΟ Α΄ ΚΠΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	Σελ. 133
5.9.2	ΤΟ Β΄ ΚΠΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	Σελ. 134
5.9.3	ΤΟ Γ΄ ΚΠΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	Σελ. 135
5.9.4	ΤΟ Δ΄ ΚΠΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	Σελ. 138

Κεφάλαιο 6^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

6.1	Η ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ	Σελ. 139
-----	---	----------

6.2 Η ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΚΑΙ Η ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ	Σελ. 142
6.3 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗΣ ΑΠΟ ΤΟ 1989 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ, ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΣΤΑ ΧΩΡΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ	Σελ. 144
6.4 Η ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΙΣ ΝΕΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ	Σελ. 144
6.5 ΕΝΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	Σελ. 145
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	Σελ. 146
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	Σελ. 174

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

ΧΑΡΤΗΣ 1: Η Ευρωπαϊκή Ένωση των 27	Σελ. 146
ΧΑΡΤΗΣ 2: Τα σημαντικότερα αποτελέσματα απο την επιρροή του ΣΑΚΧ και την εφαρμογή του	Σελ. 148
ΧΑΡΤΗΣ 3: Ο Ρόλος των κρατών-μελών στη διαδικασία δημιουργίας του ΣΑΚΧ	Σελ. 149
ΧΑΡΤΗΣ 4: Οι 58 Πόλεις του Αστικού Ελέγχου	Σελ. 150
ΧΑΡΤΗΣ 5: INTERREG IIC - Προγράμματα συνεργασίας	Σελ. 151
ΧΑΡΤΗΣ 6: Πιλοτικές δράσεις διαπεριφερειακής συνεργασίας του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ	Σελ. 152
ΧΑΡΤΗΣ 7: Οι επιλέξιμες περιοχές της δέσμης INTERREG IIIA	Σελ. 153
ΧΑΡΤΗΣ 8: Οι περιοχές συνεργασίας της δέσμης INTERREG IIIB	Σελ. 154
ΧΑΡΤΗΣ 9: Οι περιοχές διαπεριφερειακής συνεργασίας της δέσμης INTERREG IIIC	Σελ. 155
ΧΑΡΤΗΣ 10: Αστικά πιλοτικά προγράμματα και προγράμματα της URBAN	Σελ. 156
ΧΑΡΤΗΣ 11: Περιοχή παρέμβασης της URBAN Δραπετσώνα	Σελ. 166
ΧΑΡΤΗΣ 12: Περιοχή παρέμβασης της URBAN Περιστερίου	Σελ. 168
ΧΑΡΤΗΣ 13: Περιοχή παρέμβασης της URBAN Βόλου – Ν. Ιωνίας	Σελ. 170

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

1) Πεζοδρομήσεις – Αναπλάσεις κοινοχρήστων χώρων στη Δραπετσώνα	Σελ. 167
2) Κέντρο Υποστήριξης Βιοτεχνικών Επιχειρήσεων (ΚΥΒΕ)	Σελ. 168
3) Κτίρια των συμβουλευτικών σταθμών: Εργαζόμενη γυναίκα και δημιουργικής απασχόλησης παιδιών ηλικίας 6-12 ετών	Σελ. 169
4) Κτίριο Τσαλαπάτα μετά την παρέμβαση	Σελ. 170
5) Κτίριο Τσαλαπάτα πριν την παρέμβαση	Σελ. 171
6) Αποκατάσταση και ανάδειξη επισκέψιμων χώρων κτιρίου Τσίλλερ (Δημαρχείο)	Σελ. 173

- 7) Βιομηχανικό μουσείο Ερμούπολης
(πρώην βυρσοδεψείο Κορνηλακη) _____ Σελ. 173

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ:

- ΠΙΝΑΚΑΣ 5.1:** Η χρηματοδότηση της URBAN I, Σε Ευρώ _____ Σελ. 158
- ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2:** Χρηματοδοτικά στοιχεία της URBAN II (σε χιλιάδες Ευρώ) _____ Σελ. 158
- ΠΙΝΑΚΑΣ 5.3:** Επιχειρησιακό πρόγραμμα URBAN II Ελλάς:
Βασικά στοιχεία και συνολική χρηματοδότηση
ανά υποπρόγραμμα _____ Σελ. 159
- ΠΙΝΑΚΑΣ 5.4:** Οι προτεραιότητες και τα μέτρα του προγράμματος CADSES _____ Σελ. 160
- ΠΙΝΑΚΑΣ 5.5:** Οι άξονες προτεραιότητας και τα μέτρα του προγράμματος
ARCIMED _____ Σελ. 161
- ΠΙΝΑΚΑΣ 5.6:** Οι άξονες προτεραιότητας και τα μέτρα του
MEDOCC _____ Σελ. 162
- ΠΙΝΑΚΑΣ 5.7:** Οι έξι βασικές προτεραιότητες του
Α ΚΠΣ 1989-1993 _____ Σελ. 163
- ΠΙΝΑΚΑΣ 5.8:** Οι άξονες προτεραιότητας του Β' ΚΠΣ _____ Σελ. 164
- ΠΙΝΑΚΑΣ 5.9:** Οι αναπτυξιακοί άξονες του Γ' ΚΠΣ _____ Σελ. 165

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

- ΣΧΗΜΑ 1:** Διάγραμμα στόχων του ΣΑΚΧ _____ Σελ. 147
- ΣΧΗΜΑ 2:** Διάγραμμα συνεργασίας στα πλαίσια
του ΣΑΚΧ _____ Σελ. 147
- ΣΧΗΜΑ 3:** Τα τρία χωρικά επίπεδα λειτουργίας του Αστικού Ελέγχου _____ Σελ. 150
- ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1:** Η χωροταξική πολιτική και η σύνδεση της
με άλλες πολιτικές _____ Σελ. 157

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- ΓΠΣ: Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο
ΔΚΔ: Διακυβερνητική Διάσκεψη
ΕΑΠΤΑ: Ειδικά Αναπτυξιακά Προγράμματα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΕΓΤΠΕ: Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων
ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΠ: Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη
ΕΖΕΣ: Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών
ΕΚ: Ευρωπαϊκή Κοινότητα
ΕΚΑΕ: Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας
ΕΚΑΧ: Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα
ΕΚΤ: Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΟΕΣ: Ευρωπαϊκός Όμιλος Εδαφικής Συνεργασίας
ΕΟΚ :Ευρωπαϊκή Οικονομική Ένωση
ΕΠ: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
ΕΣΠΑ: Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς
ΕΤΕ: Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων
ΕΤΠΑ: Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
ΕΧΑ: Επιτροπή Χωρικής Ανάπτυξης
ESPON: European Spatial Planning Observation Network
ΚΠΣ: Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
ΚΤΔ: Κοινό Τελωνειακό Δασμολόγιο
ΜΟΠ: Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα
ΝΑΤΟ: Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου
ΟΝΕ: Οικονομική και Νομισματική Ένωση
ΟΟΣΑ: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξη
ΠΕΠ: Περιφερειακών Επιχειρησιακών Πλαισίων
ΣΑΚΧ: Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου
ΣΠΑ: Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης
ΣΧΟΟΑΠ: Σχέδιο Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης της Ανοικτής Πόλης
ΧΚΑΕ: Χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία έχει ως βασικό αντικείμενο μελέτης την Ευρωπαϊκή χωροταξία και την Ευρωπαϊκή πολιτική για τα αστικά κέντρα. Κατά τη διάρκεια των σπουδών μου στο τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, τα βασικά αντικείμενα με τα οποία ασχολήθηκα επισταμένως ήταν η χωροταξία και η πολεοδομία. Το συγκεκριμένο θέμα της εργασίας επιλέχθηκε διότι προσφέρει μια περαιτέρω εμβάθυνση στην έννοια της χωροταξίας, και αποτελεί πηγή ενασχόλησης με νέες έννοιες οι οποίες αναμένονται να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στην πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα επόμενα χρόνια. Επίσης η Ευρωπαϊκή πολιτική για τον αστικό χώρο διευρύνει την έννοια του πολεοδομικού σχεδιασμού και δίδει τη δυνατότητα να εμπλουτισθούν οι γνώσεις μου στο συγκεκριμένο θέμα.

Η απαρχή της ενεργού ενασχόλησης της Κοινότητας με τα χωρικά ζητήματα τοποθετείται στις αρχές της δεκαετίας του '80, όμως το ουσιαστικό βήμα που άλλαξε τα δεδομένα και εισήγαγε τη χωρική διάσταση της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ήταν το 1988 με την μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων.

Η δεκαετία του '90 σηματοδοτήθηκε από την αναβάθμιση του ρόλου της χωροταξίας σε Κοινοτικό επίπεδο. Η αρχή έγινε με το κείμενο «Ευρώπη 2000», το 1992, και τελείωσε με την έγκριση του ΣΑΚΧ, το 1999. Ταυτόχρονα έγιναν και σημαντικές ενέργειες που αφορούσαν τις πόλεις. Το 1990 με την έκδοση της Πράσινης Βίβλου για το Αστικό Περιβάλλον, και στη συνέχεια το 1997 με την Αστική Ατζέντα, αλλά και το 1998 με το Πλαίσιο Δράσης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, άρχισε να δημιουργείται μια άτυπη αστική πολιτική στα πλαίσια δυο άλλων πολιτικών, της πολιτικής συνοχής και της πολιτικής περιβάλλοντος. Η μεταρρύθμιση του 1988, άνοιξε και τον δρόμο για την εφαρμογή των Κοινοτικών πρωτοβουλιών στα πλαίσια της Πολιτικής συνοχής. Οι Κοινοτικές πρωτοβουλίες URBAN και INTERREG αποτέλεσαν από το 1990 έως και το 2006, πηγές ανάπτυξης δράσεων που αφορούσαν τα αστικά κέντρα και την διεθνική συνεργασία, στα πλαίσια της οποίας εφαρμόστηκαν χωροταξικές δράσεις.

Τόσο στα ζητήματα της χωροταξίας, όσο και στα αστικά ζητήματα, η Ευρωπαϊκή Ένωση λειτουργεί σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας και δεν έχει σκοπό να επιβάλλει δεσμευτικά πλαίσια για τα κράτη-μέλη και να παρέμβει σε αρμοδιότητες τους. Στόχος της είναι η δημιουργία κατευθυντήριων πλαισίων που θα

μειώσουν τις χωρικές επιπτώσεις των Κοινοτικών πολιτικών καθώς και τις ενδοπεριφερειακές και διαπεριφερειακές ανισότητες.

Πέρα από την Επιτροπή, τα κράτη-μέλη συνέβαλαν ενεργά στη διαδικασία προώθησης της Ευρωπαϊκής Χωροταξίας μέσω των άτυπων συμβουλίων των Υπουργών Χωροταξίας, τα οποία είχαν και τη βοήθεια της Επιτροπής Χωρικής Ανάπτυξης. Στα πλαίσια αυτής της διακυβερνητικής διαδικασίας εγκρίθηκε και το ΣΑΚΧ, το σημαντικότερο κείμενο που αφορά την Ευρωπαϊκή Χωροταξία.

Μετά την εγκατάλειψη του ΣΑΚΧ, η προσπάθεια εστιάστηκε στο να βρεθεί διέξοδος για μια επίσημη έκφραση της χωροταξίας σε Κοινοτικό επίπεδο. Η εδαφική συνοχή έκανε την εμφάνισή της, και συμπεριλήφθηκε ως τρίτη συνιστώσα της πολιτικής συνοχής στο προσχέδιο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, το 2003. Μετά την καταψήφιση της Συνταγματικής Συνθήκης ακολούθησε η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη (Συνθήκη της Λισσαβόνας), όπου η εδαφική συνοχή παρέμεινε τρίτη συνιστώσα της πολιτικής συνοχής και επομένως μετά την έγκριση της Συνθήκης, και εν αναμονή για την θεσμοθέτησή της, καταστατικός στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η ανάγκη για μια συναινετική έκφραση της χωροταξίας ήταν μεγάλη ώστε να ξεπεραστούν οι καχυποψίες και οι αντιρρήσεις που αφορούσαν το περιεχόμενο του όρου της χωροταξίας. Η εδαφική συνοχή έδωσε αυτή τη διάσταση, και έτσι το 2007 στη Λειψία της Γερμανίας ήρθε και το επιστέγασμα των διαχρονικών προσπαθειών. Η Εδαφική Ατζέντα και ο Χάρτης της Λειψίας, είναι τα πιο πρόσφατα κείμενα, που αφορούν τη χωροταξία και τις πόλεις αντίστοιχα, και προσδίδουν μέσω και της επικείμενης θεσμοθέτησης της εδαφικής συνοχής, έναν επίσημο ρόλο στην ανάδειξη της χωρικής διάστασης της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, άλλα και την κατάληξη μιας μακρόχρονης προσπάθειας για το μέλλον της εδαφική διάστασης στο πλαίσιο της νέας πολιτικής συνοχής. Με τους κανονισμούς των Διαρθρωτικών ταμείων του 2006, η εδαφική συνεργασία αποτελεί πλέον επίσημο στόχο της Πολιτικής συνοχής, και η Εδαφική Ατζέντα επανέφερε του στόχους και τις επιλογές του ΣΑΚΧ, προσδίδοντας αυτό που του έλλειπε, την επίσημη θεώρηση. Στα κεφάλαια που ακολουθούν αναλύονται όλα τα παραπάνω ζητήματα, καθώς επίσης και η επιρροή τους στην Ελλάδα.

Στο 1^ο Κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, αναλύεται η ιστορική διαδρομή της χωροταξίας στην Κοινότητα, και ταυτόχρονα η πορεία που ακολούθησε η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω των συνεχών διευρύνσεων, καταλήγοντας σήμερα να απαριθμεί 27 κράτη-μέλη. Επίσης παρατίθενται στοιχεία των σημαντικότερων Συνθηκών, ώστε να

συνδεθούν οι διαχρονικές ενέργειες που αφορούν τις πρωτοβουλίες για την ανάδειξη της χωρικής συνιστώσας με τους καταστατικούς στόχους της Ένωσης.

Στη συνέχεια στο 2^ο Κεφάλαιο, αναλύονται λεπτομερώς οι στόχοι της Ευρωπαϊκής χωροταξικής πολιτικής, μέσω των σημαντικότερων κειμένων («Ευρώπη 2000», «Ευρώπη 2000+», ΣΑΚΧ, Εδαφική Ατζέντα), και για κάθε κείμενο υπάρχει μια κριτική προσέγγιση που αφορά τη φιλοσοφία του και τη συνεισφορά του στο συνολικό εγχείρημα της Ευρωπαϊκής χωροταξικής πολιτικής.

Το 3^ο Κεφάλαιο ασχολείται με την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αφορά τον αστικό χώρο. Στα πλαίσια του συγκεκριμένου κεφαλαίου, παρατίθενται αναλυτικά στοιχεία που αφορούν τα σημαντικότερα κείμενα της αστικής πολιτικής (Πράσινη Βίβλος για το Αστικό Περιβάλλον, το έγγραφο «Προς μια Θεματική Στρατηγική για το Αστικό Περιβάλλον και Ο Χάρτης της Λειψίας) και γίνεται και σε αυτά μια κριτική προσέγγιση που αφορά το περιεχόμενο τους και τη φιλοσοφία τους. Ενδιάμεσα σκιαγραφείται η λειτουργία του προγράμματος του Αστικού Ελέγχου (Urban Audit), που αφορά τη δικτύωση και την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των ευρωπαϊκών πόλεων.

Το 4^ο Κεφάλαιο ασχολείται με τα χρηματοδοτικά μέσα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη χωροταξία και το αστικό περιβάλλον. Ο στόχος του είναι διπλός. Αφενός να αναλυθούν λεπτομερώς οι Κοινοτικές πρωτοβουλίες URBAN και INTERREG, και αφετέρου η πολιτική συνοχής της Κοινότητας κατά τις τέσσερις προγραμματικές περιόδους (1988-2013), στα πλαίσια της οποίας προωθήθηκαν δράσεις και προγράμματα για τον ευρωπαϊκό χώρο και τις πόλεις της Ευρώπης.

Στο 5^ο Κεφάλαιο, επιχειρείται η αξιολόγηση των επιπτώσεων της ευρωπαϊκής χωροταξίας και της ευρωπαϊκής πολιτικής για τον αστικό χώρο στο ελληνικό σύστημα χωρικού σχεδιασμού. Αρχικά αναλύεται η ιστορική διαδρομή της ελληνικής χωροταξικής πολιτικής και το ισχύον σύστημα χωροταξικού σχεδιασμού, και στην συνέχεια αναλύεται η επιρροή του ΣΑΚΧ, στην πολιτική αυτή. Όσον αφορά τις Κοινοτικές πρωτοβουλίες URBAN και INTERREG, παρατίθενται αναλυτικά στοιχεία για τα προγράμματα που εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα, και σκιαγραφείται η επιρροή της URBAN στο ελληνικό σύστημα σχεδιασμού, ιδίως το πολεοδομικό. Στο τέλος του Κεφαλαίου αναλύεται η επιρροή της πολιτικής συνοχής και οι δράσεις χωροταξικού σχεδιασμού που εφαρμόστηκαν στη χώρα μας, με ιδιαίτερη έμφαση στην τρίτη προγραμματική περίοδο που είχε και τα περισσότερα διαθέσιμα στοιχεία.

Το 6^ο και τελευταίο Κεφάλαιο περιλαμβάνει τα συνολικά συμπεράσματα της εργασίας, τα οποία ταξινομήθηκαν σύμφωνα με τις κατηγορίες πολιτικής που αναλύθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια. Στο τέλος της εργασίας παρατίθεται το Παράρτημα, που περιλαμβάνει χάρτες, πίνακες, εικόνες και διαγράμματα, και η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε.

ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΙΑΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΡΑΞΗ ΣΤΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΘΗΚΗ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η χωροταξία, ως αντικείμενο κοινοτικής δράσης ή αρμοδιότητας, δεν υπήρχε πουθενά στις ιδρυτικές Συνθήκες της Κοινότητας και στην αρχική Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Ένωσης (ΕΟΚ). Η χωροταξία αποτελεί τομέα ενασχόλησης για την Ένωση την τελευταία εικοσαετία. Η απουσία της ως επίσημη πολιτική ή ως κομμάτι κάποιας πολιτικής της Ένωσης υπήρχε αρχικά λόγω της φύσης του δημιουργήματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Η ίδρυση της ΕΟΚ ήταν ένα οικονομικού προσανατολισμού εγχείρημα, μια πολιτική πράξη με στόχο την οικονομική ολοκλήρωση, ένα φιλελεύθερο οικονομικό και πολιτικό πρόσταγμα. Κυρίαρχο και ζωτικής σημασίας ρόλο διαδραματίζουν οι μηχανισμοί της αγοράς και οι αρχές του ανταγωνισμού.

Κατά τη δεκαετία του '80 και μέσω των διαδοχικών διευρύνσεων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, συντελέσθηκε μια τεράστια αλλαγή που αφορούσε τόσο τα γεωγραφικά δεδομένα όσο και την οικονομική δραστηριότητα. Μέσω της κατάργησης των οικονομικών συνόρων αλλά και της διεθνοποίησης της οικονομικής δραστηριότητας ήρθαν στο προσκήνιο επιπτώσεις απρόσμενες για την αρχική και βασική λογική λειτουργίας της κοινότητας, κυρίως στο κομμάτι που αφορούσε τα αποτελέσματα της λειτουργίας του μηχανισμού της αγοράς. Η εμφάνιση νέων ενδοπεριφερειακών και διαπεριφερειακών ανισοτήτων έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα του χώρου και της ισόρροπης ανάπτυξης αυτού.

Οι διαχρονικές προσπάθειες που πραγματοποιούνται μέχρι και σήμερα φανερώνουν την κατανόηση των επιπτώσεων του εγχειρήματος της Ένωσης στο χώρο. Σειρά από πρωτοβουλίες ανελήφθησαν έως ότου φτάσουμε στα σημερινά δεδομένα όπου η εδαφική συνοχή αποτελεί την Τρίτη συνιστώσα της Κοινοτικής Πολιτικής Συνοχής. Το κρίσιμο σημείο είναι η έλλειψη ρητής νομικής βάσης για την δημιουργία και ενσωμάτωση μια κοινής χωροταξικής πολιτικής.

Κατά το παρελθόν κοινοτικές πολιτικές όπως η Περιφερειακή Πολιτική ή η Πολιτική Περιβάλλοντος, στερούνταν αρχικά επίσημου νομικού υπόβαθρου από τις ιδρυτικές συνθήκες. Παρόλα αυτά μέσα από διάφορες διαδικασίες εξελίχθηκαν σε επίσημες πολιτικές της Ένωσης. Το γεγονός αυτό γεννά την ελπίδα παρουσίας μιας

επίσημης κοινοτικής πολιτικής για τη χωροταξία και φανερώνει με έκδηλο τρόπο πως τα όποια νομικά κολλήματα μπορούν να υπερκεραστούν αν υπάρξει η ανάλογη πολιτική βούληση.

Στο σημείο αυτό γεννάται και το ζήτημα της συμβατότητας ανάμεσα στην πολιτική για τη χωροταξία και την ισόρροπη χωρική ανάπτυξη, και στους βασικούς στόχους της Ευρωπαϊκής Κοινότητας που αφορούν την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας και την οικονομική μεγέθυνση. Τα τελευταία χρόνια υπάρχουν προσπάθειες ανεύρεσης του σημείου τομής αυτών των δύο θεμάτων, μέσω εναλλακτικών προσεγγίσεων που θα συγκλίνουν τους οικονομικούς στόχους με την χωρική ανάπτυξη. (Γ. Γιαννακούρου, 2008: σ. 21-25).

Μέχρι σήμερα η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναπτύξει ένα ευρύ φάσμα παρεμβάσεων που αφορούν την χωρική ανάπτυξη και αυτό περιλαμβάνει: την περιφερειακή πολιτική, τις κατευθύνσεις για τη χωροταξία καθώς και για χωρικές παρεμβάσεις στο πλαίσιο άλλων πολιτικών όπως η αγροτική πολιτική, αλλά και πολιτικών που αφορούν το περιβάλλον, τις μεταφορές, όπως και πληθώρα από ειδικές δράσεις. Οι παρεμβάσεις αυτές διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη συνοχή και την αειφορία του ευρωπαϊκού εδάφους. Μέσα από αυτό το πλαίσιο δράσεων διαφαίνεται η δοκιμή των Κοινοτικών οργάνων να προχωρήσουν ένα βήμα παραπάνω από την οικονομική μεγέθυνση, και να δράσουν σε συνεργασία με τις εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές για τον περιορισμό των ανισοτήτων και την προστασία του περιβάλλοντος μέσα και από την ορθή λειτουργία του χώρου. Οι πολιτικές που αφορούν την περιφερειακή ανάπτυξη, τα διευρωπαϊκά δίκτυα και τη συνοχή υπήρξαν καταλυτικός παράγοντας για την ανάδειξη της χωρικής διάστασης της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. (Μ. Αγγελίδης, 2004: σ. 5).

Κατά τη διάρκεια των πολυετών αυτών διεργασιών, διάφορες μορφές συνεργασίας και δράσης στο πεδίο της χωροταξίας εκπονήθηκαν είτε με πρωτοβουλία της Επιτροπής, είτε με πρωτοβουλία των κρατών μελών. Μέσα από τις πρωτοβουλίες αυτές, προβάλλει ιστορικά η εικόνα ενός συνεχούς και έντονου προβληματισμού για τα χωροταξικά θέματα σε Ευρωπαϊκό επίπεδο που θα μπορούσε μάλιστα να διεκδικήσει ακόμη και το χαρακτηρισμό μιας άτυπης Ευρωπαϊκής πολιτικής. Τις ποικίλες αυτές μορφές συνεργασίας για τη χωροταξία στην Ευρώπη μέσα από την ιστορική τους διαδρομή θα εξετάσουμε στις ενότητες που ακολουθούν.

1.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ – Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ.

Το 1945, ο Wiston Churchill περιέγραφε την Ευρώπη σαν ένα σωρό ερειπίων, ένα νεκροτομείο, ένα έδαφος πρόσφορο στην εξάπλωση λοιμών και την καλλιέργεια μίσους. Ένα χρόνο αργότερα στην περίφημη ομιλία της Ζυρίχης στις 19 Σεπτεμβρίου 1946, πρότεινε σαν θεραπεία «να αναδημιουργηθεί η Ευρωπαϊκή Οικογένεια... και να εξασφαλιστεί μια δομή μέσα στην οποία να υπάρχει ειρήνη, ασφάλεια και ελευθερία... ένα είδος Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης». Περισσότερο από μισό αιώνα μετά, υλοποιώντας και ξεπερνώντας το όραμα του Churchill η Ευρώπη έχει γίνει νησίδα ευημερίας και ειρήνης. (Ν. Μούσης, 2005).

Ο Δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος είχε αφήσει την Ευρώπη διαιρεμένη σε δύο πολύ διαφορετικές ομάδες κρατών. Στην Δυτική πλευρά κυριαρχούσε το χαρακτηριστικό της μικτής οικονομίας της αγοράς, ενώ στην άλλη πλευρά την Ανατολική, υπήρχε μια κεντρικά προγραμματισμένη οικονομία, με την οικονομική και εδαφική κυριαρχία της Σοβιετικής Ένωσης (Γ. Καυκαλάς, 2000). Η απειλή που προέρχονταν από την δύναμη της Σοβιετικής Ένωσης, ήταν ένας λόγος για συνεργασία αλλά όχι ο σπουδαιότερος. Ήδη, τα περισσότερα Δυτικοευρωπαϊκά κράτη είχαν ενταχθεί από το 1949, στον Οργανισμό του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO) και επομένως υπό την Αμερικανική Πυρηνική Ασπίδα. Η ένταξη των χωρών στο NATO, δεν ήταν όμως σε θέση να αποτρέψει κινδύνους που οφείλονταν σε ελλείψεις είτε των πολιτικών καθεστώτων που υπήρχαν τότε, είτε σε κοινωνικές αναταραχές που οφείλονταν στην άθλια οικονομική κατάσταση που επικρατούσε στους πληθυσμούς των κρατών (Ν. Μούσης, 2005:13). Η μεικτή οικονομία της Δυτικής Ευρώπης επικεντρώθηκε στην ανασυγκρότηση της, μέσω των εθνικών οικονομιών, και στηρίχθηκε αρχικά στο σχέδιο Marshall. Η ανάγκη περί άρσης της απομόνωσης των οικονομιών οδήγησε στη διεθνή συνεργασία μέσω των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Γ. Καυκαλάς, 2000:22).

Οι συνεχείς πόλεμοι κατά το παρελθόν δημιουργούσαν την ανάγκη για μια περαιτέρω κίνηση ώστε να χτισθεί μια συνεργασία, τόσο δυνατή που θα απέτρεπε οποιαδήποτε μορφής μελλοντική σύρραξη. Υπήρχε η θέληση να ενωθούν στενά οι οικονομίες, πέρα από την απελευθέρωση του εμπορίου. Οι Ευρωπαίοι ηγέτες ήθελαν να συνενώσουν τις χωριστές οικονομίες τους σε ένα σύνολο, να επιτύχουν την ολοκλήρωση των οικονομιών τους. Έξι κράτη ξεκίνησαν και συμμετείχαν σε αυτό το

εγχείρημα : η Γαλλία, η Ιταλία., η Γερμανία, η Ολλανδία, το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο. Το εγχείρημα αυτό ήταν αρκετά ριψοκίνδυνο και για τον λόγο αυτό οι ηγέτες αποφάσισαν να ξεκινήσουν την επιχείρηση από τους τομείς Άνθρακα και Χάλυβα και να μη ρισκάρουν το σύνολο των οικονομιών τους. Η συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) υπογράφηκε στις 18 Απριλίου 1951 στο Παρίσι και τέθηκε σε ισχύ στις 23 Ιουλίου 1952.

Ο κύριος αντικειμενικός σκοπός της ήταν:

- Η εξάλειψη των εμποδίων στις ανταλλαγές
- Η δημιουργία μιας κοινής αγοράς στην οποία θα κυκλοφορούσαν ελεύθερα τα προϊόντα των ανθρακωρυχείων και των σιδηρουργείων.
- Ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων και εργαζομένων στους παραπάνω τομείς. (Ν. Μούσης, 2005:20).

1.3 Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΕΟΚ – Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΝΙΑΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΡΑΞΗ.

Τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της ΕΚΑΧ είχαν ιδιαίτερη επιτυχία και δημιούργησαν την προσδοκία επέκτασης και σε άλλους τομείς. Έτσι μεταξύ της 1^{ης} και της 3^{ης} Ιουλίου 1955, οι Υπουργοί εξωτερικών των «έξι» σε σύσκεψη στη Μεσίνα της Ιταλίας εξέτασαν τη δυνατότητα δημιουργίας μιας κοινής αγοράς για όλα τα προϊόντα καθώς και τη δημιουργία μιας ειδικής Κοινότητας για την πυρηνική ενέργεια. Στις 29 Μαΐου 1956 στη διάσκεψη της Βενετίας υιοθετήθηκαν τα συμπεράσματα της έκθεσης που είχε ανατεθεί σε μια επιτροπή εμπειρογνομένων για αυτά τα θέματα. Οι υπουργοί εξωτερικών αποφάσισαν τότε να αρχίσουν διαπραγματεύσεις μεταξύ των Έξι για τη δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) και μιας Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ). Δέκα μήνες αργότερα στις 25 Μαρτίου 1957, υπέγραψαν πάνω στο λόφο του Καπιτωλίου της Ρώμης, τις Συνθήκες που ίδρυσαν τις δύο νέες Κοινότητες. (Ν. Μούσης, 2005:15). Η συνθήκη ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ), πιο γνωστή ως Ευρατόμ, τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 1958. Απέβλεπε στα εξής:

- Στη δημιουργία μια κοινής αγοράς πυρηνικών υλικών και εφοδίων

- Στη κατάρτιση μιας κοινής πυρηνικής νομοθεσίας
- Στην εγκατάσταση ενός κοινού συστήματος εφοδιασμού σε πρώτες ύλες, ενός συστήματος ελέγχου για την ειρηνική χρησιμοποίηση της πυρηνικής ενέργειας καθώς και κοινών κανόνων για τα συστήματα ασφάλειας και υγιεινής του πληθυσμού και των εργαζομένων έναντι της ραδιενέργειας. (Ν. Μούσης, 2005).

Επίσης η βασική αποστολή την οποία ανέθετε η Συνθήκη της Ρώμης (ΕΟΚ) στους Κοινοτικούς θεσμούς ήταν η δημιουργία μιας κοινής αγοράς μεταξύ των κρατών μελών. Αυτή περιελάμβανε:

- Την πραγματοποίηση μιας τελωνειακής ένωσης, που σήμαινε αφενός την εξάλειψη των τελωνειακών δασμών, των ποσοστών εισαγωγής και των άλλων εμποδίων στις ανταλλαγές μεταξύ των, και αφετέρου την υιοθέτηση ενός Κοινού Τελωνειακού Δασμολογίου (ΚΤΔ) έναντι των τρίτων χωρών.
- Την πραγματοποίηση μέσω κοινών πολιτικών, τεσσάρων ουσιαστικών ελευθεριών: της ελεύθερης κυκλοφορίας των βιομηχανικών και αγροτικών προϊόντων, της ελεύθερης κυκλοφορίας των μισθωτών εργαζομένων, της ελεύθερης εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών από ανεξάρτητους επαγγελματίες και της ελεύθερης διακίνησης κεφαλαίων.

Ο Μούσης σημειώνει πως «παρόλο που στο προοίμιο της Συνθήκης της Ρώμης τα κράτη-μέλη διακήρυσσαν την απόφαση να θέσουν τα θεμέλια μιας συνεχώς πιο στενής ένωσης μεταξύ των ευρωπαϊκών λαών, η Συνθήκη η ίδια ήταν ο καταστατικός χάρτης απλά και μόνο μιας κοινής αγοράς». (Ν. Μούσης, 2005:21)

1.4 Η ΕΝΤΑΞΙΑΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΚΑΙ Η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ.

Το 1959 μετά από πρόταση του Ηνωμένου Βασιλείου, στα κράτη-μέλη της ΕΟΚ, για δημιουργία μιας ζώνης ελεύθερων συναλλαγών μεταξύ της ΕΟΚ και των υπόλοιπων κρατών του ΟΟΣΑ, δημιουργήθηκε η Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ), στην οποία προσχώρησαν το Ηνωμένο Βασίλειο, η Νορβηγία, η Σουηδία, η Δανία, η Αυστρία, η Πορτογαλία, η Ισλανδία, και αργότερα η Φιλανδία.

Τα εντυπωσιακά αποτελέσματα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων οδήγησαν τη Μεγάλη Βρετανία στην αναθεώρηση της θέσης της πάνω στην Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Έτσι το 1961 υπέβαλε επίσημα την υποψηφιότητα της μαζί με τη Δανία, τη Νορβηγία και την ανεξάρτητη Ιρλανδία. Μετά από επίμονες και μακροχρόνιες διαπραγματεύσεις την 1^η Ιανουαρίου 1973 έχουμε την ένταξη του Ηνωμένου Βασιλείου, της Ιρλανδίας και της Δανίας. Τα μέλη της ΕΟΚ αυξήθηκαν σε εννέα ενώ τα μέλη της ΕΖΕΣ μειώθηκαν σε έξι. (Ν. Μούσης, 2005:15).

Στη συνέχεια πρώτα η Ελλάδα το 1975, και λίγο αργότερα η Πορτογαλία και η Ισπανία το 1977, υπέβαλλαν αίτηση ένταξης στις Ευρωπαϊκές Κοινοότητες. Οι χώρες αυτές προτίμησαν να συμμετάσχουν στο πρωτότυπο και επομένως ριψοκίνδυνο εγχείρημα της ΕΟΚ παρά στο σίγουρο αλλά περιορισμένο καταφύγιο της ΕΖΕΣ. Η Ελλάδα εντάχθηκε την 1^η Ιανουαρίου 1981, η Ισπανία και η Πορτογαλία την 1^η Ιανουαρίου 1986. Έτσι για ένα μικρό διάστημα, η ΕΟΚ ήταν γνωστή ως «οι Δώδεκα» (Ν. Μούσης, 2005:22).

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα αποτέλεσε μια προσπάθεια υπερεθνικής περιφερειακής ολοκλήρωσης, για την αντιμετώπιση των δυο ισχυρών πόλων της τότε παγκόσμιας οικονομίας, των Η.Π.Α και της Ιαπωνίας. Το αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας προήλθε από την βάση μιας οικονομική και νομικής διαπραγμάτευσης που αφορούσε τη δημιουργία μιας Κοινής αγοράς και μιας Τελωνειακής Ένωσης. Βασική προοπτική της ΕΟΚ ήταν η σταδιακή άρση των εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία του κεφαλαίου και της εργασίας. (Γ. Γιαννακούρου, 2008: 26 και Μ. Αγγελίδης, 2004: 10).

1.4.1 ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

Μετά την ΕΚΑΧ, ο οικονομικός τομέας για τον οποίο οι εθνικές επιφυλάξεις ήταν λιγότερο έντονες σε σχέση με άλλους τομείς αναδεικνύεται σε πεδίο συναίνεσης της υπερεθνικής συνεργασίας. Με την ίδρυση της ΕΟΚ και τη δημιουργία της κοινής αγοράς, επιδιώχθηκαν δύο στόχοι: Ο πρώτος συνίστατο στο μετασχηματισμό των οικονομικών όρων των συναλλαγών και της παραγωγής στο έδαφος της Κοινότητας, ενώ ο δεύτερος, που είχε περισσότερο πολιτικό χαρακτήρα, αφορούσε τη συμβολή της ΕΟΚ στη λειτουργική δόμηση της Ευρωπαϊκής πολιτικής και αποτελούσε ένα καθοριστικό βήμα προς την πληρέστερη ενοποίηση της Ευρώπης. Στο προοίμιο της συνθήκης, οι υπογράφωντες δήλωναν μεταξύ άλλων: «Διατεθειμένοι να μεριμνήσουν

ώστε να ενισχύσουν την ενότητα των οικονομιών τους και να προωθήσουν την αρμονική τους ανάπτυξη, μειώνοντας τις υφιστάμενες ανισότητες μεταξύ των διαφόρων περιοχών και την καθυστέρηση των λιγότερο ευνοημένων».¹

Οι πρώτες έμμεσες προβλέψεις για την χωροταξία έρχονται από την παρουσία δύο άρθρων στη συνθήκη. Σύμφωνα με το άρθρο 92-3 της Συνθήκης της Ρώμης καθορίζονταν εξαιρέσεις από τους κανόνες ανταγωνισμού και μπορούσαν να θεωρηθούν συμβατές με την κοινή αγορά ενισχύσεις: α) για περιοχές με χαμηλό βιοτικό επίπεδο, β) για να ευνοηθεί η οικονομική ανάπτυξη των περιοχών αυτών, γ) για περιοχές με σοβαρή μορφή υποαπασχόλησης. Επίσης ενισχύσεις μπορούσαν να δοθούν για να προωθηθεί η πραγματοποίηση ενός σημαντικού Σχεδίου Κοινού Ευρωπαϊκού Συμφέροντος καθώς και για την προώθηση ορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων ή περιοχών. Στο άρθρο 130 της Συνθήκης, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ) είχε ως στόχο να συμβάλει μέσω χρηματοδότησης στην παραγωγή σχεδίων, για την αξιοποίηση των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών της Κοινότητας, για τον εκσυγχρονισμό ή την αναδιαμόρφωση των επιχειρήσεων ή τη δημιουργία νέων δραστηριοτήτων, και σχεδίων κοινού ενδιαφέροντος για περισσότερα κράτη-μέλη. (Trattato che istituisce la Comunità Economica Europea (CEE)).

1.5 Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (ΕΤΠΑ).

Την δεκαετία του '70 μετά από σειρά εκθέσεων που εκπονήθηκαν είτε από την Επιτροπή είτε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και δημοσιεύθηκαν, άρχισε να διαφαίνεται η ανάγκη άμεσης εμπλοκής της κοινότητας με θέματα που αφορούσαν την περιφερειακή ανάπτυξη. Κατά τα πρώτα έτη λειτουργίας της ΕΟΚ η περιφερειακή πολιτική ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτη. Οι αρχικές χώρες που αποτελούσαν τον πυρήνα της Κοινότητας ήταν ένας χώρος με μια σχετική ομοιογένεια στην οικονομική του μορφή και έτσι δεν ήταν επιτακτική η ανάγκη λήψης πρωτοβουλιών για την άνιση ανάπτυξη του χώρου αυτού, αν και στη συνθήκη της Ρώμης στο άρθρο 2 αναφερόταν ως γενικός στόχος « η αρμονική, συνεχής και ισόρροπη ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας σε ολόκληρη την κοινότητα»

¹ Βλέπε http://europa.eu/scadplus/treaties/eec_el.htm

καθώς και η παρέμβαση για την μείωση των ανισοτήτων ανάμεσα σε ανεπτυγμένες και καθυστερημένες περιοχές. Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) είναι το πιο παλιό χρηματοδοτικό όργανο της Κοινότητας. Επίσης δημιουργήθηκε και το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ). Τα δύο αυτά ταμεία αρχικά χρηματοδοτούσαν μεμονωμένες δράσεις για περιοχές με διαρθρωτικά προβλήματα. Η έλλειψη όμως ολοκληρωμένης στρατηγικής για την προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης καθιστούσε την περιφερειακή πολιτική για περισσότερα από είκοσι χρόνια αρμοδιότητα του κάθε κράτους χωριστά. Το 1967 με την συγχώνευση των διοικήσεων των τριών Κοινοτήτων σε μια Ευρωπαϊκή Επιτροπή, δημιουργήθηκε και η Γενική Διεύθυνση XVI, με αρμοδιότητες σε θέματα για την περιφερειακή πολιτική. Μέσα από διαχρονικές και συνεχείς εξελίξεις διαμορφώθηκε η Ευρωπαϊκή πολιτική Περιφερειακής Ανάπτυξης. (Γ. Πετράκος και Γ. Ψυχάρης, 2004: 411-413)

Το 1975 δημιουργήθηκε το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ). Η απόφαση για την ίδρυση του λήφθηκε στη Διάσκεψη κορυφής των Παρισίων το 1972, που αποτελούσε μέχρι τότε το κορυφαίο βήμα για την Περιφερειακή πολιτική της Ευρώπης. Σύμφωνα με τα όσα αναφέρουν στο βιβλίο τους Περιφερειακή Ανάπτυξη στη Ελλάδα οι Πετράκος και Ψυχάρης «Αυτό που προκάλεσε το αποφασιστικό βήμα για τη δημιουργία του ΕΤΠΑ ήταν δύο βασικοί παράγοντες. Πρώτον, η επαναφορά του στόχου της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης από το Werner Report του 1970, στόχος που είχε αρχικά διατυπωθεί και στη συνθήκη της Ρώμης, και δεύτερον, η τότε σχεδιαζόμενη διεύρυνση με τρία νέα μέλη την Δανία, την Αγγλία και την Ιρλανδία. Το συμπέρασμα του Werner Report κατέληγε ότι οι περιφερειακές ανισότητες στην Κοινότητα έρχονται σε αντίθεση με το στόχο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ), και κατά συνέπεια χρειάζεται μια κάποιας μορφής παρέμβαση για την αντιμετώπισή τους. Η διεύρυνση επίσης δημιουργούσε νέες χωρικές ανισορροπίες.» (Γ. Πετράκος, Γ. Ψυχάρης, 2004: 413).

Με τον κανονισμό 724/75 τέθηκαν οι βάσεις και οι κανόνες λειτουργίας του ΕΤΠΑ. Σύμφωνα με το άρθρο 1 του κανονισμού «Δημιουργήθηκε ένα Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, προορισμένο να διορθώσει τις κυρίες περιφερειακές δυσαναλογίες εντός της κοινότητας που αποτελούσαν συνέπεια της γεωργικής απασχόλησης, της βιομηχανικής αλλαγής και της δομικής υποαπασχόλησης». Οι περιοχές που μπορούσαν να ωφεληθούν από το ταμείο

καθορίστηκαν από τα κράτη-μέλη μέσω των συστημάτων περιφερειακού σχεδιασμού τους. Η συνδρομή από το ταμείο χορηγούνταν με προτεραιότητα που δινόταν στις επενδύσεις και αφορούσαν τους Εθνικούς τομείς προτεραιότητας. (European Parliament, 1979). Ο ρόλος της Κοινότητας περιορίστηκε στην κατανομή των πόρων του ΕΤΠΑ βάσεις σταθερών ποσοτώσεων και μέσω ενός πλαισίου με κριτήρια επιλεξιμότητας των ενισχυμένων έργων (Ε. Ανδρικοπούλου, 2000:340-2). Σύμφωνα με τη Γιαννακούρου, «ο κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 214/79 που τροποποίησε τον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 724/75, επέφερε σημαντικές αλλαγές. Οι αλλαγές αυτές που αποτυπώθηκαν στο κανονισμό 214/79 αφορούσαν:

- Την εξαίρεση ενός τμήματος (5%) των πόρων του ΕΤΠΑ από τις ποσοτώσεις, γεγονός που επέτρεπε την διαμόρφωση μιας ανεξάρτητης από τις εθνικές πολιτικές, κοινοτικής παρέμβασης.
- Τη δυνατότητα να θεωρούνται ομάδες μικρότερων έργων ως ενιαίο σύνολο, που αποτέλεσε το πρώτο βήμα για την εισαγωγή της έννοιας του προγράμματος σε τοπική ή περιφερειακή κλίμακα.
- Την υποχρέωση ένταξης των έργων σε προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης, που αποτέλεσε και την πρώτη επίσημη αναγνώριση της σημασίας των προγραμμάτων, έστω και σε εθνική κλίμακα.

Οι αλλαγές αυτές προετοίμασαν το έδαφος για την ριζική αναδιάρθρωση της όλης λειτουργίας του ΕΤΠΑ λίγα χρόνια αργότερα. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα μετά από επίμονες διαπραγματεύσεις ενέκρινε τον κανονισμό 1787/84 με τον οποίο τέθηκαν οι βάσεις για την ανάπτυξη μιας Κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής που αφορούσε κυρίως τη διατύπωση στόχων προτεραιότητας σε Κοινοτικό επίπεδο».(Γ. Γιαννακούρου, 2008: 29).

Η μεταρρύθμιση της λειτουργίας των Διαρθρωτικών Ταμείων με τους κανονισμούς του 1988, και συγκεκριμένα το άρθρο 10 του κανονισμού του ΕΤΠΑ, μπορούμε να πούμε πως αποτέλεσε την αφετηρία για την διείσδυση της χωρικής μεταβλητής στους κόλπους της Κοινότητας. Με το άρθρο αυτό εξουσιοδοτήθηκε η Επιτροπή να υλοποιήσει ένα πρόγραμμα μελετών που απέβλεπαν στον καθορισμό:

- Των χωρικών επιπτώσεων από την υλοποίηση εθνικών προγραμμάτων μεταφορικών υποδομών που υπερβαίνουν τον εθνικό χώρο,

- των μέτρων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των συνοριακών, εσωτερικών και εξωτερικών, περιοχών της Κοινότητας, και
- τις συγκεντρώσεις των αναγκαίων στοιχείων με στόχο την εκπόνηση ενός Προοπτικού Σχεδίου Οργάνωσης του Κοινοτικού εδάφους. (Α. Νικολάου, 1994)

Στη σημερινή του μορφή το ΕΤΠΑ, στοχεύει στην προώθηση της οικονομικής κοινωνικής και εδαφικής συνοχής με τη διόρθωση των κυριότερων περιφερειακών ανισορροπιών. Συνεπώς συμβάλλει στη μείωση του χάσματος μεταξύ των επιπέδων ανάπτυξης των διαφόρων περιφερειών και του βαθμού κατά τον οποίο παρουσιάζουν καθυστέρηση οι πλέον μειονεκτούσες περιφέρειες, συμπεριλαμβανομένων των αγροτικών και των αστικών περιοχών, των βιομηχανικών περιοχών που βρίσκονται σε παρακμή, των περιοχών με γεωγραφικά ή φυσικά μειονεκτήματα, ορεινές περιοχές, αραιοκατοικημένες περιοχές και παραμεθόριες περιοχές. Επίσης μεριμνά για την αποφυγή παραγόντων κοινωνικού διαχωρισμού κατά τη διαδικασία υλοποίησης των επιχειρησιακών προγραμμάτων που συγχρηματοδοτεί (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2006 β).

1.6 Η ΕΝΙΑΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΡΑΞΗ – Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ.

1.6.1 Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ) που υπογράφηκε στο Λουξεμβούργο στις 17 Φεβρουαρίου 1986 από εννέα κράτη μέλη και στις 28 Φεβρουαρίου 1986 από τη Δανία, την Ιταλία και την Ελλάδα, είναι η ουσιαστική τροποποίηση της συνθήκης για την ίδρυση της ΕΟΚ. Άρχισε να ισχύει την 1^η Ιουλίου 1987.² Με την υπογραφή της ΕΕΠ, τα δώδεκα κράτη μέλη της ΕΟΚ αποφάσισαν να ολοκληρώσουν την εσωτερική αγορά του μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1992. Ένα χρόνο πριν από αυτή την ημερομηνία, το Δεκέμβριο του 1991, αποφάσισαν στο Μάαστριχτ να αναπτύξουν μέσα στην ενιαία αγορά μια Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ), μια συνεργασία για τις εσωτερικές και δικαστικές υποθέσεις και μια κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική

² Βλέπε στο:

http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_singleact_el.htm

ασφάλειας, μετατρέποντας έτσι την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα σε Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), περιλαμβάνουσα μια αναμορφωμένη Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ΕΚ) (Γ. Καυκαλάς, 2000:30).

Η Ευρώπη των δώδεκα έγινε Ευρώπη των δεκαπέντε, από την 1^η Ιανουαρίου 1995, με την ένταξη της Αυστρίας, της Φιλανδίας και της Σουηδίας. Τα εναπομείναντα κράτη της ΕΖΕΣ, δηλαδή η Νορβηγία, η Ισλανδία, και το Λιχτενστάιν υπέγραψαν με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα τη συνθήκη για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 1994, δημιουργώντας μια μεγάλη ζώνη ελεύθερων συναλλαγών που εφαρμόζει πολλές κοινές πολιτικές της ΕΕ/ΕΚ.

1.6.2 ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΝΙΑΙΑΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΠΡΑΞΗΣ

Το 1986 τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας υιοθέτησαν την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη. Η πράξη ήταν ένα εγχείρημα με πολλές πτυχές, μη επικίνδυνο, αλλά ουσιαστικά ήταν η πρώτη ενέργεια μεγάλης αλλαγής της Συνθήκης της Ρώμης που είχε εγκαθιδρύσει την Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1957. Κάποιες χώρες ήταν αντίθετες στην αλλαγή αυτή. Σύμφωνα με τον Καμχή «Οι τρεις χώρες που ήταν αντίθετες στην τροποποίηση των συνθηκών, βρήκαν στο κείμενο κάτι που ικανοποιούσε την καθεμία: η Ελλάδα τις διατάξεις για την ενίσχυση της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής, η Δανία την εσωτερική αγορά, τα αυστηρά πρότυπα, το περιβάλλον και τον κοινωνικό διάλογο, και η Μεγάλη Βρετανία την κατάργηση των εμποδίων στο εμπόριο. Η δύναμη της Ενιαίας Πράξης ήταν όπως αποδείχτηκε στη συνέχεια τέτοια ώστε να οδηγήσει αναπόφευκτα στην όλο και μεγαλύτερη οικονομική και ως ένα βαθμό πολιτική και χωρική ολοκλήρωση της Κοινότητας» (Μ. Καμχής, 2007: 65-66)

Ο πρώτος στόχος της ΕΕΠ ήταν η προώθηση της διαδικασίας της Ευρωπαϊκής οικοδόμησης για να ολοκληρωθεί η ενοποίηση της εσωτερικής αγοράς. Ωστόσο, ο στόχος αυτός ήταν δύσκολα πραγματοποιήσιμος με βάση τις υφιστάμενες συνθήκες, ιδίως λόγω της διαδικασίας λήψης αποφάσεων εντός του Συμβουλίου όπου απαιτούνταν η προσφυγή στην ομοφωνία για την εναρμόνιση των νομοθεσιών. Το άρθρο 8Α καθόριζε ότι «σκοπός της Πράξης ήταν να εγκαθιδρυθεί σταδιακά η εσωτερική αγορά μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1992». Η εσωτερική αγορά οριζόνταν ως «ο χώρος χωρίς εσωτερικά σύνορα στον οποίο διασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των ατόμων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων σύμφωνα με τις

διατάξεις της Συνθήκης». ³ Η διεύρυνση της Ένωσης και το πρόγραμμα της εσωτερικής αγοράς, εισήγαγαν μια νέα φάση οικονομικής ολοκλήρωσης. Οι ανισότητες διευρύνθηκαν και οι απαιτήσεις μεγάλωσαν. Με την ΕΕΠ τέθηκε σε εφαρμογή μια πολιτική οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, και καθιερώθηκε η περιφερειακή πολιτική ως πολιτική της Κοινότητας με κεντρικό ρόλο. Αυτά ήταν τα αντισταθμιστικά οφέλη των νέων στόχων. (Λ. Τσουκάλης, 2000: 54)

Σύμφωνα με τη Γιαννακούρου, «Με τις νέες ρυθμίσεις ο στόχος της μείωσης των περιφερειακών ανισοτήτων και των διαφορών στα επίπεδα ανάπτυξης των διαφόρων περιοχών έγινε στόχος της Κοινότητας που θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την άσκηση των υπόλοιπων Κοινοτικών πολιτικών (Άρθρο 130 Β). Η πραγματοποίηση του στόχου της συνοχής στηρίχθηκε στα χρηματοδοτικά μέσα της Κοινότητας και ιδίως στα Διαρθρωτικά Ταμεία, για τα οποία προβλέφθηκε η συνολική μεταρρύθμιση της λειτουργίας τους. Η μεταρρύθμιση υλοποιήθηκε το 1988 με την έκδοση πέντε κανονισμών που έθεσαν το πλαίσιο, το συντονισμό και τους κανόνες λειτουργίας των Ταμείων για μια πενταετία (1989–1993).» (Γ. Γιαννακούρου, 2008:34). Ουσιαστικά με την πολιτική για την κοινωνική και οικονομική συνοχή, αλλά και μέσω της μεταρρύθμισης των Διαρθρωτικών Ταμείων ξεκίνησε για πρώτη φορά το ενδιαφέρον της Κοινότητας για τα ζητήματα του χώρου.

1.6.3 ΔΡΑΣΕΙΣ ΜΕ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

Η κοινοτική παρέμβαση που αφορούσε την πολιτική οικονομικής και κοινωνικής συνοχής πραγματοποιήθηκε μέσω του ΕΓΤΠΕ και του ΕΤΠΑ. Τα δημοσιονομικά ποσά που διετέθησαν στα Ταμεία παρέμειναν χαμηλά επί μια δεκαετία, έως την έγκριση του πρώτου πακέτου Ντελόρ το 1988, που διπλασίασε την επιχορήγηση των διαρθρωτικών ταμείων για την περίοδο 1988-1993. Έκτοτε, τα ποσά που διατίθενται στην περιφερειακή πολιτική και ειδικότερα στο ΕΤΠΑ συνεχώς αυξάνονταν προκειμένου να αντιμετωπισθούν οι προκλήσεις που έθεσαν η Οικονομική και Νομισματική Ένωση και οι διαδοχικές διευρύνσεις, κυρίως όμως για να συμβάλει στην επίτευξη του στόχου της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. (Επιτροπή Περιφερειακής Ανάπτυξης 2005:1-3).

Υπό το φως αυτό και με τις νέες διατάξεις, μέσω της βαθιάς μεταρρύθμισης

³ Βλέπε http://europa.eu/scadplus/treaties/singleact_el.htm

των κανονισμών των Διαρθρωτικών Ταμείων της Κοινότητας, προωθήθηκαν το 1988 βασισμένες στις νέες διοικητικές δομές και υποστηριγμένες με το διπλασιασμό των διαθέσιμων κεφαλαίων δράσεις για τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες και τις περιοχές αυτών. Επιπλέον, η μεταρρύθμιση του 1988 έκανε το χώρο για μια ενεργή συμμετοχή της Κοινότητας σε θέματα χωροταξίας, δεδομένης της ύπαρξης του άρθρου 10 του κανονισμού για το ΕΤΠΑ. Με το άρθρο 10 του Κανονισμού 4454/1988 για το ΕΤΠΑ παρασχέθηκε στην Επιτροπή η εξουσιοδότηση: να καταρτίσει ένα Προοπτικό Σχέδιο Οργάνωσης του Κοινοτικού Χώρου, να χρηματοδοτήσει δράσεις που αποβλέπουν στην ενίσχυση των διαμεθοριακών περιοχών, στη διαπεριφερειακή και διαστική συνεργασία, στην ανταλλαγή εμπειριών και στην προώθηση προτύπων σχεδίων και δράσεων. (Γ. Γιαννακούρου, 2009). Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων, και πριν την έκδοση των κανονισμών, αυτό το άρθρο παρουσιάστηκε αρχικά υπό το γαλλικό όρο «aménagement du territoire». Εντούτοις η πρόταση απορρίφθηκε τελικά, κυρίως λόγω των βρετανικών αντιρρήσεων, και αντικαταστάθηκε από τον πιο ουδέτερο τίτλο της «Περιφερειακής Ανάπτυξης» σε ευρωπαϊκό επίπεδο. (G. Giannakourou, 1996:324)

Στις 15 Φεβρουαρίου 1987 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση με τίτλο «Προϋποθέσεις της επιτυχίας της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης: νέοι ορίζοντες για την Ευρώπη.» την οποία υπέβαλε στο Συμβούλιο και παρουσίασε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Όπως υποστηρίζει ο Καμχής, «χωρίς να αναφέρεται ρητά κάπου, η Ευρωπαϊκή Ένωση είχε αποκτήσει με το κείμενο αυτό ένα στρατηγικό σχέδιο, άτυπο μεν αλλά ουσιαστικό, που στόχευε στην ενοποίηση του ευρωπαϊκού χώρου, μια από τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την εύρυθμη λειτουργία του κοινού οικονομικού χώρου. Ένα τυπικό χωροταξικό σχέδιο για μια περιφέρεια ή για το σύνολο ενός κράτους καταγράφει τις ανισότητες μεταξύ των περιοχών του υπό εξέταση χώρου και παραθέτει μέτρα για την αντιμετώπιση αυτών των ανισοτήτων. Εντοπίζει τις ελλείψεις στα δίκτυα μεταφορών, ενέργειας και τηλεπικοινωνιών και προτείνει έργα για τη βελτίωση αυτών των δικτύων. Ορίζει τις περιοχές για τις οποίες απαιτείται ιδιαίτερη περιβαλλοντική προστασία, όπως οι βιότοποι κλπ. Προτείνει ειδικά μέτρα για συγκεκριμένες περιοχές, όπως είναι οι νησιωτικές, οι ορεινές, οι αστικές και οι αγροτικές περιοχές. Προτείνει μέτρα για την άρση των όποιων φυσικών ή διοικητικών εμποδίων μεταξύ των περιοχών. Ένα χωροταξικό σχέδιο πρέπει επίσης να προβλέπει σαφείς διαδικασίες υλοποίησης των προτεινόμενων έργων και μέτρων. Όλα τα παραπάνω ίσχυαν για τις πολιτικές που αναπτύσσονταν στο κείμενο

«Προϋποθέσεις επιτυχίας της Ενιαίας πράξης» και τις εκτελεστικές νομοθετικές πράξεις που το ακολούθησαν». Σύμφωνα με τον Καμχή αυτή είναι η λειτουργία και το αποτέλεσμα της συγκεκριμένης ανακοίνωσης. (Μ. Καμχής, 2007: 66-67).

1.6.4 ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ «ΕΥΡΩΠΗ 2000»

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε το 1991, στη Χάγη της Ολλανδίας το κείμενο «Ευρώπη 2000. Προοπτικές Ανάπτυξης του Κοινοτικού Εδάφους». Το κείμενο αυτό αποτέλεσε μια πρώτη προσπάθεια ώστε να παρασχεθεί ένα εργαλείο σε Ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς, που θα διευκόλυνε τους αρμόδιους σε θέματα σχεδιασμού. Η προσπάθεια αυτή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, σύμφωνα και με τον Bruce Millan ο οποίος υπέγραψε τον πρόλογο του κειμένου, δεν είχε την πρόθεση να παρέμβει σε θέματα και λειτουργίες σχεδιασμού που ασκούνται από τα κράτη-μέλη αλλά είχε ως στόχο να παράσχει ένα πλαίσιο αναφοράς και πληροφόρησης για τις εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές ώστε να διευκολυνθούν οι χωροταξικές πολιτικές και δράσεις και να αποκτήσουν τον απαραίτητο ευρωπαϊκό προσανατολισμό. (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992:3-4)

Ταυτόχρονα με την κατάρτιση του κειμένου αυτού, η Επιτροπή στηριζόμενη στο νέο κανονισμό του ΕΤΠΑ δρομολόγησε μια σειρά χωροταξικών συνεργασιών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ξεκίνησε την κοινοτική πρωτοβουλία INTERREG το 1990 με σκοπό την υποστήριξη των περιφερειών στα εσωτερικά και εξωτερικά σύνορα της, ώστε να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες που προκαλούνταν λόγω της γεωγραφικής τους θέσης. Ο κύριος σκοπός ήταν η προώθηση της διασυνοριακής συνεργασίας, δηλαδή συνεργασίας μεταξύ των περιοχών που έχουν κοινά σύνορα και γειτνιάζουν.

Αλλά γιατί η Κοινότητα ξεκίνησε να επιδεικνύει μια ενεργή συμμετοχή σε θέματα χωροταξίας κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου; Σύμφωνα με τα όσα υποστηρίζει σε άρθρο της η Γιαννακούρου, « οι διάφορες μελέτες που εκπονήθηκαν μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '80 αποκάλυψαν ότι το πρόγραμμα εσωτερικής αγοράς και η επακόλουθη φιλελευθεροποίηση των εθνικών αγορών καθώς επίσης και οι αλλαγές στη συμπεριφορά των διεθνών επενδυτών, έδωσαν αφορμή για έναν μεγάλης κλίμακας επαναπροσδιορισμό της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Αυτό σήμαινε την ύπαρξη κινδύνων που θα αύξαναν τις χωρικές δυσαναλογίες στην Ευρωπαϊκή επικράτεια. Οι κίνδυνοι προήλθαν ιδιαίτερα από τη συγκέντρωση της λήψης αποφάσεων, τη δυνατότητα καινοτομίας και τη συσσώρευση της τεχνογνωσίας

στις προνομιούχες περιοχές, τον αυξανόμενο ρόλο των μεγάλων αστικών συγκροτημάτων εις βάρος των μικρών και μεσαίου μεγέθους πόλεων και κομποπόλεων, καθώς και από την ενίσχυση των αστικών περιοχών εις βάρος των αγροτικών. Κάτω από αυτές τις νέες για τότε διαφοροποιήσεις και χωρικές πολώσεις, η ολοκλήρωση του προγράμματος εσωτερικής αγοράς ήταν πιθανό να απειληθεί ακόμη και σε τέτοιο σημείο που η ενδυνάμωση των χωρικών προβλημάτων θα μπορούσε να ήταν μια σημαντική πηγή δυσαρέσκειας μέσα στα κράτη-μέλη και μια αιτία πιθανής επιστροφής στον Εθνικό προστατευτισμό. Η ανάγκη για μια εδαφική αναδιάρθρωση της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής και των στόχων της εσωτερικής αγοράς, υπήρξε από την Επιτροπή προϋπόθεση για την επιτάχυνση και την εμβάθυνση της διαδικασίας της οικονομικής ολοκλήρωσης και για την ανταγωνιστικότητα της γενικής Ευρωπαϊκής επικράτειας στο διεθνή χώρο. Η Επιτροπή ενισχύθηκε σε αυτήν την προσπάθεια της από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, τα κράτη μέλη ή ακόμη και από τον ιδιωτικό τομέα.» (G. Giannakourou, 1996:324-5).

1.7 ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΣΤΟ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ

1.7.1 Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ

Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία υπεγράφη στο Μάαστριχτ στις 7 Φεβρουαρίου 1992, ετέθη σε ισχύ την 1η Νοεμβρίου 1993. Τα κράτη μέλη επιθυμούσαν τη συνέχιση της προόδου που προήλθε από την ΕΕΠ μέσω περαιτέρω μεταρρυθμίσεων. Οι επιθυμίες αυτές οδήγησαν στη σύγκλιση δύο διακυβερνητικών διασκέψεων, μιας για την ΟΝΕ και μιας για την Πολιτική Ένωση. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Ρώμης της 14ης και 15ης Δεκεμβρίου 1990 συγκάλεσε τελικά τις δύο Διακυβερνητικές Διασκέψεις. Οι εργασίες κατέληξαν ένα χρόνο αργότερα στη διάσκεψη κορυφής του Μάαστριχτ της 9ης και 10ης Δεκεμβρίου 1991.⁴

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ ενίσχυσε την περιφερειακή πολιτική. Σύμφωνα με το άρθρο Β της συνθήκης, ένας από τους στόχους της Ένωσης ήταν: «να προωθήσει την ισόρροπη και σταθερή οικονομική και κοινωνική πρόοδο, ιδίως με τη δημιουργία ενός χώρου χωρίς εσωτερικά σύνορα, με την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και με την ίδρυση μιας Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης, η οποία θα περιλάμβανε εν καιρώ, ένα ενιαίο νόμισμα». (Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C

⁴ Βλέπε http://europa.eu/scadplus/treaties/maastricht_el.htm

191, 1992). Δημιουργήθηκαν νέα Κοινοτικά όργανα όπως η Επιτροπή των Περιφερειών, το Ταμείο Συνοχής που ιδρύθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και συμμετείχε χρηματοδοτικός σε σχέδια περιβάλλοντος και Διευρωπαϊκών δικτύων (η πολιτική για τα Διευρωπαϊκά δίκτυα έχει χωρικές και περιφερειακές επιπτώσεις) στον τομέα της υποδομής των μεταφορών. Επίσης η λειτουργία των Διαρθρωτικών Ταμείων τροποποιήθηκε με την έκδοση νέων κανονισμών για την περίοδο 1994-1999, και οι αλλαγές αφορούσαν κυρίως τις αρχές λειτουργίας των ταμείων και όχι την φιλοσοφία τους (Ε. Ανδρικοπούλου, 2000:344).

1.7.2 Η ΕΚΘΕΣΗ «ΕΥΡΩΠΗ 2000+»

Το 1994, παρουσιάστηκε από την επιτροπή, στο άτυπο συμβούλιο Υπουργών Χωροταξίας που πραγματοποιήθηκε στη Λειψία της Γερμανίας, το κείμενο «Ευρώπη 2000+. Συνεργασία για τη χωροταξία στην Ευρώπη». Όπως και με το Ευρώπη 2000, έτσι και το κείμενο αυτό η Επιτροπή ξεκαθάριζε το γεγονός πως δεν επιθυμούσε να εισέλθει σε θέματα χωροταξίας τα οποία ρυθμιζόνταν από τα κράτη-μέλη, αλλά επιθυμούσε να τροφοδοτήσει γόνιμα τις συζητήσεις μεταξύ όλων των αρμόδιων φορέων πάνω στον τομέα αυτό. Με την έκθεση Ευρώπη 2000+, η Επιτροπή επιθυμούσε να συμβάλλει, μέσω ενός κοινού πλαισίου που αφορούσε το χωρικό σχεδιασμό στον τελικό στόχο της Ένωσης, την αειφόρο ανάπτυξη. Μέσω διαφόρων γεγονότων όπως το Ευρώπη 2000, τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, τη Λευκή Βίβλο της Επιτροπής: Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση και την Πέμπτη Περιοδική Έκθεση για την περίοδο 1994-1999, που έφεραν σημαντικές αλλαγές και ανέδειξαν ζητήματα τα οποία έχρηζαν την ανάγκη μιας πιο σύνθετης αντιμετώπισης, διαφάνηκε ότι η συγκεκριμένη περίοδος απαιτούσε την έναρξη ποικίλων αλλά ταυτόχρονα και συγκεκριμένων δράσεων Ευρωπαϊκής συνεργασίας που όμως θα στηρίζονταν σε ένα κοινό πλαίσιο το οποίο θα αποτελούσε σημείο αναφοράς για όλους όσοι είχαν την ευθύνη και τις αρμοδιότητες για θέματα χωροταξίας. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995: 3-4). Το κείμενο τόνιζε την ανάγκη συντονισμού των κοινοτικών πολιτικών και εισήγαγε και την έννοια της ευρύτερης διακρατικής συνεργασίας μέσω των μελετών που προέβαλε. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995: 171-247).

1.7.3 Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ.

Το Μάρτιο του 1996, οι «15» συγκρότησαν Διακυβερνητική Διάσκεψη (ΔΚΔ), έναν επίσημο μηχανισμό αναθεώρησης των Συνθηκών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέσω διαπραγματεύσεων μεταξύ των κυβερνήσεων των κρατών-μελών. Στις 18 Ιουνίου του 1997 έχουμε την έγκριση της Συνθήκης του Άμστερνταμ, με την οποία τροποποιήθηκε η συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Με τη συνθήκη αυτή καταβλήθηκε η προσπάθεια να επιλυθούν ζητήματα που δημιούργησε η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας. Πέρα από θέματα που φορούσαν την απασχόληση και την μελλοντική διεύρυνση της Ένωσης, αντιμετωπίστηκαν και κοινωνικά όπως και περιβαλλοντικά προβλήματα. (Μ. Αγγελίδης, 2004: 14-15).

Σύμφωνα με το Άρθρο 1 της Συνθήκης ετέθη ο στόχος να προωθηθεί «η οικονομική και κοινωνική πρόοδος των λαών, λαμβάνοντας υπόψη την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης στα πλαίσια της ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς καθώς και μιας ενισχυμένης συνοχής». Επίσης σύμφωνα με το άρθρο 158 της Συνθήκης: «Η Κοινότητα, προκειμένου να προαχθεί η αρμονική ανάπτυξη του συνόλου της, ανέπτυξε και εξακολούθησε τη δράση της με σκοπό την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής της συνοχής». (Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 340, 1997). Σύμφωνα με την Ανδρικοπούλου, «η αναφορά στην αρμονική ανάπτυξη του κοινοτικού χώρου θεωρήθηκε η βάση πάνω στην οποία στηρίχθηκε η συζήτηση σε επίπεδο Υπουργών Χωροταξίας που οδήγησε στην έγκριση του ΣΑΚΧ» (Ε. Ανδρικοπούλου, 2004:177). Η άμεση αναφορά της Συνθήκης για τη χωροταξία εμφανίζεται στο άρθρο 175 που αφορά το περιβάλλον και αναφέρει ότι «η Κοινότητα για την υλοποίηση των στόχων της περιβαλλοντικής πολιτικής έπρεπε να αναλάβει μέτρα που αφορούσαν μεταξύ άλλων τη χωροταξία, τις χρήσεις γης, καθώς και τη διαχείριση των υδάτινων πόρων, αποφασίζοντας ομόφωνα μετά από πρόταση της Επιτροπής και διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών» (Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 340, 1997).

1.7.4 Η ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΥΡΗΝΣΗΣ – Η ΕΝΩΣΗ ΤΩΝ 27 ΚΡΑΤΩΝ-ΜΕΛΩΝ

Στο σημείο αυτό, και πριν αναφερθούμε στα σημαντικότερα σημεία της Ευρωπαϊκής χωροταξίας, είναι χρήσιμο να ολοκληρώσουμε την ιστορική αναδρομή των διευρύνσεων της ΕΕ. Μετά την πτώση του Σιδηρούν Παραπετάσματος το 1989, οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης ζήτησαν συμμετοχή στην ΕΕ. Η επιλογή τους οδηγήθηκε τόσο από προσδοκίες ταχύτερης οικονομικής ανάπτυξης όσο και από λόγους αυξημένης πολιτικής σταθερότητας μέσα σε μια Ένωση δημοκρατικών κρατών. Από το 1997 ξεκίνησε η έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με τις ΧΚΑΕ. Τελικά μετά από αρκετά χρόνια και μέσω αυστηρών κριτηρίων η Πολωνία, η Ουγγαρία, η Τσεχία, η Σλοβακία, η Σλοβενία, η Εσθονία, η Λετονία, η Λιθουανία καθώς και η Κύπρος και η Μάλτα ολοκλήρωσαν τις διαπραγματεύσεις και υπέγραψαν την Συνθήκη ένταξης στην Αθήνα, στις 16 Απριλίου 2003 και έγιναν πλήρη μέλη της ΕΚ/ΕΚ την 1^η Μαΐου 2004. Από την Ευρώπη των εικοσιπέντε καταλήξαμε στην Ευρώπη των 27, όπως παραμένει μέχρι σήμερα αφού το 2007 εντάχτηκαν στην ΕΕ/ΕΚ η Ρουμανία και η Βουλγαρία. Παράλληλα από τον Δεκέμβριο του 2004 η ΕΕ δέχτηκε να αρχίσει διαπραγματεύσεις με την Κροατία και την Τουρκία.⁵ Όταν η οικονομική και πολιτική κατάστασή τους το επιτρέψει όλα τα βαλκανικά κράτη αναμένεται να αναζητήσουν ασφαλές λιμάνι μέσα στην ΕΕ, η οποία έτσι μέσα στην επομένη δεκαετία μπορεί να αριθμεί πάνω από τριάντα μέλη (Ν. Μούσης, 2005: 12-16).

1.7.5 ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ (ΣΑΚΧ).

Το ΣΑΚΧ ήταν το αποτέλεσμα μιας εντατικής διαδικασίας συζητήσεων. Οι πρώτες προτάσεις που αφορούσαν τη χωροταξική ανάπτυξη χρονολογούνται από τις δεκαετίες του 1960-70, και ιδίως από το «Ευρωπαϊκό Σχέδιο Χωροταξίας» του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Τα έγγραφα «Ευρώπη 2000» και «Ευρώπη 2000+» της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, έδωσαν την αποφασιστική ώθηση για την εγκαθίδρυση μιας συνεννοημένης πολιτικής. Το Συμβούλιο της Λιέγης του 1993, αποτέλεσε την αφετηρία της επεξεργασίας του Σχεδίου Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου καθεαυτού. Από τότε, οι διαδοχικές προεδρίες, επικουρούμενες από την Επιτροπή

⁵ Βλέπε Παράρτημα, Χάρτης 1.

Χωρικής Ανάπτυξης (ΕΧΑ), που συγκροτείται από αντιπροσώπους της Επιτροπής και από υπαλλήλους των εθνικών διοικήσεων, είχαν επεξεργασθεί διάφορα σχέδια μέχρι την τελική έγκριση του ΣΑΚΧ στο Πότσταμ τον Μάιο του 1999, στη διάρκεια του άτυπου συμβουλίου των Υπουργών Χωροταξίας. Η Ολλανδική προεδρία παρουσίασε το πρώτο σχέδιο του ΣΑΚΧ, επί του οποίου αναπτύχθηκε μια ευρύτατη συζήτηση σε ολόκληρη την Ευρώπη. Μέσω διαβουλεύσεων, τόσο σε Εθνικό όσο και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, επιτεύχθηκε ευρεία συμμετοχή των αρμόδιων φορέων σε θέματα χωρικής ανάπτυξης. Το ΣΑΚΧ συστάθηκε ως το αποτέλεσμα μιας πανευρωπαϊκής διαδικασίας δημόσιου διαλόγου. Σκοπός του ήταν να προσδιορισθούν στην κλίμακα της Ευρωπαϊκής Ένωσης πολιτικοί στόχοι και γενικές αρχές ανάπτυξης του χώρου, που είχαν στόχο τη διασφάλιση μίας διαρκούς και ισόρροπης ανάπτυξης του εδάφους της Ένωσης με σεβασμό στην ποικιλομορφία του. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999: 7-13)

Η Ευρωπαϊκή χωρική ανάπτυξη την περίοδο του ΣΑΚΧ, καθορίζονταν όλο και περισσότερο από το διεθνικό πλέγμα των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών διαδικασιών, οι οποίες τοποθετούνταν στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης, της διεθνοποίησης και της Ανατολικής επέκτασης του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου⁶. Συγχρόνως υπήρχε και μια αυξανόμενη συνειδητοποίηση ότι η πρόοδος της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης σχετιζόταν και με άλλες πολιτικές της ΕΕ, οι οποίες ασκούσαν διεθνική επίδραση στις χωρικές δομές. Επίσης κάποιες πολιτικές που ακολουθούνταν από τα κράτη μέλη και από τις περιφερειακές και τοπικές αρχές, είχαν μια επιρροή στις μεθοριακές περιοχές τους με διασυνοριακά αποτελέσματα. Το ΣΑΚΧ χάραξε μια κοινή προσέγγιση στη χωρική ανάπτυξη στα κράτη μέλη της ΕΕ. Η έμφαση που δόθηκε στη χωρική ανάπτυξη αντί της χωροταξίας (που δεν ανήκει στις αρμοδιότητες της ΕΕ), έδωσε χώρο για μια πιο κατάλληλη κατανόηση της χωρικής πολιτικής που περιελάμβανε το συντονισμό τομεακών πολιτικών καθώς και μια πιο ενεργή προσέγγιση στην οικονομική, κοινωνική και χωρική ανάπτυξη των πόλεων και των περιοχών της Ευρώπης. (S. Kratke, 2001: 105-106)

Το ΣΑΚΧ δεν εγκρίθηκε με την κοινοτική μέθοδο και δεν αποτελούσε νομοθετική πράξη, επομένως δεν είχε και δεσμευτικό χαρακτήρα για τα κράτη-μέλη.

⁶ Η περίοδος αυτή χαρακτηρίστηκε από την επέκταση της Ένωσης προς τις ΧΚΑΕ, μέσω επίπονων και μακροχρόνιων διαπραγματεύσεων. Πιο αναλυτικά βλέπε Π. Ιωακειμίδης, 2000. «Η έκταση και τα σύνορα του Ευρωπαϊκού χώρου: Νέες πραγματικότητες και νέες προκλήσεις», στο Ε. Ανδρικοπούλου και Γρ. Καυκαλάς. *Ο νέος Ευρωπαϊκός χώρος: Η διεύρυνση και η Γεωγραφία της Ευρωπαϊκής Ανάπτυξης*.

Καθώς δεν μπορούσαν να δικαιολογηθούν νέες κοινοτικές αρμοδιότητες σε θέματα χωροταξίας, το ΣΑΚΧ αποτελούσε ένα πλαίσιο χάραξης πολιτικής με σκοπό τη βελτίωση της συνεργασίας σε θέματα τομειακών κοινοτικών πολιτικών με σημαντικές επιπτώσεις στον χώρο. Οι προοπτικές μέσω του ΣΑΚΧ ως προς τη χωροταξία έδωσαν μια ενίσχυσαν τη χωροταξία στα πλαίσια των εθνικών πολιτικών καθώς οι στόχοι του είχαν επαναπροσδιόρισαν το ρόλο της χωροταξίας μέσα στα εθνικά συστήματα προγραμματισμού, υπό την έννοια ότι ενδυνάμωσαν και ανατροφοδότησαν τον στρατηγικού χωρικό προγραμματισμού σε εθνικό επίπεδο. Το ΣΑΚΧ έδωσε την ώθηση που ήταν απαραίτητη ώστε να αναδυθούν οι Ευρωπαϊκές ανησυχίες και ο πανευρωπαϊκός διάλογος να συνδεθεί με τις εθνικές χωροταξικές πολιτικές (Η. Coccossis, D. Economou, & G. Petrakos, 2005: 7-9)

Ύστερα από μια επίπονη διαδικασία διαλόγου και διαβούλευσης μεταξύ χωρών με διαφορετικά συστήματα σχεδιασμού αλλά και εναλλακτικές προσεγγίσεις ως προς το τι ανέμενε κάθε χώρα από την σύγκρουση της ενδεχόμενης θεσμοθέτησης μιας χωροταξικής πολιτικής μέσω του ΣΑΚΧ, (υπήρξαν ανησυχίες για αλλαγή του συστήματος κατανομής των πόρων μέσω των διαρθρωτικών ταμείων, δηλαδή σύμφωνα με το ΑΕΠ κάθε χώρας), η Επιτροπή αναγκάστηκε να επιμείνει σε συνεχείς διαβεβαιώσεις ότι το ισχύον τότε σύστημα κατανομής των πόρων προς τα κράτη-μέλη δεν θα υποστεί αλλαγές και δεν θα επηρεαστεί από τις χωρικές επιπτώσεις των τομειακών πολιτικών που θα αναδυθούν μέσω του ΣΑΚΧ. (Γ. Γιαννακούρου, 2008: 46-47). Στον αντίποδα, η ιδέα που καλλιεργούνταν επανειλημμένα επάνω κυρίως στις Γερμανικές προτάσεις ήταν ότι το ΣΑΚΧ έπρεπε να διαμορφώσει ένα δεσμευτικό πλαίσιο που θα συμπεριελάμβανε και τη διανομή των πόρων των Διαρθρωτικών ταμείων, καθώς επίσης και τον διατομιακό συντονισμό στην Επιτροπή. Αντί της Ευρώπης που συγκρατεί τα κράτη-μέλη η ιδέα ήταν να περιοριστούν οι παρεμβάσεις της με τη βοήθεια της υιοθέτησης του ΣΑΚΧ ως διακυβερνητικό πολιτικό έγγραφο. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Faludi «ο στόχος δεν ήταν να παραδοθούν οι δυνάμεις από το εθνικό επίπεδο στα όργανα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αλλά να γίνει η βέλτιστη χρήση των υπάρχουσών δυνάμεων με σκοπό τη πολιτική χωρικής ανάπτυξης, αυτό δηλαδή που είναι προς όφελος της αρχής της επικουρικότητας.» (Α. Faludi, 1997 :538)

Ο μη δεσμευτικός χαρακτήρας του ΣΑΚΧ πέραν από το ότι υποδηλώθηκε και στην εισαγωγή του κειμένου, διαφαίνονταν και από το πλήθος των διαφορετικών ερμηνειών που χαρακτήριζε τον τίτλο του. Στα αγγλικά αποδίδεται με τον όρο

European Spatial Development Perspective (ESDP), δινόταν δηλαδή η ερμηνεία της προοπτικής, ενώ στα γαλλικά ως Schema du Development de l' Espace Communautaire (SDEC), δηλαδή ως «διάγραμμα ή προσχέδιο». Αντίστοιχα στα Γερμανικά αποδίδεται με τον όρο Raumentwicklungskonzept, δηλαδή ως πρόταση ανάπτυξης του χώρου και στα ελληνικά αποδίδεται με τον όρο «Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου».

Σαν μη «δεσμευτικό» έγγραφο, το ΣΑΚΧ πρότεινε ποικίλες πολιτικές επιλογές για τα διάφορα πολιτικά επίπεδα διακυβέρνησης (υπερεθνικό, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό). Το ΣΑΚΧ ήταν παραγωγικό δεδομένου ότι υπογράμμισε την Ευρωπαϊκή διάσταση της χωρικής ανάπτυξης. Εντούτοις, οι ιδιαίτερες έννοιες της ευρωπαϊκής χωρικής ανάπτυξης που περιλαμβάνονταν στη δομή του εν μέρει αποτελούν μια «ιδεαλιστική» προσέγγιση, ιδιαίτερα όσον αφορά την σύνδεση της έννοιας της ανταγωνιστικότητας με τη συνοχή. (S. Kratke, 2001:105-106).

1.7.6 ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ (ESPON).

Στα πλαίσια του ΣΑΚΧ, για την καλύτερη εφαρμογή του και για την ορθότερη διαδικασία παρακολούθησης του, καθώς και για την αξιολόγηση και αναθεώρηση του, δημιουργήθηκε ένα Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Χωροταξίας (European Spatial Planning Observation Network/ESPON). Το Δικτυακό Παρατηρητήριο της Ευρωπαϊκής Χωροταξίας είναι ένα πρόγραμμα εφαρμοσμένης έρευνας στο πεδίο της χωροταξικής ανάπτυξης και χρηματοδοτείται από το INTERREG και τα κράτη μέλη. Στόχος του είναι να παρέχει στους αρμοδίους για τη χάραξη των εθνικών και περιφερειακών πολιτικών της Ευρώπης συστηματοποιημένα και ενημερωμένα στοιχεία σχετικά με τις χωροταξικές τάσεις και τις χωρικές επιπτώσεις των πολιτικών στις Ευρωπαϊκές περιφέρειες, στοιχεία που μπορούν να συμβάλουν άμεσα στη χάραξη και την εφαρμογή των κατάλληλων πολιτικών. (Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, 2007)

Σύμφωνα με τη Γιαννακούρου « αρχικά η έλλειψη ρητής αρμοδιότητας από την Κοινότητα στο πεδίο της χωροταξίας και κατ' επέκταση η αδυναμία χρηματοδότησης του ESPON ως μόνιμου μηχανισμού μελέτης των χωρικών εξελίξεων σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, εμπόδισε την πρωτοβουλία αυτή να εξελιχθεί σύμφωνα με τις προβλέψεις των εμπνευστών της και να αποτελέσει μόνιμο ερευνητικό εργαλείο για την αξιολόγηση και την ανατροφοδότηση του ΣΑΚΧ.» (Γ.

Γιαννακούρου, 2008: 48-49).

Οι στόχοι του ESPON για την περίοδο 2002- 2006 αφορούσαν την έρευνα και τις μελέτες για την εδαφική ανάπτυξη και τη χωροταξία, που απέβλεπαν στη χάραξη μιας κοινής πολιτικής. Με το πρόγραμμα ESPON το 2006 και με την εξέταση μιας ευρύτερης περιοχής της ΕΕ, καθώς και μεγαλύτερων εδαφικών ενοτήτων, η Επιτροπή και τα κράτη μέλη επιχείρησαν να έχουν στη διάθεσή τους στοιχεία για: α) Διάγνωση των κύριων εδαφικών τάσεων στην κλίμακα της ΕΕ καθώς επίσης και τις δυνατότητες και τις δυσαναλογίες μέσα στην ευρωπαϊκή επικράτεια, β) Ανάλυση αντίκτυπου των πολιτικών της ΕΕ και της επιρροής τους στο έδαφος και στη συνοχή, γ) Ευρωπαϊκούς χάρτες σημαντικών εδαφικών δομών αλλά και της περιφερειακής ποικιλομορφίας μέσα σε ένα ευρύ φάσμα σημαντικών θεμάτων για την ανάπτυξη των περιοχών και των γεωγραφικών ενοτήτων, δ) Ενσωματωμένη διατομεακή ανάλυση και χωρικά σενάρια που προσφέρουν μια ευρωπαϊκή προοπτική στις περιοχές και τα ευρύτερα εδάφη καθώς και τις ευκαιρίες ανάπτυξής τους, ε) Δείκτες και τυπολογίες που βοηθούν έναν «έλεγχο» αλλά και τον καθορισμό των ευρωπαϊκών προτεραιοτήτων για μια ισορροπημένη και πολύκεντρη διευρυμένη ευρωπαϊκή επικράτεια., στ) Ενσωματωμένα εργαλεία και κατάλληλα όργανα (βάση δεδομένων, δείκτες, μεθοδολογίες για την εδαφική ανάλυση και τις χωρικές αναλύσεις που χαρτογραφούν τις εγκαταστάσεις) προκειμένου να βελτιωθεί ο χωρικός συντονισμός των τομεακών πολιτικών.⁷

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε το πρόγραμμα ESPON 2013, στις 7 Νοεμβρίου 2007. Το πρόγραμμα είναι συγχρηματοδοτούμενο από το ΕΤΠΑ στο πλαίσιο του στόχου 3 για την ευρωπαϊκή εδαφική συνεργασία. Το πρόγραμμα ESPON 2013 θα υποστηρίξει τη χάραξη πολιτικής που αφορά το στόχο της εδαφικής συνοχής και την αρμονική ανάπτυξη της ευρωπαϊκής επικράτειας. Θα παράσχει πληροφορίες, στοιχεία, αναλύσεις και σενάρια για την ανάπτυξη των περιφερειών, των πόλεων αλλά και εδαφικών ενοτήτων

1.7.7 Η ΕΔΑΦΙΚΗ ΑΤΖΕΝΤΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ.

Σύμφωνα με τα όσα αναφέρει η Γιαννακούρου «η απόρριψη του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, αναζωπύρωσε εκ νέου μετά το 2005 τις διακυβερνητικές πρωτοβουλίες για τη συνεργασία στο πεδίο της ευρωπαϊκής χωροταξίας. Έτσι το Νοέμβριο του

⁷ Αναλυτικότερα βλέπε, www.espon.eu

2004. η Ολλανδική Προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης φιλοξένησε στο Ρότερνταμ μια συνάντηση υπουργών Χωροταξίας για την εδαφική συνοχή. Νωρίτερα το 2002, το Συμβούλιο της Ευρώπης είχε δώσει στη δημοσιότητα κείμενο με τίτλο «Κατευθυντήριες αρχές για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ηπείρου». Στα πλαίσια της συνάντησης του Ρότερνταμ αποφασίσθηκε η επεξεργασία ενός κειμένου βάσει των πορισμάτων των μελετών του ESPON που θα προσέφερε στους Κοινοτικούς θεσμούς, στα κράτη-μέλη, στις περιφέρειες και στους λοιπούς ενδιαφερόμενους μια σε βάθος θεώρηση της χωρικής κατάστασης της Ένωσης και μια κοινή βάση πληροφοριών για τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες του ευρωπαϊκού χώρου.» (Γ. Γιαννακούρου, 2008: 53-57).

Στην άτυπη σύνοδο των Υπουργών Χωροταξίας στο Ρότερνταμ το 2004, οι Υπουργοί συμφώνησαν στην επεξεργασία μιας έκθεσης με τίτλο: «Εδαφική κατάσταση και προοπτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης: προς μια ενισχυμένη ευρωπαϊκή εδαφική συνοχή υπό το πρίσμα των φιλοδοξιών της Λισαβόνας και του Γκέτεμποργκ». Η έκθεση αυτή αποτέλεσε τη βάση για την δημιουργία του κειμένου «Εδαφική Ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης: προς μια πιο ανταγωνιστική και αειφόρο Ευρώπη διαφορετικών περιφερειών». Το κείμενο αυτό αποτέλεσε ένα πολιτικό πλαίσιο, και εγκρίθηκε στην άτυπη υπουργική σύνοδο για την Αστική Ανάπτυξη και την Εδαφική Συνοχή, στη Λειψία της Γερμανίας τον Μάιο του 2007. (Μ. Καμχής 2008: 206-207).

Η Εδαφική Ατζέντα βασίζεται σε προηγούμενα πολιτικά έγγραφα, εκ των οποίων μεγαλύτερη επιρροή άσκησε το ΣΑΚΧ. Οι κατευθυντήριες γραμμές πολιτικής του ΣΑΚΧ, που αφορούσαν μια ισορροπημένη και αειφόρο ανάπτυξη στην Ευρώπη, επεκτείνονται από την Εδαφική Ατζέντα σε προτεραιότητες για λήψη μέτρων χωροταξικής ανάπτυξης. Η Εδαφική Ατζέντα ασχολείται με όλο το εύρος των Ευρωπαϊκών περιφερειών και εστιάζει στη μεταξύ τους διασύνδεση και στον ρόλο ορισμένων κατηγοριών (π.χ. παράκτιες ζώνες, ορεινές περιοχές, κ.λπ.). Καταπιάνεται επίσης με την πρόκληση του συντονισμού των πολιτικών της ΕΕ και των κρατών μελών ως προς τις χωροταξικές τους επιπτώσεις. (Γενική Διεύθυνση Εσωτερικών Πολιτικών της Ένωσης, 2006: 5-6)

Σύμφωνα με το κείμενο της Εδαφικής Ατζέντας, ο μελλοντικός στόχος είναι η ενίσχυση της εδαφικής συνοχής. Μαζί τα κράτη μέλη της ΕΕ λειτουργούν μια συνδυασμένη οικονομία, η οποία αποτελεί το ένα τρίτο του παγκόσμιου ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Το κείμενο αυτό αποτελεί πολιτικό πλαίσιο για τη μελλοντική

συνεργασία. Μέσω της Εδαφικής Ατζέντας υπάρχει συμβολή στη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας, καθώς επίσης και την κοινωνική και οικολογική εξέλιξη σε όλες τις περιοχές της ΕΕ.

Το συγκεκριμένο έγγραφο υιοθετεί και υποστηρίζει τις στρατηγικές της Λισαβόνας και του Γκέτεμποργκ. Μέσω της Εδαφικής Ατζέντας επιχειρείται η προώθηση για μια πολύκεντρη εδαφική ανάπτυξη της ΕΕ με σκοπό την παραγωγή της καλύτερης χρήσης των διαθέσιμων πόρων στις ευρωπαϊκές περιοχές. Μια σημαντική πτυχή είναι η εδαφική ολοκλήρωση των θέσεων όπου οι άνθρωποι ζουν. Κατά αυτόν τον τρόπο συμβάλει σε μια Ευρώπη που θα είναι πολιτιστικά, κοινωνικά, περιβαλλοντικά και οικονομικά βιώσιμη. Μέσω της Εδαφικής Ατζέντας θα βοηθηθεί - από άποψη εδαφικής αλληλεγγύης - η εξασφάλιση για τις καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και την ποιότητα της ζωής με ίσες ευκαιρίες που θα προσανατολίζονται προς τις περιφερειακές και τοπικές δυνατότητες, ανεξάρτητα από το που ζουν οι άνθρωποι. Ο στόχος «εδαφική συνοχή» αντιμετωπίζεται από την σκοπιά της μόνιμης και συνεταιριστικής διαδικασίας που περιλαμβάνει δράσεις και συμμετοχές της εδαφικής ανάπτυξης σε πολιτικό, διοικητικό και τεχνικό επίπεδο. Η εδαφική συνοχή μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω ενός εντατικού και συνεχούς διαλόγου μεταξύ όλων των συμμετεχόντων της εδαφικής ανάπτυξης. (EU Informal Ministerial Meeting on Urban Development and Territorial Cohesion 2007: 1-2).

Στις 31 Ιανουαρίου 2008 η Επιτροπή Περιφερειακής Ανάπτυξης, εξέδωσε έκθεση σχετικά με την παρακολούθηση της εφαρμογής της «Εδαφικής Ατζέντας της Ευρωπαϊκής Ένωσης» και του «Χάρτη της Λειψίας: προς ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα δράσης για τη χωροταξική ανάπτυξη και την εδαφική συνοχή». Σύμφωνα με την έκθεση, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: « Τονίζει την ανάγκη να ληφθούν ιδιαίτερα υπόψη, κατά την χάραξη της πολιτικής της συνοχής για το διάστημα μετά το 2013, οι χωροταξικές ιδιομορφίες και ανάγκες. Επίσης κρίνεται απαραίτητη η εφαρμογή πολυεπίπεδης συνεργασίας μεταξύ όλων των ενδιαφερομένων. Οι εδαφικές επιπτώσεις των Κοινοτικών πολιτικών πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και να αξιοποιούνται όλες οι δυνατότητες αξιολόγησής τους. Δείκτες και τυπολογίες είναι απαραίτητοι για την ορθότερη εφαρμογή και την μέγιστη αποτελεσματικότητα των πολιτικών, προς όφελος της αειφορίας και της ισόρροπης ανάπτυξης του χώρου. Οι περιοχές με βασικά μειονεκτήματα, όπως είναι οι νησιωτικές, οι ορεινές, οι παραμεθόριες, οι ιδιαίτερα απομακρυσμένες και οι αραιοκατοικημένες περιοχές, χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής, και πλέον αποτελούν τη νέα πρόκληση της εδαφικής

διάστασης της συνοχής» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2008: 1-10). Η Εδαφική Ατζέντα είναι ένα στρατηγικό έγγραφο, που ενσωματώνει τη στρατηγική της Λισσαβόνας όσον αφορά τα εδαφικά ζητήματα. Η σημασία που δίνεται στην προώθηση των χωρικών ζητημάτων αποτυπώνει την αξία που προσέδωσε το κείμενο αυτό στη χωρική ανάπτυξη. Η έγκριση της Εδαφικής Ατζέντας ενδυναμώνει την εδαφική διάσταση και εντάσσεται στις προσπάθειες για καλύτερο ορισμό και διαμόρφωση της εδαφικής συνοχής. Οι στόχοι που έθεσε η Εδαφική Ατζέντα απαιτούν ολοκληρωμένη αναπτυξιακή στρατηγική, μέσω της οποίας θα λαμβάνονται υπόψη όλες οι διαστάσεις των επιμέρους πολιτικών.

Μετά την εγκατάλειψη του ΣΑΚΧ, οι υπέρμαχοι για την προώθηση των χωρικών δεδομένων και της χωροταξίας επανήλθαν στο προσκήνιο με μια πιο συναινετική αυτή τη φορά διάθεση και προώθησαν τις έννοιες της εδαφικής συνοχής και το πρόγραμμα που αφορά την Εδαφική Ατζέντα. Η διακυβερνητική συνεργασία των προηγούμενων ετών συνεχίστηκε και μέχρι στιγμής απέδωσε κείμενα και κατευθύνσεις για την χωροταξία, καθώς και το σημαντικότερο στοιχείο της θέσπισης της εδαφικής συνοχής στους καταστατικούς στόχους της Ένωσης. Η πορεία από τη δυσπιστία τα χρόνια του ΣΑΚΧ κατέληξε στην αναγνώριση της σημασίας των εδαφών στις κοινοτικές πολιτικές. Η συνθήκη της Λισσαβόνας αποδεικνύει ότι αρκετά εμπόδια ξεπεράστηκαν στο πλαίσιο της συγκατάθεσης για την προώθηση μιας χωροταξικής πολιτικής από τα κράτη-μέλη. Από τις αρχικές πρωτοβουλίες, τη δεκαετία του '90, φτάσαμε στο σημείο η χωροταξία να αποτελεί σημείο εντατικής ενασχόλησης των αρμόδιων φορέων. Η επιμονή στα θέματα του εδαφικού κεφαλαίου της Ένωσης φαίνεται να αποδίδει καρπούς και να οδεύουμε προς τη χάραξη πολιτικών με τον τομέα της χωροταξίας να δηλώνει την παρουσία του σ' αυτές, έστω και με έναν όρο πιο σύνθετο και όχι τόσο ξεκάθαρο και αποσαφηνισμένο.

1.8 ΟΙ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ: Η ΕΔΑΦΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ ΚΑΙ Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ.

Η εδαφική συνοχή εμπλουτίζει το περιεχόμενο της πολιτικής συνοχής. Εισάγει τη διάσταση του χώρου και ισορροπεί τις εδαφικές με τις οικονομικές και κοινωνικές προτεραιότητες της πολιτικής συνοχής. Στις 29 Οκτωβρίου 2004 οι είκοσι πέντε αρχηγοί των κρατών-μελών και κυβερνήσεων υπέγραψαν στη Ρώμη τη Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης. Το Σύνταγμα αποτελούσε την κατάληξη μιας μακράς διαδικασίας ολοκλήρωσης, που σηματοδοτήθηκε τόσο από τη συνεχή εμβάθυνση της ολοκλήρωσης όσο και από τις διαδοχικές διευρύνσεις της Ένωσης. Η θέσπιση ενός Ευρωπαϊκού Συντάγματος θα προσέδιδε στην Ένωση έναν ομοσπονδιακό χαρακτήρα και επομένως το πεδίο να χαράξει πολιτικές που θα απέδιδαν προς όφελος της αρχής της επικουρικότητας, και θα υπερπηδούσαν τα εμπόδια που προέρχονταν από τις ανησυχίες των κρατών-μελών να κρατήσουν τα τωρινά κυρίαρχα δικαιώματα τους σε ορισμένους τομείς όπως η χωροταξία. Η προσπάθεια αυτή δεν τελεσφόρησε και έτσι καταλήξαμε στην έκδοση μιας Μεταρρυθμιστικής Συνθήκης.

Κατά τη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τον Ιούνιο του 2007, οι Ευρωπαίοι ιθύνοντες κατέληξαν σε συμβιβασμό. Δόθηκε εντολή για τη σύγκληση μιας Διακυβερνητικής Διάσκεψης (ΔΚΔ) με σκοπό την οριστικοποίηση και την έκδοση μιας «Μεταρρυθμιστικής Συνθήκης» για την Ευρωπαϊκή Ένωση και όχι Συντάγματος. Το τελικό κείμενο της συνθήκης στο οποίο κατέληξε η ΔΚΔ εγκρίθηκε στη διάρκεια της άτυπης συνόδου κορυφής που πραγματοποιήθηκε στη Λισσαβόνα στις 18 και 19 Οκτωβρίου. Η Συνθήκη της Λισσαβόνας υπογράφηκε από τα κράτη μέλη στις 13 Δεκεμβρίου 2007. Ένα σημαντικό στοιχείο είναι αυτό της χρήσης του όρου της Εδαφικής Συνοχής μαζί με την οικονομική και κοινωνική συνοχή στη Συνθήκη της Λισσαβόνας, που παγίωσε περαιτέρω την εν λόγω έννοια (Ε. Ανδρικοπούλου και Γ. Καυκαλάς, 2008:221). Σύμφωνα με το άρθρο 3 της ενοποιημένης Συνθήκης «Η Ένωση προάγει την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή και την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών-μελών». Ο στόχος της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής είχε επισημανθεί στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη και κατέστη πραγματικότητα το 1988 με την έγκριση του πρώτου κανονισμού που θέσπισε την πολιτική συνοχής. Οι συνθήκες του Μάαστριχτ και του Άμστερνταμ επαναβεβαίωσαν τη σημασία της πολιτικής αυτής και το σχέδιο της Συνθήκης της

Λισσαβόνας επέκτεινε το πεδίο εφαρμογής της με μια νέα εδαφική διάσταση (Μ. Καμχής, 2008:209).

1.8.1 Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΕΔΑΦΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ ΣΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΑΛΟΓΟ ΓΙΑ ΤΗ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ.

Ένας από τους κύριους στόχους του ΣΑΚΧ ήταν να δοθεί έμφαση στον αντίκτυπο των κοινοτικών πολιτικών στο έδαφος της ΕΕ. Δεδομένο πρέπει να θεωρείται πως τέτοιες πολιτικές πρέπει να καθοδηγούνται από μια πολιτικά νομιμοποιημένη χωρική στρατηγική. Εντούτοις, η έλλειψη του απαραίτητου υπόβαθρου για την εφαρμογή τους με την κοινοτική μέθοδο, κάτω από την οποία η Επιτροπή λειτουργεί, έκανε μη εφαρμόσιμη μια τέτοια στρατηγική. Το ΣΑΚΧ σύστησε μια «χωροταξική προσέγγιση» την οποία θα έπρεπε να ακολουθήσει η Ένωση. Ανέδειξε την ανάγκη για διεύρυνση του ορίζοντα πέρα από τα καθαρά τομεακά πολιτικά μέτρα, και οδήγησε το ενδιαφέρον στη γενική κατάσταση της ευρωπαϊκής επικράτειας και στις ευκαιρίες ανάπτυξης που προκύπτουν για τις μεμονωμένες περιοχές. (Α. Faludi, 2007: 570)

Μετά την εγκατάλειψη του ΣΑΚΧ, το ενδιαφέρον εστιάστηκε περισσότερο στις δυσκολίες που προέκυπταν από τον όρο της χωροταξίας και το ενδιαφέρον εντοπίστηκε στον όρο της εδαφικής συνοχής. Ο όρος αυτός πρωτοεμφανίστηκε σε καταστατικό κείμενο της Ένωσης, στη Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997) στο κομμάτι που αφορούσε τις «Υπηρεσίες Γενικού Οικονομικού Ενδιαφέροντος». Συγκεκριμένα, με το άρθρο αυτό, αναγνωρίστηκε η μέριμνα που οφείλουν να λαμβάνουν η Κοινότητα και τα κράτη-μέλη για την ορθή λειτουργία των Υπηρεσιών Γενικού Οικονομικού Ενδιαφέροντος, «ενόψει της θέσης που κατέχουν στα πλαίσια των κοινών αξιών της Ένωσης, καθώς και στη συμβολή τους στην προώθηση της κοινωνική και εδαφική συνοχής». (Γ. Γιαννακούρου, 2008: 50, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 340, 1997). Η Ανδρικοπούλου αναφέρει ότι «το ενδιαφέρον για τη σωστή λειτουργία αυτών των υπηρεσιών εκδηλώθηκε επειδή αυτές συνεισφέρουν στη κοινωνική και εδαφική συνοχή. Όμως η συγκεκριμένη αναφορά δεν ορίζει την έννοια της εδαφικής συνοχής ως συνιστώσα της πολιτικής συνοχής» (Ε. Ανδρικοπούλου, 2004:178)

Η έννοια της εδαφικής συνοχής αναλύθηκε από βασικά κοινοτικά έγγραφα, όπως οι Εκθέσεις της Κοινότητας για την Οικονομική και Κοινωνική Συνοχή. Από

αυτά προκύπτει ότι η έννοια της εδαφικής συνοχής έχει τις ρίζες της στο Ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο, ωστόσο σαν όρος εμφανίζεται στη δεύτερη έκθεση οικονομικής και κοινωνικής συνοχής της ΕΕ και ουσιαστικά αποτελεί στόχο και αντικείμενο μελέτης στην τρίτη έκθεση οικονομικής και κοινωνικής συνοχής της ΕΕ.

Εκεί αναφέρεται το εξής: « Η έννοια της εδαφικής συνοχής επεκτείνεται πέρα από αυτήν της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής τόσο με το να την εμπλουτίζει όσο και με το να την ενισχύει. Από τη σκοπιά της πολιτικής, ο στόχος είναι να διευκολυνθεί η επίτευξη μιας πιο ισόρροπης ανάπτυξης, μειώνοντας έτσι τις υφιστάμενες ανισότητες, αποτρέποντας τις εδαφικές ανισοροπίες και καθιστώντας πιο συνεκτικές τόσο τις τομεακές πολιτικές που έχουν μια χωρική επίπτωση, όσο και την περιφερειακή πολιτική. Το μέλημα είναι, επίσης, να βελτιωθεί η εδαφική ολοκλήρωση και να ενθαρρυνθεί η συνεργασία μεταξύ των περιφερειών» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2004:27). Η δεύτερη και η τρίτη έκθεση για την οικονομική και κοινωνική συνοχή σηματοδότησαν την έναρξη μιας περιόδου έντονου στοχασμού και διαλόγου με αντικείμενο τον αντίκτυπο και τον μελλοντικό σχεδιασμό της πολιτικής συνοχής. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2008:20). Όπως αναφέρει η Ανδρικοπούλου, η τρίτη έκθεση για την οικονομική και κοινωνική συνοχή, «Επισημαίνει ότι οι εδαφικές ανισοροπίες επηρεάζουν τη συνολική ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, και η καταπολέμηση τους και η επίτευξη ενός πιο ισόρροπου χωρικά προτύπου οικονομικής ανάπτυξης απαιτεί συντονισμό των αναπτυξιακών πολιτικών στο πλαίσιο που καθόρισε το ΣΑΚΧ. Η προώθηση της ισόρροπης ανάπτυξης θα έπρεπε να αντιμετωπίσει α) τις εδαφικές ανισοροπίες στην κατανομή των πόρων, β) τις ενδοπεριφερειακές ανισοροπίες και γ) τα κοινά προβλήματα των περιοχών με γεωγραφικά μειονεκτήματα.» (Ε. Ανδρικοπούλου, 2004: 189). Τέλος σύμφωνα με τα όσα παραθέτει η Γιαννακούρου, στο άρθρο της : «Η θεσμική διάσταση της Εδαφικής Συνοχής», για τις δύο διαφορετικές προσεγγίσεις της εδαφικής συνοχής ως όρο αναφέρει ότι, σαν πρώτη προσέγγιση: « η εδαφική συνοχή, αποβλέπει στη διάχυση της ευημερίας και των ευκαιριών ανάπτυξης σε όλες τις περιοχές της Ένωσης, στην άρση των γεωγραφικών μειονεκτημάτων και στην αξιοποίηση της εδαφικής και πολιτισμικής πολυμορφίας του ευρωπαϊκού χώρου.» Αντίστοιχα για μια δεύτερη προσέγγιση αναφέρει: «Μια πιο πραγματιστική προσέγγιση της εδαφικής συνοχής, επικεντρώνεται στην ανάγκη για καλύτερο συντονισμό των πολιτικών με άμεση ή έμμεση χωρική διάσταση, που ασκούνται στα

διάφορα επίπεδα (κοινοτικό, εθνικό, υποεθνικό)». (Γ. Γιαννακούρου, 2008^β: 236-237).

1.8.2 Η ΕΔΑΦΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ ΣΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ.

Η συζήτηση για την πορεία και το μέλλον της συνοχής καθώς και για την εδαφική διάστασή της, είχε ως αποτέλεσμα την ένταξη της εδαφικής συνοχής στο προσχέδιο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος. Η ιδέα της εδαφικής συνοχής κέρδισε περισσότερο ενδιαφέρον μετά την προσθήκη της στο μη θεσμοθετημένο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα, όπου αναφέρεται ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να αναπτύξει δράσεις προς την εδαφική συνοχή και τη μείωση των ανισοτήτων. Παρά τη μη θεσμοθέτηση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, το πολιτικό ενδιαφέρον για εδαφική συνοχή εξακολούθησε να είναι υψηλό. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το 2005, ανακοίνωσε ότι η εδαφική συνοχή είναι «θεμελιώδης στόχος της χωροταξικής οργάνωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και δίνει νόημα στην πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης». (Σ. Σεϊτανίδης, 2008: 3-4).

Στη συνθήκη για τη θέσπιση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, και πιο συγκεκριμένα στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων υπάρχει η συσχέτιση της εδαφικής συνοχής με την πρόσβαση στις υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος και αναφέρεται ότι: «Η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται την πρόσβαση στις υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος, όπως αυτό προβλέπεται στις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές, σύμφωνα με το Σύνταγμα, προκειμένου να προαχθεί η κοινωνική και εδαφική συνοχή της Ένωσης». Η εδαφική συνοχή απέκτησε κεντρική θέση στο προσχέδιο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος. Στο άρθρο I-3, στο οποίο τέθηκαν οι στόχοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφέρεται ότι η Ένωση μεταξύ άλλων « Προάγει την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή και την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών». Επίσης στο Άρθρο I-14 όπου αναφέρονται οι τομείς συντρέχουσας αρμοδιότητας της Ένωσης, μεταξύ άλλων αναφέρονται και η οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2004).

Σύμφωνα με τα όσα αναφέρονται στο πρωτόκολλο για την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή, του Ευρωπαϊκού Συντάγματος: «Η προώθηση της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής έχει ζωτική σημασία για την

ολοκληρωμένη ανάπτυξη και τη σταθερή επιτυχία της ένωσης». Παρατηρούμε πως στην συνταγματική συνθήκη προτείνεται η χρήση του όρου «εδαφική συνοχή» αντί του όρου «Ευρωπαϊκή χωροταξία». Πρόκειται για έναν όρο που δείχνει να καλύπτει την πλειοψηφία των κρατών-μελών. Ο όρος χωροταξία αποτελούσε επί χρόνια εμπόδιο στην προώθηση μιας χωρικής πολιτικής λόγω του ότι το περιεχόμενο και το θεσμικό υπόβαθρο του είναι διαφορετικό για κάθε κράτος-μέλος. Όπως σημειώνει η Γιαννακούρου: «Η εδαφική συνοχή δεν απαντάται σε κανένα από τα κράτη- μέλη και εμφανίζεται, για το λόγο αυτό, ως έννοια ουδέτερη που επιτρέπει τον συγκερασμό διαφορετικών εθνικών παραδόσεων και την προώθηση μιας ευρωπαϊκής πολιτικής για τη χωροταξία» (Γ. Γιαννακούρου, 2009).

Αν το Σύνταγμα είχε θεσμοθετηθεί και τεθεί σε ισχύ, η εδαφική συνοχή θα αποτελούσε επίσημη πολιτική της Κοινότητας. Όμως η καταψήφιση της Συνταγματικής Συνθήκης, μέσω δημοψηφίσματος, από Γάλλους και Ολλανδούς ανέστειλε προσωρινά την αναγνώριση της εδαφικής συνοχής σε καταστατική αρμοδιότητα της Ένωσης. (Γ. Γιαννακούρου, 2008: 52). Τέλος όπως επισημαίνει η Ανδρικοπούλου, «Το γενικό συμπέρασμα είναι ότι η εδαφική συνοχή απέκτησε κεντρική σημασία, ίδια με αυτή της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και αποτελεί πλέον στόχο και προτεραιότητα της Ένωσης. Οι αναφορές για την εδαφική συνοχή στο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα προσέδωσαν μια ιδιαίτερη δυναμική στη συγκεκριμένη έννοια παρόλο που δεν αποσαφηνιζόταν το περιεχόμενο της» (Ε. Ανδρικοπούλου, 2004:179).

1.8.3 Η ΕΔΑΦΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ ΣΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΟΝΑΣ

Η έννοια της εδαφικής συνοχής στηρίζεται στο Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου και εισάγει την έλλειψη ισορροπημένης βιώσιμης δομής της ευρωπαϊκής επικράτειας στην ημερήσια πολιτική διάταξη της ΕΕ. Η εδαφική συνοχή προσθέτει στην οικονομική και κοινωνική συνοχή, μια ισορροπημένη ανταγωνιστικότητα και μια βιώσιμη ανάπτυξη σε μια εδαφική βάση. Στην πρόσφατη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη (Συνθήκη της Λισαβόνας), η εδαφική συνοχή, συμπεριλήφθηκε στους καταστατικούς στόχους της Ένωσης, ως η τρίτη συνιστώσα της πολιτικής συνοχής και αποτελεί καταστατική επιδίωξη της Ένωσης. (Γ. Γιαννακούρου, 2008^b: 197). Η εδαφική συνοχή, θεωρημένη υπό το φως της στρατηγικής της Λισαβόνας για τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, έχει ως βασική

πρόκληση το εδαφικό κεφάλαιο (territorial capital), τις δυνατότητες όλων των περιοχών της ΕΕ και την εδαφική ολοκλήρωση, με την προώθηση των διευρωπαϊκών συμπράξεων και των ανταγωνιστικών και καινοτόμων δραστηριοτήτων.⁸

Πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 2Γ της Συνθήκης της Λισσαβόνας με το οποίο καθορίζονται οι συντρέχουσες αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφέρεται ότι «οι συντρέχουσες αρμοδιότητες της Ένωσης και των κρατών μελών αφορούν, μεταξύ άλλων και την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή». Επίσης στα άρθρο 158 της Συνθήκης τονίζεται το εξής: «Η Κοινότητα αποσκοπεί, ιδιαίτερα, στη μείωση των διαφορών μεταξύ των επιπέδων ανάπτυξης των διαφόρων περιοχών και στη μείωση της καθυστέρησης των πλέον μειονεκτικών περιοχών. Μεταξύ των εν λόγω περιοχών, δίδεται ιδιαίτερη προσοχή στις αγροτικές περιοχές, τις ζώνες που συντελείται βιομηχανική μετάβαση και τις περιοχές που πλήττονται από σοβαρά και μόνιμα φυσικά ή δημογραφικά προβλήματα, όπως οι υπερβόρειες περιοχές που είναι ιδιαίτερα αραιοκατοικημένες και οι νησιωτικές, διασυνοριακές και ορεινές περιοχές»⁹. Από τη στιγμή που υπογράφηκε η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη, τον Δεκέμβριο του 2007, η εδαφική συνοχή απέκτησε τη θέση της στο θεσμικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο όρος και η έννοια της αποτελεί το αποτέλεσμα μια συναινετικής διαδικασίας μεταξύ των κρατών-μελών. Είναι μια έννοια ανοιχτή ως προς το περιεχόμενο και τη χρήση της. Η έννοια της εδαφικής συνοχής προσπαθεί να εκφράσει την μορφή της χωροταξίας, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ως πεδίο πολιτικής. (Ε. Ανδρικοπούλου και Γ. Καυκαλάς, 2008: 218-219).

Το σημαντικό σημείο όλης αυτής της μακροχρόνιας διαδρομής, είναι πως η ευρύτερη έννοια της χωροταξίας (με όλους τους πιθανούς ορισμούς) δείχνει να βρίσκεται πλέον σε θέση να αντιμετωπίσει τους υπόλοιπους στόχους της Ένωσης, σε έναν αγώνα όπου το στοίχημα πλέον τίθεται στη βάση του συντονισμού για την επίτευξη των πολυδιάστατων στόχων που πολλές φορές με μια επιδερμική ανάλυση δείχνουν να αντιτίθενται ο ένας στον άλλον. Όμως πλέον υπάρχει η ελπίδα πως τα όποια προβλήματα υπήρχαν θα ξεπεραστούν. Οι δράσεις χωροταξικού σχεδιασμού, τα τελευταία χρόνια έκαναν μια μεγάλη και επίπονη διαδρομή. Με τον όρο εδαφική συνοχή, φαίνεται να βρίσκεται το σημείο τομής των διαφόρων αντιδράσεων που αφορούν το κομμάτι των διαφορετικών όρων για κάθε κράτος-μέλος, καθώς και την

⁸ Αναλυτικότερα βλέπε: <http://www.vrom.nl/pagina.html?id=37410>

⁹ Βλέπε <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0042:0133:EL:PDF> και <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12002E158:EL:HTML>

πολλαπλή έννοια και το περιεχόμενο του όρου χωροταξία. Ο όρος εδαφική συνοχή, είναι κατοχυρωμένος και επίσημα μεταφρασμένος σε όλες τις γλώσσες από τις αρμόδιες υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (Μ. Καμχής 2008: 208-209). Ένα αναμονή για την επικύρωση της Μεταρρυθμιστικής Συνθήκης, η εδαφική συνοχή του Ευρωπαϊκού χώρου θα αποτελεί καταστατική αρμοδιότητα της Ένωσης και των κρατών-μελών, ενώ θα δημιουργηθεί και το θεσμικό υπόβαθρο για το χρόνιο ζητούμενο, την άσκηση χωροταξικής πολιτικής. Η Συνθήκη της Λισσαβόνας επανέφερε τους όρους της Συνταγματικής Συνθήκης που αφορούσαν την εδαφική συνοχή και προσέδωσε στον συγκεκριμένο όρο μια επιπλέον δυναμική (Γ. Γιαννακούρου, 2009).

Σημαντικό σημείο είναι πως πλέον το εδαφικό στοιχείο θα είναι μέρος της πολιτικής συνοχής της ΕΕ του 2007-2013. Το στρατηγικό πλαίσιο περιγράφεται στις κοινοτικές στρατηγικές οδηγίες για τη συνοχή. Αυτό θα είναι η βάση για τα Εθνικά Στρατηγικά Πλαίσια. Τα εθνικά πλαίσια θα αποτελέσουν τη βάση για τα Λειτουργικά Προγράμματα. Η πολιτική συνοχής του 2007-2013 έχει τρεις στόχους:

- Σύγκλιση
- Περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και απασχόληση
- Εδαφική συνεργασία

Έτσι, εάν η εδαφική συνοχή είναι ο πολιτικός στόχος, οι πολιτικές εδαφικές ανάπτυξης είναι το εργαλείο. Υπό το φώς αυτό η εδαφική συνοχή είναι ένα αναπόσπαστο τμήμα της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Προσθέτει μια ολοκληρωμένη και μακροπρόθεσμη προσέγγιση στη διαδικασία για τις εδαφικές δυνατότητες που πρέπει να εξεταστούν στα διαφορετικά πολιτικά επίπεδα και τους διάφορους τομείς. (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2005:8-11)

1.8.4 Η ΠΡΑΣΙΝΗ ΒΙΒΛΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΔΑΦΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ

Τον Οκτώβριο του 2008 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έδωσε στη δημοσιότητα την Πράσινη Βίβλο για την εδαφική συνοχή. Σύμφωνα με τα όσα αναφέρει η Πράσινη Βίβλος: «Η εδαφική συνοχή αφορά την εξασφάλιση της αρμονικής ανάπτυξης όλων των περιοχών, καθώς και τη μέριμνα ώστε να είναι σε θέση οι πολίτες τους να αξιοποιήσουν στο έπακρο τα εγγενή χαρακτηριστικά των εν λόγω εδαφών. Με αυτήν τη μορφή, αποτελεί μέσο για τη μετατροπή της ποικιλομορφίας σε προτέρημα που

συμβάλλει στη βιώσιμη ανάπτυξη ολόκληρης της ΕΕ. Η ανταγωνιστικότητα και η ευημερία εξαρτώνται πλέον όλο και περισσότερο από την ικανότητα των ανθρώπων και των επιχειρήσεων να αξιοποιούν στο έπακρο όλα τα εδαφικά προτερήματα. Ωστόσο, σε μια παγκόσμια οικονομία που διεθνοποιείται και διασυνδέεται, η ανταγωνιστικότητα εξαρτάται συν τοις άλλοις από την οικοδόμηση σχέσεων με άλλα εδάφη ώστε να εξασφαλιστεί ότι τα κοινά θετικά στοιχεία αξιοποιούνται κατά συντονισμένο και βιώσιμο τρόπο» (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2008:1-5). Οι βασικές προκλήσεις που τίθενται και σχετίζονται με την εδαφική συνοχή αφορούν: α) Την εξασφάλιση ισορροπημένης και βιώσιμης εδαφικής ανάπτυξης της ΕΕ στο σύνολο της και αποφυγή της οικονομικής και πληθυσμιακής συγκέντρωσης στα αστικά κέντρα με ταυτόχρονη εγκατάλειψη της υπαίθρου. β) Τη διασύνδεση των εδαφών. Πέρα των καλών συνδυασμένων μεταφορικών συνδέσεων, απαιτούνται δράσεις για αξιόπιστη πρόσβαση στην ενέργεια, σε υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος όπως η υγειονομική περίθαλψη και η εκπαίδευση, αλλά και στην ευρυζωνική πρόσβαση στο διαδίκτυο. γ) Τη δυναμική συνεργασία σε διάφορα επίπεδα (Κοινοτικό, Εθνικό, Περιφερειακό ή Τοπικό). Στόχος είναι η αξιοποίηση των ευκαιριών από τις συνεργασίες και η μείωση των αρνητικών εξωγενών παραγόντων. σε τομείς όπως η οικονομία, το περιβάλλον κλπ. (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2008: 5-9).

Για την πραγματοποίηση των τριών παραπάνω προκλήσεων η Επιτροπή προτείνει τον συντονισμό μεταξύ των τομεακών και των εδαφικών πολιτικών (ιδίως πολιτικών όπως των μεταφορών, της ενέργειας, του περιβάλλοντος, της γεωργίας, της απασχόλησης, της αλιείας, του ανταγωνισμού και της έρευνας και τεχνολογίας), τόσο για τη μεγιστοποίηση των συνεργασιών και την αποφυγή πιθανών συγκρούσεων, όσο και για τη βελτιστοποίηση που αφορά τη δημόσια συζήτηση μέσα στα κράτη μέλη και μεταξύ τους, για το θέμα της εδαφικής συνοχής χωρίς να αμφισβητηθούν οι εθνικές και οι περιφερειακές αρμοδιότητες των κρατών-μελών. (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2008:9-13)

Όμως η Πράσινη Βίβλος δρομολόγησε κάποια βασικά ερωτήματα για την εδαφική συνοχή προς δημόσιο διάλογο, και δεν τα αποσαφήνισε. Τα ερωτήματα αυτά αφορούν τον Ορισμό, την κλίμακα και το πεδίο της εδαφικής δράσης, την καλύτερη συνεργασία, τον καλύτερο συντονισμό, τις νέες εδαφικές συνεργασίες, και την βελτίωση της κατανόησης της εδαφικής συνοχής. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει έκθεση της Επιτροπής Περιφερειακής Ανάπτυξης σχετικά με την Πράσινη Βίβλο για

την Εδαφική Συνοχή, «η Πράσινη Βίβλος στερείται φιλοδοξίας, καθώς δεν προτείνει ούτε σαφή ορισμό ούτε στόχο για την εδαφική συνοχή και δεν προωθεί σημαντικά την κατανόηση της νέας αυτής έννοιας, έτσι ώστε να μπορεί να συμβάλει αποτελεσματικά στη μείωση των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών. Επίσης αρνητικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι η Πράσινη Βίβλος δεν διευκρινίζει με ποιο τρόπο θα ενσωματωθεί η εδαφική συνοχή στο ισχύον πλαίσιο της πολιτικής συνοχής ή με ποια μεθοδολογικά εργαλεία ή μέσα θα μετουσιωθεί από πλαίσιο αρχών σε επιχειρησιακούς μηχανισμούς επιτόπιας εφαρμογής κατά την προσεχή περίοδο προγραμματισμού» (Επιτροπή Περιφερειακής Ανάπτυξης, 2009).

Συμπερασματικά, στην μακροχρόνια αυτή διαδρομή ξεπεράστηκαν πολλά εμπόδια που αρχικά υπήρχαν και έδειχναν έναν αγώνα που ήταν άνισος. Η επιμονή που υπήρξε από τους ενδιαφερόμενους οδήγησε στο να αποκτηθεί η δυνατότητα αντιμετώπισης της χωρικής ανάπτυξης, ως σημαντικότερο στοιχείο κατά τη χάραξη πολιτικών.

ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από την ιστορική αναδρομή που προηγήθηκε στο πρώτο κεφάλαιο παρατηρήθηκε μια χρονοβόρα και επίπονη προσπάθεια με στόχο να ενταχθεί η χωροταξία στην ημερήσια διάταξη των θεμάτων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Τα βασικά κείμενα που εισάγουν τη χωροταξία ως βασικό αντικείμενο μελέτης είναι τέσσερα:

- Η Έκθεση «Ευρώπη 2000 : Προοπτικές Ανάπτυξης του Κοινοτικού Εδάφους»
- Η Έκθεση «Ευρώπη 2000+ : Συνεργασία για τη χωροταξία στην Ευρώπη»
- Το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου
- Η Εδαφική Ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου είναι να αναλυθούν σε βάθος αυτά τα κείμενα, να παρουσιαστεί η διαδικασία με την οποία αντιμετωπίζονται τα θέματα που αφορούν τη χωροταξία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, να συγκριθούν μεταξύ τους σε τομείς που αφορούν το περιεχόμενό τους και τις βασικές τους επιλογές, και να εξαχθεί ένα τελικό συμπέρασμα για τον τρόπο και τη διαδικασία εμφάνισης της χωροταξίας σε Κοινοτικό επίπεδο.

2.2 Η ΕΚΘΕΣΗ «ΕΥΡΩΠΗ 2000».

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή άρχισε να εκπονεί το 1989 το στρατηγικό κείμενο «Ευρώπη 2000: Προοπτικές Ανάπτυξης του Κοινοτικού Εδάφους», που παρουσιάστηκε το 1991 στη Χάγη της Ολλανδίας. Όπως σημειώθηκε στον πρόλογο του κειμένου, που υπέγραφε ο Bruce Millan τότε Επίτροπος αρμόδιος για τα θέματα περιφερειακής πολιτικής, το κείμενο «Ευρώπη 2000» δεν αποτελούσε ένα κατευθυντήριο σχέδιο για την Ευρώπη, αλλά ένα πλαίσιο αναφοράς και πληροφόρησης για τις εθνικές κυβερνήσεις και τις τοπικές και περιφερειακές αρχές το οποίο επιχειρούσε να διευκολύνει τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό των εσωτερικών χωροταξικών πολιτικών και την ανάπτυξη χωροταξικών δράσεων που

υπερέβαιναν τα εθνικά σύνορα (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992). Το κείμενο «Ευρώπη 2000» ήταν η πρώτη επίσημη προσπάθεια στον «αγώνα» για την Ευρωπαϊκή χωροταξία.

2.2.1 ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ «ΕΥΡΩΠΗ 2000»

Η έκθεση «Ευρώπη 2000» ήταν χωρισμένη σε πέντε βασικά μέρη – θεματικές ενότητες, μέσω των οποίων γινόταν η ανάλυση του ευρωπαϊκού χώρου και προσδιορίζονταν οι δυνατότητες του μέσα από σειρά προτάσεων. Οι πέντε αυτές θεματικές ενότητες ήταν:

- 1) Δημογραφικό και Οικονομικό πλαίσιο
- 2) Υποδομή και χωρική συνοχή
- 3) Περιβάλλον
- 4) Ειδικές κατηγορίες περιοχών στην Κοινότητα
- 5) Επιπτώσεις πολιτικών

Με αυτές τις ενότητες γινόταν για πρώτη φορά η βασική επιλογή για θέματα που αφορούσαν την χωροταξία στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αρχικά το κείμενο περιελάμβανε μια συνοπτική ανακεφαλαίωση που αφορούσε τις τότε νέες εξελίξεις και τις επιπτώσεις τους στην κοινοτική επικράτεια. Ασχολούνταν ιδιαίτερα με θέματα όπως οι νέες τάσεις της οικονομικής γεωγραφίας στην Ευρώπη. Στην εισαγωγή του, το κείμενο τονίζει πως «Ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιείται το έδαφος της Ευρώπης ήταν αξιόλογα καθοριστικός παράγοντας για τη μακροπρόθεσμη οικονομική ευημερία της». Υπήρχε μια ανάλυση που αφορούσε τις πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις υπό το πρίσμα της παγκοσμιοποίησης, και αναφερόταν στις επιπτώσεις των τομεακών πολιτικών που αναπτυχθήκαν και αποφασίστηκαν σε εθνικό και κοινοτικό επίπεδο και στις γεωγραφικές και κοινωνικό-οικονομικές ανισότητες της Κοινότητας. Στη συνέχεια αναλύονταν οι θεσμικές διαρθρώσεις των κρατών-μελών και τονιζόταν η ανάγκη συνεκτικής Κοινοτικής προσέγγισης. Η εισαγωγή τέλος, επεσήμαινε την ανάγκη προώθησης ενός περιφερειακού-χωροταξικού πλαισίου. (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992:13-35)

Το πρώτο μέρος της έκθεσης ασχολούνταν με το δημογραφικό και οικονομικό πλαίσιο. Η κατανόηση της δημογραφικής εξέλιξης και των μεταβολών, σύμφωνα με την έκθεση «ήταν απαραίτητη για την εκτίμηση των πιέσεων του περιφερειακού σχεδιασμού που θα ασκούσαν στην κοινότητα». Αναλύονταν ιδιαίτερα οι δημογραφικές τάσεις τα είκοσι τελευταία χρόνια και οι γεωγραφικές τους επιπτώσεις. Επίσης οι εξελίξεις αυτές εξετάζονταν και σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, το παγκόσμιο. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζε ο τομέας που αφορούσε τις μεταναστευτικές τάσεις, που χωρίζονταν σε υποκατηγορίες, και συμπεριλάμβανε την μετανάστευση μεταξύ των περιφερειών της κοινότητας αλλά και της κοινότητας με τις τρίτες χώρες. Το οικονομικό πλαίσιο αναλύθηκε με ιδιαίτερη λεπτομέρεια και αφορούσε τα πρότυπα παραγωγής και χωροθέτησης. Στην έκθεση επισημαινόταν ότι «η κατανομή της οικονομικής δραστηριότητας στην Κοινότητα διέφερε σημαντικά μεταξύ των κρατών-μελών και των περιφερειών. Το ανομοιογενές αυτό πρότυπο ήταν με τη σειρά του το αποτέλεσμα της διαφορικής ανάπτυξης των παραγωγικών δραστηριοτήτων και των χαρακτηριστικών τους, κυρίως ως προς την εγκατάστασή τους». Αναλύονταν οι προηγούμενες εξελίξεις, το τότε ισχύον περιφερειακό πρότυπο της Κοινότητας, οι εμφανιζόμενες αλλαγές στη διάρθρωση της παραγωγής και της χωροθέτησης, οι τότε νέοι παράγοντες χωροθέτησης - που χωρίζονταν στις γενικές τάσεις, οι οποίες αφορούσαν την κινητικότητα και τις τάσεις χωροθέτησης ανά λειτουργία και δραστηριότητα-. Εξετάζονταν οι διάφορες λειτουργίες, (κεντρικά γραφεία, κέντρα έρευνας και ανάπτυξης, διανομή, και μικρομεσαίες επιχειρήσεις). Ο τομέας των δραστηριοτήτων αφορούσε τις κατηγορίες της κλωστοϋφαντουργίας, ένδυσης και υπόδησης, την έρευνα και την καινοτομία, τη βιομηχανία υψηλής τεχνολογίας, τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και τον τουρισμό. Τέλος αναλύονταν οι άμεσες επενδύσεις στην Κοινότητα, οι περιφερειακές επιπτώσεις (απο την χωροθέτηση επιχειρήσεων), η εκπαίδευση και κατάρτιση και οι παραγωγικές επενδύσεις που χρηματοδοτούνταν απο τα Διαρθρωτικά ταμεία. (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992:37-68)

Το δεύτερο μέρος της έκθεσης ασχολούνταν με τις υποδομές και την χωρική συνοχή. Αρχικά η ανάλυση περιελάμβανε τις μεταφορές, καθώς σύμφωνα με την έκθεση «η αποτελεσματικότητα του συστήματος μεταφορών αποτελούσε σημαντικό παράγοντα στη διαδικασία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης». Αρχικά γινόταν μια εισαγωγή στο θέμα που αφορούσε την κυκλοφορία και τις προηγούμενες τάσεις που παρατηρούνταν. Αναλύονταν θέματα όπως, η μεταφορά εμπορευμάτων και

προσώπων. Οι γεωγραφικές επιπτώσεις ήταν ένα σημαντικό κομμάτι και χωρίζονταν σε κατηγορίες όπως η συμμόρφωση στον κεντρικό πυρήνα και τα ενδεχόμενα μέτρα βελτίωσης της κυκλοφοριακής ροής. Μια ακόμη κατηγορία ήταν οι μεταφορές μεγάλης ταχύτητας και η συμβολή τους στην περιφερειακή ανάπτυξη. Υπήρχε παρουσίαση μιας μελέτης-περίπτωσης που αφορούσε τη σήραγγα της Μάγχης, και το κομμάτι αυτό τελειώνει με τις κοινοτικές ενέργειες που σχετίζονταν με τις ελλείψεις συνδέσεων στα κοινοτικά μεταφορικά δίκτυα. Το επόμενο στάδιο ανάλυσης ήταν οι τομείς πληροφορική-τεχνολογία-τηλεπικοινωνίες (ΠΤΤ) και το πώς αυτοί συνδέονταν με την οικονομία (τι δυνατότητες παρουσιάζονταν), με τις περιφερειακές ανισότητες, αλλά και ποιες ήταν οι νέες εξελίξεις στους συγκεκριμένους τομείς. Η προσφορά ενέργειας αποτελούσε τον επόμενο τομέα ενασχόλησης του δευτέρου μέρους της έκθεσης. Αναλύονταν οι τάσεις προσφοράς και ζήτησης ενέργειας, οι αναμενόμενες εξελίξεις, οι γεωγραφικές επιπτώσεις που αφορούσαν την ανάπτυξη δικτύων ηλεκτρικού ρεύματος και φυσικού αερίου σε Κοινοτικό επίπεδο, η νέα παραγωγική ικανότητα, και οι προοπτικές για συνεργασία με γειτονικές χώρες που δεν ήταν κράτη μέλη της Κοινότητας. Στο τέλος του δευτέρου μέρους υπήρχαν οικονομικά στοιχεία που αφορούσαν τον τομέα των υποδομών και τα διαρθρωτικά ταμεία και δίνονταν παραδείγματα μειζόνων ενεργειών στον τομέα των υποδομών στις περιφέρειες του στόχου 1. (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992:69-108)

Το τρίτο μέρος της έκθεσης ασχολούνταν με την θεματική ενότητα που αφορούσε το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους. Αρχικά γινόταν μια αναφορά στην βιώσιμη ανάπτυξη και στην περιβαλλοντική νομοθεσία. Αναλύονταν οι κυριότερες εκπομπές στην ατμόσφαιρα και οι επιπτώσεις τους, οι μορφές ατμοσφαιρικής ρύπανσης, οι υδάτινοι πόροι (που χωρίζονταν σε κατηγορίες που περιελάμβαναν τη χρήση και κατανάλωση ύδατος, τα υπόγεια ύδατα, τα ποτάμια και τις λίμνες, τα παράκτια ύδατα και τις θάλασσες). Τα απόβλητα ήταν η τελευταία κατηγορία που αναλύονταν και στο τέλος του τρίτου μέρους υπήρχε μια εκτενής αναφορά στην φυσική κληρονομιά της Ευρώπης. (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992:109-130)

Το τέταρτο μέρος της έκθεσης, που ήταν και το μεγαλύτερο σε έκταση, αφορούσε τους ειδικούς τύπους περιοχών στην Κοινότητα. Διακρίνονταν τέσσερις κατηγορίες περιοχών. Το περιεχόμενο της πρώτης κατηγορίας ήταν το αστικό σύστημα της Κοινότητας. Στο κομμάτι αυτό αναφέρονταν οι τάσεις των αστικών κέντρων, η μελλοντική τους εικόνα (από άποψη πληθυσμού, οικονομίας, κοινωνικών

υποδομών, μεταφορών, περιβάλλοντος και χρηματοοικονομικών ζητημάτων). Παραθέτονταν παραδείγματα υπάρχουσών πολιτικών για τις αστικές περιοχές όπως και παραδείγματα δικτύωσης και συνεργασίας. Προτεινόνταν στρατηγικές αντιμετώπισης για την επίλυση των προβλημάτων, όπως και μορφές συνεργασίας και στρατηγικών συμμαχιών μεταξύ των πόλεων. Η επόμενη κατηγορία ανέλυε το μέλλον των αγροτικών περιοχών. Δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στο μέλλον της γεωργίας και στο ρόλο της στις αγροτικές περιοχές. Το βασικό κομμάτι αυτού του τύπου περιοχής ασχολούνταν με την ανάπτυξη εναλλακτικών ευκαιριών απασχόλησης εκτός γεωργίας, που κρίθηκε ως ζωτικής σημασίας για την επιβίωση των γεωργικών νοικοκυριών. Στο πλαίσιο αυτό αναλύθηκαν τομείς όπως οι αγροτικές υπηρεσίες, οι υπηρεσίες επιτηρήσεων και καταναλωτή, ο τουρισμός στις αγροτικές περιοχές, οι νέες τεχνολογίες και οι μεταφορές στις αγροτικές περιοχές και τέλος οι ευκαιρίες διαφοροποίησης στην προστασία του περιβάλλοντος.

Η επόμενη κατηγορία περιοχών αναφερόταν στο ρόλο των παραμεθόριων πόλεων και περιφερειών. Υπήρχε μια αναφορά στην οικονομική γεωγραφία των περιοχών αυτών, στην κληρονομιά των συνόρων, στους παράγοντες που καθόριζαν την μελλοντική ανάπτυξη των εσωτερικών παραμεθόριων περιοχών (τομείς όπως οικονομική ολοκλήρωση, υποδομές, οργανωτικά θέματα) και των παραμεθόριων περιοχών των εξωτερικών συνόρων. Επιπλέον υπήρχαν προτάσεις για μια συνολική προοπτική των περιοχών αυτών. Η τελευταία κατηγορία αφορούσε τις παράκτιες περιοχές και τα νησιά. Αναλύονταν παράγοντες όπως η αυξανόμενη πίεση στις παράκτιες περιοχές, οι τύποι χρήσεων γης και της θάλασσας (πυκνότητα κατάληψης, εντατική τουριστική ανάπτυξη, πλούσιες αλλά ευαίσθητες περιοχές). Το μέλλον των παράκτιων περιοχών εκτιμήθηκε μέσα από κατηγορίες όπως οι δημογραφικές αλλαγές, η ανάπτυξη του τουρισμού και της βιομηχανίας, οι αυξανόμενες πιέσεις στο φυσικό περιβάλλον και η χρήση των θαλάσσιων περιοχών. Επίσης δόθηκε και μια γενική εικόνα για τις παράκτιες περιοχές που παρουσίαζαν σημαντική εξάρτηση από την αλιεία και την υδατοκαλλιέργεια. Τελευταία κατηγορία ήταν η ενσωμάτωση των νησιών, στην οποία αναλύθηκαν ζητήματα που αφορούσαν τη γεωγραφία των νησιών (μέγεθος, πληθυσμός, οικονομία, μεταφορές, εφοδιασμός με ενέργεια, παροχή ύδατος, περιβάλλον και κοινωνική υποδομή). Επίσης υπήρχαν προτάσεις για την μελλοντική ανάπτυξη των νησιών. (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992:131-194)

Το τελευταίο κομμάτι της έκθεσης «Ευρώπη 2000» έκανε λόγο για τις συνέπειες των πολιτικών. Η ισόρροπη και αρμονική ανάπτυξη της οικονομίας σε μια πιο ολοκληρωμένη Ευρωπαϊκή Κοινότητα απαιτούσε τη συλλογική σκέψη των κρατών μελών ώστε να προσδιορισθούν οι ευκαιρίες, καθώς και οι περιορισμοί που υπήρχαν για την άριστη χρήση του Κοινοτικού εδάφους ως συνόλου. Εξετάστηκε το θέμα της πληροφόρησης και παρατέθηκαν κάποιες προτάσεις πάνω σε αυτό, καθώς «η αυξανόμενη ολοκλήρωση της κοινότητας και οι αλληλεξαρτήσεις μεταξύ των περιφερειακών οικονομιών σήμαιναν ότι περισσότερο από ποτέ οι αρχές των κρατών-μελών που ήταν υπεύθυνες για τον περιφερειακό σχεδιασμό δεν μπορούσαν να εκτελέσουν τα καθήκοντα τους με επιτυχία χωρίς πλήρη και ενημερωμένη πληροφόρηση για τις εξελίξεις σε άλλα τμήματα της Κοινότητας». Υπήρχε επίσης αναφορά για την Επιτροπή Χωρικής Ανάπτυξης, όπου συμμετέχουν τα κράτη-μέλη και η Επιτροπή. Παρουσιάστηκαν κάποιες προτάσεις που αφορούσαν τις συζητήσεις στην ΕΧΑ και τον τρόπο που έπρεπε αυτές να διεξάγονται (με αναφορά σε έναν αριθμό κατευθυντήριων χαρακτηριστικών τα οποία πιθανόν να χαρακτήριζαν την οικονομική και κοινωνική εξέλιξη των επόμενων ετών), ώστε να υπάρχει μια μακρόπνοη προοπτική. Τέλος έγιναν προτάσεις για ειδικές περιοχές κοινοτικής παρέμβασης αφού παρουσιάστηκε ένας αριθμός δυνατοτήτων για ειδικές ενέργειες τις οποίες μπορούσε να στηρίξει η Κοινότητα καλύπτοντας το σύνολο του κοινοτικού εδάφους. Υπήρχαν τέσσερις κατηγορίες προτάσεων: οι συνοριακές εξελίξεις, η συνεργασία μεταξύ περιφερειών και πόλεων, τα κενά στις μεταφορικές συνδέσεις κέντρου – περιφέρειας, και οι πόλεις. (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992:195-202).

2.2.2 ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ «ΕΥΡΩΠΗ 2000»

Η Έκθεση Ευρώπη 2000 αποτέλεσε την πρώτη προσπάθεια της Κοινότητας με ξεκάθαρο χαρακτηριστικό τη χωρική ανάπτυξη. Λειτουργούσε στα πλαίσια της αρχής της επικουρικότητας και για το λόγο αυτό παρατηρούμε πως στεκόταν περισσότερο σε αναλύσεις και προέβαλλε τις τάσεις που επικρατούσαν και δεν επενέβαινε σε προτάσεις και θέματα αποκλειστικής αρμοδιότητας των κρατών –μελών. Σκοπός του κειμένου ήταν η Κοινότητα να ωφεληθεί όσο το δυνατόν περισσότερο από την ενιαία αγορά και οι λιγότερο ευνοημένες περιοχές να συμμετέχουν πλήρως στη γενική ευημερία που προέκυπτε. Το αποτέλεσμα που παρουσιάστηκε με το Ευρώπη 2000 αποτέλεσε το επιστέγασμα των προσπαθειών που ξεκίνησαν το 1989, λίγο μετά την

αναδιάρθρωση των κανονισμών για τα διαρθρωτικά ταμεία. Σκοπός του ήταν να συμβάλλει στην πραγματοποίηση δυο μεγάλων στόχων της Ένωσης: την οικονομική και κοινωνική συνοχή και την ολοκλήρωση της ενιαίας εσωτερικής αγοράς.

Με την δυνατότητα που υπήρχε από τη μεταρρύθμιση των διαρθρωτικών ταμείων, η Κοινότητα προσπάθησε να δημιουργήσει ένα πλαίσιο αναφοράς στρατηγικού χαρακτήρα, το οποίο θα έδινε την δυνατότητα στα κράτη-μέλη να έχουν τις απαραίτητες πληροφορίες και γνώσεις για την διαμόρφωση των επιμέρους χωροταξικών τους στρατηγικών (Γ. Γιαννακούρου, 1994: 21). Η αιτία για την ανάγκη δημιουργίας ενός συνεκτικού πλαισίου όπως ανέφερε η Έκθεση Ευρώπη 2000+ ήταν «ο μεγάλος αριθμός προβλημάτων που δεν μπορούσαν να επιλυθούν σε καθαρά εθνική βάση. Πολλές αποφάσεις ενός κράτους-μέλους είχαν αντίκτυπο σε άλλα ή και στο σύνολο του εδάφους της ένωσης. Εξάλλου πολλές κοινοτικές πολιτικές, ανεξάρτητα από το αν περιέχουν ειδική περιφερειακή διάσταση, έχουν σημαντικές επιδράσεις στην οργάνωση του ευρωπαϊκού εδάφους. Δυο επιταγές εθεωρούντο λοιπόν θεμελιώδεις προκειμένου να ληφθούν ορθολογικές αποφάσεις για θέματα με χωρικές επιπτώσεις: οι ανταλλαγές πληροφοριών στο επίπεδο της ένωσης και μια επαρκής διαδικασία διαβούλευσης χάρη στη δημιουργία μιας Επιτροπής Χωρικής Ανάπτυξης». (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995:9-11)

Σύμφωνα με τα όσα αναφέρει ο Νικολάου, «Τα κυριότερα συμπεράσματα του Ευρώπη 2000 εστιάζονταν στα εξής σημεία:

- Όλα τα κράτη μέλη, ακόμη και μειονεκτικές περιφέρειες ή αυτές που είχαν υψηλό ποσοστό ανεργίας, δέχονταν μεταναστευτικά ρεύματα κυρίως από τρίτες χώρες.
- Δομικές αλλαγές χαρακτήριζαν την οργάνωση της παραγωγής και επηρέαζαν την εγκατάσταση των επιχειρήσεων αυξάνοντας τον ανταγωνισμό μεταξύ των περιφερειών.
- Ένα μεγάλο μέρος του χώρου υφίστατο τις συνέπειες της έλλειψης δικτύων μεταφορών (αποτέλεσμα της ανεπάρκειας επενδύσεων της δεκαετίας του 1980), ενώ κάποιες κεντρικές περιοχές αντιμετώπιζαν προβλήματα υπερσυγκέντρωσης.

- Η προστασία του περιβάλλοντος ήταν ένα από τα σπουδαιότερα προβλήματα κυρίως στις ζώνες των νέων γερμανικών κρατιδίων και τις γεωγραφικά ευαίσθητες ορεινές, παράκτιες και αστικές περιοχές.» (Α. Νικολάου, 1994:243)

Τέλος θα μπορούσαμε να πούμε πως το Ευρώπη 2000 ανέπτυξε έναν ξεκάθαρο χωροταξικό προβληματισμό. Έκανε αναλύσεις για τις τάσεις χωρικής εξέλιξης, κατέγραψε την τότε υπάρχουσα κατάσταση και παρέθεσε παραδείγματα δράσεων, καθώς επίσης και τις κατευθύνσεις που θα έπρεπε να υπάρχουν στο μέλλον για την χωρική οργάνωση. Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο ήταν και η εμφάνιση για πρώτη φορά του όρου εδαφική συνοχή που παρουσιάστηκε ως τίτλος του δευτέρου μέρους της έκθεσης και αφορούσε τις υποδομές μεταφορών, τηλεπικοινωνιών και ενέργειας.

2.3 Η ΕΚΘΕΣΗ «ΕΥΡΩΠΗ 2000+».

Το κείμενο «Ευρώπη 2000+: Συνεργασία για τη χωροταξία στην Ευρώπη» παρουσιάστηκε από την επιτροπή το 1994 στο άτυπο συμβούλιο Υπουργών Χωροταξίας το οποίο πραγματοποιήθηκε στη Λειψία της Γερμανίας. Σύμφωνα με τα όσα τόνιζε ο Bruce Millan, τότε Επίτροπος αρμόδιος για τα θέματα περιφερειακής πολιτικής, «η Επιτροπή με τη δημοσίευση του Ευρώπη 2000+ αποσκοπούσε στο να απευθύνει ένα ουσιαστικό μήνυμα: η αυξανόμενη αλληλεξάρτηση των εδαφών που αποτελούσαν την Ένωση και η ανάπτυξη των σχέσεων με τις άλλες περιοχές της Ευρώπης απαιτούσαν μια συστηματικότερη και πιο στενή συνεργασία στον τομέα του χωροταξικού σχεδιασμού στο σύνολο της Ευρώπης». Στο κείμενο αναφέρονταν ότι «οι αποφάσεις που ελήφθησαν από τους δώδεκα αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων στους κόλπους του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και οι μελέτες που πραγματοποίησε η Επιτροπή έδειχναν σαφώς ότι εκείνη η περίοδος, περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη φορά, ήταν η στιγμή να ξεκινήσουν συγκεκριμένες και ποικίλες δράσεις ευρωπαϊκής συνεργασίας που θα στηρίζονταν σε ένα κοινά αποδεκτό πλαίσιο το οποίο θα χρησίμευε ως σημείο αναφοράς για όλους όσοι έφεραν ευθύνη για τη χωροταξία της Ένωσης (κράτη, περιφέρειες, οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης). Η Συνθήκη του Μάαστριχτ κατέστησε την οικονομική και κοινωνική συνοχή και ταυτόχρονα την ισορροπία ανάμεσα στις περιφέρειες, ένα μείζονα στόχο της Ένωσης παράλληλα με την ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς και της Οικονομικής και

Νομισματικής Ένωσης. Επιβεβαίωσε εξάλλου το θεμελιώδη στόχο της προστασίας του περιβάλλοντος και προέβλεψε τη δημιουργία Διευρωπαϊκών δικτύων στους τομείς των μεταφορών, των τηλεπικοινωνιών και της ενέργειας, για να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας και να εξασφαλιστεί η αρμονική ανάπτυξη του εδάφους της Ένωσης».

Με τη δημοσίευση του Ευρώπη 2000+, η Επιτροπή δεν είχε την πρόθεση να παραισφρήσει στις αρμοδιότητες των κρατών, των περιφερειών και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης σε θέματα χωροταξίας. Επιθυμία της ήταν περισσότερο να τροφοδοτήσει γόνιμα τις συζητήσεις στα θέματα αυτά - που διεξάγονται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στην Επιτροπή των Περιφερειών και στα κράτη-μέλη - και να βελτιώσει τις βάσεις για τη λήψη αποφάσεων πολιτικής στον τομέα αυτό. Η Επιτροπή ήταν πεπεισμένη ότι μόνο η συνεργασία και η κοινή δράση όλων των εμπλεκόμενων μερών, σε όλα τα επίπεδα, που θα στηρίζονταν από ένα κοινό πλαίσιο χωρικού σχεδιασμού θα επέτρεπε να πραγματοποιηθεί ο τελικός στόχος της Ένωσης : η αιεφόρος και ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη. Αυτό ήταν και το βασικό μήνυμα του Ευρώπη 2000+. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995:3-4)

2.3.1 Η ΔΟΜΗ ΤΟΥ «ΕΥΡΩΠΗ 2000+»

Το Ευρώπη 2000+ αποτελούνταν από τέσσερα βασικά μέρη.

- **Μέρος Α:** Κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν τη χωροταξική οργάνωση της Ευρώπης. Το μέρος Α μελετούσε πολλούς παράγοντες που ήταν σημαντικοί για την οργάνωση του ευρωπαϊκού εδάφους.
- **Μέρος Β:** Εξελίξεις σε ειδικά χωρικά σύνολα. Το μέρος Β έκανε μια επισκόπηση των κυριότερων εξελίξεων των αστικών, αγροτικών και συνοριακών περιοχών.
- **Μέρος Γ:** Τα συστήματα χωροταξικού σχεδιασμού και οι δημόσιες μεταβιβαστικές πληρωμές στα κράτη-μέλη. Το μέρος Γ αφορούσε τα συστήματα χωροταξίας των κρατών-μελών και έκανε και μια διερευνητική εξέταση των διαβιβαστικών πληρωμών του δημοσίου.
- **Παράρτημα:** Διακρατικές προοπτικές ανάπτυξης του εδάφους της Ευρώπης. Στο παράρτημα εντοπίζονταν οι διακρατικές προοπτικές του

ευρωπαϊκού εδάφους που βασίζονταν σε μια σειρά μελετών, οι οποίες ανέλυναν τις τάσεις και τις προοπτικές ομάδων-περιοχών που διαπερνούσαν τα εθνικά σύνορα.

Πριν από αυτά τα μέρη, το Ευρώπη 2000+ παρουσίαζε ένα εκτενές κείμενο που αφορούσε τα συμπεράσματα και το πλαίσιο για τη συνεργασία στο χωροταξικό σχεδιασμό. Ανέλυε το τότε νέο θεσμικό πλαίσιο και το πλαίσιο δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και τις βαθιές αλλαγές που υφίστατο η Ένωση με την ένταξη νέων κρατών. Έκανε μια ιστορική επισκόπηση για τη χωροταξία σε ευρωπαϊκό επίπεδο και τη συνεργασία ανάμεσα σε κράτη-μέλη και παρέθετε τις επιλογές για μια καλύτερη χωροταξική οργάνωση. Αυτές χωρίζονταν σε τρεις κατηγορίες: τις γενικές επιλογές, τις διακρατικές επιλογές και τις επιλογές για τη συνεργασία με τις χώρες που γειτνιάζαν με την Ένωση. Τέλος εξήγαγε συμπεράσματα αλλά και το πλαίσιο μελλοντικής συνεργασίας σε τομείς όπως η συνεργασία σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η διακρατική και διαπεριφερειακή συνεργασία και η συνεργασία με τρίτες χώρες και η διάδοση των πληροφοριών. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995:9-27)

Το πρώτο μέρος του κειμένου όπως προείπαμε, έκανε λόγο για τους κύριους παράγοντες που επηρέαζαν τη χωροταξική οργάνωση της Ευρώπης. Άρχιζε με την περιγραφή της εξέλιξης του πληθυσμού στο σύνολο της Ένωσης όσον αφορά τις μεταβολές στη χωρική κατανομή του πληθυσμού (γενικές τάσεις, περιοχές αύξησης της πληθυσμιακής πυκνότητας, ζώνες πληθυσμιακής αραιώσης και συνοριακές περιοχές), τις προοπτικές κατανομής του πληθυσμού, την εξέλιξη της κινητικότητας του πληθυσμού, τις κινήσεις ανάμεσα στα κράτη μέλη (διαπεριφερειακή και ενδοπεριφερειακή κινητικότητα), την κινητικότητα ανάμεσα στα κράτη μέλη και τις τρίτες χώρες. Αναλύονταν τα μεγάλα χωροταξικά ζητήματα που προέκυπταν από τις εξελίξεις αυτές και προτεινόταν επιλογές πολιτικής (δράσεις για την αύξηση της κινητικότητας του πληθυσμού, για την εγκατάσταση θέσεων απασχόλησης, και επί του συντονισμού σε θέματα εγκατάστασης πληθυσμού και θέσεων εργασίας). Στη συνέχεια αναφέρονταν στο ρόλο των διεθνών επενδύσεων για την περιφερειακή ανάπτυξη. Ανέλυε τις διεθνείς ροές επενδύσεων, τον προσανατολισμό των διεθνών επενδύσεων μεταξύ 1984 και 1991, την πορεία προς μια ενίσχυση της ανάπτυξης των μεγάλων πόλεων και την ανισομερή ανάπτυξη στη Νότια Ευρώπη. Τέλος αναφερόταν στις προοπτικές που υπήρχαν.

Το επόμενο κομμάτι του πρώτου μέρους του κειμένου, εξέταζε τις χωροταξικές επιπτώσεις των διευρωπαϊκών δικτύων. Γινόταν μια εισαγωγή στην κοινοτική πολιτική για τα διευρωπαϊκά δίκτυα (νέα πολιτική για τότε) και ξεκινούσε η ανάλυση με τα δίκτυα πληροφοριών (δημιουργία νέων δικτύων, η πολιτική που υιοθετήθηκε, τα αναμενόμενα αποτελέσματα, οι χωροταξικές επιπτώσεις, οι επιπτώσεις στην εγκατάσταση επιχειρήσεων και οι προοπτικές για μια καθολική υπηρεσία). Στη συνέχεια υπήρχε η ανάλυση για τα δίκτυα μεταφορών και αναφέρονταν θέματα όπως η πολιτική των διευρωπαϊκών δικτύων μεταφορών, οι χωροταξικές επιπτώσεις τους, τα αναμενόμενα αποτελέσματα για τη βελτίωση της προσπελασιμότητάς των περιφερειακών περιοχών και η αποφυγή της συμφόρησης και της υποβάθμισης του περιβάλλοντος καθώς και οι προοπτικές για σύνδεση με τις τρίτες χώρες. Η αναφορά για τα διευρωπαϊκά δίκτυα έκλεινε με την ανάλυση του τομέα για την ενέργεια. Σημεία που εμπεριείχε η ανάλυση αυτή ήταν η πολιτική για τα δίκτυα ενέργειας, η προβλεπόμενη αύξηση της ζήτησης και της προσφοράς και οι επιπτώσεις των δικτύων ενέργειας στο χώρο.

Στο τελευταίο κομμάτι του πρώτου μέρους αναφέρονταν δυο μεγάλα προβλήματα που συνδέονταν με το περιβάλλον, δηλαδή η προστασία των υπαίθριων χώρων και των υδάτινων πόρων. Ήταν δύο θέματα που επιλέχτηκαν για να τονίσουν τη σημασία της διακρατικής συνεργασίας. Στο κομμάτι που αφορούσε τους υπαίθριους χώρους παρουσιαζόταν η κατάσταση τους, οι τάσεις τους, και οι πρωτοβουλίες που συνέδεαν τους υπαίθριους χώρους με την χωροταξία (η αποκατάσταση οικολογικών διαδρομών, οι λειτουργίες αναζωογόνησης και αναψυχής των υπαίθριων χώρων για τα αστικά κέντρα, η διαμεθοριακή συνεργασία για τη συντονισμένη διαχείριση των μεγάλων φυσικών περιοχών και οι προτάσεις για οριζόντιες δράσεις). Όσον αφορά την προστασία των υδάτινων πόρων το Ευρώπη 2000+ ασχολούνταν με τα γλυκά, τα υπόγεια και τα θαλάσσια ύδατα (εξέλιξη της ποιότητας των θαλασσιών υδάτων, θαλάσσιες ζώνες που διατρέχουν κίνδυνο, παράκτιες ζώνες, υγρότοποι των ακτών υπό απειλή), καθώς επίσης και με τα συστήματα των ποταμών, και παρείθετο ένα παράδειγμα διαμεθοριακής συνεργασίας στη διαχείριση των ποταμών όπως η Διεθνής Επιτροπή για την προστασία του Ρήνου. Τέλος τονιζόταν η αναγκαιότητα συνολικής χωροταξικής προσέγγισης. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995:29-92)

Στο επόμενο μέρος του κειμένου που αφορούσε τις εξελίξεις σε ειδικά χωρικά σύνολα γινόταν μια επισκόπηση των κυριότερων εξελίξεων των αστικών, αγροτικών και συνοριακών περιοχών. Για τον αστικό χώρο υπήρχε μια αναφορά στην εξέλιξη του αστικού συστήματος, στην προβλεπόμενη συνέχεια της μεγέθυνσης των μεγάλων πόλεων, στον κοινωνικό αποκλεισμό και στην γκετοποίηση στις μεγάλες πόλεις, (όπου αναλύονταν οι ρίζες του κοινωνικού αποκλεισμού, γινόταν αναφορά σε πέντε μελέτες περιπτώσεων κοινωνικού και χωρικού διαχωρισμού, στην Κοινοτική πρωτοβουλία URBAN, και στις πολιτικές για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών). Αναλύονταν προβλήματα περιβάλλοντος και μεταφορών στις μεγάλες πόλεις όπως η ποιότητα της ατμόσφαιρας, ο θόρυβος, η οδική κυκλοφορία και τέλος αναφερόταν μια πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση για την αειφόρο ανάπτυξη. Στη συνέχεια υπήρχε η ανάλυση του ρόλου των μικρών και μεσαίων πόλεων με αναφορά στις εξελίξεις που υπήρχαν, στα μελλοντικά προβλήματα ανάπτυξης, και στα συμπεράσματα της πολιτικής που επικρατούσε. Ο επόμενος τομέας του δευτέρου μέρους ασχολούνταν με την ύπαιθρο: τα προβλήματα και τις προοπτικές της. Αναλύονταν τομείς όπως η εξέλιξη του πληθυσμού και της απασχόλησης, οι χωροταξικές επιπτώσεις της μεταρρύθμισης της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, η ποικιλομορφία της υπαίθρου, και τα προβλήματα διαχείρισης του χώρου. Στη συνέχεια τονιζόταν η ανάγκη μιας ποικιλόμορφης, δίκαιης και αποκεντρωμένης πολιτικής και αναλύονταν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα στον αγροτικό τομέα, τα πιθανά πλεονεκτήματα εκτός γεωργικού τομέα, και προτεινόταν η δημιουργία μιας παραγωγικής βάσης η οποία θα στήριζε την τοπική ανάπτυξη καθώς και η στήριξη της ανάπτυξης των πόλεων της υπαίθρου όπως και των λιγότερο ευνοημένων ζωνών.

Επίσης γινόταν και μια αναφορά στα προγράμματα Leader I και II. Τελευταία κατηγορία περιοχών ήταν οι παραμεθόριες περιοχές. Εξετάζονταν οι παραμεθόριες περιοχές των εσωτερικών συνόρων, καθώς και τα αποτελέσματα της κατάργησης των συνόρων και της διασυνοριακής αλληλεπίδρασης. Για τις παραμεθόριες περιοχές των εξωτερικών συνόρων, αναλύονταν η επίδραση των διαφόρων διασυνοριακών προγραμμάτων συνεργασίας, είτε με τις χώρες της ΕΖΕΣ, είτε με τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Τέλος, το δεύτερο μέρος έκλεινε με τον εντοπισμό προβλημάτων και την παράθεση παραδειγμάτων για θέματα διασυνοριακής συνεργασίας, τοποθετούσε τη χωροταξία στο πλαίσιο της διασυνοριακής συνεργασίας και ανέλυε τις προοπτικές για το μέλλον. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995:95-138)

Το τρίτο μέρος του κειμένου αφορούσε τα συστήματα χωροταξίας των κρατών-μελών. Ανέλυε την ποικιλομορφία των διαφόρων χωροταξικών συστημάτων, καθώς και την επερχόμενη αλλαγή λόγω των κοινών προκλήσεων του Ευρωπαϊκού πλαισίου. Διαγίγνωσκε τις αντιδράσεις των συστημάτων σχεδιασμού υπό την ευρωπαϊκή εξέλιξη σ' αυτά τα θέματα (τις γενικές τάσεις και τις άμεσες αντιδράσεις στις νέες εξελίξεις). Έκανε ειδική μελέτη στα συστήματα χωροταξικού σχεδιασμού σε όλες τις χώρες μια προς μια. Το επόμενο κομμάτι του τρίτου μέρους, παρουσίαζε μια διερευνητική εξέταση για τη χωροταξική επίπτωση των μεταβιβαστικών πληρωμών του δημοσίου. Μελετούσε εντατικά τις αναδιανεμητικές επιπτώσεις της φορολογίας, των μηχανισμών διαπεριφερειακής δημοσιονομικής εξισορρόπησης, των δημοσίων επενδύσεων και των περιφερειακών ενισχύσεων, και εξήγαγε συμπερασματικές παρατηρήσεις τονίζοντας την ανάγκη εμπάθυνσης των ερευνών. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995:139-168)

Στο παράρτημα του κειμένου, εντοπίζονταν οι διακρατικές προοπτικές του ευρωπαϊκού εδάφους. Η Επιτροπή, είχε ξεκινήσει μια σειρά μελετών, που αφορούσαν οκτώ ομάδες περιοχών της Ένωσης οι οποίες συγκροτήθηκαν με βάση τα κριτήρια γεωγραφικής εγγύτητας και τον βαθμό διαπλοκών μεταξύ τους. Το παράρτημα συνόψιζε τα αποτελέσματα των μελετών αυτών. Οι περιοχές που οριοθετήθηκαν ήταν οι παρακάτω: Το κέντρο των πρωτευουσών, το Αλπικό Τόξο, η Ηπειρωτική Διαγώνιος, τα πέντε Νέα Ομόσπονδα Κρατίδια της Γερμανίας, η περιοχή της Μεσογείου, το Ατλαντικό τόξο, οι περιοχές της Βόρειας θάλασσας, και οι Υπερπεριφερειακές περιοχές. Οι μελέτες συνόψιζαν τις κύριες τάσεις και τα χωροταξικά προβλήματα των περιοχών αυτών, καθώς και τα επιθυμητά σενάρια μέσω πολιτικών που μπορούσαν να εφαρμοστούν για την αποφυγή αυτών των τάσεων (Σενάριο τάσεων και Επιθυμητό Σενάριο). Το παράρτημα ολοκληρώθηκε με μια παρουσίαση που αφορούσε τις χώρες που γειτνιάζαν με την Ευρωπαϊκή Ένωση : Χώρες του Βορρά (Νορβηγία, Σουηδία, Φιλανδία, Ισλανδία), Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη (Αλβανία, Βουλγαρία, Ρουμανία, Ουγγαρία, Πολωνία, Σλοβενία, Σλοβακία και Τσεχία), Χώρες της Νότιας και Ανατολικής Μεσογείου. Η παρουσίαση αυτή αφορούσε τις αλλαγές και τους μετασχηματισμούς που πραγματοποιούνταν στις χώρες αυτές (Βασικά χαρακτηριστικά των εξελίξεων, Προοπτικές και Επιπτώσεις στις περιοχές της Ένωσης). Ήταν μια μελέτη που έγινε από τις Υπηρεσίες της Επιτροπής. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995:169-247)

2.3.2 ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ «ΕΥΡΩΠΗ 2000+»

Το κείμενο «Ευρώπη 2000+», αποτελούσε την δεύτερη έκθεση της σειράς «Ευρώπη 2000». Η έκθεση αυτή παρουσίαζε ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς μετά την πρώτη προσπάθεια παρατηρούμε την εισαγωγή νέων πεδίων πολιτικής στα οποία η χωροταξία θα μπορούσε να συνεισφέρει σημαντικά. Η έκθεση αναδείκνυε την ανάγκη δημιουργίας μιας χωροταξικής προσέγγισης σε Κοινοτικό επίπεδο χωρίς την παρεμβολή της Κοινότητας σε θέματα σχεδιασμού που αφορούσαν τις αρμοδιότητες των κρατών-μελών. Η προσπάθεια της Κοινότητας, εντοπιζόταν στη δημιουργία ενός πλαισίου αναφοράς και πληροφόρησης μέσω του οποίου θα διευκολύνονταν οι εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές των κρατών-μελών, που ήταν υπεύθυνες σε θέματα σχεδιασμού.

Με βάση τις προσεγγίσεις της Έκθεσης οι τοπικές αρχές θα μπορούσαν να προσαρμόσουν τις στρατηγικές τους. Η έκθεση επιχειρούσε να προβάλλει και να αναβαθμίσει το ρόλο της χωροταξίας. Αναδείκνυε χωρικές ενότητες με τα ίδια διαρθρωτικά χαρακτηριστικά, με κοινά προβλήματα και κοινές ανάγκες, που ακολουθούσαν όμως διαφορετικές πολιτικές. Τόνιζε με ιδιαίτερη έμφαση τα χαρακτηριστικά παραδείγματα τομέων που έπρεπε να λαμβάνονται υπόψη κατά τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των πολιτικών (πχ. πληθυσμός, απασχόληση, οικονομικές δραστηριότητες, αστικός χώρος, ύπαιθρος, ενότητες με κοινά προβλήματα). Σε σχέση με το Ευρώπη 2000, το κείμενο ήταν πιο ξεκάθαρο, με πιο αναλυτική προσέγγιση των θεμάτων με τα οποία ασχολούνταν και αποτελούσε ένα έγγραφο με πιο καθαρά χαρακτηριστικά μιας χωροταξικής μελέτης. Εισήγαγε πιο ξεκάθαρα και ενεργά τον ρόλο της χωροταξίας στο προσκήνιο (προτροπή συνεργασίας μεταξύ κρατών-μελών για χωροταξικά ζητήματα). Η διεύρυνση και η αλλαγή της Ευρώπης, οδήγησε το Ευρώπη 2000+, να παρουσιάσει ένα πλαίσιο συνεργασίας στον τομέα της χωροταξίας, με νέους προσανατολισμούς.

2.4 ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ (ΣΑΚΧ)

Το ΣΑΚΧ αποτέλεσε ένα συγκροτημένο πλαίσιο κατευθύνσεων, στόχων και πολιτικών επιλογών που αποσκοπούσε να συμβάλει στην ισόρροπη και βιώσιμη χωρική ανάπτυξη. Αποτέλεσε ένα πλαίσιο αναφοράς για τις δράσεις και τα μέτρα των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων λήψης αποφάσεων, και ένα πλαίσιο

προσανατολισμού των τομεακών πολιτικών με χωρικές επιπτώσεις. Το ΣΑΚΧ είχε τρεις βασικούς στόχους, οι οποίοι ακολουθούσαν τη γενική προσέγγιση που καθορίστηκε στην άτυπη συνάντηση της Λειψίας:

- την οικονομική και κοινωνική συνοχή,
- την αειφόρο ανάπτυξη,
- την ισορροπημένη ανταγωνιστικότητα στον ευρωπαϊκό χώρο.
(Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999:5-12)

2.4.1 Η ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΣΑΚΧ

Το ΣΑΚΧ, ήταν χωρισμένο σε τέσσερα μέρη. Το πρώτο μέρος, αφορούσε την συμβολή της πολιτικής χωρικής ανάπτυξης για μια ισόρροπη και αειφόρο ανάπτυξη του χώρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αρχικά το κείμενο, ξεκινούσε με μια ανάλυση της χωρικής προσέγγισης σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ανέλυε μια νέα διάσταση της Ευρωπαϊκής πολιτικής ως προς το χώρο και τις ανισότητες στη χωρική ανάπτυξη. Στη συνέχεια παρέθετε τους στόχους του¹⁰, ανέφερε το καθεστώς του, καθώς και την διαδικασία του, τόσο όσον αφορά την διαδικασία έγκρισης του όσο και την εφαρμογή του. Στη συνέχεια γινόταν αναφορά στις επιπτώσεις των κοινοτικών πολιτικών στο χώρο της ΕΕ. Τονιζόταν η αυξανόμενη σπουδαιότητα των κοινοτικών πολιτικών με χωρικές επιπτώσεις και αναλύονταν οι πολιτικές αυτές (Πολιτική ανταγωνισμού της Κοινότητας, Διευρωπαϊκά δίκτυα, Διαρθρωτικά Ταμεία, Κοινή Αγροτική Πολιτική, Έρευνα Τεχνολογία και Ανάπτυξη, Δανειοδοτικές Δραστηριότητες της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων). Παρέθετε τις αντιλήψεις ως προς την οργάνωση του χώρου για μια βελτιωμένη χωρική συνοχή των κοινοτικών πολιτικών. Συνεχίζοντας, το ΣΑΚΧ, ασχολούνταν με τους στόχους και τις επιλογές πολιτικής για το χώρο της ΕΕ. Απευθυνόμενο στο σύνολο των εμπλεκόμενων φορέων της χωροταξικής ανάπτυξης σε ευρωπαϊκό, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, οι στόχοι και οι πολιτικές επιλογές του ΣΑΚΧ ήταν οι ακόλουθες:

- **Πολυκεντρική χωροταξική ανάπτυξη και νέα σχέση πόλης / υπαίθρου**

Επιμέρους στόχοι και προτάσεις θέτονταν για πολυκεντρική και ισόρροπη χωρική ανάπτυξη στην ΕΕ, δυναμικές – ελκυστικές και ανταγωνιστικές πόλεις

¹⁰ Βλέπε Σχήμα 1 στο παράρτημα.

και περιφέρειες με υψηλές πυκνότητες, αυτοτελείς - διαφοροποιημένες και παραγωγικές περιοχές της υπαίθρου και μια εταιρική σχέση πόλης- υπαίθρου.

- **Ισότιμη πρόσβαση στις υποδομές και στη γνώση**

Επιμέρους στόχοι και προτάσεις θέτονταν για βελτιωμένες συνδέσεις μεταφορών και πρόσβασης στη γνώση, βελτίωση της προσπελασιμότητας, αποτελεσματική και αειφόρος χρήση της υποδομής, διάδοση της καινοτομίας και της γνώσης.

Γ) Συνετή διαχείριση της φύσης και της πολιτιστικής κληρονομιάς

Επιμέρους στόχοι και προτάσεις θέτονταν για τη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά ως στοιχείο ανάπτυξης, τη διατήρηση και ανάπτυξη της φυσικής κληρονομιάς, τη διαχείριση των υδατικών πόρων, τη δημιουργική διαχείριση των πολιτιστικών τοπίων, τη δημιουργική διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Στη συνέχεια γινόταν μελέτη για την εφαρμογή του ΣΑΚΧ¹¹ με αναφορά σε μια ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη, για την εφαρμογή του σε κοινοτικό επίπεδο, για τη διεθνική συνεργασία μεταξύ κρατών-μελών, για την διασυνοριακή και διαπεριφερειακή συνεργασία, για την εφαρμογή του στα κράτη-μέλη καθώς και για τη σημασία του ΣΑΚΧ στην πανευρωπαϊκή και διεθνή συνεργασία. Επόμενη ενότητα ανάλυσης του ΣΑΚΧ ήταν η πρόκληση για την ευρωπαϊκή πολιτική χωρικής ανάπτυξης ως προς τη διεύρυνση της ΕΕ. Αναλύονταν τα κύρια χαρακτηριστικά της χωρικής ανάπτυξης στις υποψήφιες προς ένταξη χώρες (πληθυσμός, οικονομία, μεταφορές, περιβάλλον), οι στόχοι της Ευρωπαϊκής πολιτικής χωρικής ανάπτυξης στα μελλοντικά κράτη-μέλη, οι χωροταξικές επιπτώσεις της διεύρυνσης στις περιφέρειες της ΕΕ και οι αρχές για την ενσωμάτωση των σχετικών με τη διεύρυνση ζητημάτων στην ευρωπαϊκή χωρική ανάπτυξη. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999:11-60)

Το επόμενο μέρος του ΣΑΚΧ αφορούσε τις τάσεις, τις προοπτικές και τις προκλήσεις του χώρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αναλύονταν οι συνθήκες και οι τάσεις χωρικής ανάπτυξης στην ΕΕ, ως προς τα γεωγραφικά της χαρακτηριστικά, τη δημογραφική της εξέλιξη, τις οικονομικές τάσεις, και τις εξελίξεις που σχετίζονταν

¹¹ Βλέπε σχήμα 2 στο παράρτημα.

με το περιβάλλον. Εν συνεχεία σειρά έπαιρναν τα χωροταξικά ζητήματα ευρωπαϊκής σημασίας και αναλύονταν οι τάσεις για αλλαγές στο αστικό σύστημα της Ευρώπης (δημιουργία αστικών δικτύων, αλλαγές στις οικονομικές δυνατότητες σε αστικό επίπεδο, συνεχιζόμενη αστική διάχυση, αύξηση του κοινωνικού διαχωρισμού στις πόλεις και βελτιώσεις στην ποιότητα ζωής στις πόλεις), ο μεταβαλλόμενος ρόλος και η λειτουργία των αγροτικών περιοχών (αλληλεξάρτηση αστικών και αγροτικών περιοχών, διαφορετικές αναπτυξιακές κατευθύνσεις στις αγροτικές περιοχές, αλλαγές στη γεωργία και στη δασοπονία και επιπτώσεις στη βιομηχανία και στις χρήσεις γης). Επόμενος τομέας ήταν ο σχετιζόμενος με τις μεταφορές και τη δικτύωση. Στα πλαίσια αυτού εξετάζονταν τα συνοριακά προβλήματα και τα προβλήματα ολοκλήρωσης των δικτύων, οι αυξανόμενες ροές των μεταφορών και τα φαινόμενα υπερφόρτωσης, το έλλειμμα προσπελσιμότητας στην ΕΕ, η συγκέντρωση και οι αναπτυξιακοί διάδρομοι και οι ανισότητες που αφορούσαν τη διάδοση της καινοτομίας και της γνώσης. Το τελευταίο μέρος του δευτέρου κεφαλαίου, έκανε λόγο για τη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά. Εξετάζονταν παράγοντες όπως η απώλεια της βιοποικιλότητας και των φυσικών περιοχών, οι κίνδυνοι που απειλούσαν τους υδατικούς πόρους, οι απειλές για τα πολιτιστικά τοπία και οι αυξανόμενες απειλές για την πολιτιστική κληρονομιά. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999:63-89)

Το τελευταίο και τρίτο μέρος του ΣΑΚΧ, προέβαλλε τα επιλεγμένα προγράμματα και τις αντιλήψεις για μια ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη. Παρέθετε λεπτομέρειες για τα προγράμματα της ΕΕ με επιπτώσεις στο χώρο, τα προγράμματα Interreg II C, τις καινοτόμες δράσεις στον τομέα της διεθνικής χωρικής ανάπτυξης βάσει του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ, τα κατευθυντήρια πλαίσια χωρικής οργάνωσης και έκλεινε με τα βασικά στοιχεία για τις υποψήφιες προς ένταξη χώρες. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999:91-95)

2.4.2 ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΣΑΚΧ

Το ΣΑΚΧ αποτελούσε την κατάληξη της διακυβερνητικής συνεργασίας για την προώθηση των θεμάτων της χωροταξίας. Θεωρείται το πιο σημαντικό και το πιο προσεγγιστικό έγγραφο της προσπάθειας ανάδειξης της σημασίας για τα χωροταξικά θέματα. Όπως έχει προαναφερθεί δεν αποτελούσε δεσμευτικό κείμενο για τα κράτη-μέλη λόγω έλλειψης αρμοδιοτήτων της Ένωσης στα χωρικά ζητήματα. Αυτό το γεγονός όμως δεν εμπόδισε το ΣΑΚΧ να αποτελέσει το σημαντικότερο έργο της

μέχρι τώρα πορείας του προβληματισμού για την χωροταξία. Το ΣΑΚΧ παρουσιάστηκε ως «πολιτικό πλαίσιο για την καλύτερη συνεργασία μεταξύ των κοινοτικών τομεακών πολιτικών με σημαντικές επιδράσεις, καθώς και μεταξύ των κρατών μελών, των περιοχών τους, και των πόλεών τους». Ο πυρήνας του ΣΑΚΧ αποτελούνταν από τρεις γενικές επιλογές και δεκατρείς πολιτικούς στόχους. Από αυτούς, οι έντεκα στη συνέχεια αναπτύσσονταν σε εξήντα πολιτικές επιλογές, οι περισσότερες από τις οποίες ήταν γενικές στο χαρακτήρα αλλά παρείχαν μια συγκεκριμένη κατεύθυνση στη χάραξη πολιτικής.

Σημαντικά στοιχεία του ΣΑΚΧ, θα μπορούσαμε να πούμε πως ήταν οι ξεκάθαροι στόχοι που έθετε αλλά και οι πολιτικές επιλογές που έκανε στα πλαίσια αυτών των γενικών στόχων. Επίσης στο πλαίσιο εφαρμογής των πολιτικών επιλογών του, απαιτούνταν μια συνολική προσέγγιση της χωρικής ανάπτυξης από όλους του εμπλεκόμενους φορείς (Μ. Αγγελίδης, 2004:96). Το ΣΑΚΧ παρείχε μια μοναδική ευκαιρία να αναβιώσει σε κοινοτικό επίπεδο η συζήτηση σχετικά με την ισότητα στις ευκαιρίες ανάπτυξης. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ενώ οι έννοιες του ΣΑΚΧ είχαν ενσωματωθεί σε περιφερειακά προγράμματα, δεν είχε υπάρξει ακόμη ένας αντίκτυπος σε πολλές τομεακές πολιτικές εξαιτίας του γεγονότος ότι η ΕΕ έχει μόνο έναν οριακό βαθμό επίδρασης πάνω σε αυτές τις πολιτικές. (Ph. Cichowlaz, 2005:292).

2.4.3 Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΣΑΚΧ ΣΤΑ ΚΡΑΤΗ-ΜΕΛΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ESPON.

Ο ρόλος του ESPON για το ΣΑΚΧ είχε καταλυτική σημασία. Μέσω του παρατηρητηρίου εκπονήθηκαν πολλές μελέτες. Μια αρκετά σημαντική ήταν αυτή με τίτλο «Εφαρμογή και αποτελέσματα του ΣΑΚΧ στα κράτη μέλη». Ο σκοπός της ήταν να μελετηθεί η εφαρμογή του ΣΑΚΧ. Ο στόχος ήταν να προσδιοριστεί η επιρροή του και να δοθεί έμφαση στα παραδείγματα εφαρμογής του σε ευρωπαϊκό, διεθνικό, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Το έγγραφο του ΣΑΚΧ παρήχθη από μια άτυπη επιτροπή, την Επιτροπή της Χωρικής Ανάπτυξης, η οποία αποτελούνταν από τους αντιπροσώπους των κρατών μελών της ΕΕ που βοηθήθηκαν από τη Γενική Διεύθυνση Regio. Η επιτροπή, καθοδηγήθηκε από τα άτυπα Υπουργικά Συμβούλια, και το έγγραφο του ΣΑΚΧ εγκρίθηκε τελικά στο Υπουργικό Συμβούλιο του Πότσταμ τον Μάιο του 1999. Η άτυπη φύση της επιτροπής σήμαινε ότι το ίδιο το έγγραφο ήταν ενός εθελοντικού-μη δεσμευτικού χαρακτήρα και ότι τα μεμονωμένα κράτη μέλη μπορούσαν επομένως να το εφαρμόσουν σύμφωνα με τις

επιθυμίες τους, τα χρονοδιαγράμματά τους, και τις εθνικές ημερήσιες διατάξεις τους. Η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων του ΣΑΚΧ στις πολιτικές (δηλ. η αίτησή του), εστίαζε στο βαθμό στον οποίο η φιλοσοφία του ΣΑΚΧ, οι πολιτικές οδηγίες, οι στόχοι και οι επιλογές του έχουν επηρεάσει ή έχουν ενσωματωθεί σε άλλα πολιτικά έγγραφα, στρατηγικές, προγράμματα και σχέδια. (ESPON, 2007:4-5)

Η ανάγκη για μια χωρική προοπτική στην Ευρώπη έγινε ακόμα μεγαλύτερη, δεδομένου ότι οι αλλαγές ήταν εντονότερες στη διευρυμένη ΕΕ και οι πιθανές επιδράσεις της οικονομικής ολοκλήρωσης ήταν σημαντικότερες μέσα σε αυτήν την διευρυμένη γεωγραφία. Ήταν ακόμα σημαντικό να δοθεί έμφαση και να απεικονιστούν οι εδαφικές επιδράσεις των πολιτικών της ΕΕ, καθώς επίσης και το ευρωπαϊκό χωρικό πλαίσιο, μέρος του οποίου αποτελούσαν οι εθνικές πολιτικές. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι στη φύση ετερογενές σώμα όπου η σύνταξη της πολιτικής παραμένει πολύ-τομεακή. Ένα έγγραφο όπως το ΣΑΚΧ αντιμετώπισε δυσκολίες από αυτή την άποψη, εν μέρει επειδή οι θεμελιώδεις έννοιες του είναι ξένες για τις καθιερωμένες πολιτικές, και επειδή οι αναλύσεις του καθώς επίσης και οι στόχοι του ήταν δύσκολο να συγκεκριμενοποιηθούν ή να εξηγηθούν. (ESPON, 2007:186-188)

Στα πλαίσια του ΣΑΚΧ, διάφορα θέματα είχαν έρθει εις πέρας. Το πιο εξέχον παράδειγμα ήταν το πρόγραμμα ESPON (2002-2006), το οποίο ακολούθησε το πρόγραμμα ESPON 2 (2007-2013). Το ΣΑΚΧ, ενίσχυσε επίσης το INTERREG IIC, το οποίο ακολούθησε το πρόγραμμα STRAND IIIB (διεθνική συνεργασία) της κοινοτικής πρωτοβουλίας INTERREG III. Ο άμεσος αντίκτυπος του ΣΑΚΧ ήταν πολύ περιορισμένος ακόμη και σε εκείνες τις χώρες που είχαν διαδραματίσει έναν κύριο ρόλο στην ανάπτυξή του. Αφ' ενός υπήρχαν διάφορες χώρες όπου παρατηρήθηκε μια «ευρωπαϊκή επιρροή» στα εθνικά σχέδια και τις πολιτικές τους, και όπου το ΣΑΚΧ είχε μια καταλυτική λειτουργία ή σε μερικές περιπτώσεις είχε επηρεάσει άμεσα την ανάπτυξη νέων συστημάτων χωροταξίας. Είναι δύσκολο να καθιερωθεί η αιτιότητα μεταξύ των διαδικασιών στο ευρωπαϊκό επίπεδο και στο εθνικό επίπεδο. (ESPON, 2007:186-7)

Η πολυκεντρική ανάπτυξη, ήταν το θέμα του ΣΑΚΧ που είχε τραβήξει την περισσότερη προσοχή των αρμόδιων για το σχεδιασμό. Επιπλέον, το INTERREG, το μόνο παράδειγμα σχετικά με τη χρηματοδότηση που είχε συνδεθεί άμεσα με το ΣΑΚΧ μέσω των ρητών αναφορών, είχε συμβάλει στην ανάπτυξη ενός ευρέως φάσματος συγκεκριμένων παραδειγμάτων της αίτησης και των ιδεών του στην πράξη.

Τα διαφορετικά πρότυπα σχεδιασμού και προγραμματισμού στα κράτη-μέλη ήταν από τους βασικούς λόγους για τους οποίους το ΣΑΚΧ ως διαδικασία δεν είχε τα ανάλογα αποτελέσματα επιρροής στην διαδικασία του σχεδιασμού. Έγινε σαφές ότι χώρες που πρωτοστάτησαν στη διαδικασία σύνταξης του ΣΑΚΧ είχαν ήδη συστήματα προγραμματισμού και σχεδιασμού παρόμοια με την φιλοσοφία του, και ήταν υπό αυτήν τη μορφή ελάχιστη η ανάγκη προσαρμογής τους, σε σχέση με άλλες χώρες που είχαν διαφορετική φιλοσοφία. (ESPON, 2007:27-28).

Το ΣΑΚΧ, χρησιμοποιήθηκε όταν προσέφερε υποστήριξη σε μια πολιτική. Αυτό το συμπέρασμα βγάζει η παραπάνω μελέτη. Η εφαρμογή του ΣΑΚΧ σε επίπεδο ΕΕ, ακριβώς όπως και σε άλλα επίπεδα διακυβέρνησης, είναι θεσμικά σύνθετη. Στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ο πολιτικός συντονισμός είναι αναμφισβήτητα ένας στόχος αλλά όχι η πραγματικότητα. Υπό αυτήν τη μορφή οι διαφορετικές διευθύνσεις έχουν διαφορετικά ενδιαφέροντα και προτεραιότητες. Στον αντίποδα, το ΣΑΚΧ δεν μπόρεσε να χαρακτηρίσει τα πολιτικά έγγραφα ή τα μέσα ανάπτυξης πολιτικής. Δεν είναι ίσως σύμπτωση ότι δύο από τα κύρια πολιτικά έγγραφα της ΕΕ που έχουν ρητά αναφερθεί στο ΣΑΚΧ είναι η στρατηγική της ΕΕ για τη βιώσιμη ανάπτυξη και η Λευκή Βίβλος για τη διακυβέρνηση της ΕΕ, τα οποία δημοσιεύθηκαν στο ίδιο έτος (2001) όταν το ΣΑΚΧ ήταν ακόμη νέο ως διαδικασία και από εκεί και πέρα ελάχιστα έγγραφα υιοθέτησαν ή αναφέρθηκαν άμεσα στο ΣΑΚΧ.

Οι θεμελιώδεις έννοιες που προβλέπονται στις ευρωπαϊκές Συνθήκες θεωρούνται πολιτικά σημαντικότερες από τις έννοιες που δεν χαρακτηρίζονται σε αυτές. Οι περισσότερες έννοιες με μια συγκεκριμένη χωρική διάσταση όπως η πολυκεντρική αστική ανάπτυξη, οι σχέσεις ανάμεσα σε αστικές – αγροτικές περιοχές, η ισότητα της πρόσβασης στην υποδομή ή/και τη γνώση και η διαχείριση της φυσικής ή/και πολιτιστικής κληρονομιάς, δεν αναφέρονται σε οποιοσδήποτε από τις ευρωπαϊκές Συνθήκες και δε θεωρούνται γενικά πολύ σημαντικοί παράγοντες για την πολιτική, από πολλούς ανώτερους υπαλλήλους στην Επιτροπή. Θεμελιώδεις έννοιες που έχουν μια οικονομική διάσταση όπως η ανταγωνιστικότητα ή η καινοτομία, έχουν περισσότερη αντήχηση στους σχεδιαστές πολιτικής και βρίσκονται συχνότερα στα πολιτικά έγγραφα. (ESPON, 2007:180).

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Θωίδου, «ουσιαστικά το ΣΑΚΧ αποτέλεσε μια προσέγγιση προς την κατεύθυνση της ολοκλήρωσης, του συντονισμού και της συμπληρωματικότητας των πολιτικών, όχι μόνο γενικά στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και συγκεκριμένα σε προσδιορισμένες εδαφικές περιοχές της.

Παράλληλα έδωσε έμφαση σε ορισμένες αρχές χωρικής οργάνωσης μέσω των οποίων επιδιώχθηκαν οι στόχοι του που εντάσσονταν στο γενικότερο στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για επίτευξη ισόρροπης και αειφόρου ανάπτυξης μέσω της ενίσχυσης της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής» (Ε. Θωίδου, 2004::221-2).

2.5 Η ΕΔΑΦΙΚΗ ΑΤΖΕΝΤΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

2.5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας το 2000 συμφώνησε στην εφαρμογή μιας δεκάχρονης στρατηγικής για την οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική ανανέωση της ΕΕ. Με καταληκτική ημερομηνία το 2010, η Στρατηγική της Λισσαβόνας έθεσε ως πρωταρχικό στόχο να γίνει η Ευρώπη «...η πιο ανταγωνιστική και βασιζόμενη στη γνώση οικονομία ανά την υφήλιο, ικανή να εξασφαλίσει βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή». (Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος, 2004).

Η αναζήτηση ενός επίσημου και ίσως δεσμευτικού κειμένου, μετά την απομάκρυνση του ΣΑΚΧ, συνεχίζεται. Στην άτυπη σύνοδο των Υπουργών Χωροταξίας στο Ρότερνταμ το 2004, οι υπουργοί συμφώνησαν στην επεξεργασία μίας έκθεσης με θέμα «Εδαφική κατάσταση και προοπτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης: προς μια ενισχυμένη ευρωπαϊκή εδαφική συνοχή κάτω από το πρίσμα των φιλοδοξιών της Λισαβόνας και του Γκέτεμποργκ». Η έκθεση αυτή ήταν η βάση για τη διατύπωση ενός πολιτικού κειμένου με τίτλο «Εδαφική Ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης: προς μια πιο ανταγωνιστική και αειφόρο Ευρώπη διαφορετικών περιφερειών». Το κείμενο αυτό εγκρίθηκε στην άτυπη Υπουργική Σύνοδο για την αστική ανάπτυξη και την εδαφική συνοχή, τον Μάιο του 2007 στη Λειψία της Γερμανίας. (Μ. Καμχής 2008: 202)

Μετά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Μαρτίου του 2005, η στρατηγική της Λισσαβόνας ανανεώθηκε μέσω εταιρικής σχέσης για την ανάπτυξη και την απασχόληση. Στο πλαίσιο της στρατηγικής αυτής, η πολιτική συνοχής έπρεπε να επικεντρωθεί στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης, στην ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση. Οι στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές προσδιορίζουν τους τομείς στους οποίους η πολιτική της συνοχής μπορεί να συμβάλει στην υλοποίηση άλλων κοινοτικών προτεραιοτήτων, ιδίως αυτών που απορρέουν από τη στρατηγική της

Λισσαβόνας. Είναι επίσης σύμφωνες με τις ενοποιημένες κατευθυντήριες γραμμές για την ανάπτυξη και την απασχόληση .

Προτεραιότητες των στρατηγικών κατευθυντήριων γραμμών

Οι στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές επικεντρώνονται σε τρεις προτεραιότητες:

- βελτίωση της ελκυστικότητας των περιφερειών και των πόλεων των κρατών μελών·
- ενθάρρυνση της καινοτομίας, της επιχειρηματικότητας και της ανάπτυξης της οικονομίας της γνώσης·
- δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας.

Στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές 2007-2013

Με βάση τις προτεραιότητες αυτές, οι κατευθυντήριες γραμμές έχουν ως στόχο:

- να γίνουν η Ευρώπη και οι περιφέρειές της πιο ελκυστικοί τόποι για επενδύσεις και απασχόληση·
- να βελτιωθεί η γνώση και η καινοτομία·
- να δημιουργηθούν περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας·
- να ληφθεί υπόψη η χωροταξική διάσταση της πολιτικής της συνοχής.

(Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2005:14-34).

Παρατηρούμε πως η έννοια της χωροταξίας μέσω της στρατηγικής της Λισσαβόνας αρχίζει να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο. Η εδαφική συνοχή αποκτά κεντρική θέση (3^η Συνιστώσα της συνοχής) ύστερα από μια μακροχρόνια πορεία. Ουσιαστικά η έννοια αυτή έρχεται να αντικαταστήσει την χωροταξία μέσω μιας συναινετικής διαδικασίας ώστε να ξεπεραστούν τα τυπικά κολλήματα που αφορούν είτε την έννοια της χωροταξίας, είτε αυτό καθαυτό το περιεχόμενό της. Η εδαφική συνοχή διευρύνει την πολιτική της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Αποτελεί το προϊόν μιας συνεργασίας, μέρη της οποίας είναι από τη μια πλευρά η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (μέσω των κειμένων Ευρώπη 2000, Ευρώπη 2000+, Εκθέσεις για την οικονομική και κοινωνική συνοχή και του ESPON) και από την άλλη πλευρά τα άτυπα συμβούλια των Υπουργών Χωροταξίας μέσω των εργασιών τους (ΣΑΚΧ.

Σχέδιο Δράσης του Τάμπερε. Εδαφική Ατζέντα). (Ε. Ανδρικοπούλου και Γ. Κανκαλάς, 2008, 218-221)

2.5.2 ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΔΑΦΙΚΗΣ ΑΤΖΕΝΤΑ.

Η εδαφική ατζέντα χωρίζεται σε τρεις θεματικές ενότητες. Η πρώτη αφορά τον Μελλοντικό στόχο: ενίσχυση της εδαφικής συνοχής. Αυτή η ενότητα αποτελείται από έξι σημεία, στα οποία περιγράφονται οι στόχοι και η δράσεις που είναι απαραίτητες για την προώθηση της εδαφικής συνοχής. Χαρακτηριστικά οι Υπουργοί Χωροταξίας αναφέρουν: «Μέσω της Εδαφικής Ατζέντα συμβάλλουμε στη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας καθώς επίσης και την κοινωνική και οικολογική εξέλιξη σε όλες τις περιοχές της ΕΕ. Υποστηρίζουμε με το παρόν έγγραφο και τη Λισσαβόνα και τις στρατηγικές του Γκέτεμποργκ του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, οι οποίες είναι συμπληρωματικές στρατηγικές.» (EU Informal Ministerial Meeting on Urban Development and Territorial Cohesion, 2007:1)

Η δεύτερη ενότητα έχει τίτλο, Νέες προκλήσεις: ενισχύοντας τις περιφερειακές ταυτότητες που κάνουν την καλύτερη χρήση της εδαφικής ποικιλομορφίας. Στο κομμάτι αυτό αναλύονται οι νέες σημαντικές εδαφικές προκλήσεις και οι παράγοντες που τις επηρεάζουν, εκφράζεται η ανάγκη προώθησης της εδαφικής συνοχής για την επίτευξη της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης και την εφαρμογή της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής, η προσπάθεια για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της ικανότητας υποστήριξης όλων των περιοχών της Ένωσης. Επίσης τονίζονται οι εδαφικές επιρροές των πολιτικών. (EU Informal Ministerial Meeting on Urban Development and Territorial Cohesion, 2007:2)

Στην Τρίτη ενότητα εκφράζονται οι Εδαφικές προτεραιότητες για την ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ενότητα αυτή αποτελείται από έξι υποενότητες. Ουσιαστικά τίθενται οι προτεραιότητες της ατζέντα. Αυτές είναι:

- Η προώθηση της πολυκεντρικής ανάπτυξης και της καινοτομίας μέσω της δικτύωσης των περιοχών και των πόλεων .
- Οι νέες μορφές συνεργασίας και εδαφικής διακυβέρνησης μεταξύ των αγροτικών και αστικών περιοχών.

- Η προώθηση των ανταγωνιστικών και καινοτόμων περιφερειακών συσπειρώσεων (clusters) στην Ευρώπη.
- Η ενίσχυση της επέκτασης των διευρωπαϊκών δικτύων.
- Η προώθηση της διευρωπαϊκής διαχείρισης φυσικού κινδύνου συμπεριλαμβανομένων των επιδράσεων της αλλαγής κλίματος.
- Η ενίσχυση των οικολογικών δομών και των πολιτιστικών πόρων ως προστιθέμενη αξία για την ανάπτυξη

(EU Informal Ministerial Meeting on Urban Development and Territorial Cohesion, 2007:4-8).

Η τέταρτη και τελευταία ενότητα του κειμένου ασχολείται με την εφαρμογή της εδαφικής ατζέντα. Αναλύει τις ενέργειες που πρέπει να γίνουν προκειμένου να ενσωματωθούν καλύτερα οι έξι εδαφικές προτεραιότητες στις πολιτικές συζητήσεις. Αυτές αφορούν: ενέργειες των ευρωπαϊκών οργάνων, ενέργειες για στενή συνεργασία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των κρατών μελών της ΕΕ, ενέργειες για την ενίσχυση της εδαφικής συνοχής στα κράτη μέλη της ΕΕ, κοινές δραστηριότητες από τους Υπουργούς. (EU Informal Ministerial Meeting on Urban Development and Territorial Cohesion, 2007:8-11).

2.5.3 ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΔΑΦΙΚΗΣ ΑΤΖΕΝΤΑ

Οι έξι προτεραιότητες που θέτει η εδαφική ατζέντα στηρίζονται στους τρεις βασικούς άξονες του ΣΑΚΧ και στις Κατευθυντήριες Αρχές για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη της CEMAT. (Ε. Ανδρικοπούλου και Γ. Καυκαλάς, 2008: 229). Στο σημείο αυτό παρατηρούμε πως η εδαφική ατζέντα ουσιαστικά επαναπροσδιορίζει και εμπλουτίζει τους στόχους του ΣΑΚΧ και τις γενικές επιλογές του. Το ενδιαφέρον που είχε επικεντρωθεί στην εδαφική συνοχή, αλλά και η συμπερίληψή της τόσο στο προσχέδιο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος όσο και στη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη, ίσως αποτελεί το κλειδί για να μπορέσει να εισχωρήσει πλέον η χωροταξία στο πολιτικό προσκήνιο και να ανταγωνιστεί με ίσες δυνάμεις τις υπόλοιπες πολιτικές.

Η Εδαφική Ατζέντα είναι μια από τις πιο πρόσφατες εξελίξεις στα θέματα της εδαφικής συνοχής και αποτελεί ένα πολιτικό κείμενο με δυναμική, με χαρακτηριστικό του το ύφος διατύπωσης όπου μέσα στο έγγραφο αναφέρει «εμείς.

ως Υπουργοί αρμόδιοι για τη Χωροταξία και την Ανάπτυξη... σε θέματα της εδαφικής συνοχής». Απαντά στις δημόσιες ανησυχίες για την αλλαγή του κλίματος και τις τιμές ενέργειας και έτσι ερευνά βαθύτερα αυτά τα ζητήματα από το ΣΑΚΧ. Είναι άξιο αναφοράς επίσης ότι στην κορυφή του καταλόγου των προκλήσεων η κλιματική αλλαγή και η ενέργεια καταλαμβάνουν μια λιγότερο εξέχουσα θέση στον κατάλογο προτεραιοτήτων. Συγχρόνως, μεγάλη παραμένει η σχέση με την ανταγωνιστικότητα. Ακόμη και πριν από τη Λισσαβόνα, το ΣΑΚΧ είχε δώσει έμφαση ήδη στην πιθανή σχέση μεταξύ της Ευρωπαϊκής ανταγωνιστικότητας και της δημιουργίας ενός πολυκεντρικού αστικού συστήματος. Η προώθηση της πολυκεντρικής εδαφικής ανάπτυξης με σκοπό την παραγωγή της καλύτερης χρήσης των διαθέσιμων πόρων στις περιοχές της Ευρώπης είναι επίσης το κύριο μέλημα της Εδαφικής Ατζέντα. (A. Faludi, 2007:567-78).

Στο σημείο αυτό όμως χρήσιμο θα είναι να δούμε την σχέση και το ρόλο της ατζέντα σε μια συγκριτική και γενική θεώρηση και με τα υπόλοιπα κείμενα που αναλύθηκαν παραπάνω.

2.6 ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΤΕΣΑΡΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

Οι προσπάθειες που ξεκίνησαν εδώ και μια εικοσαετία περίπου δείχνουν την ανάγκη και την θέληση για ένταξη της χωροταξίας στο πολιτικό προσκήνιο. Αρχικά υπήρξε το κείμενο Ευρώπη 2000, που αποτελούσε τη γένεση της διαδικασίας που θα έφερνε στο προσκήνιο το εδαφικό πρόβλημα. Ήταν το πρώτο κείμενο που είχε καθαρά και απόλυτα χωρικό χαρακτήρα και προέβαλε τα ζητήματα χωρικής ανάπτυξης. Ακόμη και σ' αυτό το αρχικό στάδιο παρατηρούμε πως τα προβλήματα και το μέγεθος τους γίνονται ευθύς εξαρχής αντιληπτά. Εξετάζονταν ζητήματα όπως το δημογραφικό και το οικονομικό πλαίσιο, το περιβάλλον, οι ειδικές κατηγορίες περιοχών στην κοινότητα αλλά και οι επιπτώσεις των πολιτικών. Στα τέσσερα αυτά θέματα προστέθηκε όμως και ένα ακόμη που αφορούσε την υποδομή και την χωρική συνοχή. Ο τελευταίος όρος, λίγο παραλλαγμένος, αποτελεί την κεντρική θέση με την οποία σήμερα διαπραγματεύεται η χωροταξία στο παιχνίδι των πολιτικών.

Το επόμενο βήμα της προσπάθειας που ξεκίνησε με το Ευρώπη 2000, ήταν η δεύτερη έκθεση με τίτλο «Ευρώπη 2000+. Συνεργασία για τη χωροταξία στην Ευρώπη». Ως δεύτερη προσπάθεια μπορεί να χαρακτηριστεί πιο ουσιαστική από το Ευρώπη 2000, καθώς ανέλυε παράγοντες που επηρέαζαν τη χωροταξική οργάνωση πιο ξεκάθαρα και για πρώτη φορά παρατηρήθηκε η προσπάθεια να επεξηγηθούν τα

διαφορετικά συστήματα σχεδιασμού και προγραμματισμού των κρατών-μελών, στοιχείο που φανέρωνε τη θέληση να αποτυπωθεί η τότε υπάρχουσα κατάσταση και η ανάγκη μιας κοινής δράσης για τα ίδια προβλήματα που διαφαίνονταν πλέον στην Κοινότητα. Το παράρτημα της Έκθεσης αποτελούνταν από μελέτες για διαφορετικές περιοχές της Κοινότητας, που όμως αντιμετωπίζονταν ως ενιαία σύνολα, και αναλύονταν η εξέλιξη των τάσεων που επικρατούσε αλλά και το επιθυμητό σενάριο που στοχευόταν. Μεταξύ τους τα δύο κείμενα παρουσίαζαν ομοιότητες ως προς τον τρόπο που προσέγγιζαν τα χωρικά ζητήματα αλλά και ως προς το χαρακτήρα τους, μιας και η αναλογία ανάλυσης-πρότασης ήταν σχετικά μικρή καθώς επρόκειτο περισσότερο για κείμενα που ανέλυαν παρά για κείμενα που πρότειναν. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Ανδρικοπούλου « τα θέματα που εξέταζαν οι δυο εκθέσεις δεν διαφέρουν ουσιαστικά από αυτά που εξέταζαν οι περιοδικές εκθέσεις για την οικονομική και κοινωνική κατάσταση των περιφερειών της Κοινότητας ή οι εκθέσεις που αναφέρονταν στην πορεία της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Η διαφορά βρισκόταν περισσότερο σε δύο σημεία: α) στον πλούτο της χαρτογραφικής καταγραφής των χωρικών πλευρών των υπό εξέταση θεμάτων και β) στην ιδιαίτερη έμφαση που δόθηκε στις εξελίξεις και τις ιδιαιτερότητες που χαρακτήριζαν τις διάφορες κατηγορίες περιοχών». (Ε. Ανδρικοπούλου, 2004:183-4)

Αν τα κείμενα της σειράς Ευρώπη 2000 αποτέλεσαν αργά αλλά σταθερά βήματα στην προσπάθεια ένταξης της χωροταξίας στις επίσημες πολιτικές της Ένωσης, τότε το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου αποτέλεσε το άλμα αυτής της πορείας. Έκανε αυτό που ίσως φοβόταν να κάνουν τα προηγούμενα κείμενα. Έθεσε ευθύς εξαρχής ξεκάθαρους και συγκεκριμένους στόχους και επιλογές. Το ΣΑΚΧ, αρχικά τόνισε την ανάγκη επαναπροσανατολισμού όλων των κοινοτικών παρεμβάσεων με χωρική διάσταση για την προώθηση των χωρικών επιλογών του. Στα πλαίσια των στόχων του το ΣΑΚΧ προσανατολιζόταν στο στόχο της ΕΕ για την επίτευξη μιας ισόρροπης αειφόρου ανάπτυξης μέσω της ενίσχυσης της οικονομική και κοινωνικής συνοχής. Στα πλαίσια των επιλογών του έκανε τρεις γενικές χωρικές επιλογές. Το κείμενο εξηγούσε καθεμία από τις γενικές χωρικές επιλογές του και τις εξειδίκευε σε ειδικές χωρικές επιλογές. (Μ. Αγγελίδης, 2004: 89-95)

Είναι φανερό πως το ΣΑΚΧ, αποτέλεσε την πιο ολοκληρωμένη παρέμβαση στα χωρικά ζητήματα σε σχέση με τις προγενέστερες προσπάθειες. Τα κράτη-μέλη αποφάσισαν να ιδρύσουν και να στηρίξουν οικονομικά ένα ερευνητικό πρόγραμμα, με την μορφή ινστιτούτου που ονομάστηκε ESPON. Η δράση αυτή στηρίχθηκε και

από την κοινοτική πρωτοβουλία INTERREG. Ένας από τους στόχους του ESPON ήταν και η ανάπτυξη εργαλείων εφαρμογής του ΣΑΚΧ. Οι μελέτες του ESPON καλύπτουν θέματα χωροταξικού ενδιαφέροντος. Από το 2002, έχουν εκπονηθεί πάνω από 30 μελέτες με συμμετοχή περισσότερων από 130 πανεπιστημίων ή ινστιτούτων. Για την περίοδο 2007-2013 προβλέπεται ενίσχυση στους πόρους για το ESPON. Το ΣΑΚΧ, μέχρι την περίοδο που εγκαταλείφθηκε παρουσίασε απτά αποτελέσματα ως προς τη σημασία που προσέδωσε στα χωρικά ζητήματα. (Μ. Καμχής, 2007:126-127)

Οι Υπουργοί αρμόδιοι για τη Χωροταξία στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το μέλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αρμόδιας για την περιφερειακή πολιτική υπογράμμισαν στο Πότσταμ ότι το συμπέρασμα της πολιτικής συζήτησης σχετικά με το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου ήταν ένα σημαντικό βήμα στην πρόοδο προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Τα συμπεράσματα της Γερμανικής προεδρίας προσκαλούσαν την επόμενη Φινλανδική προεδρία να συνεχίσει τη διαδικασία του ΣΑΚΧ που καθιερώθηκε στο Πότσταμ και να αρχίσει την αίτησή του ώστε σταδιακά να αναπτύξει ένα πρόγραμμα δράσης και την αρχή μιας συζήτησης σχετικά με τις μορφές της μελλοντικής συνεργασίας στα θέματα που σχετίζονται με τη χωρική ανάπτυξη. (Α. Faludi, 2000)

Η σημαντική παράμετρος που έλλειπε όμως από το ΣΑΚΧ ήταν η απουσία ρητής αρμοδιότητας της Κοινότητας να παρέμβει σε χωροταξικά ζητήματα. Αυτό φαίνεται να βρίσκει μια λύση στην εξέλιξη που πραγματοποιήθηκε με την εδαφική συνοχή να αποκτά επίσημη θέση στη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη. Ουσιαστικά παρέχεται η δυνατότητα να αντιμετωπιστεί η χωροταξία υπό ένα άλλο πρίσμα, αυτό της επίσημης παρουσίας της μέσω των συνθηκών. Όπως αναφέρει η Γιαννακούρου, «σύμφωνα με τον πρόεδρο της Επιτροπής Jose Barrosο η έννοια της εδαφικής συνοχής όπως ενσωματώνεται στη Συνθήκη της Λισαβόνας, υποδηλώνει ένα νέο παράδειγμα δημόσιας πολιτικής. Η εδαφική συνοχή παραπέμπει σε ένα νέο υπόδειγμα διακυβέρνησης του χώρου και ταυτίζεται με την εδαφική διακυβέρνηση, το υπόδειγμα της οποίας αποτυπώνεται στην Εδαφική Ατζέντα». (Γ. Γιαννακούρου, 2008^α: 236-238). Παρατηρώντας το περιεχόμενο της εδαφικής ατζέντα υπάρχει έντονα η αίσθηση πως η ατζέντα, επαναπροσδιορίζει τους βασικούς στόχους και τις επιλογές του ΣΑΚΧ. Ύστερα από μια μακροχρόνια προσπάθεια που συνάντησε πολλές δυσκολίες η Εδαφική Ατζέντα στηριζόμενη στην εδαφική συνοχή που θα αποτελεί (με την επικύρωση της Μεταρρυθμιστικής Συνθήκης) καταστατικό στόχο

της Ένωσης, επαναφέρει στο προσκήνιο με θετικό πλέον πρόσημο τη φιλοσοφία του ΣΑΚΧ, που αποτελεί το πιο ολοκληρωμένο έγγραφο χωροταξικής θεώρησης.

Έτσι πλέον είναι δυνατή η ομαδοποίηση των τεσσάρων εγγράφων και ο χωρισμός τους σε δύο κατηγορίες:

- Η έναρξη της όλης διαδικασίας μέσω των κειμένων Ευρώπη 2000 και Ευρώπη 2000+, που πρώτο-αντιμετώπισαν τα ζητήματα του χώρου με κοινό ύφος.
- Η τελική προσπάθεια μέσω του ΣΑΚΧ για ένα ολοκληρωμένο χωροταξικό πλαίσιο που συμπληρώνεται με την Εδαφική Ατζέντα να παράσχει αυτό που έλειπε, τη νομική βάση.

Σε αναμονή για την επικύρωση της Μεταρρυθμιστικής Συνθήκης μέσα στο 2009, ίσως ήρθε η ώρα να δούμε τη χωροταξία να εισέρχεται στις επίσημες πολιτικές της Ένωσης έστω και αν καλύπτεται με έναν διαφορετικό όρο, αυτόν της εδαφικής συνοχής.

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.

Μετά την ανάλυση για την πορεία της χωροταξίας, στα θέματα της ΕΕ, στο παρών κεφάλαιο επιχειρείται να αναλυθούν οι διάφορες δράσεις της Κοινότητας για τις πόλεις. Σαφώς και στην μακροχρόνια ζωή της κοινότητας, πληθώρα επιλογών της, έχουν επηρεάσει τις πόλεις, και για το λόγο αυτό στο παρών κεφάλαιο θα μελετηθούν κάποιες από τις πιο σημαντικές πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί. Αυτές είναι οι:

- Η Πράσινη Βίβλος για το Αστικό Περιβάλλον
- Το πρόγραμμα Urban Audit (Αστικός Έλεγχος)
- Το έγγραφο «Προς μια θεματική στρατηγική για το αστικό περιβάλλον»
- Ο Χάρτης της Λειψίας για τις πόλεις.

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πόλη ως οντότητα, προσδιορίστηκε για πρώτη φορά στην ιστορία της ως προς τη λειτουργία του χώρου. Η πόλη ορίστηκε ως η λειτουργική συνένωση τεσσάρων τομέων δραστηριότητας: κατοικίας, εργασίας, αναψυχής και μεταφορών. (Α. Γοσπονδίνη, 1998:2). Από τον πρώτο ορισμό της πόλης μέχρι σήμερα, η κατάσταση των πόλεων έχει αλλάξει ριζικά. Σήμερα το 80% περίπου των Ευρωπαίων πολιτών ζουν σε αστικές περιοχές, εκεί ακριβώς όπου είναι ιδιαίτερα αισθητά τα αποτελέσματα πολλών περιβαλλοντικών προβλημάτων. (Επιτροπή των ευρωπαϊκών κοινοτήτων, 2004: 2).

Η ταχύτατη αύξηση των ρυθμών αστικοποίησης τα τελευταία χρόνια έχει υποβαθμίσει σημαντικά το αστικό περιβάλλον. Στα πλαίσια της Ενωμένης Ευρώπης, οι πόλεις έχουν τον δικό τους χαρακτήρα. Η Κοινότητα σαφώς και δεν παρεμβαίνει σε θέματα που θα άλλαζαν την μορφή μιας πόλης, αλλά ασκεί πολιτικές στα πλαίσια της προστασίας του περιβάλλοντος. Όπως είδαμε και στα προηγούμενα κεφάλαια, ο στόχος της Ένωσης όταν αυτή δημιουργήθηκε, ήταν οικονομικού προσανατολισμού. Στην πορεία όμως διαπιστώθηκαν διάφορων ειδών προβλήματα με τα οποία η Ένωση σταδιακά ασχολήθηκε. Θέματα που αφορούν αποκλειστικά τον άνθρωπο, το αστικό περιβάλλον και την ποιότητα της ζωής του σε αυτό, άργησαν να καταγραφούν ως βασικοί προσανατολισμοί της Κοινότητας. Σήμερα όμως υπάρχει ένα αρκετά μεγάλο

πλήθος δράσεων και πολιτικών που αφορούν το αστικό περιβάλλον, με στόχο να επιλυθούν προβλήματα της υποβάθμισής του, και να βελτιωθεί το βιοτικό επίπεδο των Ευρωπαίων πολιτών. (Ρ. Μητούλα, Αχρονολόγητο)

Σε έκθεση της Επιτροπής Περιφερειακής Ανάπτυξης αναφέρονταν ότι: «Το ευρωπαϊκό έδαφος χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη μιας μεγάλης ποικιλομορφίας ζωνών: αγροτικές, παράκτιες, νησιωτικές, ορεινές και έντονα αστικοποιημένες· οι τελευταίες χαρακτηρίζονται από μεγάλη πυκνότητα των πόλεων και των πολεοδομικών συγκροτημάτων. Διαπιστώνεται ότι η μεγάλη πλειοψηφία του ευρωπαϊκού πληθυσμού κατοικεί σε αστικές ζώνες. Οι ευρωπαϊκές πόλεις παραμένουν οι κατεξοχήν χώροι δημιουργίας πλούτου και το κέντρο της κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης, όπως μαρτυρεί και η έλξη που ασκούν στους πληθυσμούς. Παράλληλα, είναι ο τόπος όπου συγκεντρώνονται πολυσύνθετα προβλήματα όπως η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, η κυκλοφοριακή συμφόρηση, τα προβλήματα στέγασης, η εγκληματικότητα και η τοξικομανία, καθώς και ο κοινωνικός αποκλεισμός, η μετανάστευση και η φτώχεια. Τέλος, το μεγαλύτερο μέρος των προκλήσεων που η κοινωνία οφείλει να αντιμετωπίσει συγκεντρώνονται στις αστικές ζώνες. Έτσι, η επίλυση της εδαφικής ρήξης που αναπτύσσεται στις πόλεις της Ένωσης οφείλει να αποτελεί στόχο των ευρωπαϊκών πολιτικών, και πιο συγκεκριμένα της περιφερειακής πολιτικής» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2005).

Επίσης σε ανακοίνωση της Επιτροπής που αφορά την πολιτική συνοχής και τις πόλεις αναφέρεται το εξής: «Η οικονομική ανάπτυξη είναι βιώσιμη όταν συνοδεύεται από μέτρα για τη μείωση της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού και των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Το θέμα του βιώσιμου χαρακτήρα της ανάπτυξης έχει ιδιαίτερη σημασία στις πόλεις οι οποίες είναι περισσότερο εκτεθειμένες στον κοινωνικό αποκλεισμό, την επιδείνωση του περιβάλλοντος, τις εγκαταλελειμμένες εκτάσεις και την αστική επέκταση» (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2006: 4).

Παρατηρούμε πως μέσα από τις δύο παραπάνω αναφορές σε κείμενα της Ένωσης, υπάρχει η περιβαλλοντική διάσταση και η έννοια της αειφορίας. Τι είναι όμως η αειφόρος ή βιώσιμη ανάπτυξη. Σύμφωνα με το γλωσσάριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης αναφέρεται σε ένα πρότυπο ανάπτυξης το οποίο ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος χωρίς να υπονομεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες. Αποσκοπεί στο να βελτιώσει τις συνθήκες διαβίωσης των ατόμων διαφυλάσσοντας

παράλληλα το περιβάλλον τους σε βραχυπρόθεσμη, σε μεσοπρόθεσμη και, κυρίως, σε μακροπρόθεσμη βάση. Η αειφόρος ανάπτυξη έχει τριπλό στόχο: μια οικονομική ανάπτυξη αποτελεσματική, κοινωνικά δίκαιη και περιβαλλοντικά βιώσιμη»¹².

Επίσης από τις δύο παραπάνω αναφορές, διαπιστώνουμε πως ο ρόλος που διαδραματίζουν οι πόλεις είναι ιδιαίτερα σημαντικός, και τα προβλήματα που επικρατούν είναι σύνθετα και εξαπλώνονται σε οικονομικούς, κοινωνικούς, πολιτισμικούς και περιβαλλοντικούς τομείς. Ο δυναμισμός που έχουν αποκτήσει διαχρονικά οι πόλεις συνεχώς ενισχύεται και από τις διεθνείς εξελίξεις στην οικονομία, στις μεταφορές, στην τεχνολογία και γενικότερα στην παγκοσμιοποίηση που επιβάλλει μεγάλες αλλαγές. (Α. Αραβαντινός, 2006: 12). Τα τελευταία χρόνια, μέσα από πληθώρα μελετών έχουν διαπιστωθεί ισχυρές επιπτώσεις της οικονομικής παγκοσμιοποίησης στις πόλεις και τα αστικά δίκτυα. Παραδοσιακοί παράγοντες που επηρέαζαν την δυναμική των πόλεων, πλέον έχουν εξαλείψει. Μέσω των ταχύτατων αλλαγών, το προφίλ των πόλεων έχει αλλάξει άρδην. Πλέον οι πόλεις είναι αναγκασμένες να ανταγωνίζονται η μία την άλλη, σε διεθνές επίπεδο. (Α. Γοσπονδίνη, Η. Μπεριάτος, 2006: 15).

Όμως η εμπλοκή της κοινότητας με τα χωρικά ζητήματα, είναι ένα ζήτημα που έχει αρκετούς υποστηρικτές όπως και αρκετούς επικριτές. Στο έγγραφο η Συνέχεια που δίνεται στην Εδαφική Ατζέντα και στον Χάρτη της Λειψίας, αναφέρεται ότι: «η Λευκή Βίβλος για τη διακυβέρνηση τονίζει την ανάγκη απομάκρυνσης από μια κατά κύριο λόγο τομεακή λογική υλοποίησης των πολιτικών προς μια πιο συνεκτική πολιτική στον τομέα της εδαφικής συνοχής. Ο εδαφικός αντίκτυπος των πολιτικών της ΕΕ σε τομείς όπως οι μεταφορές, η ενέργεια ή το περιβάλλον θα πρέπει να αντιμετωπιστεί και να εξεταστεί ως ένα συνεκτικό σύνολο» (Γενική Διεύθυνση Εσωτερικών Πολιτικών της Ένωσης, 2006:vi).

Οι παρεμβάσεις από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα των πολιτικών αστικής ανάπτυξης, εντοπίζονται στα πλαίσια δυο πολιτικών, της πολιτικής συνοχής και της πολιτικής περιβάλλοντος. Οι πόλεις έχουν τεράστια σημασία για το μέλλον της Ευρώπης. Αναμφισβήτητα αποτελούν τον κινητήριο μοχλό ανάπτυξης σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, και τεχνολογικό επίπεδο. Όπως παραθέτουν οι συγγραφείς στο βιβλίο τους Πόλη και πολεοδομικές πρακτικές για τη βιώσιμη αστική

¹² Βλέπε http://europa.eu/scadplus/glossary/sustainable_development_el.htm

ανάπτυξη: «Τέσσερις λόγοι κάνουν πιο συγκεκριμένο το ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις πόλεις. Οι πόλεις:

- Συγκεντρώνουν το 80% του πληθυσμού της Ευρώπης
- Αποτελούν κινητήριους μηχανισμούς της Ευρωπαϊκής οικονομίας (παράγουν το μεγαλύτερο μέρος του πλούτου)
- Παρουσιάζουν αύξηση των προβλημάτων του κοινωνικού αποκλεισμού
- Έχουν έναν κεντρικό ρόλο στην ανάπτυξη του Ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Όπως όμως και στα ζητήματα της χωροταξίας, έτσι και στα θέματα που αφορούν τον αστικό χώρο, δεν υπάρχει η ρητή αρμοδιότητα από τις καταστατικές Συνθήκες για τον τομέα της αστικής πολιτικής. Οι πολιτικές αυτές αποτελούν καθαρά εθνική υπόθεση των κρατών-μελών. Το κρίσιμο σημείο αφορά τις θεσμοθετημένες πολιτικές συνοχής και περιβάλλοντος, μέσω των οποίων ασκείται έμμεσα μια αστική πολιτική. Η σχέση μεταξύ κοινοτικών και εθνικών πολιτικών στον τομέα της αστικής ανάπτυξης μπορεί να έχει δυο μορφές

- Να είναι δεσμευτική, δηλαδή οι κοινοτικές πολιτικές να δεσμεύουν τις εθνικές
- Να είναι κινητήρια, δηλαδή οι κοινοτικές πολιτικές να κινητοποιούν τις εθνικές.

Οι αστικές παρεμβάσεις μέσω της πολιτικής συνοχής ανήκουν στη δεύτερη κατηγορία (όπως και η στρατηγική για ένα βιώσιμο αστικό περιβάλλον), ενώ αρκετές οδηγίες που εντάσσονται στην πολιτική περιβάλλοντος και επιδρούν άμεσα στο αστικό περιβάλλον(νερό, απορρίμματα, ατμοσφαιρική ρύπανση κλπ) ανήκουν στην πρώτη. Μπορεί τα κράτη-μέλη να έχουν κοινές οικονομικές επιταγές από την συμμετοχή τους στην ενιαία εσωτερική αγορά, και οι πόλεις να αντιμετωπίζουν αρκετά κοινά προβλήματα, όμως αυτό που επιδιώκουν οι αστικές παρεμβάσεις και οι πολιτικές της Κοινότητας είναι να δημιουργήσουν μια κοινή αντίληψη για τα αστικά προβλήματα των Ευρωπαϊκών πόλεων και τους τρόπους αντιμετώπισής τους, να χρησιμοποιήσουν τις υπάρχουσες κοινοτικές πολιτικές για να στηρίξουν τις εθνικές προσπάθειες, να προκαλέσουν την εμφάνιση καινοτόμων λύσεων και να προωθήσουν

την μεγαλύτερη συνεργασία και την ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ περιοχών και πόλεων». (Ε. Ανδρικοπούλου, κα: 2007: 24-26).

Η συμβολή των πόλεων στα περιβαλλοντικά προβλήματα, ήταν πάντα μεγάλη και αποτελούν χώρους ιδιαίτερων αρνητικών περιβαλλοντικών επιδράσεων. Η πόλη ως η μικρότερη χωρική μονάδα, με διοικητικές αρμοδιότητες, θα μπορούσε να συμβάλει ουσιαστικά στην επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Ο σχεδιασμός των πόλεων, είναι κατεξοχήν αντικείμενο της πολεοδομίας. Η περιβαλλοντική συνιστώσα υπήρχε ανέκαθεν στον πολεοδομικό σχεδιασμό, όμως συνυπήρχαν δράσεις και πολιτικές που αφορούσαν τα περιβαλλοντικά προβλήματα, χωρίς άμεση σύνδεση με τον πολεοδομικό σχεδιασμό. Η συνεχής υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος, ανέδειξε το πρόβλημα των αποσπασματικών θεωρήσεων του περιβάλλοντος. (Χ. Κοκκώσης, 1999:482-483).

Για την βελτίωση της ποιότητας του αστικού χώρου, απαιτείται όραμα που αφορά κυρίως το τι πόλεις έχουμε και τι πόλεις θα μπορούσαμε να έχουμε. Οι πολιτικές που αφορούν τις πόλεις πρέπει να είναι προσαρμοσμένες με τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις που επικρατούν. (OECD, 1994)

Το κρίσιμο ζήτημα εντοπίζεται, στο κατά πόσο η Επιτροπή είναι σε θέση να παρέμβει σε ζητήματα του αστικού περιβάλλοντος. Οι πολέμιοι της παρέμβασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε ζητήματα που αφορούν τις αστικές περιοχές, υποστήριζαν πως σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, η πολιτική για τα αστικά κέντρα εμπίπτει αποκλειστικά στις αρμοδιότητες των εθνικών, περιφερειακών και τοπικών αρχών. Από την άλλη πλευρά, η ΕΕ δεν είχε την πρόθεση να επέμβει σε ζητήματα αρμοδιότητας των κρατώ-μελών, ούτε είχε την πρόθεση να συντάξει ένα γενικό πλαίσιο αναφοράς για τις πόλεις. Ωστόσο, τα περιβαλλοντικά προβλήματα δίνουν την δυνατότητα στην ΕΕ, να επέμβει στον βαθμό που της επιτρέπεται καθώς είναι διαπιστωμένη η διασυνοριακή επίπτωση τους. Επίσης σύμφωνα με μελέτες του ΟΟΣΑ, η ποιοτική αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος συμβάλλει έκτος των άλλων και στην οικονομική αναζωογόνηση των πόλεων. (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 1998). Το αστικό περιβάλλον αποτελεί έναν πολυδιάστατο τομέα, όπου η ανάπτυξη του έχει πολλαπλά οφέλη, που ξεπερνούν την βελτίωση της ποιότητας ζωής σε τομείς υγείας, και επιδρούν έντονα και θετικά σε οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές πτυχές.

Τζιμόπουλο) κατάσταση περιοχών που αντιμετώπιζαν προβλήματα. (Ε. 57)
), κα. 2007 :196)

Διαπ

αφορούν γ

κατηγοριοζ

68

η πολιτική Κεφάλαιο 3ο: Η πολιτική της Κοινότητας για τον Αστικό χώρο Τζι
/νος (1987- 1992

1992 παρ

3.2.

το 1997 πλ/κικά οι δράσεις της Ένωσης για τις πόλεις, που αφορούσαν και
το Πλαίσιο αστική ανάπτυξη και το αστικό περιβάλλον μπορούν να
το Περιβά λούν ως εξής: το 1987 με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, θεσμοθετείτε
2006 και τ ιβάλλοντος. Το 1987, έχουμε το 4^ο Πρόγραμμα για το περιβάλλον
στρ

3.2 Η Σ αι το 1990 εκδίδεται η Πράσινη Βίβλος για το Αστικό Περιβάλλον. Το
ζεται το 5^ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον (1992- 2000) και
και

3.2.1 ΕΙ λιάζεται η Αστική Ατζέντα. Οι επόμενες κοινοτικές ενέργειες αφορούν
τον
ησίσης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (1998), το 6^ο Πρόγραμμα Δράσης για
αστ

Ει ού (2000-2006), τη Θεματική στρατηγική για το Αστικό περιβάλλον το
περ
Ευρωπαϊκ:ράρτη της Λειψίας για τις πόλεις το 2007.
περ

των αστιβί

πρότεινε ή ΣΙΝΗ ΒΙΒΛΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

αστ

Πράσινη δι

Ευρωπαϊκ ΩΓΗ

παρ

λει

αστικό περιμ σινη Βίβλος για το Αστικό Περιβάλλον αποτελεί κείμενο της
επι
199

Γοπιτροπής το οποίο ασχολούνταν με τα περιβαλλοντικά προβλήματα
νωρίτερα θ περιοχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα επισήμαινε, τα ανέλυε και
κατ
τεθεί ως α νης επίλυσης και περαιτέρω πορείας (Κοκκώσης Χ. 1999: 485). Η
όργ
ταμειών νης για το αστικό περιβάλλον βγήκε στη δημοσιότητα το 1990 από την
πολ
προγράμμοιτροπή. Στην ουσία ήταν η πρώτη φορά που η Ε.Ε. ασχολούνταν με το
περ
Επιτροπή λον.
προ

ποιους τροί φέρον της Κοινότητας για το αστικό περιβάλλον είχε εκφρασθεί λίγο
ευρ
για την ο 4^ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον (1987-1992). Εκεί είχε
στι

Ανδρικοκο πραιοτήτα να ερευνηθεί το κατά πόσο οι πόροι των διαρθρωτικών
δρα
μπορούσαν να συμβάλλουν σε ολοκληρωμένα περιβαλλοντικά
την

σε περιοχές μέσα στις πόλεις. Επίσης ζητούσε από την Ευρωπαϊκή
Τέλ
αρουσιάσει να παρουσιάσει έκθεση με την οποία θα αναλύονταν με
κατ

α θα μπορούσαν να συνεργαστούν ο ιδιωτικό και ο δημόσιος τομέας

3.2.2 ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΟ ΤΟΥ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Η Πράσινη Βίβλος χωρίζεται σε δύο κεφάλαια. Το πρώτο αφορά το μέλλον του αστικού περιβάλλοντος και το δεύτερο αφορά την πορεία προς μια κοινοτική στρατηγική για το αστικό περιβάλλον.

Το πρώτο κεφάλαιο χωρίζεται σε τρεις ενότητες. Η πρώτη αφορά την πόλη και την αστικοποίηση και αναλύονταν θέματα που αφορούσαν την διάδοση της αστικοποίησης, την πόλη ως πρόγραμμα, την ουσία μιας ευρωπαϊκής προσέγγισης, τον ρόλο των πόλεων και τη δημιουργικότητα. Η δεύτερη ενότητα αφορούσε το αστικό περιβάλλον και εξέταζε θέματα όπως την πολυπλοκότητα του αστικού περιβάλλοντος, την αστική ρύπανση, το δομημένο περιβάλλον και το φυσικό περιβάλλον στις πόλεις. Η Τρίτη ενότητα αφορούσε τις πρωταρχικές αιτίες της αστικής υποβάθμισης όπως ο φονξιοναλισμός ως εργαλείο σχεδιασμού, την παραγωγή και οργάνωση της εργασίας, την δομή και την κατανάλωση και λειτουργικές διαδικασίες όπως τον τουρισμό, την κατοικία, την διασκέδαση, την επικοινωνία και την κινητικότητα κ.α. (Commission of the European Communities, 1990: 6-30).

Το δεύτερο κεφάλαιο έθετε τους στόχους, τους περιορισμούς και τις κατευθυντήριες αρχές για την αστική περιβαλλοντική βελτίωση. Αρχικά ανέφερε τα όργανα της Κοινοτικής δράσης, και στη συνέχεια ασχολούνταν με δύο κατηγορίες πολιτικών: α) τις Πολιτικές για την οργάνωση της φυσικής μορφής των πόλεων που περιλαμβάνουν τον πολεοδομικό σχεδιασμό, την συγκοινωνία στις πόλεις, την προστασία και ανάδειξη της πολιτισμικής και της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς των ευρωπαϊκών πόλεων, την προστασία και διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος μέσα στις πόλεις, και β) τις πολιτικές με στόχο την μείωση των επιδράσεων των αστικών δραστηριοτήτων στο περιβάλλον, που περιλαμβάνουν την διαχείριση των υδάτων, την Αστική Βιομηχανία, την Αστική Διοίκηση Ενέργειας, τα Αστικά Απορρίμματα. Τέλος αναλύονταν θέματα που αφορούσαν τις Συγκριτικές πληροφορίες για την κατάσταση του αστικού περιβάλλοντος, τις κοινωνικές Πρωτοβουλίες και την διαπεριφερειακή συνεργασία. (Commission of the European Communities, 1990:31-57)

3.2.3 ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΙΣ ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Η Πράσινη Βίβλος ανέφερε ότι δεν ήταν «προνόμιο» της εποχής τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το περιβάλλον στις πόλεις. Προβλήματα υπήρχαν, στην κλασική αρχαιότητα, στο Μεσαίωνα και τον 18^ο και 19^ο αιώνα. Η ποιότητα της αστικής ζωής βελτιώθηκε θεαματικά μόνο στα τέλη του 19ου αιώνα, όταν έγινε εφικτή η σύνδεση των οικιών με κεντρικές παροχές νερού και ενέργειας και με κεντρικό αποχετευτικό σύστημα. Με αυτό τον τρόπο αυξήθηκε ο μέσος όρος διαβίωσης και καταπολεμήθηκε το μεγάλης κλίμακας πρόβλημα παιδικής θνησιμότητας (Commission of the European Communities, 1990:10.)

Ενώ το τοπίο στην εξοχή απαρτιζόνταν κατά κύριο λόγο από φυσικά στοιχεία, το τοπίο της πόλης αποτελούνταν κυρίως από κτίρια με κάποια δέντρα και πράσινες ζώνες που αν και δεν ήταν τις περισσότερες φορές αρκετά, οι πιο πολλοί κάτοικοι απολάμβαναν τους ανοιχτούς χώρους, τα δέντρα, καθώς και κάποια ιστορικά κτίρια και οδικούς σχηματισμούς. (Commission of the European Communities, 1990:23)

3.2.4 Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Αυτό που πρώτα απ' όλα συνειδητοποιήθηκε από τα όργανα της Ε.Ε. ήταν ο πολλαπλός ρόλος της Ευρωπαϊκής πόλης. Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έγινε αντιληπτό και διατυπώθηκε στην Πράσινη Βίβλο ότι οι δυναμικές με τις οποίες είναι συνυφασμένη η έννοια της πόλης ήταν:

- **Οικονομική:** η πόλη θεωρούνταν συνώνυμη της ευμάρειας, καθώς παρείχε τη δυνατότητα για πολλαπλές επαφές και δραστηριότητες που την καθιστούσαν κέντρο πληροφόρησης και παραγωγής.
- **Κοινωνική:** η πόλη παρουσίαζε μια ποικιλία κοινωνικών ανέσεων (νοσοκομεία, βρεφονηπιακοί σταθμοί, υπηρεσίες κοινωνικής μέριμνας κλπ.), που ο ρόλος τους αποκτούσε ολοένα αυξημένη σημασία, καθώς μεγάλα τμήματα του πληθυσμού πλήττονταν από την υποαπασχόληση, την ανεργία και την φτώχεια.
- **Πολιτιστική:** Κάθε πόλη είχε ιδιαίτερα πολιτιστικά στοιχεία που συνήθως έχουν τις ρίζες τους στην παράδοση και την πολιτιστική κληρονομιά του κάθε τόπου.

- **Πολιτική:** περισσότερο από κάθε άλλο περιβάλλον η πόλη όφειλε να ανταποκρίνεται ευθέως στο αίτημα των πολιτών της για χρηστή διαχείριση των κοινών της υποθέσεων. Αποτελούσε έναν τόπο όπου ήταν δυνατή η απευθείας συμμετοχή σε αυτές και έδινε στο άτομο την ευκαιρία να διαμορφώσει ελεύθερα τις αντιλήψεις του για τις ατομικές και τις δημόσιες αξίες (Commission of the European Communities, 1990: 9).

3.2.5 ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΣΙΝΗΣ ΒΙΒΛΟΥ

Μέσω των προτάσεων της πράσινης βίβλου επιδιώχθηκε να δημιουργηθεί μια ολοκληρωμένη παρέμβαση για το αστικό περιβάλλον. Πολλά από τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι πόλεις είχαν άμεση σχέση με το περιβάλλον, όμως οι αιτίες και οι λύσεις τους δεν εστιάζονταν αποκλειστικά σε περιβαλλοντικές παρεμβάσεις. Για την καλύτερη μελέτη των προβλημάτων της πόλης το περιεχόμενο της Πράσινης Βίβλου μπορεί να ομαδοποιηθεί σε τρεις κατηγορίες

1. Στην αστική ρύπανση, που αφορούσε την ατμόσφαιρα, το έδαφος, το νερό, το θόρυβο, τα απορρίμματα,
2. στο δομημένο περιβάλλον, που αναφερόταν στις οδούς, στα κτίρια, στους ανοιχτούς χώρους και στους χώρους αναψυχής και τέλος
3. στο φυσικό περιβάλλον, που περιελάμβανε τη βλάστηση και τα ζώα που ζουν στην πόλη. (Ε. Ανδρικοπούλου, κα, 2007: 196).

Από τα σημαντικότερα στοιχεία του κειμένου, μπορούν να θεωρηθούν αυτά που αφορούσαν το δομημένο περιβάλλον, μέσω του αστικού σχεδιασμού και περιελάμβαναν την ενθάρρυνση της μίξης των χρήσεων και την αποφυγή της αστικής εξάπλωσης (urban sprawl), την επαναχρησιμοποίηση και αναζωογόνηση της εγκαταλελειμμένης αστικής γης, την αναζωογόνηση των υφιστάμενων περιοχών κατοικίας και τον αστικό σχεδιασμό και την αρχιτεκτονική ποιότητα. Στα πλαίσια αυτά υπήρχαν προτάσεις για Δράση από την Ευρωπαϊκή Ένωση που αφορούσαν:

1. Τη δημιουργία από την πλευρά της Ε.Ε. και των κρατών-μελών ενός κοινού πλαισίου για το σχεδιασμό των πόλεων, σύμφωνα με τους προσανατολισμούς που προηγήθηκαν.

2. Περισσότερη έρευνα για την αποκατάσταση μολυσμένων εδαφών, ένας τομέας ιδιαίτερα σημαντικός για την αναβάθμιση πρώην βιομηχανικών περιοχών.
3. Περισσότερη οικονομική ενίσχυση πιλοτικών προγραμμάτων για την αναζωογόνηση των μη προνομιούχων περιοχών, και την προστασία της κατοικίας.
4. Η Κομισιόν να αποφάσιζε ποια πιλοτικά προγράμματα έπρεπε να λαμβάνουν μεγαλύτερη οικονομική ενίσχυση (Commission of the European Communities, 1990: 40-42)

Στη εισαγωγή του κειμένου αναφερόταν: «Τα προβλήματα των πόλεων είναι ένα σήμα έγκαιρης προειδοποίησης μιας πιο βαθιάς κρίσης που θα αναγκάσει να επαναπροσδιορίσουμε τα υπάρχοντα πρότυπα οργάνωσης και της αστικής ανάπτυξης. Φυσικά, δεν υφίστανται όλες οι ευρωπαϊκές πόλεις τα ίδια προβλήματα, λαμβάνοντας υπόψη τα διαφορετικά επίπεδα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης τους, των διαφορετικών οικονομικών λειτουργιών τους, και της γεωγραφίας τους. Όμως παρουσιάζουν αρκετά κοινά προβλήματα. Η Πράσινη Βίβλος προοριζόταν ως το πρώτο βήμα προς τη συζήτηση και την αντίδραση στα διαφαινόμενα προβλήματα, και προσπαθεί να προσδιορίσει τις πιθανές γραμμές δράσης». (Commission of the European Communities, 1990: 4).

Η προστασία του περιβάλλοντος, φαίνεται να αποτελούσε τον πρωταρχικό ρόλο στην προσπάθεια που έκανε η ΕΕ, για τα αστικά κέντρα. Το σημαντικό όμως στοιχείο που διαφαίνεται μελετώντας το κείμενο, είναι η σύνδεση και η συσχέτιση που παρουσιάστηκε μεταξύ της περιβαλλοντικής πολιτικής (μέσω των δράσεων) και του πολεοδομικού σχεδιασμού.

Το κείμενο παρουσίαζε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για πολλά θέματα που υποβάθμιζαν το αστικό περιβάλλον, και πέρα από τα αίτια που προκαλούσαν την υποβάθμιση αυτή, πρότεινε και λύσεις μέσω κοινών δράσεων. Όπως αναφέρει ο Τσέτσης: « Πρόκειται για μια ενέργεια που ξεπερνούσε την έως τότε συνηθισμένη πρακτική των αποσπασματικών μέτρων, μέσω μεμονωμένων επεμβάσεων που οδηγούσαν σε περιθωριακά αποτελέσματα. Παρόλο όμως την άκρως συγκροτημένη στρατηγική αυτή, τα αποτελέσματα της θα ήταν τα αναμενόμενα μέσω αυξημένης χρηματοδότησης από την Κοινότητα, και ορθής συνεργασίας με τα κράτη-μέλη, υπό τον συντονισμό μιας ειδικής υπηρεσίας της Επιτροπής για τα συγκεκριμένα θέματα, η δημιουργία της οποίας κρινόταν απαραίτητη» (Σ. Τσέτσης, 1996:172-173)

Παρόλο που πρόκειται για την πρώτη προσπάθεια για τα θέματα του αστικού περιβάλλοντος, εξάγεται το συμπέρασμα πως η Επιτροπή διέθετε μια δράση στη σωστή κατεύθυνση, ολοκληρωμένη, και ο προβληματισμός που εκφραζόταν αφορούσε περισσότερο στο κομμάτι της εφαρμογής, μιας και την δεκαετία του '90 οι ενέργειες για τα χωρικά ζητήματα ήταν ακόμη στο στάδιο της γένεσης.

3.3 ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ URBAN AUDIT (ΑΣΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ)

3.3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το πρόγραμμα Urban Audit (αστικός έλεγχος) είναι μία βάση στατιστικών δεδομένων για πόλεις μεσαίου και μεγάλου μεγέθους της ΕΕ των 27 που προωθήθηκε στο πλαίσιο του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ. Ο σκοπός αστικού ελέγχου ήταν να δοθεί η δυνατότητα αξιολόγησης της κατάστασης των πόλεων της ΕΕ και να διευκολυνθεί η ανταλλαγή πληροφοριών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προώθησε τον αστικό έλεγχο τον Ιούνιο του 1997, δημοσιεύοντας και τον καθορισμό αρμοδιοτήτων για την πιλοτική φάση. Αρχικά πενήντα οκτώ πόλεις κλήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για να συμμετέχουν στον αστικό έλεγχο κατά τη διάρκεια της πειραματικής φάσης. Κλήθηκαν διάφορες πόλεις σε κάθε κράτος μέλος της ΕΕ. Το Παρίσι και το Λονδίνο δεν είχαν περιληφθεί λόγω του μεγέθους τους.¹²

3.3.2 ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ URBAN AUDIT

Μετά από ένα πιλοτικό έργο για τη συλλογή των συγκρίσιμων στατιστικών και των δεικτών για τις ευρωπαϊκές πόλεις το πρόγραμμα Urban Audit πραγματοποιήθηκε το 2003, για τις τότε 15 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το 2004 το πρόγραμμα επεκτάθηκε στα 10 νέα κράτη μέλη συν τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και την Τουρκία. Κάτω από το συντονισμό της EUROSTAT, η εργασία του Urban Audit περιλαμβάνει όλες τις εθνικές στατιστικές υπηρεσίες καθώς επίσης και μερικών από τις πόλεις. Ο δεύτερος γύρος του Urban Audit πραγματοποιήθηκε μεταξύ 2006 και 2007, και περιέλαβε 321 ευρωπαϊκές πόλεις στις 27 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μαζί με 36 πρόσθετες πόλεις στη Νορβηγία, την Ελβετία και την Τουρκία. Η συλλογή δεδομένων πραγματοποιείται αυτήν την περίοδο κάθε τρία έτη, αλλά μια ετήσια συλλογή δεδομένων προγραμματίζεται για έναν μικρότερο αριθμό

¹² Βλέπε Χάρτη 4, στο παράρτημα.

στοχοθετημένων μεταβλητών.¹⁴

Μέσω του Urban Audit, παρέχεται η δυνατότητα δημιουργίας συγκρίσιμων δεικτών για την κατάσταση των ευρωπαϊκών πόλεων, δείκτες που μπορούν να βοηθήσουν στην βελτίωση των πολιτικών για τις πόλεις. Αν θέλουμε να δώσουμε μια πιο απλή έννοια στο πρόγραμμα, θα μπορούσαμε να πούμε πως αφορά την μέτρηση της ποιότητας της ζωής στις ευρωπαϊκές πόλεις.

Το πρόγραμμα Urban Audit περιέχει τα στοιχεία για πάνω από 250 δείκτες στις ακόλουθες κατηγορίες: Δημογραφία (ηλικία, φύλλο, εθνικότητα, νοικοκυριά) Κοινωνικές και οικονομικές πτυχές (στέγαση, υγεία, εγκληματικότητα, απασχόληση και εισόδημα), συμμετοχή στη ζωή της πόλης (εκλογές και τοπική αυτοδιοίκηση), εκπαίδευση και κατάρτιση (εκπαιδευτικό επίπεδο), Περιβάλλον (κλίμα, ατμόσφαιρα, νερό, απόβλητα), Μεταφορές και Αναψυχή (μετακίνηση για εργασία, ατυχήματα, τουριστικό τομέας), Κοινωνία της πληροφορίας και πολιτισμός (χρήση τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών, πολιτιστικές δραστηριότητες).

3.3.3 Η ΑΙΤΙΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ URBAN AUDIT

Πώς όμως δημιουργήθηκε το συγκεκριμένο πρόγραμμα; Με το κείμενο της Επιτροπής «Αειφόρος Αστική Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση: πλαίσιο δράσης» του 1998, το οποίο αποτελούσε την συνέχεια του κειμένου «Η Αστική Ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης» που δημοσιεύθηκε το 1997, γίνονταν διάφορες διαπιστώσεις και προτεινόταν δράσεις για τα αστικά θέματα. Το Πλαίσιο Δράσης της ΕΕ για αειφόρο αστική ανάπτυξη είχε στόχο τον καλύτερο συντονισμό και τη συντονισμένη κοινοτική δράση για τα αστικά προβλήματα. Ένας από τους στόχους πολιτικής ήταν και η συμβολή στην καλή διακυβέρνηση των αστικών περιοχών και στην ενίσχυση του τοπικού δυναμικού. Όπως αναφέρει το κείμενο «Στο πλαίσιο της πλήρους τήρησης της επικουρικότητας, η δράση της ΕΕ μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία καλύτερων σχέσεων ανάμεσα στους φορείς σε όλα τα επίπεδα και να εξασφαλίσει τη δημιουργία εταιρικών σχέσεων για την επίλυση αστικών προβλημάτων. Μεταξύ των στόχων ήταν και:

- Η Βελτίωση της πληροφόρησης για τις τοπικές αρχές και για άλλους φορείς αστικής διακυβέρνησης, περιλαμβανομένων των πολιτών.

¹⁴ Βλέπε <http://www.urbandaudit.org/>

- Η Βελτίωση της συλλογής και χρησιμοποίησης συγκρίσιμων πληροφοριών για τις συνθήκες στις αστικές περιοχές όλης της Ευρώπης, εκτίμηση των αστικών προβλημάτων και εντοπισμός αποτελεσματικών πολιτικών λύσεων που έτσι θα παρέχουν τη δυνατότητα σε όλες τις βαθμίδες διακυβέρνησης να προσαρμόζουν τις πολιτικές τους στις τοπικές ανάγκες και να παρακολουθούν και να εκτιμούν την απόδοση των πολιτικών τους, σχετικά με τα ποσοτικά και ποιοτικά αποτελέσματα που παράγονται επιτόπου.»

Μεταξύ των δράσεων που πρότεινε η επιτροπή ήταν και «η ανταλλαγή εμπειριών και η δημιουργία ικανοτήτων για την αειφόρο αστική ανάπτυξη (δημιουργία ενός συνδεδεμένου δικτύου βάσεων δεδομένων της ΕΕ για θέματα αστικής ανάπτυξης), η βελτίωση της συγκριτικής πληροφόρησης για τις συνθήκες των αστικών περιοχών, όπου χαρακτηριστικά ανέφερε πως: « Οι δείκτες έχουν καθοριστική σημασία για την εκτίμηση των αστικών επιδόσεων, αλλά υπάρχουν πολύ διαφορετικές πρακτικές συλλογής δεδομένων και πληροφοριών». Όλο και περισσότερο, οι αρμόδιοι για τη λήψη αποφάσεων πρέπει να ενημερώνονται για το πώς είναι δυνατό να συγκριθούν επιμέρους πόλεις όσον αφορά αφενός τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή και αφετέρου τις υφιστάμενες τάσεις». (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1998: 1-30). Παρατηρούμε λοιπόν πως η δημιουργία του προγράμματος, αποτελεί την υλοποίηση συγκεκριμένων προτεινόμενων δράσεων της επιτροπής.

3.3.4 ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ URBAN AUDIT

Ο αστικός έλεγχος λειτουργεί σε τρία διαφορετικά χωρικά επίπεδα. Το πρώτο αφορά την πόλη ως διοικητική μονάδα (The City Level) και σε αυτό το επίπεδο συγκεντρώνονται πληροφορίες για όλες τις μεταβλητές. Το δεύτερο χωρικό επίπεδο είναι το υπό-αστικό (The Sub-City District). Το επίπεδο αυτό χρησιμοποιείται για να αναλυθούν διαφορές μέσα στις πόλεις. Για να εξασφαλιστεί ότι αυτές οι περιοχές μπορούν να συγκριθούν, ορίστηκαν ακριβή κατώτατα όρια πληθυσμών (ελάχιστο 5.000 κάτοικοι και μέγιστο 40.000 κάτοικοι). Το τρίτο χωρικό επίπεδο αφορά την ευρύτερη περιοχή της πόλης (The Larger Urban Zone). Το χωρικό αυτό επίπεδο

επιτρέπει μια σύγκριση μεταξύ της πόλης και των περιχώρων της.^{15, 16}

Η επιλογή των πόλεων που συμμετέχουν στο Urban Audit γίνεται μέσω κάποιων κριτηρίων που έχουν ως στόχο ένα ισορροπημένο και αντιπροσωπευτικό δείγμα των πόλεων στην Ευρώπη. Περίπου 20% του εθνικού πληθυσμού πρέπει να καλυφθεί από το Urban Audit, Όλες οι πρωτεύουσες των εθνικών κρατών συμπεριλήφθηκαν και όπου ήταν δυνατόν και οι πρωτεύουσες των περιφερειών, οι μεγάλες πόλεις (περισσότεροι από 250.000 κάτοικοι) και μεσαίου μεγέθους πόλεις (ελάχιστο 50.000 και μέγιστο 250.000 κάτοικοι) συμπεριλήφθηκαν. Η επιλογή των πόλεων προετοιμάστηκε σε στενή συνεργασία μεταξύ της Γενικής Διεύθυνσης της περιφερειακής πολιτικής, της EUROSTAT και των εθνικών στατιστικών ιδρυμάτων. Για να εξασφαλίσουν ότι οι μεγάλες και μεσαίου μεγέθους πόλεις αντιπροσωπεύονται εξίσου στο Urban Audit, σε μερικά από τα μεγαλύτερα κράτη μέλη δεν θα μπορούσαν να περιληφθούν όλες οι μεγάλες πόλεις. Για την Ελλάδα οι πόλεις που συμμετέχουν στο Urban Audit είναι η Αθήνα, η Θεσσαλονίκη, το Ηράκλειο, τα Ιωάννινα, η Λάρισα, ο Βόλος και η Πάτρα.¹⁷

Τα πλεονεκτήματα του αστικού ελέγχου θα μπορούσαν να συνοψισθούν ως τα παρακάτω:

- Επιτρέπει να γίνονται συγκρίσεις μεταξύ των πόλεων της Ευρώπης
- Υποστηρίζει την ανάπτυξη αστικών πολιτικών
- Διευκολύνει την ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ πόλεων
- Πληροφορεί για την ποιότητα ζωής στις Ευρωπαϊκές πόλεις

(Ε. Ανδρικοπούλου, κα, 2007:224)

¹⁵ Βλέπε <http://www.urbanaudit.org/help.aspx>

¹⁶ Βλέπε Σχήμα 3, στο παράρτημα.

¹⁷ Βλέπε <http://www.urbanaudit.org/>

3.4 ΤΟ ΕΓΓΡΑΦΟ «ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ».

3.4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το 2006, παρουσιάστηκε η ανακοίνωση της επιτροπής στο συμβούλιο και στο ευρωπαϊκό κοινοβούλιο «Σχετικά με μια θεματική στρατηγική για το αστικό περιβάλλον». Η ανακοίνωση αυτή αποτελείται από 8 ενότητες. Στο πλαίσιο αυτού του εγγράφου εξετάζεται πληθώρα θεμάτων με κύριο μέλημα την περιβαλλοντική διάσταση των δράσεων των πόλεων.

3.4.2 ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΕΓΓΡΑΦΟΥ

Στην πρώτη ενότητα του κειμένου, την εισαγωγή του, γινόταν μια σύντομη αναφορά για τον ρόλο των πόλεων, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν με ιδιαίτερη έμφαση στον περιβαλλοντικό τομέα. Το υψηλής ποιότητας αστικό περιβάλλον συντελεί επίσης στην προτεραιότητα της ανανεωμένης στρατηγικής της Λισσαβόνας ώστε να καταστεί η Ευρώπη ελκυστική προς εργασία και επενδύσεις. Το συγκεκριμένο έγγραφο αποτελεί την συνέχεια του έκτου προγράμματος δράσης για το περιβάλλον. Όπως τονίζεται στην εισαγωγή του κειμένου «η ανακοίνωση αυτή αφορά την προκαταρκτική ανάλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι αστικές περιοχές, και πρότεινε δράσεις σε τέσσερα θέματα προτεραιότητας: διαχείριση του αστικού χώρου, βιώσιμες μεταφορές, δόμηση και πολεοδομικός σχεδιασμός, όπως και ένταξη των ορθών πρακτικών και των πιθανών ευρωπαϊκών υποχρεώσεων στην έγκριση σχεδίων σε τοπικό επίπεδο». (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2006)

Η δεύτερη ενότητα του κειμένου αφορούσε τα περιβαλλοντικά προβλήματα των αστικών περιοχών. Αρχικά αναφέρονταν τα εξής «Οι περισσότερες πόλεις αντιμετωπίζουν τα ίδια περιβαλλοντικά προβλήματα όπως είναι η κακή ποιότητα του αέρα, μεγάλη κυκλοφορία και συμφόρηση, ηχορύπανση, κακή ποιότητα δομημένου περιβάλλοντος, εγκαταλελειμμένες περιοχές, εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, η άναρχη δόμηση, δημιουργία αποβλήτων και λυμάτων». Στη συνέχεια αναλύονταν οι αιτίες που δημιούργησαν τα παραπάνω προβλήματα, όπως και η πολυσύνθετη δομή

τους, και τέλος αναφέρεται η διαδικασία καλύτερης αντιμετώπισης τους σε τοπικό επίπεδο. (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2006).

Η Τρίτη ενότητα του κειμένου τιτλοφορείται ως «Η προστιθέμενη αξία δράσης σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης». Τονίζεται η ανάγκη για δράση σε όλα τα επίπεδα, τοπικό – περιφερειακό – εθνικό – κοινοτικό, και ο ρόλος της ΕΕ θα πρέπει να είναι αυτός που θα προωθεί και θα διαδίδει τις αποτελεσματικότερες στρατηγικές αντιμετώπισης των προβλημάτων και η χρηματοδότηση ολοκληρωμένων στρατηγικών. Τέλος αναφέρεται πως «Τα περισσότερα κράτη μέλη και τοπικές αρχές υποστήριξαν ότι χρειάζεται επιβολή δεσμευτικών υποχρεώσεων σε επίπεδο ΕΕ για την περιβαλλοντική διαχείριση και την κατάρτιση σχεδίων αστικών συγκοινωνιών». (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2006:3-4)

Η επόμενη ενότητα του κειμένου, αφορά τους στόχους της στρατηγικής. Χαρακτηριστικά αναφέρεται το εξής «Σκοπός των μέτρων που περιέχει η στρατηγική είναι να συντελέσουν στην καλύτερη εφαρμογή της υπάρχουσας πολιτικής και νομοθεσίας της ΕΕ στον τομέα του περιβάλλοντος σε τοπικό επίπεδο». Η πλήρης και σωστή εφαρμογή της στρατηγικής αναμένεται να δώσει θετικά αποτελέσματα στη βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος. (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2006:4)

Στη συνέχεια, ακολουθούν τα προτεινόμενα μέτρα. Χωρίζονται σε έξι τομείς. Ο πρώτος αφορά την Καθοδήγηση για μια ολοκληρωμένη περιβαλλοντική διαχείριση. Αυτό θα συμβάλει στον καλύτερο συντονισμό των πολιτικών ώστε να μην αντιτίθενται μεταξύ τους. Οι ολοκληρωμένες προσεγγίσεις οδηγούν σε καλύτερο σχεδιασμό και σε πιο αξιόλογα αποτελέσματα. Για τον τομέα αυτό η Επιτροπή θα παρέχει τεχνική καθοδήγηση για την ολοκληρωμένη περιβαλλοντική διαχείριση, λαμβάνοντας υπόψη τις διάφορες εμπειρίες και δίνοντας παραδείγματα ορθής πρακτικής. (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2006)

Ο δεύτερος τομέας δράσης αφορά την Καθοδήγηση για σχέδια βιώσιμων αστικών μεταφορών. Τονίζεται πως ορισμένα μόνο κράτη-μέλη είναι υποχρεωτική η σύνταξη σχεδίων αστικών μεταφορών. Επίσης οι μεταφορές αποτελούν έναν κατεξοχήν τομέα ρύπανσης του περιβάλλοντος, όπως επίσης είναι θεμελιώδους σημασίας για τους πολίτες και τις επιχειρήσεις. Αναλύονται οι βασικοί παράμετροι που πρέπει να ληφθούν υπόψη για τον ορθό σχεδιασμό των μεταφορών. Τέλος τονίζεται πως «Η Επιτροπή θα παρέχει τεχνική καθοδήγηση για τις κύριες πτυχές των κύριων σχεδίων μεταφορών με βάση τις συστάσεις της ομάδας εμπειρογνομόνων και

θα δώσει παραδείγματα βέλτιστης πρακτικής». (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2006)

Ο τρίτος τομέας δράσης αναφέρεται στην Υποστήριξη της ανταλλαγής βέλτιστης πρακτικής σε επίπεδο ΕΕ. Τονίζεται η ανάγκη της ορθότερης πληροφόρησης των τοπικών αρχών και η προώθηση των βέλτιστων δράσεων. Οι υποκατηγορίες του τομέα αυτού αφορούν προτάσεις για την δημιουργία:

- Έργων δικτύωσης και επίδειξης
- Ένα Δίκτυο εθνικών σημείων επαφής για θέματα αστικού περιβάλλοντος.

Ο τέταρτος τομέας δράσης αφορά την δημιουργία μιας Πύλης της Επιτροπής στο Διαδίκτυο για τις τοπικές αρχές. Τονίζεται η ανάγκη συγκέντρωσης των στοιχείων από τις διάφορες διαδικτυακές πύλες που υπάρχουν σήμερα, σε μια, για την ορθότερη και πιο εύκολη πρόσβαση σε αυτά. Αντίστοιχα ο πέμπτος τομέας δράσης αφορά την Κατάρτιση. Η ανάγκη για εξειδίκευση σε περιβαλλοντικά θέματα είναι μεγάλη για να υιοθετηθούν ολοκληρωμένες προσεγγίσεις με την μεγαλύτερη δυνατή συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων. Πρόταση της Επιτροπής είναι να « χρησιμοποιήσει το νέο κανονισμό LIFE+ και άλλα μέσα προκειμένου να υποστηρίξει τις τοπικές και περιφερειακές αρχές στις προσπάθειές τους να αποκτήσουν ικανότητες σε θέματα διαχείρισης του αστικού χώρου, και ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να θέσουν σε εφαρμογή τέτοιες πρωτοβουλίες». (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2006)

Ο επόμενος και τελευταίος τομέας δράσης αφορά την Αξιοποίηση άλλων κοινοτικών προγραμμάτων στήριξης. Οι ευκαιρίες που προσφέρουν οι υπόλοιπες πολιτικές πρέπει να αξιοποιηθούν για να υπάρξουν μεγαλύτερα αποτελέσματα. Οι πολιτικές που αναφέρονται στην παρούσα ανακοίνωση είναι η *Πολιτική συνοχής και η Έρευνα*. (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2006:5-8)

Η έκτη ενότητα του κειμένου αφορά τη συνέργια με άλλες πολιτικές. Το κείμενο τονίζει την ανάγκη να ενταχθούν οι διάφορες περιβαλλοντικές πολιτικές σε ολοκληρωμένα τοπικά σχέδια, με στόχο η συνέργια των διαφόρων πολιτικών να οδηγήσουν στα βέλτιστα αποτελέσματα. Οι πολιτικές αυτές αφορούν την Κλιματική αλλαγή, τη Φύση και την βιοποικιλότητα, το Περιβάλλον και την ποιότητα ζωής, και τη Βιώσιμη χρήση των φυσικών πόρων. (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2006:9-12)

Η επόμενη ενότητα του κειμένου αφορά στη δημιουργία ενός γνωστικού υπόβαθρου και στην παρακολούθηση της προόδου. Τονίζεται η ανάγκη ύπαρξης προσβάσιμων δεδομένων για τις αστικές περιοχές καθώς και η βελτίωση των ευρωπαϊκών δεδομένων που αφορούν θέματα του αστικού περιβάλλοντος. Με τον τρόπο αυτό θα είναι ευκολότερη και ασφαλέστερη η αξιολόγηση της στρατηγικής. (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2006:12)

Η τελευταία ενότητα του κειμένου αφορά τα συμπεράσματα. Το κείμενο χαρακτηριστικά αναφέρει «Η δημιουργία αστικών περιοχών υψηλής ποιότητας απαιτεί μεγάλη συνέργια μεταξύ των διαφόρων πολιτικών και πρωτοβουλιών και καλύτερη συνεργασία μεταξύ των διαφόρων επιπέδων διοίκησης». (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2006:12).

3.4.3 ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΕΓΓΡΑΦΟΥ «ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ».

Η στρατηγική για το αστικό περιβάλλον είχε ήδη αρχίσει να ετοιμάζεται από το 2001. Οι διαβουλεύσεις της Κοινότητας με τα κράτη-μέλη, οδήγησε το 2004 να παρουσιασθεί μια προκαταρκτική έκθεση, που εξέταζε τις περιβαλλοντικές προκλήσεις που αντιμετώπιζαν οι αστικές περιοχές. Η τελική πρόταση παρουσιάσθηκε το 2006, και περιέχει μέτρα για την καλύτερη εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής στα αστικά κέντρα. (Ε. Ανδρικοπούλου, κα, 2007: 210).

Η θεματική στρατηγική για το αστικό περιβάλλον έχει ως στόχο την δημιουργία ενός ισχυρού πλαισίου σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το οποίο όμως θα παρακινεί τις τοπικές αρχές να αναλάβουν πρωτοβουλίες για την επίλυση των προβλημάτων, μέσω ορθών πρακτικών που κατευθύνονται από το έγγραφο. Οι πρωτεύουσες και τα μεγάλα αστικά κέντρα θα πρέπει να υιοθετήσουν σχέδια διαχείρισης του αστικού περιβάλλοντος, να εφαρμόσουν ένα κατάλληλο σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης και να αναπτύξουν ένα σχέδιο βιώσιμων αστικών μεταφορών.

Τα παραπάνω αποτελούν τις βασικές προτάσεις του εγγράφου. Παρατηρούμε πως ο περιβαλλοντικός σχεδιασμός αποτελεί την κυρίαρχη παράμετρο του κειμένου. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί επίσης η ώθηση που παρέχεται κράτη - μέλη να εκμεταλλευτούν τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται από τις άλλες πολιτικές της Ένωσης, και να τις αξιοποιήσουν καταλλήλως.

Εξίσου σημαντικά στοιχεία του κειμένου είναι οι δράσεις που αφορούν την ορθή πληροφόρηση και την κατάρτιση. Μέσω αυτών τα κράτη-μέλη και οι τοπικές αρχές τους, έχουν την δυνατότητα να ενημερώνονται για τα αποτελέσματα των στρατηγικών που εφαρμόζονται σε άλλες ευρωπαϊκές πόλεις, όπως επίσης υπάρχει και η δυνατότητα μέσω της κατάρτισης να αποκτηθούν οι απαραίτητες ικανότητες σε θέματα αστικής διαχείρισης που θα αποδώσουν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα. Στα πλαίσια αυτά σημαντικές είναι και οι προτάσεις αξιοποίησης κοινοτικών προγραμμάτων στήριξης ιδίως των πολιτικών συνοχής και έρευνας.

Εν κατακλείδι, σαν γενικό συμπέρασμα του κειμένου, μπορούμε να αναφέρουμε πως η στρατηγική για το αστικό περιβάλλον έχει ως στόχο να συμβάλει στη βελτίωση τόσο του περιβάλλοντος όσο και της ποιότητας ζωής στις αστικές περιοχές. Πρόκειται για ένα πλαίσιο που επιχειρεί να συγκεντρώσει τις πολλές παραμέτρους της περιβαλλοντικής πολιτικής, και μέσω της συνέργιας τους να αποδοθούν ορθότερα αποτελέσματα.

3.5 Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΛΕΙΨΙΑΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ

Ο Χάρτης της Λειψίας για τις βιώσιμες ευρωπαϊκές πόλεις, αποτελεί μια απόφαση που ελήφθη με την ευκαιρία της άτυπης υπουργικής συνάντησης σχετικά με την Αστική Ανάπτυξη και την Εδαφική Συνοχή που πραγματοποιήθηκε στη Λειψία στις 24 και 25 Μαΐου 2007. Αποτελείται από το προοίμιο και τις συστάσεις που χωρίζονται σε δύο μέρη:

- I) Να γίνεται μεγαλύτερη χρήση των προσεγγίσεων της πολιτικής ολοκληρωμένης αστικής ανάπτυξης
- II) Ειδική προσοχή πρέπει να δοθεί στις φτωχές συνοικίες εντός των πόλεων.

3.5.1 ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ ΤΗΣ ΛΕΙΨΙΑΣ

Στο προοίμιο του κειμένου αναφέρεται πως ο χάρτης της Λειψίας είναι ένα έγγραφο που καταρτίστηκε με πλήρη διαφάνεια και έχοντας επίγνωση όλων των συνυπεύθυνων μερών, έχοντας σε πλήρη γνώση τις προκλήσεις που πρόκειται να αντιμετωπιστούν και έχει ως στόχο να συμφωνηθούν κοινές αρχές και στρατηγικές για την πολιτική αστικής ανάπτυξης. Στο προοίμιο οι Υπουργοί αναλαμβάνουν τις παρακάτω ευθύνες:

- Να προωθήσουν πολιτική δημόσια συζήτηση στις χώρες τους σχετικά με το πώς θα ενσωματωθούν οι αρχές και στρατηγικές του Χάρτη της Λειψίας για τις βιώσιμες ευρωπαϊκές πόλεις στις εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αναπτυξιακές πολιτικές,
- να χρησιμοποιήσουν το μέσο της ολοκληρωμένης αστικής ανάπτυξης και τη σχετική διακυβέρνηση για την εφαρμογή του και, προς το σκοπό αυτό, να θεσπίσουν το απαραίτητο πλαίσιο σε εθνικό επίπεδο και
- να προωθήσουν την καθιέρωση μιας ισορροπημένης εδαφικής οργάνωσης με βάση μια ευρωπαϊκή πολυκεντρική αστική διάρθρωση.

Τονίζεται η ανάγκη ανάληψης συγκεκριμένης και ολοκληρωμένης δράσης για τις πόλεις από όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης και παρουσιάζεται ο ξεχωριστός ρόλος των πόλεων σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο. Οι δράσεις αφορούν την περαιτέρω ανάπτυξη των πόλεων στα πλαίσια των αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης. (Ο Χάρτης της Λειψίας για τις βιώσιμες ευρωπαϊκές πόλεις, 2007:1-2).

Στις συστάσεις που ακολουθούν, όσον αφορά την πολιτική ολοκληρωμένης αστικής ανάπτυξης, διαφαίνεται η ανάγκη συντονισμού και συνεργασίας όλων των εμπλεκόμενων φορέων που έχουν είτε άμεσο, είτε έμμεσο ρόλο στην διαδικασία αυτή, μέσω αμοιβαίων υποχωρήσεων και μέσω της σύμπραξης του εθνικού κεκτημένου και της αρχής της επικουρικότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συστήνεται στις Ευρωπαϊκές πόλεις να καταρτίσουν προγράμματα ολοκληρωμένης αστικής ανάπτυξης με στόχο:

- να περιγράφουν τα δυνατά και αδύνατα σημεία των πόλεων και των συνοικιών με βάση την ανάλυση της επικρατούσας κατάστασης
- να προσδιορίζουν συνεκτικούς αναπτυξιακούς στόχους για την αστική περιοχή και να αναπτύσσουν ένα όραμα για την πόλη,
- να συντονίζουν τα διάφορα συνοικιακά, τομεακά και τεχνικά σχέδια και πολιτικές και να εξασφαλίζουν ότι οι προγραμματισμένες επενδύσεις θα συμβάλλουν στην προώθηση μιας ισορροπημένης ανάπτυξης της αστικής περιοχής,
- να συντονίζουν και να εστιάζουν χωροταξικά τη χρήση πόρων από τους παράγοντες του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και

- να συντονίζονται σε τοπικό επίπεδο και σε επίπεδο πόλης-περιφέρειας και να συμμετέχουν σε αυτά πολίτες και άλλοι εταίροι που μπορούν να συμβάλουν ουσιαστικά στη διαμόρφωση της μελλοντικής οικονομικής, κοινωνικής, πολιτισμικής και περιβαλλοντικής φυσιογνωμίας κάθε περιοχής.
(Ο Χάρτης της Λειψίας για τις βιώσιμες ευρωπαϊκές πόλεις, 2007:2-6).

Στη συνέχεια ακολουθούν οι προτάσεις για στρατηγικές δράσης των πόλεων, και αφορούν, την Δημιουργία και εξασφάλιση δημόσιων χώρων υψηλής ποιότητας, τον Εκσυγχρονισμό των δικτύων υποδομών και αύξηση της ενεργειακής απόδοσης, τις Προορατικές πολιτικές καινοτομίας και εκπαίδευσης. Οι τρεις παραπάνω στρατηγικές καλύπτουν το επίπεδο και την ποιότητα ζωής στην πόλη μέσω του ορθού και στοχευμένου αστικού σχεδιασμού, προωθούν τον περιβαλλοντικό σχεδιασμό και την βιώσιμη ανάπτυξη, προστατεύουν και ενισχύουν την γνώση, προάγουν τον κοινωνικό και διαπολιτισμικό διάλογο. (Ο Χάρτης της Λειψίας για τις βιώσιμες ευρωπαϊκές πόλεις, 2007:2-6).

Μετέπειτα, το δεύτερο σκέλος των συστάσεων αφορά την Ειδική προσοχή που πρέπει να δοθεί στις φτωχές συνοικίες εντός των πόλεων. Το κομμάτι αυτό αφορά την κοινωνική διάσταση των πόλεων και τα προβλήματα που αναδύθηκαν μέσω της παγκοσμιοποίησης. Στα πλαίσια της πρόληψης προτείνονται στρατηγικές που αφορούν: την αναβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος, την Ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και της τοπικής πολιτικής αγοράς της εργασίας, τις Προορατικές πολιτικές εκπαίδευσης και κατάρτισης για τα παιδιά και τους νέους, την Προώθηση αποτελεσματικών και οικονομικά προσιτών αστικών μεταφορών. Οι στρατηγικές αυτές αφορούν την βελτιστοποίηση του σχεδιασμού των κατοικιών στις φτωχές περιοχές των πόλεων σε συνδυασμό με τον περιβαλλοντικό σχεδιασμό, την παροχή κατάρτισης για την εξισορρόπηση των ευκαιριών εργασίας, την εντατικοποίηση της γνώσης και της εκπαίδευσης στις μειονεκτούσες αυτές περιοχές, και την καλύτερη μεταφορική σύνδεση τους με τις υπόλοιπες περιοχές των πόλεων. (Ο Χάρτης της Λειψίας για τις βιώσιμες ευρωπαϊκές πόλεις, 2007:6-8).

Στο τέλος του κειμένου, τονίζεται ότι η πολιτική αστικής ανάπτυξης θα πρέπει να χαράσσεται από τις εθνικές αρχές και η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να παρέχει τους απαραίτητους πόρους μέσω των διαρθρωτικών ταμείων για την εφαρμογή τους. Επίσης αναφέρεται και η ανάγκη ανταλλαγής εμπειριών μεταξύ των πόλεων αλλά και η ανάγκη δημιουργίας μιας πλατφόρμας όπου θα υπάρχει η δυνατότητα συγκριτικών

αξιολογήσεων των διαφόρων αποτελεσμάτων. (Ο Χάρτης της Λειψίας για τις βιώσιμες ευρωπαϊκές πόλεις, 2007:8-9).

3.5.2 ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Όπως αναφέρει το έγγραφο Συνέχεια που δίνεται στην Εδαφική Ατζέντα και στον Χάρτη της Λειψίας, «Ο Χάρτης της Λειψίας για τις αειφόρες ευρωπαϊκές πόλεις είναι απόρροια της Πράσινης Βίβλου της ΕΚ για το αστικό περιβάλλον του 1990 και των Αστικών Πιλοτικών προγραμμάτων της περιόδου των διαρθρωτικών ταμείων που έληξε το 1999. Ο Χάρτης τονίζει τη σημασία των πόλεων στη διαμόρφωση των μελλοντικών πολιτικών της ΕΕ. Αποκτά σημασία κυρίως λόγω της δέσμευσης των Υπουργών να ξεκινήσουν συζητήσεις στις χώρες τους σχετικά με το πώς η αστική διάσταση μπορεί να ενταχθεί στα διάφορα επίπεδα πολιτικής. Ζητεί δε αυξημένη χρήση της ολοκληρωμένης πολιτικής αστικής ανάπτυξης από τις πόλεις» (Γενική Διεύθυνση Εσωτερικών Πολιτικών της Ένωσης, 2007:iii)

Ο Χάρτης της Λειψίας για τις βιώσιμες ευρωπαϊκές πόλεις αποτελεί μαζί με την Εδαφική Ατζέντα της Ε.Ε. την κατάληξη μια μακρόχρονης προσπάθειας για το μέλλον της εδαφική διάστασης στο πλαίσιο της νέας πολιτικής συνοχής. (Ε. Ανδρικοπούλου, κα, 2007). Μιλώντας για στρατηγική ολοκληρωμένη αστικής ανάπτυξης, θα περίμενε κανείς ότι ο Χάρτης της Λειψίας θα αποτελούσε ένα πλαίσιο που θα περιλάμβανε πληθώρα κατηγοριών και δράσεων. Αντίθετα όμως το κείμενο παρουσιάζει μια στοχευμένη δομή σε συγκεκριμένους τομείς παρέμβασης. Η προσπάθεια αυτή μπορεί να κριθεί ότι έχει έναν διττό χαρακτήρα, την βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης με ταυτόχρονες ενέργειες που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος.

Κεντρικό ρόλο στο κείμενο διαδραματίζει ο άνθρωπος. Η σκοπιά με την οποία επιλέχτηκε να αντιμετωπιστούν κάποια από τα προβλήματα του αστικού χώρου, είναι η οικονομική και η κοινωνική, με ενσωματωμένη την περιβαλλοντική διάσταση στις δράσεις που αφορούν τον σχεδιασμό. Ένα μεγάλο μέρος του κειμένου αφορά δράσεις και προτάσεις που θα αντιμετωπίσουν ορθά τον κοινωνικό διαχωρισμό που παρατηρείται στα αστικά κέντρα και θα οδηγήσουν στην σύγκλιση των επιπέδων ευημερίας. Η προσοχή που δίνεται στις ασθενείς οικονομικά και κοινωνικά ομάδες, δείχνει την πρόθεση για εξισορρόπηση των ευκαιριών προς όλους του πολίτες των πόλεων.

Στα πλαίσια των συστάσεων για την κατάρτιση προγραμμάτων ολοκληρωμένης αστικής ανάπτυξης, δίδονται οι βασικές κατευθύνσεις που αφορούν το τι πρέπει να λάβουν υπόψη οι υπεύθυνοι για τον σχεδιασμό ώστε να αντιμετωπιστούν ορθά τα ξεχωριστά προβλήματα που έχει η κάθε πόλη. Τονίζεται ιδιαίτερα η ανάγκη περί συντονισμού των διαφόρων φορέων και παρέχονται κατευθύνσεις που αφορούν τις στρατηγικές για τον αστικό σχεδιασμό. Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στον τρόπο με τον οποίο θα εφαρμοστούν οι στρατηγικές δράσεις στα διάφορα επίπεδα σχεδιασμού. Αυτό που παρατηρούμε στο κείμενο είναι η προσπάθεια για την επίτευξη μιας βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης των αστικών κέντρων.

Σύμφωνα με την ανακοίνωση της Επιτροπής, Πολιτική συνοχής και πόλεις: η συμβολή των πόλεων και των πολεοδομικών συγκροτημάτων στην ανάπτυξη και την απασχόληση στις περιφέρειες, «Η οικονομική ανάπτυξη είναι βιώσιμη όταν συνοδεύεται από μέτρα για τη μείωση της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού και των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Το θέμα του βιώσιμου χαρακτήρα της ανάπτυξης έχει ιδιαίτερη σημασία στις πόλεις οι οποίες είναι περισσότερο εκτεθειμένες στον κοινωνικό αποκλεισμό, την επιδείνωση του περιβάλλοντος, τις εγκαταλελειμμένες εκτάσεις και την αστική επέκταση. (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2006:4)

Σύμφωνα επίσης με ανακοίνωση του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στον Χάρτη της Λειψίας «παρατηρείται η ανάγκη ύπαρξης ολοκληρωμένης προσέγγισης στα πλαίσια της διαδικασίας της αστικής ανάπτυξης, που θα περιλαμβάνει την οικονομική, την κοινωνική, την οικολογική και την πολιτιστική διάσταση των πόλεων, με βάση τη συνεργασία μεταξύ των διαφόρων επιπέδων διοικητικής και πολιτικής ευθύνης καθώς και μεταξύ των δημοσίων και ιδιωτικών παραγόντων». (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2008

ΤΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.

4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στα προηγούμενα τρία κεφάλαια αναλύθηκαν η ιστορική εξέλιξη της χωροταξίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τα βασικότερα κείμενα που αφορούσαν χωροταξικές δράσεις και τα βασικότερα κείμενα που ασχολούνταν με το αστικό περιβάλλον και την αστική ανάπτυξη. Στο παρόν κεφάλαιο επιχειρείται μια ανάλυση στα χρηματοδοτικά μέσα της Κοινότητας που αφορούν μεταξύ άλλων και τους παραπάνω τομείς. Η μεταρρύθμιση των διαρθρωτικών ταμείων του 1988 έδωσε τη δυνατότητα για χρηματοδοτικές παρεμβάσεις σε τομείς όπως η χωροταξία και το αστικό περιβάλλον που μέχρι τότε δεν αποτελούσαν πλαίσιο δράσης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτό έγινε με δύο τρόπους. Ο πρώτος ήταν οι χρηματοδοτήσεις μέσω των διαρθρωτικών ταμείων (ιδίως του ΕΤΠΑ) που αφορούσαν είτε καινοτόμες δράσεις, είτε τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ) τα οποία ακολουθούσαν τους βασικούς στόχους της Κοινότητας για κάθε δημοσιονομική περίοδο, και στα πλαίσια αυτών χρηματοδοτήθηκαν μέσω των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Πλαισίων (ΠΕΠ) και διαφόρων Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΕΠ) του κάθε κράτους-μέλους, πληθώρα δράσεων χωρικού χαρακτήρα. Ο δεύτερος τρόπος αφορούσε τις Κοινοτικές πρωτοβουλίες με τις οποίες χρηματοδοτήθηκαν δράσεις που αφορούσαν την αστική ανάπτυξη (Κοινοτική πρωτοβουλία Urban) και δράσεις που αφορούσαν τη διακρατική-διαπεριφερειακή συνεργασία (Κοινοτική πρωτοβουλία Interreg), στα πλαίσια της οποίας προτείνονταν και συνεργασίες που αφορούσαν το χωροταξικό σχεδιασμό (Interreg IIC και Interreg IIIB). Οι λόγοι που οδήγησαν την Κοινότητα και τα κράτη-μέλη να ασχοληθούν με χωροταξικά ζητήματα αφορούσαν τις περιφερειακές ανισότητες που παρατηρήθηκαν. Ο προβληματισμός για τη χωροταξία, δεδομένης της απουσίας επίσημης χωροταξικής πολιτικής στις Ευρωπαϊκές Συνθήκες, αρχικά εντάχθηκε στα πλαίσια της πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης και δη στο άρθρο 10 του κανονισμού 4454/88 για το ΕΤΠΑ.

4.2 ΟΙ ΑΡΧΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ.

Από την μεταρρύθμιση των διαρθρωτικών ταμείων, το 1988 και μετά, η δράση τους στηρίζεται σε τέσσερις αρχές οι οποίες ενισχύθηκαν με τους κανονισμούς του 1993. Η πρώτη αρχή αφορά τη συγκέντρωση. Ουσιαστικά δηλαδή έχουμε

συγκεντρωμένες τις προτεραιότητες γύρω από κάποιους βασικούς άξονες, με τους οποίους εκφράζονται οι αναπτυξιακοί στόχοι. Για κάθε περίοδο προγραμματισμού, στους αντίστοιχους κανονισμούς των Διαρθρωτικών ταμείων εκφράζονται αρχικά αυτοί οι στόχοι. Η δεύτερη αρχή λειτουργία της διαρθρωτικής δράσης αφορά τον προγραμματισμό, μέσω του οποίου καταλήγουμε σε πολυετή αναπτυξιακά προγράμματα, με βάση την εταιρική σχέση. Τα προγράμματα βασίζονται στην εθνική ή στην κοινοτική πρωτοβουλία.

Η Τρίτη αρχή της δράσης των Διαρθρωτικών ταμείων αφορά την Προσθετικότητα. Ουσιαστικά πρόκειται για την συμπλήρωση των εθνικών προσπαθειών, από την κοινότητα μέσω ενισχύσεων. Σύμφωνα με το άρθρο 9 του κανονισμού συντονισμού 2082/93, «για να εξασφαλιστεί ότι ο οικονομικός αντίκτυπος θα είναι πραγματικός, οι πιστώσεις των διαρθρωτικών ταμείων που προορίζονται σε κάθε κράτος μέλος για καθένα από τους στόχους, δεν είναι δυνατόν να υποκαθιστούν τις δημόσιες διαρθρωτικές δαπάνες του κράτους μέλους στο σύνολο των περιοχών οι οποίες είναι επιλέξιμες για έναν στόχο. Για το σκοπό αυτό, κατά την εκπόνηση και την υλοποίηση των κοινοτικών πλαισίων στήριξης, η Επιτροπή και το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος μεριμνούν ώστε το κράτος μέλος να διατηρεί, στο σύνολο των εν λόγω περιοχών, τις δημόσιες διαρθρωτικές δαπάνες του τουλάχιστον στο ίδιο επίπεδο με αυτό που ίσχυε κατά την προηγούμενη περίοδο προγραμματισμού, λαμβάνοντας πάντως υπόψη τις μακροοικονομικές συνθήκες υπό τις οποίες πραγματοποιούνται αυτές οι χρηματοδοτήσεις, καθώς και ορισμένες ειδικές οικονομικές περιστάσεις. Η Επιτροπή και το κράτος μέλος αποφασίζουν επίσης, κατά την εκπόνηση των κοινοτικών πλαισίων στήριξης, ποιες θα είναι οι διαδικασίες επαλήθευσης της προσθετικότητας». (Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 197, 1985).

Η τέταρτη και τελευταία αρχή της διαρθρωτικής δράσης, αφορά την εταιρική σχέση. Σύμφωνα με το άρθρο 4 του κανονισμού 2081/93: «Η στενή συνεργασία ανάμεσα στην Επιτροπή, το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος, τις αρμόδιες αρχές και οργανισμούς - συμπεριλαμβανομένων, στα πλαίσια των διαδικασιών που παρέχονται από τους θεσμικούς κανόνες και την πρακτική κάθε κράτους μέλους, των οικονομικών και κοινωνικών εταίρων - που ορίζονται από το κράτος μέλος σε εθνικό περιφερειακό, τοπικό ή άλλο επίπεδο- όλα τα μέρη αποτελούν εταίρους κατά την επιδίωξη ενός κοινού σκοπού. Η συνεργασία αυτή καλείται "εταιρική σχέση". Η εταιρική σχέση καλύπτει την προετοιμασία, τη χρηματοδότηση, την εκ των προτέρων εκτίμηση, την παρακολούθηση και την εκ των υστέρων αξιολόγηση των ενεργειών. Η

εταιρική σχέση οργανώνεται με πλήρη τήρηση των αντίστοιχων θεσμικών, νομικών και δημοσιονομικών αρμοδιοτήτων καθενός των εταίρων». (Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 193, 1993).

Οι παραπάνω αρχές λειτουργίας της διαρθρωτικής δράσης συμπληρώνονται και με την αρχή της επικουρικότητας, στο πεδίο της λήψης των αποφάσεων. Σύμφωνα με το γλωσσάριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Η αρχή της επικουρικότητας ορίζεται στο άρθρο 5 της συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Σκοπός της αρχής αυτής είναι να εξασφαλίζεται ότι οι αποφάσεις λαμβάνονται όσο το δυνατόν πλησιέστερα στον πολίτη. Ως εκ τούτου, ελέγχεται αν η δράση που πρόκειται να αναληφθεί σε κοινοτικό επίπεδο δικαιολογείται σε σχέση με τις δυνατότητες που υπάρχουν σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, πρόκειται για αρχή σύμφωνα με την οποία η Ένωση, στους τομείς που δεν υπάγονται στην αποκλειστική της αρμοδιότητα, δρα μόνο όταν η δράση της είναι πιο αποτελεσματική από αντίστοιχα μέτρα εθνικής, περιφερειακής ή τοπικής εμβέλειας».¹⁸

4.3 ΤΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ (ΚΠΣ).

Στην ιδρυτική συνθήκη της Ρώμης, για την ίδρυση της ΕΟΚ, δεν περιλαμβάνονταν σχετικές κατευθύνσεις για την ύπαρξη μιας περιφερειακής πολιτικής. Υπήρχε μια υποτυπώδης αναφορά ότι «η Κοινότητα έχει ως αποστολή να προάγει την αρμονική ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων στον εσωτερικό χώρο». Την δεκαετία του '70 αποφασίστηκε η προώθηση μιας αποτελεσματικής περιφερειακής πολιτικής. Το 1972, με την ένταξη της Μεγάλης Βρετανίας, της Ιρλανδίας και της Δανίας, παρατηρήθηκε αύξηση των περιφερειακών ανισοτήτων. Το σημαντικότερο βήμα αυτής της προσπάθειας αποτέλεσε το 1975 η ίδρυση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης. Στόχος του ΕΤΠΑ, ήταν η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων. (Μ. Αγγελίδης, 2004:77).

Αρχικά παρόλη τη δημιουργία της Επιτροπής περιφερειακής πολιτικής, το σύστημα που τέθηκε σε ισχύ αποτέλεσε απλά έναν χρηματοδοτικό μηχανισμό που ενίσχυε τις αναπτυξιακά καθυστερημένες περιοχές. Σύμφωνα με τα όσα αναφέρει ο Ματθαίου «με τον κανονισμό 1787/84 η επιχορήγηση των κρατών μελών ήταν ανάλογη με τα υποβαλλόμενα σχέδια ανάπτυξης Κοινοτικού ενδιαφέροντος, ενώ

¹⁸ Βλέπε http://europa.eu/scadplus/glossary/subsidiarity_el.htm

παράλληλα αναγνωρίζεται το δικαίωμα στην επιτροπή να προτείνει προγράμματα εξυπηρέτησης κοινοτικών σκοπών».(Π. Ματθαίου, 1995)

Το 1985 με την ένταξη της Ισπανίας και της Πορτογαλίας στην Κοινότητα ήταν πλέον έντονη η παρουσία των περιφερειακών ανισοτήτων. Επίσης η προσπάθεια που γινόταν, και εκφράσθηκε και με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη για μεγαλύτερη οικονομική και κοινωνική συνοχή, απαιτούσε και την αύξηση της διαρθρωτικής παρέμβασης. (Γ. Πετράκος και Γ. Ψυχάρης, 2004:415).

4.4 ΑΠΟ ΤΑ ΜΟΠ ΣΤΑ ΚΠΣ

Οι πλουσιότερες χώρες της Κοινότητας, που βρισκόταν στον βορρά, επωφελήθηκαν σημαντικά από τις συνεχείς διευρύνσεις, καθώς παρουσιάσθηκαν νέα οικονομίες και συνεπώς νέες αγορές ώστε να διευρύνουν τις οικονομικές τους δραστηριότητες. Οι χώρες του Νότου όμως επεδίωξαν τα απαραίτητα ανταλλάγματα ώστε να συναινέσουν για την διεύρυνση προς την Ιβηρική Χερσόνησο. Η συμφωνία αυτών των χωρών με την Κοινότητα, οδήγησε στην δημιουργία των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (ΜΟΠ).

Με τον κανονισμό 2088/1985, θεσπίστηκαν οι λεπτομέρειες για τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα. Σύμφωνα με τον παραπάνω κανονισμό «Η εφαρμογή της ειδικής κοινοτικής δράσης, ήταν προς όφελος των νότιων περιοχών της Κοινότητας, είχε περιορισμένη διάρκεια, και στόχο τη βελτίωση των κοινωνικό-οικονομικών διαρθρώσεων αυτών των περιοχών, και όλως ιδιαιτέρως της Ελλάδας, ούτως ώστε να διευκολυνθεί η προσαρμογή τους στις νέες συνθήκες που δημιουργούνταν από τη διεύρυνση με τους καλύτερους δυνατούς όρους. Αυτά τα προγράμματα έπρεπε να επιδιώκουν τρεις στόχους: την ανάπτυξη, την προσαρμογή, καθώς και τη στήριξη της απασχόλησης και των εισοδημάτων. Τα ΜΟΠ αφορούσαν ιδίως τις παραγωγικές επενδύσεις, τα έργα υποδομής και την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού. Οι χώρες που θα χρηματοδοτούνταν μέσω των ΜΟΠ ήταν η Γαλλία, η Ελλάδα και η Ιταλία. Οι δυνατότητες χορήγησης υπέρ των ΜΟΠ υπολογίζονταν, για την περίοδο των 7 ετών, σε 2,5 δισεκατομμύρια ECU. Για τα ΜΟΠ που υπέβαλλε η Ελλάδα, χορηγήθηκε συνδρομή 2 δισεκατομμυρίων ECU (Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 197, 1985). Τα ΜΟΠ ήταν τα προγράμματα που προετοίμασαν την νέα περιφερειακή πολιτική που καθιερώθηκε μετά την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη και με την μεταρρύθμιση των διαρθρωτικών ταμείων το 1988.

4.5 ΟΡΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΑ ΚΠΣ

Τα ΚΠΣ (Πακέτα Ντελόρ) αποτελούν συμφωνίες χρηματοδότησης από την Ε.Ε. προς τα κράτη-μέλη, με τις οποίες χρηματοδοτείται ένα μέρος της περιφερειακής τους πολιτικής. Τα κράτη-μέλη υποβάλλουν τις γραπτές συμφωνίες στην Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων σύμφωνα με τις οδηγίες της, και η Επιτροπή είναι υπεύθυνη για την έγκρισή τους. Το κείμενο αναφέρεται στην στρατηγική ανάπτυξης της χώρας, στις προτεραιότητες δράσης, στους ειδικούς στόχους των Διαρθρωτικών Ταμείων και του Κράτους, και στις ανάλογες πηγές χρηματοδότησης. Το ΚΠΣ απαρτίζεται από Επιχειρησιακά Προγράμματα, που υποδιαιρούνται σε Άξονες Προτεραιότητας, Μέτρα που συγκροτούν αυτούς, τα οποία τελικά περιλαμβάνουν τις ενέργειες/δράσεις/ και έργα που προτείνονται, εγκρίνονται και χρηματοδοτούνται. (Α. Τζίκα- Χατζοπούλου, 2007).

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα είναι το εγκριθέν από την Επιτροπή έγγραφο που αποσκοπεί στην εφαρμογή ενός κοινοτικού πλαισίου στήριξης και περιέχει ένα συνεπές σύνολο αξόνων προτεραιότητας αποτελουμένων από πολυετή μέτρα, για την πραγματοποίηση του οποίου μπορεί να ζητηθεί η συνδρομή ενός ή περισσότερων Ταμείων και ενός ή περισσότερων από τα άλλα υφιστάμενα χρηματοδοτικά όργανα, καθώς και της ΕΤΕ. Ολοκληρωμένο επιχειρησιακό πρόγραμμα είναι το επιχειρησιακό πρόγραμμα, του οποίου η χρηματοδότηση γίνεται από περισσότερα του ενός Ταμεία. (Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 161, 1999).

Ενιαίο Έγγραφο Προγραμματισμού είναι ένα και μόνο έγγραφο, το οποίο εγκρίνεται από την Επιτροπή και στο οποίο συγκεντρώνονται τα στοιχεία που περιέχονται σε ένα κοινοτικό πλαίσιο στήριξης και σε ένα επιχειρησιακό πρόγραμμα (Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 161, 1999).

Άξονας Προτεραιότητας είναι μία από τις προτεραιότητες της στρατηγικής που έχει επιλεγεί σε ένα κοινοτικό πλαίσιο στήριξης ή σε παρέμβαση. Συνοδεύεται από τη συμμετοχή των Ταμείων και των άλλων χρηματοδοτικών οργάνων και από τους χρηματοδοτικούς πόρους του κράτους μέλους που του αντιστοιχούν, καθώς και από συγκεκριμένους στόχους (Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 161, 1999).

4.6 Η ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1989-1993 ΚΑΙ ΤΟ Α΄ ΚΠΣ

Μετά την πρώτη φάση υλοποίησης των ΜΟΠ εκτιμήθηκε ότι οι ανάγκες σύγκλισης των οικονομιών των Ευρωπαϊκών χωρών απαιτούσαν μια πιο ενεργή και αποτελεσματική παρέμβαση ώστε να υποστηριχθεί η ανάπτυξη των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών και περιφερειών. (Μ. Αγγελίδης, 2004:77). Επίσης υιοθετήθηκε και ο όρος συνοχή, με στόχο να αποδώσει τη νέα περιφερειακή πολιτική της Ένωσης. Με την αλλαγή της ορολογίας επιδιώχθηκε ο εμπλουτισμός της πολιτικής, υπήρχε όμως και έντονο το πολιτικό στοιχείο στη διαμόρφωση του περιεχομένου της πολιτικής. Όπως αναφέρουν οι Πετράκος και Ψυχάρης «μέσω της μεταρρύθμισης των διαρθρωτικών ταμείων, εισήχθη ο πολυετής προγραμματισμός με συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα, αυξήθηκαν οι πόροι των Διαρθρωτικών ταμείων, προωθήθηκε ο συντονισμός και η στενή συνεργασία μεταξύ των Διαρθρωτικών Ταμείων, και δημιουργήθηκαν ενιαία κριτήρια κατάταξης των περιφερειών του Ευρωπαϊκού χώρου (NUTS)» (Γ. Πετράκος και Γ. Ψυχάρης, 2004:418-19).

Η ολοκλήρωση των ΜΟΠ εντάχθηκε σε ένα ευρύτερο πλαίσιο παρέμβασης, το Α΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (Α΄ ΚΠΣ) ή αλλιώς Α΄ πακέτο Ντελόρ. Οι αλλαγές αυτές θεσπίστηκαν με την μεταρρύθμιση των διαρθρωτικών ταμείων του 1988. Με τον κανονισμό 2052/88, τέθηκαν οι στόχοι και η αποστολή των διαρθρωτικών ταμείων, που αποσκοπούσαν στην επίτευξη πέντε στόχων:

1. Προώθηση της ανάπτυξης και διαρθρωτικής προσαρμογής των αναπτυξιακά καθυστερημένων περιφερειών, με ΑΕΠ κάτω του 75% του ΑΕΠ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (στόχος 1),
2. Μετατροπή των περιφερειών, παραμεθόριων περιοχών ή τμημάτων περιοχών που πλήττονται σοβαρά από τη βιομηχανική παρακμή (στόχος 2),
3. Καταπολέμηση της ανεργίας μακράς διάρκειας (στόχος 3),
4. Διευκόλυνση της επαγγελματικής ένταξης των νέων (στόχος 4),
5. Με την προοπτική της αναμόρφωσης της κοινής γεωργικής πολιτικής, α) επιτάχυνση της προσαρμογής των γεωργικών διαρθρώσεων και, β) προώθηση της ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών (στόχοι 5α και 5β).

Οι στόχοι 1, 2 και 5β είναι γεωγραφικοί στόχοι ενώ οι στόχοι 3 και 4 είναι θεματικοί και καλύπτουν το σύνολο της επικράτειας της ΕΕ. Για την προγραμματική

περίοδο 1989-1993, τα διαρθρωτικά ταμεία διέθεσαν με περίπου 64 δισεκατομμύρια ECU, (σε τιμές 1989). (Π. Ματθαίου, 1995). Ένα κοινοτικό πλαίσιο στήριξης μπορούσε να καλύψει περίοδο από τρία έως πέντε έτη. Κάθε κοινοτικό πλαίσιο στήριξης περιλαμβάνει :

- Τους άξονες προτεραιότητας που επελέγησαν για την κοινή δράση της Κοινότητας και του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους σε σχέση με τους στόχους καθώς και τα στοιχεία που αφορούν τη συνοχή τους με την οικονομική και κοινωνική πολιτική του κράτους μέλους,
- Την περιγραφή των μορφών παρέμβασης που θα τεθούν σε εφαρμογή, η οποία περιλαμβάνει, ιδίως για τα λειτουργικά προγράμματα, τους ειδικούς στόχους και τους κυριότερους τύπους των προβλεπόμενων μέτρων,
- Ένα ενδεικτικό σχέδιο χρηματοδότησης στο οποίο προσδιορίζεται το ύψος των συνολικών κονδυλίων που προβλέπονται για τις διάφορες μορφές παρέμβασης, καθώς και η διάρκειά τους συμπεριλαμβανομένων και των χρηματοδοτήσεων των ταμείων, της ΕΤΕ και των άλλων υφισταμένων χρηματοδοτικών μέσων, όταν συνεισφέρουν άμεσα στο σχετικό σχέδιο χρηματοδότησης,
- Εάν χρειάζεται, πληροφορίες για τη διάθεση μέσων για κάθε μελέτη ή τεχνική βοήθεια που απαιτείται για την προετοιμασία, την εφαρμογή ή την προσαρμογή των σχετικών ενεργειών. (Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 374 1998).

Ως βασικός στόχος του Α ΚΠΣ, ορίστηκε να συμβάλλει στην ανάπτυξη και την διαρθρωτική προσαρμογή του συνόλου κάθε χώρας και ως ειδικότεροι στόχοι τέθηκαν οι εξής:

- Ο εκσυγχρονισμός των βασικών υποδομών
- Η ανάπτυξη των γεωργικών διαρθρώσεων
- Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων
- Η ορθολογική ανάπτυξη του τουρισμού
- Η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού
- Η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων.

Θεωρήθηκε ότι για να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων που επρόκειτο να χρηματοδοτηθούν από το Α΄ ΚΠΣ, έπρεπε κάθε χώρα ή περιφέρεια να ενταχθούν σε επεξεργασμένα πλαίσια περιφερειακής ανάπτυξης, δηλαδή σε Σχέδια Περιφερειακής Ανάπτυξης. (Μ. Αγγελίδης, 2004:77). Είναι φανερό πως η χωροταξία δεν αποτελεί ξεκάθαρο στόχο χρηματοδότησης του Α΄ ΚΠΣ. Όμως η δυνατότητα που παρέχεται στα κράτη-μέλη να ορίσουν τα ίδια τις προτεραιότητες τους, άφησε το περιθώριο να χρηματοδοτηθούν δράσεις χωροταξικού χαρακτήρα είτε μέσω των Επιχειρησιακών προγραμμάτων, είτε μέσω των ΠΕΠ. Η πρώτη περίοδος προγραμματισμού ήταν ιδιαίτερα σημαντική καθώς με τους κανονισμούς του 1988 δόθηκε η δυνατότητα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή να αναπτύξει καινοτόμες δραστηριότητες με δική της πρωτοβουλία, στο πλαίσιο της πολιτικής συνοχής. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Καμχής, «οι κοινοτικές πρωτοβουλίες ήταν το φυτώριο από όπου ξεπήδησαν, μεταξύ άλλων, η χωροταξία και η διαπεριφερειακή συνεργασία» (Μ. Καμχής, 2007:81). Στηριζόμενη στο άρθρο 10 του ΕΤΠΑ, η Επιτροπή παρουσίασε το 1991 το στρατηγικό κείμενο «Ευρώπη 2000»¹⁹ που ήταν η πρώτη επίσημη προσπάθεια της Κοινότητας να εισάγει το χωροταξικό προβληματισμό. Όπως αναφέρει η Γιαννακούρου, «την περίοδο αυτή δρομολογήθηκε και ένα ευρύ πρόγραμμα χωροταξικών συνεργασιών και χρηματοδοτήθηκαν είτε μέσω του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ, είτε μέσω του άρθρου 11 του κανονισμού συντονισμού, που περιελάμβανε δράσεις οριζόντιου χαρακτήρα (πρόγραμμα Recite), δράσεις διασυνοριακής συνεργασίας (Interreg I)²⁰, και δράσεις διεθνικής συνεργασίας στον τομέα του χωρικού σχεδιασμού (πilotικό πρόγραμμα Atlantis) (Γ. Γιαννακούρου, 2008:36).

4.7 Η ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1994-1999 ΚΑΙ ΤΟ Β΄ΚΠΣ.

Με την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ δημιουργήθηκε και ένα ειδικό ταμείο με στόχο να επιταχυνθεί η οικονομική, κοινωνική και εδαφική σύγκλιση. Έτσι η Ευρωπαϊκή Ένωση δημιούργησε το Ταμείο Συνοχής, το 1994. Το Ταμείο προορίζεται για τις χώρες στις οποίες το μέσο κατά κεφαλήν εγχώριο ΑΕΠ είναι μικρότερο του 90% του κοινοτικού μέσου όρου. Αποστολή του Ταμείου Συνοχής είναι η χορήγηση χρηματοδοτήσεων υπέρ προγραμμάτων υποδομών στους

¹⁹ Βλέπε Κεφάλαιο 2.

²⁰ Βλέπε παρακάτω, Ενότητα 4.16

τομείς του περιβάλλοντος και των μεταφορών. (Γ. Πετράκος και Γ. Ψυχάρης, 2004:427). Κατά την περίοδο αυτή, με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, δημιουργήθηκαν πολιτικές με χωροταξικό αντίκτυπο όπως η πολιτική των Διευρωπαϊκών Δικτύων. Επίσης προωθήθηκε η λήψη μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος και σε τομείς όπως η χωροταξία (Άρθρο 130Σ) (Γ. Γιαννακούρου, 2008). Σημαντικές εξελίξεις υπήρξαν και στη διαδικασία εμπλουτισμού του διαλόγου για η χωροταξία, αφού το 1994 η Επιτροπή έδωσε στη δημοσιότητα το στρατηγικό κείμενο «Ευρώπη 2000+», ενώ στο τέλος αυτής της δημοσιονομικής περιόδου παρουσιάστηκε το σημαντικότερο εγχείρημα χωροταξικού περιεχομένου, το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου²¹. Κατά τη δεύτερη δημοσιονομική περίοδο εγκαινιάστηκε και το πρόγραμμα Terra, με στόχο να συμβάλλει στη χρηματοδότηση καινοτόμων δράσεων στον τομέα της χωροταξίας. Το πρόγραμμα αυτό δημιουργήθηκε βάσει του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ, επελέγησαν 15 προγράμματα που κάλυπταν 13 κράτη μέλη, και η χρηματοδότηση του ήταν κατά τη διάρκεια της περιόδου 1997 ως 2000²². Τέλος η πρωτοβουλία REGEN συγχωνεύθηκε με την κοινοτική πρωτοβουλία INTERREG.

Το 1993, εκδόθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση νέοι κανονισμοί για τα Διαρθρωτικά Ταμεία, για τη δεύτερη προγραμματική περίοδο. Ουσιαστικές αλλαγές δεν υπήρξαν, και οι στόχοι και η αποστολή των Ταμείων παρέμεναν ίδιοι με την προηγούμενη περίοδο. Ως καινοτομίες της συγκεκριμένης προγραμματικής περιόδου χαρακτηρίζονται η θέσπιση ενός νέου Διαρθρωτικού Ταμείου, του Χρηματοδοτικού Ταμείου Προσανατολισμού της Αλιείας το οποίο συμβάλλει στην υλοποίηση των στόχων της αλιευτικής πολιτικής. Επίσης το 1995, προστέθηκε και ένα έκτος στόχος ο οποίος αφορούσε την προσχώρηση των τριών νέων τότε μελών, της Αυστρίας, της Σουηδίας και της Φιλανδίας, και κάλυπτε τις αραιοκατοικημένες περιοχές των Σκανδιναβικών χωρών. Στο στόχο 1 δόθηκε το 68% των πόρων, ενώ στο στόχο 2 το 11%, στο Στόχο 5β το 4% και στο Στόχο 6 το 0,5%. Για την περίοδο 1994-1999 διατέθηκαν 200 δισεκατομμύρια ECU (σε τιμές 1997) (Γ. Πετράκος και Γ. Ψυχάρης, 2004:429).

Οι αλλαγές που αφορούσαν το περιεχόμενο των ΚΠΣ ήταν τρεις, αναφέρονταν στον κανονισμό 2082/93, και αφορούσαν προσθήκες για τις διαδικασίες παρακολούθησης και αξιολόγησης, τις διαδικασίες επαλήθευσης της προσθετικότητας για τους στόχους 1, 2 και 5β, τις διατάξεις που προβλέπονταν για τη σύμπραξη των

²¹ Βλέπε Κεφάλαιο 2.

²² Βλέπε http://ec.europa.eu/regional_policy/innovation/innovating/terra/index.html

περιβαλλοντικών αρχών που όριζαν τα κράτη μέλη στην υλοποίηση του κοινοτικού πλαισίου στήριξης. Γίνεται αντιληπτό πως το πλαίσιο λειτουργίας και η όλη διαδικασία για το Β΄ ΚΠΣ, δεν διέφερε πολύ από την προηγούμενη περίοδο προγραμματισμού. Οι σημαντικές αλλαγές ήρθαν κατά την επόμενη προγραμματική περίοδο.

4.8 Η ΤΡΙΤΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 ΚΑΙ ΤΟ Γ΄ ΚΠΣ.

Η Τρίτη προγραμματική περίοδος παρουσίαζε τις μεγαλύτερες αλλαγές, σε σχέση με τις προηγούμενες. Ενόψει του Γ΄ ΚΠΣ, η Επιτροπή προετοίμασε μια σειρά από αλλαγές στο χρηματοδοτικό πλαίσιο των πολιτικών της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής της Ένωσης. Οι αλλαγές αυτές αποτυπώθηκαν στο κείμενο Ατζέντα 2000, και εφαρμόστηκαν με τους νέους κανονισμούς για τα Διαρθρωτικά Ταμεία. Η ανάγκη για αλλαγές προέκυπτε από τις νέες προκλήσεις που εμφανίσθηκαν αλλά και λόγω της επικείμενης διεύρυνσης της Ένωσης. Όπως αναφέρεται στο κείμενο Ατζέντα 2000, παρουσιάσθηκαν τρεις προκλήσεις. Αυτές ήταν ο εκσυγχρονισμός του Ευρωπαϊκού Γεωργικού προτύπου, η σύγκλιση των διαφόρων οικονομιών όσον αφορά τον πλούτο και τις οικονομικές προοπτικές και η τήρηση των προτεραιοτήτων παρά την ελάχιστη αύξηση των εσόδων του προϋπολογισμού μέχρι το 2006. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999 β) .

Όπως αναφέρει ο Αγγελίδης «οι βασικές πολιτικές κατευθύνσεις παρέμειναν οι ίδιες με την περίοδο 1994-1999, παρά τις αλλαγές της πολιτικής συνοχής, δηλαδή εξακολούθησε η χρηματοδοτική υποστήριξη των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών, όπως και των περιοχών που αναδιαρθρώνονται, καθώς και η υποστήριξη της ανάπτυξης των ανθρώπινων πόρων» (Μ. Αγγελίδης, 2004:80). Με τον κανονισμό 1260/99 περί γενικών διατάξεων για τα διαρθρωτικά Ταμεία, οι στόχοι πλέον μειώθηκαν σε τρεις οι οποίοι ήταν:

- Προώθηση της ανάπτυξης και της διαρθρωτικής προσαρμογής των αναπτυξιακά καθυστερημένων περιφερειών, στόχος 1.
- Στήριξη της οικονομικής και κοινωνικής ανασυγκρότησης των περιοχών που αντιμετωπίζουν διαρθρωτικές δυσκολίες, στόχος 2.
- Στήριξη της προσαρμογής και του εκσυγχρονισμού των πολιτικών και των συστημάτων εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης, στόχος 3.

Ο στόχος 3 παρέμβαινε στις χρηματοδοτήσεις εκτός των περιφερειών που καλύπτονταν από τον στόχο 1 και έθετε ένα πολιτικό πλαίσιο αναφοράς για το σύνολο των μέτρων προς όφελος των ανθρωπίνων πόρων στο εθνικό έδαφος, με την επιφύλαξη των περιφερειακών ιδιομορφιών. Οι περιφέρειες τις οποίες αφορά ο στόχος 2 είναι οι περιφέρειες που αντιμετωπίζουν διαρθρωτικά προβλήματα, οι οποίες είναι σκόπιμο να τύχουν στήριξης για την οικονομική και κοινωνική τους ανασυγκρότηση, και οι οποίες έχουν σημαντικό πληθυσμό ή έκταση. Περιοχές επιλέξιμες να χρηματοδοτηθούν βάσει του στόχου 3, είναι εκείνες που δεν καλύπτονται από το στόχο 1. (Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 161, 1999).

Ο λόγος που οι στόχοι μειώθηκαν αφορά την προσπάθεια για απλοποίηση των διαδικασιών, για μεγαλύτερη συγκέντρωση και αποτελεσματικότητα. Η χρηματοδοτική βοήθεια των ταμείων έφτανε τα 275 δισεκατομμύρια ECU (σε τιμές 1997). Περίπου 45 δις. ECU, προβλέπονταν να διατεθούν για τις ανάγκες της διεύρυνσης. Οι χρηματοδοτήσεις συγκεντρώθηκαν κατά 69,7% στο στόχο 1. Διαφαίνεται ο στόχος και της τρίτης προγραμματικής περιόδου ότι παραμένει η περιφερειακή ανάπτυξη. Το καινούργιο στοιχείο που προέκυψε ήταν ένα νέο χρηματοδοτικό μέσο αποκλειστικά για τις χώρες της διεύρυνσης, το ISPA. (Γ. Πετράκος και Γ. Ψυχάρης, 2004). Η διάρκεια των ΚΠΣ είναι επτά χρόνια, ενώ απλοποιήθηκε η διαδικασία και κατατέθηκαν ενιαία έγγραφα προγραμματισμού. (Γ. Πετράκος και Γ. Ψυχάρης, 2004:432-3). Το ταμείο συνοχής εξακολούθησε τη λειτουργία του και για την περίοδο 2000-2006, με την ίδια φιλοσοφία.

Σημαντικά μέτρα λήφθηκαν και για την αποτελεσματικότητα των ταμείων. Επιδιώχθηκε η ενίσχυση της υπευθυνότητας των κρατών-μελών, στην υλοποίηση των στόχων, δηλαδή τα κράτη-μέλη ανέλαβαν την ευθύνη υλοποίησης των προγραμμάτων με ταυτόχρονη αυστηροποίηση των κυρώσεων σε περίπτωση που διαπιστωνόταν ότι δεν τηρήθηκαν οι κανονισμοί (επιστροφή χρημάτων κλπ.). Επίσης προβλέφθηκε και ένα αποθεματικό επίδοσης, δηλαδή ένα ποσό που θα δινόταν σε χώρες της Συνοχής που θα παρουσίαζαν υψηλές επιδόσεις στην υλοποίηση των στόχων των Σχεδίων Ανάπτυξης. (Μ. Αγγελίδης, 2004:83).

4.9 Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2007-2013 ΚΑΙ ΤΟ Δ'ΚΠΣ.

Με την έγκριση των απαραίτητων κανονισμών από την ΕΕ, ξεκίνησε η τέταρτη προγραμματική περίοδο, 2007-2013 και το Δ'ΚΠΣ. Με τον κανονισμό 1083/2006, θεσπίζεται το γενικό πλαίσιο για την λειτουργία των Διαρθρωτικών Ταμείων. Ορίζονται οι νέοι στόχοι για την τέταρτη προγραμματική περίοδο που είναι:

- Α) Στόχος «Σύγκλιση», που αποβλέπει στην επιτάχυνση της σύγκλισης των λιγότερο αναπτυγμένων κρατών μελών και περιφερειών μέσω της βελτίωσης των συνθηκών για την οικονομική μεγέθυνση και την απασχόληση με την αύξηση και τη βελτίωση της ποιότητας των επενδύσεων σε φυσικό και ανθρώπινο κεφάλαιο, την ανάπτυξη της καινοτομίας και της κοινωνίας της γνώσης, την προσαρμοστικότητα στις οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές, την προστασία και τη βελτίωση του περιβάλλοντος καθώς και την ενίσχυση της διοικητικής αποτελεσματικότητας. Ο στόχος αυτός αποτελεί την προτεραιότητα των Ταμείων. Οι συνολικοί πόροι που θα διατεθούν για το στόχο αυτό ανέρχονται σε 251 δισ. ευρώ, δηλαδή στο 81,54% του συνόλου.
- Β) Στόχος «Περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και απασχόληση», που αποβλέπει, εκτός από τις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες, στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της ελκυστικότητας των περιφερειών καθώς και στην απασχόληση, προβλέποντας τις οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές, συμπεριλαμβανομένων αυτών που συνδέονται με την απελευθέρωση του εμπορίου, μέσω της καινοτομίας και της προαγωγής της κοινωνίας της γνώσης, της επιχειρηματικότητας, της προστασίας και της βελτίωσης του περιβάλλοντος, και της βελτίωσης της προσβασιμότητας, της προσαρμοστικότητας των εργαζομένων και των επιχειρήσεων, καθώς και μέσω της ανάπτυξης αγορών εργασίας χωρίς περιορισμούς. Οι πόροι που προορίζονται για τον στόχο αυτό ανέρχονται σε 49 δισ. ευρώ, δηλαδή στο 15,95% του συνόλου, και κατανέμονται εξίσου μεταξύ του ΕΤΠΑ και του ΕΚΤ

- Γ) Στόχος «Ευρωπαϊκή εδαφική συνεργασία», που αποβλέπει στην ενίσχυση της διασυνοριακής συνεργασίας μέσω κοινών τοπικών και περιφερειακών πρωτοβουλιών, στην ενίσχυση της διακρατικής συνεργασίας μέσω δράσεων που ευνοούν την ολοκληρωμένη εδαφική ανάπτυξη που συνδέεται με τις κοινοτικές προτεραιότητες, και μέσω της ενίσχυσης της διαπεριφερειακής συνεργασίας και της ανταλλαγής εμπειρίας στο ενδεικνυόμενο εδαφικό επίπεδο. Οι πόροι που προορίζονται για το στόχο αυτό ανέρχονται σε 7,75 δισ. ευρώ, δηλαδή στο 2,52% του συνόλου, και χρηματοδοτούνται ολοκληρωτικά από το ΕΤΠΑ.

(Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2006:2)

Όσον αφορά τη διεθνική Συνεργασία το ΕΤΠΑ μπορεί να στηρίξει ένα ευρύ φάσμα δράσεων όπως στρατηγικές για το περιβάλλον, τη βελτίωση της προσπελασιμότητας και τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη. Επίσης προωθεί τομείς όπως την επιχειρηματικότητα, την πρόσβαση στις υποδομές, τη καινοτομία και δικτύωση.

Με τους στόχους που θεσπίστηκαν για την νέα προγραμματική περίοδο, η προσπάθεια που επιχειρείται είναι να ενισχυθεί η οικονομική και κοινωνική συνοχή ώστε να ευνοηθεί η αρμονική, ισορροπημένη και βιώσιμη ανάπτυξη της Κοινότητας για την περίοδο 2007-2013. Οι κοινοτικές δράσεις επικεντρώνονται σε περιορισμένο αριθμό προτεραιοτήτων που αντικατοπτρίζουν τους στόχους της Λισσαβόνας (ανάπτυξη, ανταγωνιστικότητα και απασχόληση) και του Γκέτεμποργκ (Περιβάλλον).²³

Με τον νέο κανονισμό η διαδικασία του προγραμματισμού περιλαμβάνει την εκπόνηση ενός Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ). Σύμφωνα με τον κανονισμό 1083/2006: «Το κράτος μέλος υποβάλλει Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς το οποίο εξασφαλίζει ότι η συνδρομή από τα Ταμεία συμβαδίζει με τις κοινοτικές στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές για τη συνοχή και το οποίο προσδιορίζει το σύνδεσμο μεταξύ των κοινοτικών προτεραιοτήτων, αφενός, και του εθνικού προγράμματος μεταρρυθμίσεων, αφετέρου. Κάθε εθνικό στρατηγικό πλαίσιο αναφοράς αποτελεί μέσο αναφοράς για την εκπόνηση του προγραμματισμού των Ταμείων. Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς εφαρμόζεται στο στόχο «Σύγκλιση» και στο στόχο «Περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και απασχόληση».

²³ Όπως παρατίθεται στο <http://europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/g24231.htm>

Μπορεί επίσης, εάν το αποφασίσει ένα κράτος μέλος, να εφαρμόζεται στο στόχο της «Ευρωπαϊκής εδαφικής συνεργασίας», με την επιφύλαξη των μελλοντικών επιλογών άλλων ενδιαφερόμενων κρατών μελών». (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2006:19).

Παρατηρούμε πως μεταξύ των στόχων των ταμείων κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο, συμπεριλαμβάνεται και η χωρική ανάπτυξη. Μπορεί κατά τις τρεις προηγούμενες προγραμματικές περιόδους να μην υπήρχε ρητή αναφορά σε χωρικούς στόχους, όμως η προσπάθεια που γινόταν και κορυφώθηκε κατά την τρίτη προγραμματική περίοδο για την διείσδυση της εδαφικής συνοχής στις συνιστώσες της πολιτικής συνοχής απέδωσε καρπούς και πλέον υπάρχει η δυνατότητα να αντιμετωπιστούν τα χωροταξικά ζητήματα από μια πιο ολοκληρωμένη σκοπιά.

4.10 ΤΑ ΑΣΤΙΚΑ ΠΙΛΟΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ

Στα πλαίσια του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ, εντάσσονταν και τα αστικά πιλοτικά σχέδια. Η χρήση τους αφορούσε την δοκιμή πειραματικών μέτρων και τρόπων αντιμετώπισης των προβλημάτων των πόλεων. Επίσης έδωσαν την απαραίτητη εμπειρία στον τρόπο με τον οποίο έπρεπε να λειτουργήσουν τα διαρθρωτικά ταμεία, για μια αποτελεσματική αστική πολιτική. Τα πιλοτικά αστικά σχέδια αποτέλεσαν τα «πάτημα» για την κοινοτική πρωτοβουλία URBAN. (Ε. Ανδρικοπούλου, κα, 2007:215). Στην δεκαετή λειτουργία τους, εκπονήθηκαν 59 αστικά πιλοτικά προγράμματα, 33 κατά την πρώτη περίοδο προγραμματισμού (1989-1994) και 26 κατά την επόμενη περίοδο προγραμματισμού (1994-1999). Τα προβλήματα με τα οποία ασχολήθηκαν τα αστικά πιλοτικά προγράμματα αφορούσαν τον αστικό σχεδιασμό, την αντιμετώπιση οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων, την ανάπτυξη δικτύων μεταφορών, την χρήση νέων τεχνολογιών και την αναζωογόνηση ιστορικών κέντρων και υποβαθμισμένων αστικών περιοχών. Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε τέλος και στην συμμετοχή και ενημέρωση του κοινού, όπως και στην ανταλλαγή των εμπειριών που αποκτήθηκαν. (Γ. Γιαννακούρου, 2008:131).

4.11 ΟΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ

Σύμφωνα με το άρθρο 11, του κανονισμού 4253/88 του Συμβουλίου για τις διατάξεις εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2052/88: «Η Επιτροπή μπορεί, με πρωτοβουλία της, να αποφασίσει και να προτείνει στα κράτη μέλη να υποβάλουν αιτήσεις συνδρομής για ενέργειες που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την Κοινότητα. Κάθε παρέμβαση που εγκρίνεται στο πλαίσιο της παρούσας διάταξης λαμβάνεται υπόψη κατά την επεξεργασία ή την αναθεώρηση του αντίστοιχου κοινοτικού πλαισίου στήριξης» (Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 374, 1998). Υπάρχουν τρία είδη Κοινοτικών πρωτοβουλιών περιφερειακού χαρακτήρα, με στόχο:

- να συμβάλουν στην επίλυση σοβαρών προβλημάτων που συνδέονται άμεσα με την πραγματοποίηση άλλων πολιτικών της Κοινότητας
- να ευνοήσουν την περιφερειακή εφαρμογή κοινοτικών πολιτικών
- να συμβάλουν στην επίλυση προβλημάτων που αντιμετωπίζουν από κοινού ορισμένες κατηγορίες περιφερειών . (Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 374, 1988).

Σύμφωνα με έκθεση του υπουργείου περιβάλλοντος χωροταξίας και δημοσίων έργων, «στην Κοινοτική πρωτοβουλία URBAN εντάσσονται παρεμβάσεις σε αστικά κέντρα όπου κυριαρχούν η αποβιομηχάνιση, η ανεργία, η υποβάθμιση της ποιότητας ζωής, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Είναι μία ολοκληρωμένη προσέγγιση που λαμβάνει υπόψη της όλες τις διαστάσεις της αστικής ζωής. Έχει τη μορφή καινοτομικού ολοκληρωμένου αναπτυξιακού προγράμματος με πολυτομεακό χαρακτήρα και εφαρμόζει ένα πακέτο δράσεων, που συνδυάζει την αναμόρφωση των απαρχαιωμένων υποδομών, με οικονομικές και παραγωγικές δράσεις. Αυτά συμπληρώνονται από μέτρα που μάχονται τον κοινωνικό αποκλεισμό, που ενυπάρχει στις υποβαθμισμένες περιοχές και μέτρα που αναβαθμίζουν την ποιότητα του περιβάλλοντος». (Κ. Μανωλά-Γκούντρα, 2007).

4.12 Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ URBAN I.

Η URBAN I προωθήθηκε το 1994 ως απάντηση στις προκλήσεις που απασχολούσαν τις κωμοπόλεις και τις πόλεις της Ευρώπης: υψηλή ανεργία, κίνδυνος κοινωνικού αποκλεισμού, και παραμελημένο φυσικό περιβάλλον. Η πρωτοβουλία αυτή προστέθηκε στα πρότυπα πειραματικά αστικά σχέδια που συγχρηματοδοτούνταν από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης. (Ελεγκτικό Συνέδριο, 2001).

Τα προγράμματα που χρηματοδοτήθηκαν μέσω της URBAN I, για την περίοδο 1994-1999, ήταν συνολικού προϋπολογισμού 900 εκατομμυρίων ευρώ (σε τιμές 1999). Μέσω της κοινοτικής πρωτοβουλίας χρηματοδοτήθηκαν προγράμματα αστικής αναβάθμισης που αφορούσαν 118 περιοχές της Ευρώπης και 3,2 εκατομμύρια κατοίκους της. (Γ. Γιαννακούρου, 2008:129). Η URBAN I απέβλεπε κυρίως στις περιφερειακές αστικές περιοχές (38% των προγραμμάτων) και στις περιοχές του εσωτερικού των πόλεων (32%). Τα ιστορικά κέντρα των πόλεων αποτελούσαν το 19% των περιοχών προγράμματος και 12% επιδόθηκε στις γειτονιές με "μικτά" χαρακτηριστικά.

Η εδαφική μέθοδος προσέγγισης των περιοχών που συμμετέχουν στην κοινοτική πρωτοβουλία URBAN I, λάμβανε υπόψη όλες τις διαστάσεις της αστικής ζωής. Συνδύαζε την αποκατάσταση της προβληματικής υποδομής και τις δραστηριότητες, με σκοπό να αναζωογονηθεί η οικονομία και η αγορά εργασίας. Αυτή η γεωγραφικά προσέγγιση βελτιστοποίησε τον αντίκτυπο των μέτρων και ενίσχυσε τα αμοιβαία πλεονεκτήματα των προγραμμάτων. Οι προβληματικές περιοχές εντούτοις, δεν εξετάστηκαν ως απομονωμένες μονάδες. Με τη βελτίωση της δυνατότητας πρόσβασης και των επικοινωνιών και με την προσέλκυση επισκεπτών και του ιδιωτικού τομέα επένδυσης, τα προγράμματα στόχευαν να ενσωματώσουν κάθε γειτονιά άμεσα στη διαδικασία ανάπτυξης της πόλης. Ο τελικός στόχος ήταν να αρχίσει ένας τοπικός δυναμισμός ανάπτυξης που θα επέτρεπε στην πόλη να συμπεριλάβει τις «προβληματικές περιοχές» και να συνεχιστεί μια ισόρροπη ανάπτυξη. (European Commission, 2000:1).

4.13 Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ URBAN II.

Η κοινοτική πρωτοβουλία URBAN συνεχίστηκε και την περίοδο 2000-2006. Στην περίοδο αυτή υπήρξε η λειτουργία της URBAN II. Οι στόχοι της νέας πρωτοβουλίας, σύμφωνα με ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τη θέσπιση γενικών κατευθύνσεων για την ανάληψη κοινοτικής πρωτοβουλίας URBAN II ήταν: α) η προώθηση της διαμόρφωσης και εφαρμογής ιδιαίτερα καινοτόμων στρατηγικών για την αειφόρο οικονομική και κοινωνική αναζωογόνηση μικρού και μεσαίου μεγέθους κωμοπόλεων και πόλεων ή μειονεκτικών αστικών περιοχών σε μεγαλύτερες πόλεις και β) η ενίσχυση και η ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών σε σχέση με την αειφόρο αστική αναζωογόνηση και ανάπτυξη στην Κοινότητα.

Τα προγράμματα που επιλέχθηκαν ήταν 70, με συνολική χρηματοδότηση από το ΕΤΠΑ περίπου 730 εκατομμύρια ευρώ. Ο πληθυσμός που κάλυπτε ήταν περίπου 2,2 εκατομμύρια κάτοικοι. Μολονότι η συνολική χρηματοδότηση του URBAN II ήταν χαμηλότερη από αυτήν του προηγούμενου προγράμματος, η έντασή της τόσο ανά κάτοικο, όσο και ανά πρόγραμμα ήταν μεγαλύτερη. Μία από τις κύριες καινοτομίες της URBAN II ήταν το γεγονός ότι συμπεριέλαβε πόλεις μικρών και μεσαίων διαστάσεων, αφού καταργήθηκε το όριο των 100.000 κατοίκων για το συνολικό πληθυσμό μιας πόλης, που ίσχυε με βάση την URBAN I. Ο μόνος περιορισμός που ίσχυε για τις περιοχές που καλύπτονταν από τα νέα προγράμματα ήταν να έχουν τουλάχιστον 20.000 κατοίκους (10.000 σε εξαιρετικές περιπτώσεις). Οι περιοχές των 70 προγραμμάτων είχαν κατανεμηθεί ομοιόμορφα μεταξύ των περιοχών του στόχου 1 (39 %), των περιοχών του στόχου 2 (27 %) και των περιοχών που δεν περιλαμβάνονται στους γενικούς στόχους (34 %).

Η URBAN II, εισήγαγε και κάποιες άλλες καινοτομίες σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο, όπου αφορούσαν: Σαφή κριτήρια για την επιλογή των περιοχών, χρήση ενός μόνο ταμείου του ΕΤΠΑ, χρήση και ανάπτυξη του αστικού ελέγχου ως πηγή πληροφόρησης, χρήση ενός νέου προγράμματος δικτύωσης (Urbact) για την προώθηση της ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών στο αστικό περιβάλλον. (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2002:4).

4.14 ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ URBAN

Σύμφωνα με την ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, που αφορούσε τον προγραμματισμό των διαρθρωτικών ταμείων για την περίοδο 2000-2006 και την αρχική αξιολόγηση της πρωτοβουλίας URBAN «Η κοινοτική πρωτοβουλία URBAN είχε σκοπό να ενισχύσει τις αστικές περιοχές που ήταν σε κρίση, ιδιαίτερα όσον αφορά τρεις κύριους άξονες δαπανών: α) την φυσική και περιβαλλοντική ανάπλαση, β) την κοινωνική ένταξη, γ) την επιχειρηματικότητα και απασχόληση. Αυτό επιτυγχάνεται με μια προσέγγιση που στηρίζονταν στην προστιθέμενη αξία ως προς τις εθνικές και τις άλλες κοινοτικές πολιτικές, ιδιαίτερα όσον αφορά:

- Τη στόχευση μικρών περιοχών με έντονα προβλήματα. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η ολοκληρωμένη και συντονισμένη προσέγγιση που απαιτείται για την επίλυση των διαφόρων προβλημάτων που αντιμετωπίζει η περιοχή.
- Την εστίαση σε θέματα κοινοτικού ενδιαφέροντος στις αστικές περιοχές, ιδιαίτερα στην κοινωνική ένταξη, την ένταξη των μειονοτήτων (που συγκεντρώνονται κυρίως στις περιοχές της URBAN) και το φυσικό περιβάλλον. Εξαλείφοντας αυτά τα εμπόδια για τις επενδύσεις, η URBAN συνέβαλλε στην οικονομική συνοχή και στην αειφόρο ανάπτυξη της πόλης στο σύνολό της.
- Την τοπική εταιρική σχέση. Στο ένα τρίτο περίπου των περιπτώσεων, φορέας διαχείρισης ήταν οι τοπικές αρχές ενώ σε άλλο ένα τρίτο, οι τοπικές αρχές επιτελούν εκ των πραγμάτων πολλές λειτουργίες τέτοιας φύσης. Παρομοίως, σε ποσοστό άνω του 80% των περιπτώσεων, ομάδες της τοπικής κοινότητας συμμετείχαν στη διαμόρφωση του προγράμματος.
- Ένα πρόγραμμα δικτύωσης για την ανταλλαγή εμπειριών και βέλτιστων πρακτικών, το οποίο βασιζόταν σε ένα συστηματικό κύκλο μάθησης».
(Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2002:2-6).

4.15 ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ URBAN II.

- Η URBAN ήταν μία από τις τέσσερις κοινοτικές πρωτοβουλίες στο πλαίσιο των διαρθρωτικών ταμείων της ΕΕ. Οι υπόλοιπες τρεις ήταν το Interreg (διασυνοριακή, διακρατική και διαπεριφερειακή συνεργασία), το Leader+ (πιλοτικά προγράμματα αειφόρου ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές) και το Equal (αντιμετώπιση ανισοτήτων και διακρίσεων στην αγορά εργασίας). Οι κοινοτικές πρωτοβουλίες έχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά, όπως το γεγονός ότι χρηματοδοτούνται από ένα μόνο διαρθρωτικό ταμείο, ότι εστιάζουν στη δημιουργία εταιρικών σχέσεων και δικτύων για ανταλλαγή εμπειριών.
- Η URBAN II (2000-2006) βασίσθηκε στην επιτυχία της πρώτης φάσης, όμως περιείχε αρκετές βελτιώσεις (απλοποίηση των διοικητικών διαδικασιών, συμπερίληψη πόλεων μικρού και μεσαίου μεγέθους στο πρόγραμμα, μεγαλύτερη διαφάνεια στα κριτήρια επιλογής των περιοχών, ένα πρόγραμμα δικτύωσης για την ανταλλαγή εμπειριών).
- Τα 70 προγράμματα του URBAN II κάλυπταν έναν πληθυσμό περίπου 2,2 εκατομμυρίων κατοίκων, με χρηματοδότηση 730 εκατομμυρίων ευρώ από το ΕΤΠΑ και συνολικές επενδύσεις 1,6 δισεκατομμυρίων ευρώ. Τα προγράμματα εστίαζαν στους χρηματοοικονομικούς (ενίσχυση ανά κάτοικο) και εδαφικούς δείκτες (ενίσχυση ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο) – η ενίσχυση ανά κάτοικο ήταν κατά 30% υψηλότερη σε σχέση με το στόχο 2.
- Οι περιοχές της URBAN II επιλέχθηκαν από τα κράτη μέλη με βάση αντικειμενικούς κοινωνικοοικονομικούς δείκτες, οι οποίοι αντανακλούσαν τα κριτήρια που ορίστηκαν στις κατευθυντήριες γραμμές καθώς και άλλους παράγοντες, όπως η ποιότητα του προτεινόμενου προγράμματος, η ισόρροπη κατανομή των προγραμμάτων στο εσωτερικό του κράτους μέλους και η συνεκτικότητα με τις εθνικές και λοιπές κοινοτικές δράσεις.
- Οι περιοχές που επιλέχθηκαν στο πλαίσιο της URBAN II αντιμετώπιζαν πολλές σοβαρές κοινωνικές και οικονομικές προκλήσεις. Για παράδειγμα, οι δείκτες ανεργίας και εγκληματικότητας κυμαίνονταν σε ποσοστά σχεδόν διπλάσια του κοινοτικού μέσου όρου. Επιπλέον, το ποσοστό των μεταναστών ήταν υπερδιπλάσιο του αντίστοιχου στις πόλεις που συμμετείχαν στον αστικό

έλεγχου (Urban Audit). Τέλος, άλλο παράδειγμα ήταν η αναλογία χώρων πρασίνου - ένας δείκτης περιβάλλοντος και άνετης διαβίωσης - που ανέρχονταν στο ήμισυ μόνο του μέσου όρου των αστικών περιοχών στην ΕΕ.

- Τα προγράμματα που προτείνονταν στο πλαίσιο της URBAN II έδιναν μεγάλη προτεραιότητα στην περιβαλλοντική ανάπλαση, η οποία αντιστοιχούσε στο 40% των προγραμματισμένων δαπανών. Οι δύο επόμενοι άξονες - κοινωνική ένταξη και επιχειρηματικότητα/απασχόληση - αντιστοιχούσαν μαζί σε 42%. Το υπόλοιπο ποσοστό αφορούσε άλλες προτεραιότητες, ιδιαίτερα τις μεταφορές και την κοινωνία των πληροφοριών μολονότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, αναλογούν μεγαλύτερα ποσοστά σε αυτές.
- Από τα 70 προγράμματα, 31 αφορούσαν συνοικίες αστικών περιοχών, 27 περιφερειακές περιοχές, 4 μικτές περιοχές και 8 ολόκληρες πόλεις. Δεν υπήρχε άμεση σύνδεση ανάμεσα σε αυτήν την τυπολογία και στην προτεραιότητα που αποδίδεται σε διαφορετικά είδη μέτρων.
- Η έγκριση μιας σειράς κοινών δεικτών που βασίζονταν στον αστικό έλεγχο, για την παρακολούθηση και αξιολόγηση των προγραμμάτων ήταν μια σημαντική προϋπόθεση για την αποτελεσματικότερη υλοποίηση.
- Τα προγράμματα οργανώθηκαν σχετικά γρήγορα, ιδιαίτερα σε σύγκριση με τα προγράμματα των υπόλοιπων διαρθρωτικών ταμείων. Η απλοποίηση των διαδικασιών στην URBAN II χρησίμευσε ως πρότυπο και σε άλλες περιπτώσεις. (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2002:2-6).

Για την τρέχουσα προγραμματική περίοδο 2007-2013, η Κοινοτική πρωτοβουλία URBAN καταργείται. Σύμφωνα με το άρθρο 8 του νέου κανονισμού 1080/2006 για το ΕΤΠΑ «Το ταμείο μπορεί, ανάλογα με την περίπτωση, να στηρίζει την ανάπτυξη συμμετοχικών, ολοκληρωμένων και βιώσιμων στρατηγικών για την αντιμετώπιση της υψηλής συγκέντρωσης οικονομικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών προβλημάτων που θίγουν αστικές περιοχές. Οι στρατηγικές αυτές προάγουν τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη μέσω δραστηριοτήτων όπως: η ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης, η αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος, η αναζωογόνηση υποβαθμισμένων βιομηχανικών εκτάσεων, η διατήρηση και η ανάπτυξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, η προαγωγή της

επιχειρηματικότητα, της τοπικής απασχόλησης και της ανάπτυξης των τοπικών κοινοτήτων και η παροχή υπηρεσιών στον πληθυσμό, λαμβανομένων υπόψη των μεταβαλλόμενων δημογραφικών εξελίξεων». (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2006 β). Όπως επισημαίνει η Γιαννακούρου, «οι στόχοι που τίθενται μέσω του παραπάνω άρθρου είναι εμφανές ότι είναι όμοιοι με τους στόχους της κοινοτικής πρωτοβουλίας URBAN, οι οποίοι πλέον ενσωματώνονται ευθέως στο βασικό πεδίο εφαρμογής του ΕΓΠΑ, και δεν αποτελούν μια ξεχωριστή κοινοτική πρωτοβουλία» (Γ. Γιαννακούρου, 2008:131).

4.16 Η ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ.

Τα μεταβαλλόμενα γεωγραφικά σύνορα της Ευρώπης δεν μπορούν να χωριστούν από την τρέχουσα διαδικασία ολοκλήρωσης που κατευθύνεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Στην Ευρώπη η διασυνοριακή συνεργασία πρωτοεμφανίστηκε με την μορφή του Euroregio, το 1958. Η πρώτη διασυνοριακή περιοχή Euroregio, αφορούσε την περιοχή μεταξύ της Γερμανίας και των Κάτω Χωρών, περιλαμβάνοντας το Gronau στη Γερμανία και το Enschede στις Κάτω Χώρες, αντίστοιχα. Η δημιουργία των Euroregio (ή Euregions), ενόησε ιδιαίτερα μια πρόσθετη προσπάθεια και έπαιξε έναν ζωτικής σημασίας ρόλο στη δημιουργία της διαπεριφερειακής συνεργασίας, λαμβάνοντας την έγκριση από τις εθνικές κυβερνήσεις και την ΕΕ, μέσω του INTERREG και του PHARE στις παραμεθόριες περιοχές. (University of Nijmegen, 2004:III)

Όπως αναφέρουν στο άρθρο τους οι Τοπάλογλου και Πετράκος «Από τις αρχές της δεκαετίας του '90, έκανε την εμφάνισή του ένα ρεύμα περιφερειακών οικονομικών αναλύσεων που έδινε ιδιαίτερη έμφαση στις έννοιες της παγκοσμιοποίησης, της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, αλλά και της περιφερειακής ή διασυνοριακής συνεργασίας. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο όροι όπως δίκτυα, συμμαχίες, συνεργασίες, clusters κλπ. έγιναν ιδιαίτερα δημοφιλείς. Η επικρατούσα τάση μάλιστα προέβλεπε την βελτίωση της θέσης των συνοριακών περιφερειών μέσα από την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση». (Λ. Τοπάλογλου και Γ. Πετράκος, 2008).

Οι νέοι όροι που εμφανίστηκαν κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90, της καθιέρωσης της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς των πολιτικών αλλαγών, έχουν διευρυμένη και εκβαθυμένη διασυνοριακή συνεργασία. Η περιφερειακή πολιτική της ΕΕ, καταρχάς με τη βοήθεια της πρωτοβουλίας INTERREG, επιτάχυνε σταθερά τη

διασυνοριακή ανάπτυξη και υποστήριξε την επεξεργασία των διασυνοριακών προγραμμάτων για να υπερνικηθούν τα προβλήματα συνόρων που εμποδίζουν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. (European Commission, 2000 b:2).

4.17 Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ INTERREG

Η Κοινοτική πρωτοβουλία INTERREG ξεκίνησε το 1990, έπειτα από απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που λήφθηκε κατά την συνεδρίαση της 25ης Ιουλίου του ίδιου χρόνου, απευθυνόμενο στις εσωτερικές και εξωτερικές παραμεθόριες περιοχές της Κοινότητας. Η υιοθέτησή του έρχεται μετά την επιτυχή εφαρμογή ενός ορισμένου αριθμού πιλοτικών δράσεων του ίδιου χαρακτήρα. Το πρόγραμμα παρείχε τη δυνατότητα χορήγησης κοινοτικής συνδρομής, υπό μορφή δανείων και επιδοτήσεων, σε παραμεθόριες περιοχές της ΕΕ, βάσει λειτουργικών προγραμμάτων που καταρτιζόνταν σύμφωνα με τις κατευθύνσεις που όριζε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Ο στόχος της Κοινοτικής πρωτοβουλίας αφορούσε στην ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ όμορων συνοριακών περιοχών και στην χορήγηση της απαραίτητης βοήθειας σε περιοχές που αντιμετώπιζαν προβλήματα απομόνωσης. Σημαντικό επίσης στοιχείο είναι η συνεργασία στα εξωτερικά σύνορα της Ένωσης. (Γ. Γιαννακούρου 2008:116, Μ. Καμχής, 2007:112)

Η αυξανόμενη σημασία των παραμεθόριων περιοχών και της διασυνοριακής συνεργασίας στη γενική διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης αναγνωρίστηκε από την καθιέρωση της κοινοτικής πρωτοβουλίας INTERREG. Με μια συνολική συμβολή της ΕΕ ενός δισεκατομμυρίου ευρώ, τα προγράμματα χρηματοδοτήθηκαν με ένα ευρύ φάσμα τομέων όπως η μεταφορά και οι επικοινωνίες, το περιβάλλον, η επιχείρηση, ο τουρισμός, η αγροτική ανάπτυξη και η κατάρτιση. Μετά από την επιτυχία του INTERREG I, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Εδιμβούργο, προσδιόρισε τη διασυνοριακή συνεργασία ως προτεραιότητα για τις κοινοτικές πρωτοβουλίες στην περίοδο του 1994-99 των διαρθρωτικών ταμείων. (European Commission, 2000 b)

Υπό το INTERREG I προτάθηκαν από τα κράτη-μέλη 31 επιχειρησιακά προγράμματα χρηματοδοτούμενα από το ΕΤΠΑ και το ΕΓΤΠΕ, 22 προγράμματα σχετικά με τα εσωτερικά σύνορα της ΕΕ και εννέα σχετικά με τα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ. Τα προγράμματα κάλυψαν τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες του Στόχου 1, και τις περιφέρειες που υπόκειντο σε μια πιο συγκεντρωτική εθνική προσέγγιση της διασυνοριακής συνεργασίας. Το 50% των δαπανών διατέθηκε για επικοινωνιακές

και ενεργειακές υποδομές κυρίως στις περιφέρειες του στόχου 1, και σε άλλα μέτρα όπως ο τουρισμός (26,4%), το περιβάλλον (8,9%) και οι ΜΜΕ (7,5%). (Επιτροπή των Περιφερειών, 2001).

4.18 Η ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1994-1999 ΚΑΙ ΤΟ INTERREG II.

Η Κοινοτική πρωτοβουλία INTERREG συνεχίστηκε και την επόμενη προγραμματική περίοδο, με μια διευρυμένη μορφή αλλά και στόχους. Η INTERREG ενισχύθηκε και ενσωμάτωσε και τις δράσεις της Κοινοτικής πρωτοβουλίας REGEN. Επίσης εισήχθη και η διάσταση της χωροταξίας. Η Κοινοτική πρωτοβουλία INTERREG II περιέλαβε τρία σκέλη:

- Το INTERREG IIA ως κύριο σκέλος εστίασε στη διασυνοριακή συνεργασία με μια συνολική κατανομή της ΕΕ 2,562 δισεκατομμυρίων ευρώ,
- το INTERREG IIB στόχευε να ολοκληρώσει τα επιλεγμένα ενεργειακά δίκτυα (προηγούμενη πρωτοβουλία REGEN) και διέθεσε 550 εκατομμύρια ευρώ,
- το INTERREG IIC που εισήχθη το 1996 και στόχευε στις διεθνικές ενέργειες συνεργασίας στη χωροταξία και άλλους τομείς, και έλαβε μια κατανομή 413 εκατομμυρίων ευρώ.
(European Commission, 2000 b:38-39)

Συνολικά η πρωτοβουλία INTERREG II, υποστήριζε 75 προγράμματα και στα τρία σκέλη της. Η δέσμη Α περιέλαβε συνολικά 59 προγράμματα, από τα οποία τα 16 αφορούσαν παράκτιες περιοχές, τα 35 αφορούσαν τα εσωτερικά σύνορα και τα 24 εξωτερικά σύνορα της Κοινότητας (5 εκ των οποίων ήταν εξωτερικά θαλάσσια σύνορα). Η δέσμη Β όπως προείδαμε αφορούσε την ολοκλήρωση των ενεργειακών δικτύων και αντιπροσώπευσε τη συνέχεια της κοινοτικής πρωτοβουλίας REGEN (1989-1993). Στα πλαίσια της εφαρμόστηκαν 3 λειτουργικά προγράμματα, που αφορούσαν τις εξής περιοχές: 1) Ισπανία/Πορτογαλία: Δίκτυα φυσικού αερίου και ενέργειας, 2) Ελλάδα/Ιταλία: Ολοκλήρωση των ενεργειακών δικτύων (διασυνδέσεις ηλεκτρικής ενέργειας) 3) Ελλάδα: Ολοκλήρωση των ενεργειακών δικτύων (φυσικού

αερίου). Η δέσμη Β περιέλαβε 455 υπό-προγράμματα ενός συνολικού προϋπολογισμού 1.279 δισεκατομμυρίων ευρώ. (LRDP LTD, 2003:5)

Η δέσμη Γ διέφερε από τα άλλα σκέλη του INTERREG II δεδομένου ότι αφορούσε τη «διεθνική» συνεργασία πέρα από τις ευρύτερες περιοχές. Επίσης υπήρχε και μια έντονη διαφορά στους στόχους της, αφού περιλαμβάνει χωρικά ζητήματα στα πλαίσια της περιφερειακής ανάπτυξης και της χωροταξίας. Οι στόχοι της δέσμης Γ όπως αναφέρονταν στην αντίστοιχη Γνωμοδότηση της Επιτροπής των Περιφερειών ήταν:

- Να αναπτυχθεί μία στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη των εδαφών της ΕΕ με τη μεθοδική και βέλτιστη χρηματοδότηση δραστηριοτήτων, την ανάπτυξη κατάλληλων δικτύων επικοινωνίας και την αποκατάσταση των αναπτυξιακών διαφορών,
- να προωθηθεί η διακρατική συνεργασία από τα κράτη μέλη και τις λοιπές αρχές που είναι υπεύθυνες για το χωροταξικό προγραμματισμό
- να βελτιωθεί η επίδραση των κοινοτικών πολιτικών στη χωροταξική ανάπτυξη
- να υιοθετηθεί μία προληπτική και συνεργατική προσέγγιση προς τα προβλήματα της διαχείρισης των υδάτινων πόρων που προκαλούνται από τις πλημμύρες και την ξηρασία.

Η δέσμη Γ περιλάμβανε τρία επίπεδα δράσης, η χρηματοδότηση των οποίων είχε ως εξής:

- Γενική διακρατική συνεργασία στο χωροταξικό σχεδιασμό: 120,69 εκατομμύρια Ecu,
- μείωση πλημμυρών: 148,15 εκατομμύρια Ecu
- πρόληψη ξηρασίας: 144,00 εκατομμύρια Ecu (Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 244, 1997)

Για την συνεργασία σε επίπεδο χωροταξίας καθορίστηκαν επτά γεωγραφικές ενότητες διεθνικής συνεργασίας (περιοχή Βόρειας Θάλασσας, περιοχή Βαλτικής, Βορειοδυτική Μητροπολιτική περιοχή, Νοτιοδυτική Ευρώπη, Περιοχή Ατλαντικού, Δυτική Μεσόγειος και Λατινικές Άλπεις, χώρες του Κεντρικού, Ανδριατικού,

Παραδουνάβιου και Νοτιοανατολικού Ευρωπαϊκού Χώρου)²⁴. Όπως αναφέρει η Γιαννακούρου «οι περιοχές αυτές αποτελούσαν την συνέχεια των περιοχών που μελετήθηκαν στα πλαίσια του Ευρώπη 2000. Οι περιοχές αυτές μαζί με άλλες τέσσερις ομάδες περιοχών που προέκυψαν από τα πιλοτικά προγράμματα διαπεριφερειακής συνεργασίας του ΕΤΠΑ, αποτέλεσαν τις μακρο-περιφέρειες προς τις οποίες προσέβλεπε η Επιτροπή για ανάληψη δράσεων διεθνικής συνεργασίας». (Γ. Γιαννακούρου, 2008: 118).²⁵

Όπως σημειώνει ο Καμχής, «ενώ η διασυνοριακή συνεργασία στόχευε στην εξάλειψη των εμποδίων στις παραμεθόριες περιοχές, η διακρατική χωρική συνεργασία επιδιώκει την προώθηση της Ευρωπαϊκής χωρικής ολοκλήρωσης μέσω συνεργασιών σε ευρύτερες ενότητες γειτονικών περιφερειών» (Μ. Καμχής, 2007:130).

4.19 Η ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 ΚΑΙ ΤΟ INTERREG III.

Η προγραμματική αυτή περίοδος είναι μια ιδιαίτερη και μεταβατική περίοδος για την Ένωση. Μπορούμε να πούμε πως χωρίζεται σε δύο υπό- περιόδους, αυτές από το 2000-2004 και από το 2004-2006, όπου το 2004 είχαμε την ένταξη των δέκα νέων κρατών μελών. Το 1997 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε το έγγραφο “Ατζέντα 2000”. Σύμφωνα με την γνώμη της ΟΚΕ για το συγκεκριμένο έγγραφο «Η Ατζέντα 2000, εκφράζει την ολοκληρωμένη μελλοντική στρατηγική ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης με βάση τους δύο θεμελιώδεις στόχους: της ενδυνάμωσης της Ένωσης και της πραγματοποίησης της διεύρυνσης. στοχεύει να δώσει απαντήσεις στις νέες διεθνείς προκλήσεις, επιδιώκοντας ένα τριπλό στόχο: α) να δημιουργήσει ένα ευρωπαϊκό κοινωνικό πρότυπο, β) να διατηρήσει την έννοια της Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Συνοχής και γ) να διασφαλίσει τη σύγκλιση μεταξύ των περιφερειών της Ένωσης». (Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2000). Σύμφωνα με την Ατζέντα 2000 «Το πρόγραμμα Δράση 2000, προέβλεπε την μείωση των κοινοτικών πρωτοβουλιών από 13 σε 4. Οι τέσσερις αυτές πρωτοβουλίες ήταν η INTERREG, η URBAN, η LEADER και η EQUAL. Για τις τέσσερις αυτές πρωτοβουλίες είχε προβλεφθεί το 5,35% του συνολικού προϋπολογισμού των διαρθρωτικών ταμείων κατά την περίοδο 2000-2006. Η κοινοτική πρωτοβουλία

²⁴ Βλέπε Παράρτημα Χάρτης 5

²⁵ Βλέπε παράρτημα Χάρτης 6

INTERREG III, αποτελεί την τρίτη και τελευταία φάση. Σύμφωνα με την ανακοίνωση της Επιτροπής για την θέσπιση γενικών κατευθύνσεων της πρωτοβουλίας INTERREG III: «Ο στόχος της νέας φάσης του INTERREG ήταν να ενισχυθεί η οικονομική και κοινωνική συνοχή στην Κοινότητα με την προώθηση της διασυνοριακής, διεθνικής και διαπεριφερειακής συνεργασίας και της ισορροπημένης ανάπτυξης της κοινοτικής επικράτειας».

Η πρωτοβουλία INTERREG III, υλοποιήθηκε σε τρεις δέσμες, που αφορούσαν :

- α) Την προώθηση της ολοκληρωμένης περιφερειακής ανάπτυξης μεταξύ γειτονικών μεθοριακών περιφερειών, συμπεριλαμβανομένων των εξωτερικών συνόρων και ορισμένων θαλάσσιων συνόρων (Δέσμη Α, Διασυνοριακή συνεργασία). Ο κύριος όγκος των χρηματοδοτικών πόρων διατέθηκε για τη δέσμη αυτή.
- β) Τη συμβολή στην αρμονική ενοποίηση του εδάφους σε ολόκληρη την Κοινότητα (Δέσμη Β, Διεθνική συνεργασία).
- γ) Τη βελτίωση των πολιτικών και μεθόδων για την περιφερειακή ανάπτυξη και τη συνοχή, μέσω της διεθνικής/διαπεριφερειακής συνεργασίας (Δέσμη Γ, Διαπεριφερειακή συνεργασία), η δέσμη αυτή ήταν σαφώς η μικρότερη από χρηματοδοτική άποψη.

Σύμφωνα με την ίδια ανακοίνωση ο σκοπός της κάθε δέσμης ήταν:

Δέσμη Α: Η διασυνοριακή συνεργασία μεταξύ αρχών γειτονικών κρατών είχε ως στόχο την ανάπτυξη οικονομικών και κοινωνικών διασυνοριακών κέντρων μέσω κοινών στρατηγικών για την αειφόρο χωροταξική ανάπτυξη.

Δέσμη Β: Η διεθνική συνεργασία μεταξύ κρατικών, περιφερειακών και τοπικών αυτοδιοικήσεων αποσκοπούσε στην προώθηση υψηλότερου βαθμού χωροταξικής ολοκλήρωσης σε μεγάλα συγκροτήματα ευρωπαϊκών περιφερειών, έτσι ώστε να επιτευχθεί αειφόρος, αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη στην Κοινότητα και ικανοποιητικότερη χωροταξική ολοκλήρωση με υποψήφιες και άλλες γειτονικές χώρες.

Δέσμη Γ: Η διαπεριφερειακή συνεργασία είχε ως στόχο τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των πολιτικών και μέσων για την περιφερειακή ανάπτυξη και συνοχή, μέσω της δικτύωσης, ιδίως για περιφέρειες που παρουσιάζουν αναπτυξιακή

καθυστέρηση και εκείνες που βρίσκονται στο στάδιο της ανασυγκρότησης. (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2000:2-5)

Η δέσμη Β, που αφορούσε στη διεθνική συνεργασία, και αποσκοπούσε στην χωροταξική ενοποίηση των ευρωπαϊκών περιφερειών μεταξύ των υποψήφιων προς ένταξη χωρών αλλά και μεταξύ γειτονικών χωρών, περιέλαβε 13 επιλέξιμες γεωγραφικές ενότητες οι οποίες ήταν: η Δυτική Μεσόγειος, η περιοχή των Άλπεων, η περιοχή του Ατλαντικού, η Νοτιοδυτική Ευρώπη, η Βορειοδυτική Ευρώπη, η περιοχή της Βόρειας Θάλασσας, η περιοχή της Βαλτικής Θάλασσας, η περιοχή της Αδριατικής της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και του Δούναβη, η Βόρεια Περιφέρεια, η περιοχή της Κεντρικής και Ανατολικής Μεσογείου (Archimed), και οι περιοχές της Καραϊβικής, των Αζόρων-Μαδέρας-Κανάριων και του Ινδικού Ωκεανού.

Σύμφωνα με τα όσα αναφέρει η Γιαννακούρου, «Τα προγράμματα INTERREG IIC και INTERREG IIIB, σχεδιάστηκαν από την Επιτροπή ως επιχειρησιακό συμπλήρωμα του ΣΑΚΧ». (Γ. Γιαννακούρου, 2008:119). Το ΣΑΚΧ, τόνιζε ότι είχε θεμελιώδη σημασία για την εφαρμογή του η διεύρυνση του πεδίου της πρωτοβουλίας INTERREG, ώστε να μετατραπεί σε πρωτοβουλία βελτίωσης της χωρικής συνοχής σε όλα τα επίπεδα της Κοινότητας, μέσω της υποστήριξης της συνεργασίας σε θέματα χωρικής ανάπτυξης. Για την προγραμματική περίοδο 2000-2006, η χρηματοδότηση του Interreg III έφθασε τα 5,18 δισεκατομμύρια ευρώ (σε τιμές 2002). Η δέσμη Α απορρόφησε το 67% του προϋπολογισμού, και παρείχε στήριξη σε 53 προγράμματα, από τα οποία τα 14 στα σύνορα με υποψήφιες χώρες. Η δέσμη Β απορρόφησε το 27% του συνολικού προϋπολογισμού, ενώ η δέσμη Γ μόλις το 6% του συνολικού προϋπολογισμού. Στα πλαίσια της ορθότερης λειτουργίας του Interreg, δημιουργήθηκε και το πρόγραμμα Interact. Ο στόχος του Interact ήταν να συμβάλει στην ποιότητα της κοινοτικής πρωτοβουλίας INTERREG και να παράσχει η υποστήριξη στην εφαρμογή προγράμματος και για τα τρία σκέλη του INTERREG. Η διαδικασία μέσω της οποίας θα ήταν αυτό δυνατό, αφορούσε την ανταλλαγή εμπειριών και δικτύωσης, την διάδοση πληροφοριών και την παροχή υποστήριξης στις διαχειριστικές αρχές των κρατών-μελών του Interreg.²⁶

²⁶ Βλέπε <http://www.interact-eu.net/>

Για την τρέχουσα προγραμματική περίοδο 2007-2013, με την εισαγωγή στον κανονισμό για το ΕΤΠΑ (1080/2006), του στόχου για την Ευρωπαϊκή εδαφική συνεργασία (στόχος 3), ουσιαστικά αντικαθίσταται η Κοινοτική πρωτοβουλία INTERREG, και οι στόχοι της εντάσσονται στο πεδίο εφαρμογής του ΕΤΠΑ. Συνολικά προορίζεται ένας προϋπολογισμός της τάξης των 7,75 δισεκατομμυρίων ευρώ για τον στόχο 3. Σύμφωνα με την Γιαννακούρου «Από την συνολική χρηματοδότηση για τον στόχο της Ευρωπαϊκής εδαφικής συνεργασίας, το 74% θα διατεθεί για την χρηματοδότηση της διασυνοριακής συνεργασίας, το 21% θα διατεθεί για την χρηματοδότηση της διακρατικής συνεργασίας, και το 5% για την χρηματοδότηση της διαπεριφερειακής συνεργασίας». (Γ. Γιαννακούρου, 2008:121).

Μια επιπλέον καινοτομία της συγκεκριμένης προγραμματικής περιόδου που αφορά τη το στόχο της εδαφικής συνεργασίας είναι η έκδοση ενός κανονισμού με τον οποίο δημιουργείται ο «Ευρωπαϊκός Όμιλος Εδαφικής Συνεργασίας» (ΕΟΕΣ). Σύμφωνα με τον κανονισμό 1082/2006 «σκοπός του ΕΟΕΣ είναι η διευκόλυνση και η προαγωγή της διασυνοριακής, διακρατικής και διαπεριφερειακής συνεργασίας μεταξύ των μελών του. Ο ΕΟΕΣ έχει νομική προσωπικότητα και αποτελείται από μέλη τα οποία μπορεί να είναι κράτη μέλη, περιφερειακές αρχές, τοπικές αρχές, ή και οργανισμοί δημοσίου δικαίου.» (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2006 γ). Έτσι με το νέο αυτό του νομικό μέσο επιχειρείται να αντιμετωπισθούν διαχρονικές δυσκολίες που οφείλονταν στη πολυπλοκότητα των νομικών διαδικασιών που ισχύουν για κάθε εμπλεκόμενη περιοχή. Η απόφαση για την ίδρυση ΕΟΕΣ λαμβάνεται με πρωτοβουλία των προτιθεμένων μελών του, έτσι τα κράτη-μέλη μπορούν πλέον να δημιουργήσουν συνεργασίες με νομική υπόσταση, οι οποίες μπορούν να διαχειριστούν και τα δημόσια κεφάλαια. (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2006 γ).

4.20 ΜΙΑ ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ INTERREG.

Όπως προείδαμε στους βασικούς στόχους των Διαρθρωτικών ταμείων δεν υπήρχε ρητή αναφορά σε δράσεις χωροταξικού χαρακτήρα. Η σημασία της χωρικής ανάπτυξης ήταν μεγάλη και το κενό αυτό κάλυψε κυρίως η Κοινοτική πρωτοβουλία INTERREG. Η σημασία που έδωσε το ΣΑΚΧ, στην εφαρμογή και τη διεύρυνση της INTERREG, φανερώνει τα ουσιαστικά αποτελέσματα της στον τομέα της χωροταξίας. Από το 1996 και μετά ξεκίνησε μια καινοτόμος προσέγγιση της

ολοκληρωμένης πολιτικής χωρικής ανάπτυξης σε διακρατικό επίπεδο. Η συστάσεις και οι προτροπές του ΣΑΚΧ είχαν αποτέλεσμα, αφού κατά την τρίτη δημοσιονομική περίοδο η πρωτοβουλία ενισχύθηκε. Όπως τονιζόταν στο κείμενο του ΣΑΚΧ, «η συνέχιση της διεθνικής συνεργασίας με στόχο τα προγράμματα και τα έργα χωρικής ανάπτυξης θα αποτελούσε σημαντικό μέσο για την εφαρμογή του.» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999:60). Η αξία της INTERREG δεν εντοπίζεται μόνο κατά την εφαρμογή της σε τομείς χωροταξίας, αλλά και στα απτά αποτελέσματα που παρουσίασε στον τομέα της χωρικής ανάπτυξη και στην ώθηση που έδωσε στην προσπάθεια να αναγνωρισθεί η σημασία της χωρικής διάστασης της πολιτικής συνοχής. Η συνέχιση της μέσω των νέων στόχων και του πεδίου εφαρμογής του ΕΤΠΑ και η ενίσχυσή της κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο, φανερώνουν τα θετικά αποτελέσματα της.

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΧΩΡΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ.

Ύστερα από την ανάλυση των προηγούμενων κεφαλαίων για την πορεία και τις ενέργειες της Κοινότητας, σε ζητήματα χωροταξίας αλλά και αστικού περιβάλλοντος, στο παρών κεφάλαιο επιχειρείται μια προσπάθεια να αποτυπωθεί η επιρροή των σημαντικότερων Κοινοτικών ενεργειών στην Ελλάδα. Στην ιστορική αναδρομή που ακολουθεί παρουσιάζεται εν συντομία η ιστορική εξέλιξη της χωροταξικής πολιτικής στην Ελλάδα και το υπάρχον σήμερα σύστημα χωροταξικού σχεδιασμού, και στη συνέχεια αποτυπώνεται η επιρροή του ΣΑΚΧ στην ελληνική χωροταξική πολιτική. Μεταξύ πολλών κρίθηκε σκόπιμο στα πλαίσια της παρούσας εργασίας να αναλυθούν η επιρροή των κοινοτικών πρωτοβουλιών URBAN και INTERREG, καθώς και η πορεία και οι στόχοι της πολιτικής συνοχής που εφαρμόστηκε στη χώρα μας.

5.1 ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.

Η απαρχή του ελληνικού θεσμικού πλαισίου, με το οποίο υπήρξε μια υποτυπώδης επίσημη χωροταξική και πολεοδομική πολιτική, τοποθετείται το 1923 με το νομοθετικό διάταγμα της 17^{ης} Ιουλίου 1923. Πρόκειται για την πρώτη ουσιαστική επέμβαση της πολιτείας στο χώρο με στόχο τη ρύθμιση, βάσει σχεδίου εγκεκριμένου από την ίδια. Στη συνέχεια με το Προεδρικό Διάταγμα της 23.10.1928 καθορίστηκαν οι όροι και οι περιορισμοί για την εκτός σχεδίου δόμηση, δεδομένου ότι στο άρθρο 9 του Νομοθετικού Διατάγματος του '23 αναφερόταν ότι: «Επιτρέπεται δια λόγους... η επιβολή οίωνδήποτε όρων κατά τας εν γένει εργασίας δομήσεως και περιορισμών... είτε εν ταις πόλεσι, κώμαις κλπ. είτε εκτός τούτων». Η φράση είτε εκτός τούτων, ήταν η απαρχή για την δημιουργία ενός τεράστιου προβλήματος που ταλανίζει μέχρι σήμερα τον ελληνικό χώρο, αυτό της εκτός σχεδίου δόμησης.

Η πρώτη ενέργεια και αναφορά για εκπόνηση χωροταξικών σχεδίων στην Ελλάδα ήταν του Κ. Δοξιάδη το 1947 χωρίς όμως να υπάρξει συνέχεια. Στη συνέχεια κατά τη δεκαετία του '60 υπήρχαν αναφορές στη χωροταξία στα πολυετή αναπτυξιακά προγράμματα. Το σημαντικό στοιχείο όμως είναι πως κατά την περίοδο 1950-1975, όπου η αστικοποίηση της χώρας ήταν τεράστια, η ελληνική πολιτεία δεν

προέβει σε καμία ρύθμιση του χώρου και δεν εφαρμόστηκε κανένας ουσιαστικός και ολοκληρωμένος χωροταξικός ή πολεοδομικός σχεδιασμός. (Δ. Οικονόμου, 2008:43).

Το 1975 με την θέσπιση του Συντάγματος η χωροταξία ορίστηκε ως υποχρέωση του κράτους. Το άρθρο 24 είναι μία σημαντική διάταξη για οργανωμένη κρατική παρέμβαση στους τομείς του χωρικού σχεδιασμού και της προστασίας του περιβάλλοντος. Στην παράγραφο 2 του άρθρου αναφέρεται ότι « Η χωροταξική αναδιάρθρωση της Χώρας... υπάγεται στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του Κράτους». Με τη ψήφιση του Συντάγματος δινόταν η δυνατότητα στο κράτος να ασκεί χωροταξική πολιτική. Κατ' εφαρμογή του άρθρου 24 συντάχθηκε ο νόμος 360/1976 περί χωροταξίας και περιβάλλοντος, που συνέδεε την περιβαλλοντική πολιτική με τη χωροταξία και προέβλεπε τον συντονισμό μεταξύ των διαφόρων Υπουργείων υπό την ευθύνη του Υπουργείου Συντονισμού. Με τον 360/76 δόθηκε για πρώτη φορά ο ορισμός του χωροταξικού σχεδίου και προγράμματος, της χρήσης του χώρου, καθώς και των επιπέδων χωροταξικού σχεδιασμού. Παρόλα αυτά όμως δεν υπήρξε κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα στην διαδικασία του οργανωμένου σχεδιασμού του χώρου πέρα από κάποιες μεμονωμένες ενέργειες για συγκεκριμένες περιοχές. (Δ. Οικονόμου, 2008:44-79)

Την δεκαετία του '80 υπήρξε προσπάθεια για τη ρύθμιση του δομημένου χώρου και για μια σφαιρική αντιμετώπιση της επέκτασης των πόλεων μέσω της Επιχείρησης Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης (ΕΠΑ). Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την ψήφιση του νόμου 1337/83. Μέσω αυτού του νόμου επιχειρήθηκε η δημιουργία ενός ενιαίου πλαισίου σχεδιασμού. Επίσης θεσμοθετήθηκαν οι Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου (Ζ.Ο.Ε) και μια σειρά από εργαλεία χωροταξικού σχεδιασμού μικρής όμως κλίμακας. Η δεκαετία του '90 σηματοδότησε ουσιαστικές αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονταν μέχρι τότε το ζήτημα του σχεδιασμού του χώρου. Η περίοδος αυτή σηματοδοτήθηκε από τις ενέργειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης να φέρει στο προσκήνιο το ζήτημα του χωρικού σχεδιασμού, έστω και σαν άτυπη πρωτοβουλία. Όπως προείδαμε οι ενέργειες της Ένωσης και η δημοσιοποίηση κειμένων όπως το Ευρώπη 2000, το Ευρώπη 2000+, άλλα κυρίως η έγκριση του ΣΑΚΧ²⁷, σηματοδότησε μια αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονταν μέχρι τότε ο χωρικός σχεδιασμός. Η ανάπτυξη αυτού του διαλόγου, αναβίωσε τα ζητήματα του χωρικού σχεδιασμού σε όλη την Ευρώπη και βασιζόμενη σ' αυτή τη διαδικασία η Ελληνική Πολιτεία εξέδωσε

²⁷ Βλέπε Κεφάλαιο 2.

τον νόμο 2742/99 «περί χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης» με τον οποίο σημειώθηκαν τεράστιες αλλαγές στα θέματα του χωρικού σχεδιασμού και προγραμματισμού. (Δ. Οικονόμου, 2008:44).

5.1.1 ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ 2742/99.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 του νόμου 2742/99, ό σκοπός του είναι: «Η θέσπιση θεμελιωδών αρχών και η θεσμοθέτηση σύγχρονων οργάνων, διαδικασιών και μέσων άσκησης χωροταξικού σχεδιασμού που προωθούν την αειφόρο και ισόρροπη ανάπτυξη, κατοχυρώνουν την παραγωγική και κοινωνική συνοχή, διασφαλίζουν την προστασία του περιβάλλοντος στο σύνολο του εθνικού χώρου και στις επιμέρους ενότητες του και ενισχύουν τη θέση της χώρας στο διεθνές και ευρωπαϊκό πλαίσιο». Επίσης καθορίζονται οι στόχοι, οι αρχές και τα όργανα του χωροταξικού σχεδιασμού. (ΦΕΚ 207/Α'/07.10.19)

Τα μέσα του χωροταξικού σχεδιασμού παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Υπάρχει η κατηγοριοποίηση των σχεδίων και περιλαμβάνονται, το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΓΠΧΣΑΑ), τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΕΠΧΣΑΑ) και τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΠΠΧΣΑΑ). Αναλυτικότερα, το καθένα από αυτά αποτελούν σύνολα κειμένων και διαγραμμάτων και περιλαμβάνουν:

Το ΓΠΧΣΑΑ (ή Εθνικό Χωροταξικό): «Καταγράφει και αξιολογεί τους παράγοντες που επηρεάζουν την μακροπρόθεσμη χωρική ανάπτυξη και διάρθρωση του εθνικού χώρου, αποτιμά τις χωρικές επιπτώσεις των διεθνών, ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών και προσδιορίζει με προοπτική δεκαπέντε ετών τις βασικές προτεραιότητες και τις στρατηγικές κατευθύνσεις για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη και την αειφόρο οργάνωση του εθνικού χώρου. Το Γενικό Πλαίσιο αποτελεί τη βάση αναφοράς για το συντονισμό και την εναρμόνιση των επιμέρους πολιτικών, προγραμμάτων και επενδυτικών σχεδίων που έχουν σημαντικές επιπτώσεις στη συνοχή και ανάπτυξη του εθνικού χώρου». (ΦΕΚ 207/Α'/07.10.1999)

Τα ΕΠΧΣΑΑ: «Εξειδικεύουν ή και συμπληρώνουν τις κατευθύνσεις του ΓΠΧΣΑΑ που αφορούν την ανάπτυξη και οργάνωση του εθνικού χώρου σε τομείς

όπως η χωρική διάρθρωση ορισμένων τομέων ή κλάδων παραγωγικών δραστηριοτήτων, η χωρική διάρθρωση των δικτύων και υπηρεσιών, καθώς και ορισμένων ειδικών περιοχών του εθνικού χώρου». (ΦΕΚ 207/Α'/07.10.1999)

Τα ΠΠΧΣΑΑ: «Καταγράφουν και αξιολογούν τη θέση της περιφέρειας στο διεθνή και ευρωπαϊκό χώρο, το ρόλο της σε εθνικό επίπεδο και σε σύγκριση με άλλες περιφέρειες και τις λειτουργίες διαπεριφερειακού χαρακτήρα που έχει ή μπορεί να αναπτύξει, τους παράγοντες που επηρεάζουν την μακροπρόθεσμη ανάπτυξη και διάρθρωση του χώρου στο επίπεδο της περιφέρειας.». (ΦΕΚ 207/Α'/07.10.1999).

Τα τρία αυτά πλαίσια σχεδιασμού βρίσκονται σε πλήρη συνεργασία αφού υπάρχει ιεραρχική σχέση, δηλαδή τα ειδικά πλαίσια εξειδικεύουν το γενικό, ενώ τα περιφερειακά πλαίσια εναρμονίζονται με τα δύο υπερκείμενα. (Δ. Οικονόμου, 2008:82). Επίσης τίθεται και το θέμα του συντονισμού και των κατευθύνσεων²⁸, καθώς και τα εργαλεία χωροταξικού σχεδιασμού που παρέχονται με τον 2742/99.²⁹ Στην εικοσαετία λειτουργίας του νόμου 2742/99 έχουν εγκριθεί ένα ΓΠΧΣΑΑ το 2008, 12 Περιφερειακά Πλαίσια για όλες τις διοικητικές περιφέρειες πλην της Αττικής, το 2003. Επίσης έχουν εγκριθεί τα ΕΠΧΣΑΑ για τα Καταστήματα Κράτησης το 2002, για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) τον 12/2008 και πρόσφατα για τον Τουρισμό τον 5/2008, όπως και για την Βιομηχανία τον 2/2009. Το σημαντικότερο επίτευγμα είναι η έγκριση του Γενικού Πλαισίου, με το οποίο η Ελλάδα απέκτησε για πρώτη φορά ένα Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο. Η έλλειψη του στρατηγικού σχεδιασμού σε εθνικό επίπεδο δημιούργησε τα σημερινά δαιδαλώδη προβλήματα στον χώρο. Βέβαια το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει και συνεχίζει να αντιμετωπίζει η χώρα είναι αυτό της έλλειψης συντονισμού. Από το διάγραμμα που παρατίθεται στο παράρτημα,³⁰ παρατηρούμε πως η χωροταξική πολιτική έχει ιδιαίτερη συσχέτιση και με άλλες πολιτικές όπως η Περιφερειακή πολιτική, η Πολεοδομική πολιτική κ.α. Η έλλειψη του θεσμοθετημένου χωροταξικού σχεδιασμού όλα αυτά τα χρόνια κυρίως σε εθνικό επίπεδο, επηρέασε αρνητικά διάφορες ενέργειες όπως τα κίνητρα ιδιωτικών επενδύσεων, τις κατευθύνσεις για δημόσιες επενδύσεις, για τις χρήσεις γης αλλά και την πολιτική οικιστικής ανάπτυξης. Η απουσία του στρατηγικού εθνικού σχεδιασμού μείωσε την αποτελεσματικότητα των συνδεδεμένων πολιτικών με την χωροταξική πολιτική. Με

²⁸ Βλέπε ΦΕΚ 207/Α'/07.10.1999, άρθρο 9.

²⁹ Βλέπε ΦΕΚ 207/Α'/07.10.1999, άρθρα 10-12 και Δ. Οικονόμου, 2008, σελ. 71-104.

³⁰ Βλέπε παράρτημα Διάγραμμα 1

τον 2742/99, φαίνεται να επιχειρείται μια προσπάθεια συντονισμού μεταξύ των συσχετιζόμενων πολιτικών. Με δεδομένη την εναρμόνιση των επιμέρους πολιτικών προς το Γενικό Πλαίσιο, διαφαίνεται η ελπίδα συντονισμού μεταξύ χωροταξικής πολιτικής με τον αναπτυξιακό σχεδιασμό.

5.2 Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΟΥ ΣΑΚΧ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ.

Σύμφωνα με το κείμενο του ESPON για την εφαρμογή και τα αποτελέσματα του ΣΑΚΧ στα κράτη μέλη αναφέρονται τα εξής, «Ο αντίκτυπος και επιρροή του ΣΑΚΧ είναι πολύ περιορισμένος στις περισσότερες χώρες, όσον αφορά τις θεσμικές αλλαγές στον προγραμματισμό. Περίπου οι μισές από τις χώρες του ESPON ανέφεραν μερική συμμόρφωση μεταξύ των εθνικών πολιτικών και των στόχων του ΣΑΚΧ, αλλά χωρίς σημαντικό αντίκτυπο στις εθνικές πολιτικές. Αντίθετα η Ελλάδα ανήκει στις χώρες που παρατηρήθηκε σημαντική επιρροή του ΣΑΚΧ. Σημαντικότερο στοιχείο αποτελεί ο νόμος 2742/99, με τον οποίο υπήρξαν οι έντονες αλλαγές στον προγραμματισμό» (ESPON, 200:18). Όμως ποια είναι η επιρροή των στόχων του ΣΑΚΧ στην Ελλάδα και πόσο οι στόχοι του είναι κοντά με την ελληνική πραγματικότητα;

Όπως προείδαμε στο δεύτερο κεφαλαίο οι στόχοι του ΣΑΚΧ ήταν τρεις. Ο στόχος της πολυκεντρικής ανάπτυξης προϋποθέτει την ύπαρξη των λειτουργικών σχέσεων μεταξύ των αστικών κέντρων. Το συγκεκριμένο ζήτημα απασχολεί την Ελλάδα εδώ και αρκετά χρόνια καθώς ολοένα και περισσότερο είναι εντονότερη η κυριαρχία της Αθήνας, και δευτερευόντως της Θεσσαλονίκης έναντι των υπόλοιπων αστικών κέντρων. Ο δεύτερος στόχος που αφορά την ισότιμη πρόσβαση στις υποδομές και στη γνώση, φαίνεται να έχει ιδιαίτερη επιρροή στην Ελλάδα. Όπως αναφέρουν οι Κοκκώσης, Οικονόμου και Πετράκος «Οι μεταφορικές υποδομές είναι παραδοσιακά μια κεντρική προτεραιότητα της εθνικής πολιτικής που οδηγεί τα προγράμματα δημοσίων επενδύσεων από τη δεκαετία του '50 αλλά και τα προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης ακόμα και στη σύγχρονη μορφή των περιφερειακών λειτουργικών προγραμμάτων μέσω των ΚΠΣ. Απεικονίζουν την τεράστια ανάγκη για τη βασική υποδομή στη Ελλάδα, την εξάρτηση της εθνικής οικονομίας από τους συνδέσμους μεταφορών αλλά και τον κύριο ρόλο του τομέα των κατασκευών στην εθνική οικονομία». (Η. Coccossis, D. Economou & G.Petrakos.

2005:256-259). Ο τρίτος και τελευταίος στόχος του ΣΑΚΧ, που αφορά τη Συνετή διαχείριση της φύσης και της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί μια εθνική προτεραιότητα της Ελλάδας που ξεκίνησε με την θέσπιση του συντάγματος το 1975 και συνεχίζεται μέχρι σήμερα με ιδιαίτερα αυξανόμενη ένταση. Υπάρχει ένα σύνθετο Εθνικό νομικό πλαίσιο, το οποίο μαζί με τις οδηγίες και τους κανονισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης δίνει την δυνατότητα επίτευξης του συγκεκριμένου στόχου.

Αν θέλουμε να κρίνουμε την προστιθέμενη αξία των στόχων του ΣΑΚΧ, μπορούμε να πούμε πως αυτή είναι σχετικά μικρή. Οι στόχοι του αποτελούν ζητήματα τα οποία η Ελλάδα αντιμετωπίζει εδώ και χρόνια και δεν υπήρξε μεγάλη αλλαγή ως προς τις κατευθύνσεις του χωρικού σχεδιασμού. Η ουσιαστική και μεγάλη συνεισφορά του ΣΑΚΧ, εντοπίζεται στο κομμάτι του εθνικού προγραμματισμού, καθώς με το νόμο 2742/99 ενισχύθηκε ο στρατηγικός χωροταξικός σχεδιασμός που απουσίαζε από την Ελλάδα. Επίσης σημαντική προσθήκη είναι αυτή που αφορά τον συντονισμό των διαφόρων πολιτικών, κομμάτι που καλύφθηκε και αυτό από τον 2742/99 και δείχνει την επιρροή του ΣΑΚΧ. Ουσιαστικά το ΣΑΚΧ συνέβαλε στην διαδικασία αλλαγής του εθνικού συστήματος χωροταξικού σχεδιασμού καθώς μέχρι εκείνη την περίοδο δεν υπήρχε ουσιαστική και εμφανής διάθεση για να αναπροσαρμοστεί η διαδικασία του σχεδιασμού. Η συζήτηση και οι προβληματισμοί σε ευρωπαϊκό επίπεδο για τα χωρικά ζητήματα συμπαρέσυραν και την Ελλάδα. Το ΣΑΚΧ αποτέλεσε μία προσπάθεια για την ενοποίηση του χώρου της Ευρώπης. Δυστυχώς όμως στο ΣΑΚΧ δεν είχε περάσει μια πολιτική για το νησιωτικό χώρο και δεν είχε γίνει εξειδίκευσή του ΣΑΚΧ για το Μεσογειακό χώρο. Αυτό αποτελεί μειονέκτημα για την Ελλάδα καθώς μεγάλο μέρος της έκτασης της αποτελείται από νησιωτικές περιοχές.

Ρητή αναφορά στους στόχους του ΣΑΚΧ υπάρχει και στο Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης. Οι στόχοι του ΣΑΚΧ αποτελούν και στόχους του Γενικού Πλαισίου. Στο στόχο που αφορά την ενίσχυση της περιφερειακής ανάπτυξης και της χωρικής συνοχής, αναφέρεται ως επιδίωξη η ενίσχυση της ισόρροπης - πολυκεντρικής ανάπτυξης της χώρας, η βελτίωση της πρόσβασης σε βασικά δίκτυα μεταφορών, ενέργειας και επικοινωνιών και η ανάπτυξη των σχετικών υποδομών. Επίσης ο τρίτος στόχος του γενικού πλαισίου αφορά την διαφύλαξη - προστασία του περιβάλλοντος και, κατά περίπτωση, την αποκατάσταση και / ή ανάδειξη των ευαίσθητων στοιχείων της φύσης, της πολιτιστικής κληρονομιάς και του τοπίου (ΦΕΚ 128 Α/ 3.07.08).

Μιας σημαντική παράμετρος στο νόμο 2742/99 με εμφανή επιρροή από το ΣΑΚΧ είναι αυτή της «ενίσχυσης της ανταγωνιστικής παρουσίας της χώρας στον ευρύτερο ευρωπαϊκό, μεσογειακό και βαλκανικό της περίγυρο». Η ευρωπαϊκή προοπτική που παρουσιάζεται δείχνει την έντονη παρουσία της προβληματικής που αναπτύχθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση για τον χωρικό σχεδιασμό. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν τα πλαίσια χωροταξικού σχεδιασμού και αιεφόρου ανάπτυξης αφού στο μεν Γενικό αποτιμώνται οι χωρικές επιπτώσεις των διεθνών, ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών, ενώ στα Περιφερειακά μεταξύ άλλων καταγράφεται και αξιολογείται η θέση της περιφέρειας στο διεθνή και ευρωπαϊκό χώρο και αποτιμώνται οι χωρικές επιπτώσεις των ευρωπαϊκών, εθνικών και περιφερειακών πολιτικών (ΦΕΚ 207/Α'/07.10.1999). Το ΣΑΚ ανέφερε χαρακτηριστικά ότι, «κατά τη χάραξη εθνικών πολιτικών, σχεδίων και εκθέσεων χωρικής ανάπτυξης, προτείνεται στα κράτη-μέλη να λάβουν υπόψη τους την Ευρωπαϊκή διάσταση της χωρικής ανάπτυξης» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999:53). Από τα παραπάνω φαίνεται ή έντονη παρουσία της Ευρωπαϊκής θεώρησης είτε του συνόλου της χώρας είτε της κάθε περιφέρειας.

5.3 Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ URBAN I (1994-1999) ΚΑΙ Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

Η Ελλάδα ήταν από τις χώρες που κατά τη διαδικασία προγραμματισμού για την Urban I κατέθεσε ένα ενιαίο Επιχειρησιακό πρόγραμμα, και το πρόγραμμα κάθε πόλης αποτελούσε ένα υποπρόγραμμα. Κατά την πρώτη περίοδο η URBAN λειτουργούσε ταυτόχρονα με τα αστικά πιλοτικά προγράμματα.³¹ Όταν εισήχθη η URBAN I, πέντε από τα 15 κράτη μέλη είχαν κάποια εθνική αστική πολιτική, και ένα κράτος μέλος (η Γερμανία) είχε αστική πολιτική περιφερειακού επιπέδου. Οι άλλες εννέα χώρες δεν είχαν ουδεμία συγκεκριμένη εθνική πολιτική όσον αφορά τις αστικές περιοχές (GHK, 2003:v). Για την προγραμματική περίοδο 1994-1999, σε σύνολο 118 προγραμμάτων σε επίπεδο Ε.Ε, στην Ελλάδα χρηματοδοτήθηκαν 6 υποπρογράμματα που περιλάμβαναν 11 Δήμους. Στα πλαίσια του προγράμματος URBAN I υλοποιήθηκαν έργα και δράσεις που αφορούσαν:

³¹ Βλέπε παράρτημα, Χάρτης 10.

- Πολεοδομικές παρεμβάσεις αναβάθμισης και ανάδειξης του αστικού περιβάλλοντος
- Δημιουργία νέων και στήριξη υφιστάμενων οικονομικών δραστηριοτήτων με την ενίσχυση ΜΜΕ
- Στήριξη της απασχόλησης - Κατάρτιση
- Δημιουργία δομών κοινωνικής στήριξης

Όλες οι περιοχές της URBAN I αποτελούσαν συνοικίες πόλεων με προβλήματα όπως η βιομηχανική παρακμή και η υψηλή ανεργία. Οι περιοχές αυτές παρουσίαζαν τα κλασικά στοιχεία των συνοικιών σε κρίση, δηλαδή αποδιοργάνωση του αστικού ιστού, χαμηλή ποιότητα αστικού περιβάλλοντος, κακές συνθήκες στέγασης και ποιότητας ζωής και βασικές ελλείψεις σε υποδομές. (Ε. Ανδρικοπούλου, κα, 2007:363). Αναλυτικά τα χρηματοοικονομικά στοιχεία της Urban I παρουσιάζονται στον πίνακα 5.1 στο παράρτημα. Για τις περιοχές της Urban I οι στόχοι αφορούσαν:

Βόλος- Ν. Ιωνία: Η βασική στρατηγική αποσκοπούσε στην προσέλκυση οικονομικών δραστηριοτήτων στρατηγικού χαρακτήρα που θα συνέδεαν τα κέντρα των δύο δήμων. Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα την αναβάθμιση των αστικών και περιβαλλοντικών συνθηκών της περιοχής, την μείωση της ανεργίας και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.³²

Δυτική Θεσσαλονίκη: Ο γενικός στόχος ήταν η αναζωογόνηση της τοπικής οικονομικής δομής, η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και η βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής.

Ερμούπολη: Η στρατηγική του προγράμματος αφορούσε την αναζωογόνηση της οικονομικής δραστηριότητας με την ανάπτυξη διαφοροποιημένης τοπικής οικονομίας βασισμένη σε υπάρχουσες δεξιότητες και τεχνογνωσία. Υπήρξαν αναπτυξιακές δράσεις για επισκευή πλοίων, βιομηχανία και βιοτεχνία μικρής κλίμακας, δημόσια διοίκηση και εκπαίδευση.³³

Κερατσίνι-Δραπετσώνα: Η στρατηγική αφορούσε την βελτίωση της οικονομικής βάσης με τη στήριξη του παραγωγικού ιστού που βρισκόταν σε κρίση, επιδίωξη μιας επιθετικής πολιτικής απασχόλησης, και η βελτίωση της κοινωνικής συνοχής.³⁴

³² Βλέπε, Παράρτημα Χάρτης 13, Φωτογραφίες 4 και 5

³³ Βλέπε, Παράρτημα Χάρτης 14, Φωτογραφίες 6 και 7

³⁴ Βλέπε, Παράρτημα Χάρτης 11, Φωτογραφία 1

Πάτρα: Ο κύριος στόχος αποσκοπούσε στην αναζωογόνηση του οικονομικού ιστού των περιοχών που πλήττονταν, στην απορρόφηση της ανεργίας, στην καταπολέμηση της διαρθρωτικής ανεργίας μέσω κατάρτισης και στην αποτροπή ανεπιθύμητων κοινωνικών φαινομένων και της μετανάστευσης σε άλλες αστικές περιοχές.

Περιστερί: Οι βασικοί στόχοι ήταν ο εκσυγχρονισμός και η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του επιχειρηματικού ιστού, η προώθηση συνθηκών ίσων ευκαιριών για όλες τις ομάδες εργαζομένων και η καλύτερη κοινωνική στήριξη καθώς και η υγειονομική περίθαλψη και τέλος η βελτίωση του υποβαθμισμένου αστικού περιβάλλοντος³⁵

Η κοινοτική πρωτοβουλία ξεκίνησε με καθυστέρηση τριών ετών αφού συνάντησε αρκετές δυσκολίες που οφείλονταν σε προβλήματα συντονισμού μεταξύ των αρμόδιων υπουργείων, στην αδυναμία συνεργασίας και τον κατακερματισμό των επιμέρους δράσεων. (Ε. Ανδρικοπούλου, κα, 2007:364-70).

5.4 Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ URBAN II (2000-2006) ΚΑΙ Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Για την προγραμματική περίοδο 2000-2006, η Κοινοτική Πρωτοβουλία URBAN II προώθησε μια νέα προσέγγιση αστικής ανάπτυξης. Διατήρησε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση στα κοινωνικά, οικονομικά, και περιβαλλοντικά προβλήματα, ενώ βασικός στόχος της URBAN II ήταν η καινοτομία. Η ακριβής επιλογή των προβληματικών γειτονιών, ήταν μία από τις ουσιαστικές προϋποθέσεις για αποτελεσματική πολιτική ανάπτυξης (Ε. Ανδρικοπούλου, κα, 2007:221-3). Μετά από δημόσια πρόσκληση επελέγησαν για το URBAN II το Πέραμα και τμήματα της Κομοτηνής και του Ηρακλείου Κρήτης. Η διαδικασία προγραμματισμού διαφοροποιήθηκε από την προηγούμενη περίοδο, καθώς πλέον η κάθε περιοχή εφαρμόσε ένα ανεξάρτητο πρόγραμμα που είχε την μορφή Επιχειρησιακού προγράμματος και συνοδευόταν από Συμπλήρωμα προγραμματισμού με αναλυτικά έργα. Για τα επιχειρησιακά προγράμματα της URBAN II για κάθε περιοχή έχουμε τα εξής:

- **Ηράκλειο:** Περιοχές Αγία Τριάδα, Καμίνια και μέρος της περιοχής Αγίου Μηνά. Πληθυσμός 20000 κάτοικοι. Οι περιοχές αυτές ήταν ιδιαίτερα

³⁵ Βλέπε Παράρτημα, Χάρτης 12 και Φωτογραφίες 2 και 3

υποβαθμισμένες, με υψηλά ποσοστά ανεργίας και έντονο κοινωνικό διαχωρισμό. Οι τομείς προτεραιότητας για την επίτευξη των στόχων ήταν η πολυλειτουργική αναβάθμιση της περιοχής και η προστασία του περιβάλλοντος, η στήριξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Συγκεκριμένα προτάθηκαν δράσεις που αφορούσαν: την δημιουργία δικτύου πολιτιστικών δραστηριοτήτων, πολεοδομικές παρεμβάσεις, ενίσχυση της απασχόλησης και της κοινωνικής συνοχής και εκσυγχρονισμός των πολύ μικρών επιχειρήσεων, καθώς και εφαρμογή ενεργειών κατάρτισης για την βελτίωση της ποιότητας του εργατικού δυναμικού. (Πρόταση Urban II, 2001:9-21).

- **Κουοτηνή:** Η περιοχή παρέμβασης οριοθετούνταν στις κεντρικές περιοχές της πόλης και σε μία ζώνη που περιβάλλει βόρεια, ανατολικά και δυτικά τον κεντρικό πυρήνα της και αφορούσε άμεσα 20.000 κατοίκους. Πρόκειται για περιοχές στις οποίες διαμένουν μειονοτικοί πληθυσμοί, Μουσουλμάνοι κατά πλειοψηφία, καθώς και περιοχές στις οποίες εγκαθίστανται τα τελευταία χρόνια παλιννοστούντες ομογενείς. Οι προτεραιότητες του προγράμματος αφορούσαν: α) Την πολυλειτουργική και οικολογική αστική ανάπτυξη, την ανάδειξη του υφιστάμενου αστικού ιστού, και τον οικολογικό εμπλουτισμό του αστικού χώρου και την προστασία του περιβάλλοντος. β) Την ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας και την ενίσχυση της απασχόλησης. γ) Την κοινωνία των πολιτών μέσω ενίσχυσης των υποδομών για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού και την άνοδο του επιπέδου παροχής υπηρεσιών. δ) Τις δικτυώσεις πληροφορικής μέσω εισαγωγής και εκτεταμένης χρήσης των σύγχρονων τεχνολογιών. (Κοινοτική Πρωτοβουλία URBAN II, 2001:10-37).
- **Πέραμα:** Το Πέραμα αποτελούσε περιοχή έντασης βιομηχανικής απασχόλησης με βάση τον κλάδο της ναυπηγοεπισκευής και μια από τις πλέον προβληματικές περιοχές του Πολεοδομικού Συγκροτήματος της Αθήνας και της ευρύτερης περιοχής του Πειραιά σε ότι αφορά το περιβάλλον, την οικιστική ανάπτυξη και την κοινωνικό-οικονομική κατάσταση του πληθυσμού. Οι παρεμβάσεις του προγράμματος αφορούσαν περίπου 25.000 κατοίκους. Οι προτεραιότητες του προγράμματος ήταν οι εξής: α) πολυλειτουργική αναβάθμιση της περιοχής παρέμβασης και την προστασία

του περιβάλλοντος, για την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, την αναβάθμιση του περιβάλλοντος και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής. Β) στήριξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων για τις επιχειρήσεις του κλάδου της ναυπηγοεπισκευής. Γ) καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού μέσω βελτίωσης των κοινωνικών υπηρεσιών και της εξυπηρέτησης του πολίτη και επαγγελματικής κατάρτισης. (Κοινοτική Πρωτοβουλία Urban II Ellas, 2001:5-40).

Η URBAN II χρηματοδοτήθηκε μόνο από το ΕΤΠΑ. Από τους πίνακες 5.2 και 5.3 του παραρτήματος φαίνεται ότι τα προγράμματα της Ελλάδας είχαν συνολικό προϋπολογισμό 37,4 εκατομμύρια ευρώ, εκ των οποίων το 68% ήταν κοινοτική συμμετοχή. Ο συνολικός προϋπολογισμός των προγραμμάτων μπορεί να ήταν μικρότερος από την προηγούμενη προγραμματική περίοδο αλλά λόγω του ότι μειώθηκαν οι πόλεις και άρα ο συνολικός πληθυσμός ουσιαστικά η συνολική χρηματοδότηση ανά πρόγραμμα παρέμεινε στα ίδια επίπεδα.

5.5 Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ URBAN ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΧΩΡΟ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.

Συνολικά οι δύο περίοδοι προγραμματισμού που περιελάμβαναν την κοινοτική πρωτοβουλία URBAN, άφησαν μια σημαντική προστιθέμενη αξία στην Ελλάδα. Σχεδόν όλες οι βελτιώσεις που έγιναν στις πόλεις κατά την περίοδο εκείνη αποδόθηκαν στην κοινοτική πρωτοβουλία URBAN. (GHK, 2003:63). Πέρα από τα έργα που υλοποιήθηκαν, η URBAN συντέλεσε σε κάτι πολύ σημαντικό στη χώρα και αυτό αφορά την δημιουργία μιας συνεκτικής αστικής πολιτικής που έλλειπε χρόνια από την Ελλάδα. (Ε. Ανδρικοπούλου, κα, 2007:221). Οι αιτίες συνδέονται διαχρονικά με το ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης που ήταν ιδιαίτερα υποβαθμισμένος. Ο συγκεντρωτισμός της κεντρικής εξουσίας ήταν ένας παράγοντας που καταστούσε την τοπική αυτοδιοίκηση ανίκανη να χαράξει μια αναπτυξιακή πορεία σύμφωνα με τις υπάρχουσες ανάγκες της κάθε περιοχής, να λειτουργήσει οικονομικά αυτόνομη, να εμπλουτίσει τις συμμετοχικές διαδικασίες, και να εφαρμόσει δράσεις για την ανάπτυξη των περιοχών. Ο κεντρικός έλεγχος, η πελατειακή σχέση μεταξύ τοπικής και κεντρικής διοίκησης και ο αποκλεισμός του ιδιωτικού τομέα από την εφαρμογή πολεοδομικών σχεδίων και προγραμμάτων δημιούργησε ένα δύσκαμπτο σύστημα διακυβέρνησης. (I. Chorianoopoulos, 2008:325-

331).

Αυτόν το μηχανισμό παρέκαμψε η Κοινοτική πρωτοβουλία URBAN, παρεμβαίνοντας στη τυπική διαδικασία, χορηγώντας τη δυνατότητα στην τοπική αυτοδιοίκηση να εφαρμόσει προγράμματα σύμφωνα με τις ανάγκες και το όραμα της. Αν και κατά την πρώτη περίοδο εφαρμογής το ενιαίο επιχειρησιακό πρόγραμμα της URBAN I σήμαινε και κεντρική διαχείριση, παρόλα αυτά συνολικά η εφαρμογή της URBAN έδωσε στις τοπικές αρχές την ευκαιρία να αποκτήσουν πολεοδομικό και κοινωνικό-οικονομικό προγραμματισμό. Όπως επισημαίνει ο Chorianoπουλος, «οι Κοινοτικές πρωτοβουλίες στην Ελλάδα, αναστάτωσαν την υπάρχουσα αστική πολιτική που ήταν βασισμένη στην περιορισμένη αυτονομία και συμμετοχή της τοπικής αυτοδιοίκησης και των υπόλοιπων ενδιαφερομένων. Το πλαίσιο που υπήρχε βρισκόταν σε πλήρη αντιδιαστολή με τη φιλοσοφία της URBAN, που στηρίζονταν στην αρχή της επικουρικότητας και της δικτύωσης». (I. Chorianoπουλος, 2008:332).

Επηρεασμένη η Ελλάδα από τη γενικότερη αστική πολιτική της Ένωσης και από τις απαιτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης για πολιτικό-διοικητικές δομές ικανές να διαχειριστούν αποτελεσματικά τους διαρθρωτικούς πόρους και τα προγράμματα, οδηγήθηκε σε δύο σημαντικές αλλαγές: στη διοικητική μεταρρύθμιση του 1997 και στην κατάρτιση του οικιστικού νόμου 2508/97. Μέχρι τότε ο πολεοδομικός σχεδιασμός στην Ελλάδα δεν ήταν σε θέση να παράσχει τα απαραίτητα μέσα στην τοπική αυτοδιοίκηση ώστε αυτή να επηρεάσει τον τρόπο που αναπτύσσονταν η πόλη. Με τον 2508/97 ήταν η πρώτη φορά που ο προγραμματισμός δεν περιορίστηκε στα επιστημονικά κριτήρια αλλά ελάμβανε υπόψη και την τοπική διοίκηση (η συμμετοχή της οποίας στον προγραμματισμό έως τότε ήταν περισσότερο διαδικαστική παρά ουσιαστική). (K. Lalenis and V. Liogkas, 2002:436-9). Συνολικά ο πολεοδομικός σχεδιασμός αναμορφώθηκε, διευρύνθηκε χωρικά, απέκτησε προγραμματικό-διαχειριστικό χαρακτήρα, ενσωματώθηκε στον αναπτυξιακό προγραμματισμό ενώ απαραίτητη προϋπόθεση είναι η ολοκληρωμένη προσέγγιση και οι ουσιαστικές συμμετοχικές διαδικασίες σε όλες τις φάσεις σχεδιασμού και υλοποίησης. (Τ. Λαγουδάκη, 2005). Η κυριαρχία πλέον του όρου της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελεί τη σφραγίδα της άτυπης αστικής πολιτικής της Κοινότητας (μέρος της οποίας αποτέλεσε η URBAN). Παρά τις αλλαγές ο ρόλος της κεντρικής διοίκησης δεν έχει τον απαραίτητο επιτελικό και συντονιστικό χαρακτήρα. Η αποκεντρωμένη δομή του ελληνικού κράτους έκανε σημαντικά βήματα, όμως δεν απέκτησε την απαραίτητη μορφή ώστε να επιτύχει ουσιαστικές παρεμβάσεις. Η

τοπική αυτοδιοίκηση δεν έχει ακόμη τα απαραίτητα εφόδια για να συνεισφέρει αποτελεσματικά στον ορθό σχεδιασμό και προγραμματισμό.

Παρόλο που η URBAN καταργείται ως αυτοτελής κοινοτική πρωτοβουλία στην τρέχουσα προγραμματική περίοδο, το άρθρο 8 του νέου κανονισμού 1080/2006 για το ΕΤΠΑ δίνει την δυνατότητα να συνεχιστεί ουσιαστικά η δράση της μέσω άλλων μηχανισμών και εργαλείων. Αυτό παρέχει στην Ελλάδα την δυνατότητα να αξιοποιήσει την αποκτηθείσα εμπειρία και να εφαρμόσει μια πιο ολοκληρωμένη στρατηγική αστικής πολιτικής.

5.6 Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ INTERREG ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ.

Κατά τη δεύτερη δημοσιονομική περίοδο, 1994-1999, με την κοινοτική πρωτοβουλία Interreg II συμπεριλήφθηκε ρητά η διεθνική συνεργασία στο πεδίο του χωροταξικού και περιφερειακού σχεδιασμού. Το INTERREG IIC εισήχθη το 1996 και έλαβε μια κατανομή 413 εκατομμυρίων ευρώ. Μέσα σε αυτήν την κοινοτική πρωτοβουλία, η συνεργασία κρατών μελών οργανώθηκε σε τρεις τομείς υποστήριξης: τη διεθνική συνεργασία για τη χωρική ανάπτυξη, τη προληπτική προστασία έναντι των πλημμυρών (συνεργασία Ελλάδας/Βουλγαρίας), και την προφύλαξη ενάντια στη ξηρασία (εθνικά προγράμματα υποστήριξης). Στον τομέα της διεθνικής συνεργασίας, η Ελλάδα συμμετείχε σε δύο λειτουργικά προγράμματα. Το πρώτο αφορούσε τη Δυτική Μεσόγειο και τις Λατινικές Άλπεις. Το πρόγραμμα είχε ως στόχο να ενθαρρύνει τη διαπεριφερειακή συνεργασία μεταξύ της Ισπανίας, της Γαλλίας, της Ελλάδας και της Ιταλίας. Το πρόγραμμα στόχευε να ενισχύσει τη Μεσογειακή συνεργασία, ειδικότερα στους τομείς του πολιτισμού, της βελτίωσης των τοπικών δικτύων μεταφορών και της προώθησης της βιώσιμης ανάπτυξης. Το πρόγραμμα ακολούθησε την προσέγγιση του ΣΑΚΧ, και η κοινοτική συγχρηματοδότηση ανέρχονταν στο 59% της συνολικής επένδυσης, ενώ το υπόλοιπο που παρέχεται από τις εθνικές αρχές. Η κοινοτική συμβολή προέρχονταν από το ΕΤΠΑ. Στο πρόγραμμα αυτό συμμετείχε το σύνολο του ελληνικού χώρου. Το δεύτερο πρόγραμμα που συμμετείχε η Ελλάδα αφορούσε την γεωγραφική ενότητα του Παραδουνάβιου και Νοτιοανατολικού Ευρωπαϊκού Χώρου. Είχε ως στόχο να ωφελήσει τις κοινές ενέργειες μεταξύ της Αυστρίας, της Γερμανίας, της Ελλάδας και της Ιταλίας μέσω του εδαφικού προγραμματισμού. Η κοινοτική συμβολή ανέρχονταν σε 20.9

εκατομμύρια ECU. Τα τέσσερα κύρια μέτρα που υποστηρίζονται από το πρόγραμμα ήταν: Η δημιουργία δικτύων πόλεων, η ανάπτυξη δικτύων μεταφορών με σεβασμό στο περιβάλλον, η συνεργασία για βελτίωση στον τομέα της πρόσβασης στη γνώση και τις πληροφορίες, και η συνεργασία στον τομέα της διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς και της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος³⁶.

5.7 Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ INTERREG ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΤΡΙΤΗ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ.

Η τρίτη δημοσιονομική περίοδος ήταν σαφώς παραγωγικότερη και με περισσότερα διαθέσιμα στοιχεία για μελέτη. Η INTERREG III περιλάμβανε την Δέσμη Β που αφορούσε τη Διεθνή Συνεργασία και τη συμβολή στην αρμονική ενοποίηση του εδάφους σε ολόκληρη την Κοινότητα. Η δέσμη Β περιέλαβε 13 επιλέξιμες γεωγραφικές ενότητες³⁷. Η Ελλάδα συμμετείχε σε τρία προγράμματα της INTERREG IIIB. Αυτά ήταν το πρόγραμμα CADSES, Το Διακρατικό Πρόγραμμα INTERREG IIIB ARCHIMED, και το Πρόγραμμα MEDOCC (Mediterranee Occidentale).

5.7.1 ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ CADSES

Το Cadses είναι ο διάδοχος του προγράμματος INTERREG II C CADSES. Συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και από τις χώρες που συμμετέχουν στο πρόγραμμα. Οι στόχοι του ήταν Γενικοί Στόχοι:

- Προώθηση της χωρικής ενσωμάτωσης στην περιοχή
- Προώθηση της ανταγωνιστικότητας, αποτελεσματικότητας και οικονομικής ανάπτυξης στις εν λόγω περιοχές
- Προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής τόσο σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο όσο και σε διεθνικό
- Εξασφάλιση της διατήρησης της φυσικής και πολιτισμικής κληρονομιάς, της προστασίας του περιβάλλοντος και της προώθησης της αειφόρου ανάπτυξης

³⁶ Βλέπε http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/inte2/inte2c.htm

³⁷ Βλέπε 4^ο Κεφάλαιο, 4.17.

Ειδικοί Στόχοι:

- Καθιέρωση μίας κοινής κατανόησης των πολιτικών χωρικής ανάπτυξης
- Δημιουργία βάσεων για την ανάπτυξη κοινών κανόνων και αρχών στον τομέα του εδαφικού σχεδιασμού
- Δημιουργία μίας κοινής πλατφόρμας στις μεταφορικά και τα δίκτυα επικοινωνίας
- Προώθηση των καταλληλότερων συνθηκών για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη
- Προστασία της φυσικής κληρονομιάς και πρόληψη της υποβάθμισής της
- Αποτίμηση της πολιτιστικής και ιστορικής κληρονομιάς

Η Ελλάδα συμμετείχε στο πρόγραμμα με όλες τις περιφέρειες της. Το συνολικό διαθέσιμο ποσό του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) για συγχρηματοδότηση για την πραγματοποίηση έργων στα πλαίσια του προγράμματος CADSES κατά την χρονική περίοδο 2000 - 2006 ανέρχονταν στο ποσό των 119,7 εκατομμυρίων Ευρώ.³⁸ Οι προτεραιότητες και τα μέτρα του CADSES παρουσιάζονται στον πίνακα 5.4 στο παράρτημα.

5.7.2 ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ARCHIMED

Το πρόγραμμα ARCHIMED είχε στόχο να συμβάλει στη βελτίωση της χωροταξικής ολοκλήρωσης του χώρου της «Νοτιοανατολικής Μεσογείου» και να συμβάλει με δράσεις που θα οδηγήσουν ή θα συνεισφέρουν στην εγκαθίδρυση της Ευρωμεσογειακής Ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών.

Οι ειδικότεροι στόχοι του ήταν:

- Ο Χωροταξικός σχεδιασμός για μια πολυκεντρική και αειφόρο ανάπτυξη
- Η Βελτίωση της πρόσβασης στα Ευρωπαϊκά δίκτυα μεταφορών, ενέργειας και πληροφορίας
- Η Προώθηση, βελτίωση και διατήρηση της φυσικής, πολιτιστικής και περιβαλλοντικής κληρονομιάς

³⁸ Βλέπε <http://www.interreg.gr/default.aspx?lang=el-GR&loc=1&page=254>

Οι συνολικοί πόροι του Προγράμματος ανέρχονταν σε 79,3 εκατομμύρια ευρώ με κοινοτική συμμετοχή μέσω του ΕΤΠΑ 52,5 εκατομμύρια ευρώ. Το πρόγραμμα αποτελούσε συνέχεια του πιλοτικού προγράμματος των χωρών Ελλάδας, Ιταλίας, Κύπρου, Μάλτας που υλοποιήθηκε την περίοδο 1997-1999 στο πλαίσιο εφαρμογής των πρότυπων πειραματικών ενεργειών του άρθρου 10 του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ). Οι στρατηγικοί στόχοι του προγράμματος ήταν:

- Χωροταξική ανάπτυξη σε διεθνή κλίμακα με σκοπό την προώθηση πολυκεντρικής και αειφόρου ανάπτυξης.
- Προώθηση αποτελεσματικών και αειφόρων συστημάτων μεταφορών και βελτιωμένης πρόσβασης στην κοινωνία της πληροφορίας.
- Προώθηση της διαχείρισης περιβάλλοντος και της ορθής διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς και των φυσικών πόρων ιδίως των υδατικών πόρων.
- Προώθηση της ενσωμάτωσης μεταξύ θαλάσσιων περιφερειακών και νησιωτικών περιφερειών μέσω ειδικών μέτρων προτεραιότητας.
- Προώθηση της ολοκληρωμένης συνεργασίας των ιδιαίτερα απομακρυσμένων περιφερειών³⁹.

Οι άξονες προτεραιότητας και τα μέτρα του προγράμματος παρουσιάζονται στον πίνακα 5.5 στο παράρτημα.

5.7.3 ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ MEDOCC

Η Ελλάδα τέλος συμμετείχε και στο πρόγραμμα MEDOCC (Mediterranee Occidentale), που αφορούσε στη διακρατική συνεργασία στο χώρο της Δυτικής Μεσογείου. Οι ειδικοί στόχοι του προγράμματος ήταν:

- Η Αύξηση της χωροταξικής ανταγωνιστικότητας στο σύνολο της περιοχής MEDOCC.
- Η Ενίσχυση της συνοχής του χώρου εναρμονίζοντας τις πολιτικές της χωροταξικής ανάπτυξης

³⁹ <http://www.interreg.gr/default.aspx?lang=el-GR&loc=1&page=314>

- Η Ενθάρρυνση και ενίσχυση διακρατικών συνεργασιών, με στόχο την αιεφόρο ανάπτυξη ανάμεσα στις χώρες του MEDOCC και τις Τρίτες Χώρες της λεκάνης της Μεσογείου.

Οι άξονες προτεραιότητας και τα μέτρα του προγράμματος παρουσιάζονται στον πίνακα 5.6 στο παράρτημα. Ο συνολικός προϋπολογισμός του Προγράμματος ανέρχονταν σε 214,3 εκατομμύρια ευρώ για την προγραμματική περίοδο 2000-2006, ενώ η συμμετοχή του ΕΤΠΑ ανέρχονταν σε 118,8 εκατομμύρια ευρώ. Για την Ελλάδα η κοινοτική χρηματοδότηση ήταν 15 εκατομμύρια ευρώ και η εθνική χρηματοδότηση 5 εκατομμύρια ευρώ⁴⁰.

5.8 Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ INTERREG ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ.

Στη νέα προγραμματική περίοδο, τα Προγράμματα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας αντικαθίστανται από τα Προγράμματα του Στόχου 3 «Ευρωπαϊκή Εδαφική Συνεργασία». Ο συνολικός προϋπολογισμός των προγραμμάτων του στόχου III ανέρχεται στα 8,7 δις. ευρώ, εκ των οποίων 210 εκατομμύρια ευρώ του ΕΤΠΑ αντιστοιχούν στην Ελλάδα. Συμπεριλαμβανομένης λοιπόν και της εθνικής συμμετοχής, σχεδόν 300 εκατομμύρια ευρώ κοινοτικών και εθνικών πόρων θα δοθούν στα Προγράμματα Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας. Στο πλαίσιο αυτό και όσον αφορά στη διακρατική συνεργασία, η Ελλάδα συμμετέχει σε δύο προγράμματα. Συγκεκριμένα:

- Στο πρόγραμμα Μεσογειακός Χώρος που προήλθε από τη συγχώνευση των Προγραμμάτων Interreg Archimed και Medocc. Ο Προϋπολογισμός του Προγράμματος ανέρχεται σε 193,1 εκ. Ευρώ. Το πρόγραμμα στοχεύει να στη δημιουργία ενός χώρου ικανού να εξασφαλίσει την ανάπτυξη και την απασχόληση για τις επόμενες γενεές. Υποστηριγμένο από την εδαφική συνοχή επεμβαίνει ενεργά υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος και με μια λογική βιώσιμης ανάπτυξης. Οι προτεραιότητες του αφορούν την ενίσχυση της καινοτομίας, την προστασία του περιβάλλοντος και την προώθηση της βιώσιμης εδαφικής ανάπτυξης, τη βελτίωση της κινητικότητας και της εδαφικής προσβασιμότητας, την προώθηση της πολυκεντρικής ανάπτυξης του

⁴⁰ Βλέπε <http://www.interreg.gr/default.aspx?lang=el-GR&loc=1&page=243>

Μεσογειακού χώρου. Οι δράσεις που μπορούν να εφαρμοστούν μέσω του προγράμματος αφορούν την καθιέρωση και ανάπτυξη: α) διεθνικών στρατηγικών για κοινά διαχειριστικά εργαλεία και β) διεθνικών δικτύων που εξασφαλίζουν τη συνοχή και το συντονισμό των πολιτικών. Επίσης μπορούν να εφαρμοστούν δράσεις που αφορούν συστήματα διαχείρισης σε διεθνικό επίπεδο στους τομείς της διάδοσης της τεχνολογίας, της τεχνογνωσίας, της καινοτομίας. Τέλος μπορούν να εφαρμοστούν δράσεις για επεξεργασία πειραματικών προγραμμάτων και εργαλείων με διεθνική διάσταση. Στο συγκεκριμένο πρόγραμμα συμμετέχουν εκτός από την Ελλάδα και η Ισπανία, η Ιταλία, η Γαλλία, η Πορτογαλία, το Ηνωμένο Βασίλειο-Γιβραλτάρ, η Μάλτα, η Κύπρος, η Σλοβενία, η Κροατία και η Βοσνία και Ερζεγοβίνη.⁴¹

- Στο πρόγραμμα Χώρος Νοτιοανατολικής Ευρώπης, το οποίο προήλθε από τη διάσπαση του προγράμματος Cadses σε δύο διαφορετικές ζώνες, βόρεια και νότια. Ο προϋπολογισμός του ανέρχεται σε 206,6 εκ. Ευρώ. Το πρόγραμμα έχει ως στόχο να βελτιώσει την εδαφική, οικονομική και κοινωνική διαδικασία ολοκλήρωσης και να συμβάλει στη συνοχή, τη σταθερότητα και την ανταγωνιστικότητα μέσω της ανάπτυξης διεθνικών συνεργασιών και μέσω της κοινής δράσης σε θέματα της στρατηγικής σημασίας. Επίσης στοχεύει να διευκολύνει την καινοτομία, την επιχειρηματικότητα, την οικονομία της γνώσης και την κοινωνία της πληροφορίας. Αποσκοπεί να βελτιώσει την ελκυστικότητα των περιοχών και των πόλεων λαμβάνοντας υπόψη τη βιώσιμη ανάπτυξη, και την περιβαλλοντική ποιότητα μέσω ολοκληρωμένων προσεγγίσεων. Τέλος στοχεύει να αναπτύξει διεθνικές συνεργασίες για την βιώσιμη εδαφική ανάπτυξη των περιοχών του προγράμματος. Εκτός απο την Ελλάδα στο συγκεκριμένο πρόγραμμα συμμετέχουν η Ιταλία, η Αυστρία, η Ουγγαρία, η Σλοβακία, η Σλοβενία, η Ρουμανία, η Βουλγαρία, καθώς και η Μολδαβία, η Κροατία, η Σερβία, το Μαυροβούνιο, η Βοσνία και Ερζεγοβίνη, η Αλβανία, η ΠΓΔΜ και η Ουκρανία.⁴²

⁴¹ Βλέπε: <http://www.espa.gr/Shared/Download.aspx?cat=attachments&type=Documents&fileid=8>

⁴² Βλέπε: <http://www.espa.gr/Shared/Download.aspx?cat=attachments&type=Documents&fileid=6>

Η Ελλάδα συμμετέχει επίσης και στο διαπεριφερειακό πρόγραμμα Interreg IV C, στο οποίο συμμετέχουν όλα τα κράτη-μέλη της ΕΕ, πλην της Γερμανίας, καθώς και η Νορβηγία και η Ελβετία. Ο Προϋπολογισμός του ανέρχεται σε 321.3 εκ. Ευρώ⁴³.

5.9 ΤΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

Αναμφίβολα τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ) αποτέλεσαν κινητήριο μοχλό ανάπτυξης για την Ελλάδα. Τα ΚΠΣ αποτελούνται από δύο σκέλη, το εθνικό (στο οποίο ανήκουν τα Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα) και το περιφερειακό (στο οποίο ανήκουν τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ)). Τα ΠΕΠ καλύπτουν ολοκληρωμένες αναπτυξιακές δράσεις για καθεμία από τις 13 περιφέρειες της χώρας. Τα ΚΠΣ εισήχθησαν το 1989 μετά την μεταρρύθμιση των διαρθρωτικών ταμείων.

5.9.1 ΤΟ Α΄ ΚΠΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

Το σύνολο της Ελληνικής επικράτειας ανήκε στις επιλέξιμες περιοχές του Στόχου 1, και η Ελλάδα υπέβαλε Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ). Το Α΄ΚΠΣ αποτελούνταν από 6 βασικές προτεραιότητες⁴⁴. Από τον πίνακα διαπιστώνουμε πως το μεγαλύτερο ποσοστό του Α ΚΠΣ πήγε στην 6^η προτεραιότητα όπου ανήκαν τα ΠΕΠ. Η απορρόφηση των πιστώσεων κρίθηκε ικανοποιητική. Υπήρξε σημαντική πρόοδος στον τομέα των βασικών υποδομών, εκείνη την περίοδο ξεκίνησαν πολύ μεγάλα έργα για τη χώρα (Μετρό Αθήνας, δίκτυο φυσικού αερίου, Π.Α.Θ.Ε). Όμως παρόλο που το ΣΠΑ στηρίχθηκε σε σωστές στρατηγικές ανάπτυξης δεν ανέλυσε ικανοποιητικά το προβλήματα και τις προοπτικές των περιφερειών με αποτέλεσμα η αποτελεσματικότητα να είναι μειωμένη. Αυτό είχε ως εξήγηση την έλλειψη ολοκληρωμένης χωροταξικής και περιφερειακής πολιτικής (Μ. Αγγελίδης, 2004:173-5). Οι πόροι που κατευθύνθηκαν στα ΠΕΠ ήταν κυρίως για λόγους απορρόφησης.

Με την έλλειψη σχεδιασμού που υπήρξε εκείνη την περίοδο τα αποτελέσματα του ΚΠΣ δεν ήταν τα αναμενόμενα αφού οι κατακερματισμός των πόρων σε μικρά τομεακά έργα δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αξιόλογα αναπτυξιακά αποτελέσματα.

⁴³ Βλέπε www.espa.gr

⁴⁴ Βλέπε παράρτημα, Πίνακας 5.7

Στο Α ΚΠΣ καταρτίστηκαν 12 τομεακά και 13 περιφερειακά προγράμματα με συνολικό κόστος 15,5 δισεκατομμύρια ECU (Γ. Πετράκος και Γ. Ψυχάρης, 2004:450-3). Όπως αναφέρει η Θωΐδου: «Κατά τη συγκεκριμένη προγραμματική περίοδο αναδείχθηκαν οι χωρικές διαστάσεις του αναπτυξιακού προγραμματισμού. Στα πλαίσια των ΠΕΠ υλοποιήθηκαν τα Ειδικά Αναπτυξιακά Προγράμματα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΕΑΠΤΑ). Για πρώτη φορά στην Ελλάδα καθιερώθηκε δεσμευτικός αναπτυξιακός προγραμματισμός. Αυτός σε συνδυασμό με την ανάδειξη των χωρικών διαστάσεων των προγραμμάτων και του θεσμικού πλαισίου προγραμματισμού δημιούργησαν προσδοκίες για το ξεπέρασμα χρόνιων δυσκολιών που οφείλονταν στην έλλειψη στρατηγικού χωρικού σχεδιασμού». (Ε. Θωΐδου, 2004:229).

5.9.2 ΤΟ Β΄ ΚΠΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η αυστηροποίηση των διαδικασιών του ΚΠΣ έκανε την Ελλάδα πιο προσεχτική κατά την επόμενη περίοδο προγραμματισμού 1994-1999. Κατατέθηκε και πάλι ένα Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης, οι στρατηγικές επιλογές του οποίου αποτελούσαν και άξονες του Β΄ ΚΠΣ. Οι άξονες αυτοί παρουσιάζονται στον πίνακα 5.8⁴⁵. Από τον πίνακα παρατηρούμε πως ο άξονας που περιλαμβάνει τα ΠΕΠ εξακολουθεί να κατέχει περίοπτη θέση μεταξύ των προτεραιοτήτων που τέθηκαν αλλά με μειωμένο ποσοστό πλέον επί του συνόλου των δαπανών. Αν και διατηρούνται τα τρία διαφορετικά χωρικά επίπεδα συγκρότησης των προγραμμάτων (εθνικό, περιφερειακό, τοπικό), η έμφαση στις χωρικές διαστάσεις του αναπτυξιακού προγραμματισμού υποχωρεί. (Ε. Θωΐδου, 2004:230)

Η περίοδος 1994-1999 χαρακτηρίστηκε από μεγαλύτερη έμφαση σε έργα υποδομής εθνικής σημασίας που ενισχύουν την εξωστρέφεια της οικονομίας και τη γενικότερη διασύνδεση της χώρας με το εξωτερικό. Κύρια χαρακτηριστικά της περιόδου αυτής ήταν η υλοποίηση μεγάλων έργων υποδομής στην χώρα: Οδικοί άξονες (ΠΑΘΕ, Εγνατία Οδός), λιμενικά έργα, εκσυγχρονισμός του Ελληνικού Σιδηροδρομικού Δικτύου, μετρό της Αθήνας, ενεργειακά έργα (αιολικά πάρκα, φυσικό αέριο), τηλεπικοινωνίες, νοσοκομεία, κλπ. Στα πλαίσια του Β΄ ΚΠΣ καταρτίστηκαν 17 τομεακά και 13 περιφερειακά προγράμματα συνολικού προϋπολογισμού 29,72 δισεκατομμυρίων ECU, από τα οποία τα 7,4 δις. ECU

⁴⁵ Βλέπε παράρτημα, Πίνακας 5.8

αφορούσαν τα ΠΕΠ. Επίσης επιμηκύνθηκε η προγραμματική περίοδος αφού είχε εξαετή διάρκεια (Μ. Αγγελίδης, 2004:175-7).

Στο Β΄ ΚΠΣ υλοποιήθηκε ένα ευρύ και πολυδιάστατο πρόγραμμα χωροταξικών μελετών με στόχο τη διασύνδεση των πολιτικών με τα έργα και τα προγράμματα μέσω της εκτίμησης των χωρικών επιπτώσεών τους και του στρατηγικού χωροταξικού σχεδιασμού, σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, με την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στις επιμέρους πολιτικές. Ολοκληρώθηκαν οι μελέτες των χωροταξικών σχεδίων δώδεκα Περιφερειών της Χώρας (δεν θεσμοθετήθηκαν όμως) και μελέτες για τον αστικό, αγροτικό, παράκτιο και τον ορεινό χώρο εθνικού επιπέδου⁴⁶.

5.9.3 ΤΟ Γ΄ ΚΠΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

Το τρίτο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης αποτελεί το μεγαλύτερο πρόγραμμα ενίσχυσης δημοσίων και ιδιωτικών επενδύσεων στην Ελλάδα, μετά το σχέδιο Marshal. Το Γ΄ ΚΠΣ εγκρίθηκε το 2000. Είχε ως προτεραιότητα την ολοκλήρωση των μεγάλων έργων υποδομής τα οποία ξεκίνησαν αλλά δεν ολοκληρώθηκαν στα πλαίσια του Β΄ ΚΠΣ. Το Γ΄Κ.Π.Σ. είναι το προϊόν της συμφωνίας στην οποία κατέληξαν η Ελληνική Κυβέρνηση και οι Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τις κοινοτικές διαρθρωτικές παρεμβάσεις στην Ελλάδα το χρονικό διάστημα 2000-2006 (Α. Τζίκα-Χατζοπούλου, 2008). Καταρτίστηκε με βάση το Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης που υποβλήθηκε από την Ελλάδα στην Ε.Ε. Το τρίτο ΚΠΣ είχε επταετή διάρκεια και αποτελούνταν από 7 άξονες προτεραιότητας.⁴⁷

Για την επίτευξη των στόχων του ΚΠΣ 2000-2006 καταρτίστηκαν και υλοποιούνται 25 Επιχειρησιακά Προγράμματα εκ των οποίων τα 11 είναι Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα και αφορούν εθνικές τομεακές πολιτικές, τα 13 είναι Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ), ένα για κάθε μία από τις 13 διοικητικές περιφέρειες της χώρας και στα οποία έχει κατανεμηθεί το 1/3 περίπου των διαθέσιμων πιστώσεων για την περίοδο 2000-2006, και 1 Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Τεχνική βοήθεια» που στόχο έχει να ενδυναμώσει, να στηρίξει και να βελτιώσει το σύστημα διαχείρισης, παρακολούθησης και ελέγχου του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων. Το συνολικό κόστος του Γ΄ΚΠΣ ανέρχεται σε 44,29 δισεκατομμύρια ευρώ (Γ. Πετράκος και Γ. Ψυχάρης,

⁴⁶ Βλέπε http://www.epper.gr/sp_anaaxona.htm, Τεχνικό Δελτίο Μέτρου 7.1

⁴⁷ Βλέπε παράρτημα, Πίνακας 5.9

2004:456-8). Σύμφωνα με την Θωΐδου, «Ο προβληματισμός για τη χωρική ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση διαμόρφωσε και ορισμένες από τις κοινές για όλα τα ΠΕΠ παρεμβάσεις που αφορούσαν την ενδυνάμωση και εξειδίκευση του αναπτυξιακού ρόλου των αστικών κέντρων, την ανάπτυξη της υπαίθρου, τη μείωση της απομόνωσης με διατήρηση του πληθυσμού και παραγωγικό εμπλουτισμό των ορεινών, νησιωτικών και παραμεθόριων περιοχών» (Ε. Θωΐδου, 2004:231).

Όπως αναφέρει ο Οικονόμου, «Το θεσμικό πλαίσιο του χωρικού σχεδιασμού στρατηγικού χαρακτήρα ή, αλλιώς, της χωροταξίας με την έννοια που έχει ο όρος στο διεθνή χώρο, προσδιορίζονταν μέχρι και πριν μια δεκαετία από το Ν. 360/76. Ο νόμος αυτός προέβλεψε, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, χωροταξικά σχέδια σε επίπεδο χώρας και περιφέρειας, καθώς και ειδικά σχέδια χωρίς καθορισμένη γεωγραφική αναφορά. Τα πρώτα (Εθνικό και Περιφερειακά) χωροταξικά σχέδια έπρεπε να εκπονηθούν μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα. Ωστόσο, μέχρι το 1999 κανένα τέτοιο σχέδιο δεν είχε εκπονηθεί» (Δ. Οικονόμου, 2008:79). Με την ψήφιση του νόμου 2742/99, εγκρίθηκαν και θεσμοθετήθηκαν 12 Περιφερειακά Πλαίσια για όλες τις διοικητικές περιφέρειες πλην της Αττικής, το 2003, 4 Ειδικά Πλαίσια και το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης.

Τα παραπάνω χρηματοδοτήθηκαν από το επιχειρησιακό Πρόγραμμα 'Περιβάλλον' στα πλαίσια του μέτρου 7 του προγράμματος που αφορούσε τους τομείς Χωροταξία- Πολεοδομία- Αναπλάσεις. Όπως αναφέρεται στο τεχνικό δελτίο του συγκεκριμένου μέτρου⁴⁸, «Ως ειδικότεροι στόχοι του τομέα χωροταξία- πολεοδομία ήταν:

- Η εκπόνηση Εθνικού Χωροταξικού Σχεδιασμού
- Η εκπόνηση (ή / και ολοκλήρωση ή / και επικαιροποίηση) και εφαρμογή μελετών χωροταξικού σχεδιασμού σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, καθώς και σε περιοχές που απαιτούν ειδικές χωρικές παρεμβάσεις για την ορθολογικοποίηση της διαχείρισης του χώρου. Επίσης η εφαρμογή μηχανισμών ελέγχου και υλοποίησης χωροταξικών σχεδίων και προγραμμάτων.
- Δράσεις για την οργάνωση και προστασία του αστικού και μη αστικού χώρου και ειδικότερα δράσεις για την αποκατάσταση και προστασία περιοχών που επλήγησαν από φυσικές καταστροφές (π.χ πυρκαγιές)

⁴⁸ Βλέπε http://www.epper.gr/sp_anaaxona.htm, Τεχνικό Δελτίο Μέτρου 7.1

- Η εκπόνηση και εφαρμογή μελετών μεγάλων αστικών κέντρων μέσω ρυθμιστικών και κανονιστικών παρεμβάσεων, που σχετίζονται με τον αστικό και περιαστικό χώρο. Η επέκταση και διαχείριση του αστικού χώρου μέσω της εκπόνησης ΓΠΣ, προγραμμάτων οργάνωσης και παρέμβασης σε ειδικές ζώνες του αστικού χώρου και ρυθμιστικών σχεδίων των αστικών κέντρων. Η υλοποίηση μελετών πράξεων εφαρμογής με τη χρήση σύγχρονων τεχνικών και μεθόδων υλοποίησης πολεοδομικού σχεδιασμού.

Η εφαρμογή των στόχων προτείνονταν μέσω:

- Εκπόνησης και εφαρμογής χωροταξικών σχεδίων σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, καθώς και σε ζώνες που απαιτούνται ειδικές χωρικές παρεμβάσεις.
- Εκπόνησης και εφαρμογής μελετών “Μητροπολιτικού” Σχεδιασμού (Αττική, Θεσσαλονίκη). Κατάρτιση και επικαιροποίηση ρυθμιστικών σχεδίων σε μεγάλες πόλεις της χώρας.
- Εκπόνησης και εφαρμογής (θεσμοθέτηση) μελετών πολεοδομικού σχεδιασμού (μεγάλες πόλεις, αστικά κέντρα, οικισμοί, ΓΠΣ, ΣΧΟΟΑΠ, παρόδιες ζώνες).
- Εκπόνησης μελετών πράξεων εφαρμογής πολεοδομικών σχεδίων.

Οι στόχοι του Μέτρου βρίσκονται σε πλήρη συνάφεια με τους βασικούς στόχους του Άξονα Προτεραιότητας 7 και οι οποίοι κατά κύριο λόγο αφορούν «στην προώθηση του στρατηγικού Χωροταξικού Σχεδιασμού, την αποκέντρωση του εφαρμοσμένου Χωροταξικού Σχεδιασμού με παράλληλη αναβάθμιση του επιτελικού ρόλου του κέντρου, τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του Χωροταξικού και Πολεοδομικού Σχεδιασμού, την αναβάθμιση των μητροπολιτικών κέντρων Αθήνας, Θεσσαλονίκης, Πειραιά, την εφαρμογή ολοκληρωμένων παρεμβάσεων προστασίας του περιβάλλοντος και ανάδειξης αυτού».

Η συνολική χρηματοδότηση του άξονα 7 του επιχειρησιακού προγράμματος Περιβάλλον ήταν 724 εκατομμύρια ευρώ. Παρατηρούμε πως το Γ΄ΚΠΣ είχε απτά αποτελέσματα στο πεδίο του χωρικού σχεδιασμού, τα οποία όμως προέρχονται και από την γενικότερη αναβίωση της συζήτησης περί χωροταξίας σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το πλήθος των δράσεων είναι σημαντικό, και το αξιοσημείωτο είναι η έναρξη της διαδικασίας του στρατηγικού χωροταξικού σχεδιασμού που θα αποτελέσει ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο για την αναπτυξιακή στρατηγική της Ελλάδας τα επόμενα χρόνια. Πλέον η Ελλάδα αξιοποιεί την εμπειρία που απέκτησε,

αν και λίγο καθυστερημένα βαδίζει στο δρόμο του ολοκληρωμένου σχεδιασμού εν αναμονή των αποτελεσμάτων και του Δ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης.

5.9.4 ΤΟ Δ' ΚΠΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

Για την προγραμματική περίοδο 2007-2013, η διαδικασία του προγραμματισμού για το ΚΠΣ έχει σημαντικές αλλαγές. Πλέον η Ελλάδα κατέθεσε ένα Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (Ε.Σ.Π.Α.) καθώς και τα σχετικά τομεακά και περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα. Τα προγράμματα του Δ' ΚΠΣ ξεκίνησαν το 2007 και βρίσκονται σε εξέλιξη. Σύμφωνα με το ΕΣΠΑ⁴⁹ οι θεματικές προτεραιότητες της αναπτυξιακής στρατηγικής της χώρας είναι:

- Επένδυση στον παραγωγικό τομέα της οικονομίας
- Κοινωνία της Γνώσης και Καινοτομία
- Απασχόληση και κοινωνική συνοχή
- Θεσμικό περιβάλλον
- Ελκυστικότητα της Ελλάδας και των Περιφερειών ως τόπο επενδύσεων, εργασίας και διαβίωσης.

Πέρα των παραπάνω οι στόχοι του ΕΣΠΑ διατυπώθηκαν και σε χωρικές προτεραιότητες που αφορούν τη Βιώσιμη αστική ανάπτυξη, την Ανάπτυξη της υπαίθρου και τη Διασυνοριακή- Διακρατική - Διαπεριφερειακή συνεργασία. Επίσης υπάρχουν 17 γενικοί στόχοι στους οποίους αναλύεται κάθε θεματική προτεραιότητα. Επιπλέον η Ελληνική επικράτεια χωρίστηκε σε 5 πέντε χωρικές ενότητες. Ο στρατηγικός σχεδιασμός της χώρας για την περίοδο 2007-2013 θα υλοποιηθεί μέσα από οκτώ Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, πέντε Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα και δεκατέσσερα Προγράμματα Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας. Την περίοδο 2007-2013 το σύνολο των υποδομών προσπελασιμότητας θα υλοποιηθεί πλέον στο πλαίσιο ενός τομεακού Επιχειρησιακού Προγράμματος, ενώ για τους τομείς της υγείας και του πολιτισμού δεν θα υπάρχει πλέον διακριτό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα και οι σχετικές δράσεις θα υλοποιηθούν από Περιφερειακά και Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα. Για την περίοδο 2007-2013, η Ελλάδα εξασφάλισε 20,4 δισ. ευρώ). Με τους πόρους αυτούς θα χρηματοδοτηθούν παρεμβάσεις μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ) και του Ταμείου Συνοχής

⁴⁹ Βλέπε <http://www.espa.gr/Shared/Download.aspx?cat=attachments&type=Documents&fileid=88>

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από τις αρχές της δεκαετίας του '80 μέχρι και σήμερα, στην τριαντάχρονη αυτή διαδρομή, η χωρική διάσταση των Κοινοτικών πολιτικών πέρασε από διάφορα στάδια και συνάντησε πολλές δυσκολίες. Όμως οι ανάγκες που παρουσιάστηκαν και η επιθυμία των αρμοδίων για τα χωρικά ζητήματα δείχνει σταδιακά να κερδίζει αυτήν την επίπονη μάχη. Στο παρόν κεφάλαιο επιχειρείται να εξαχθούν συνοπτικά τα βασικότερα συμπεράσματα όλης της εργασίας. Κρίθηκε σκόπιμο να κατηγοριοποιηθούν σε τρεις τομείς, οι οποίοι είναι οι παρακάτω.

6.1 Η ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ.

Η δεκαετία του '80 ήταν μια κρίσιμη περίοδος για την Ευρωπαϊκή Ένωση, αφού, με τις διευρύνσεις που έγιναν, ο αρχικός σχετικά ομοιογενής πυρήνας των κρατών-μελών υπέστη διαφοροποιήσεις και παρουσιάστηκαν σημαντικές περιφερειακές ανισότητες. Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη σηματοδότησε την έναρξη του ενδιαφέροντος για τα θέματα του χώρου, της χωρικής ανάπτυξης και της χωροταξίας, με την καθιέρωση της πολιτικής για την οικονομική και κοινωνική συνοχή. Είχαν προηγηθεί οι πρώτες έμμεσες προβλέψεις για την χωροταξία με το άρθρο 92-3 και το άρθρο 130 της Συνθήκης της Ρώμης. Τη δεκαετία του '70 μέσα από διάφορες μελέτες εξήχθη το συμπέρασμα πως οι περιφερειακές ανισότητες στην Κοινότητα έρχονται σε αντίθεση με το στόχο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Ακολούθησε η καθιέρωση της Περιφερειακής πολιτικής και το 1975 δημιουργήθηκε το ΕΤΠΑ. Ο στόχος της ΟΝΕ απαιτούσε μια πιο ολοκληρωμένη και αποτελεσματική περιφερειακή πολιτική. Έτσι το 1988 έγινε η μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών ταμείων και με το άρθρο 10 του κανονισμού για το ΕΤΠΑ δόθηκε η δυνατότητα για μια ενεργή συμμετοχή της Κοινότητας σε θέματα χωροταξίας.

Βασιζόμενη στο συγκεκριμένο άρθρο, η Επιτροπή εκτόνησε και δημοσίευσε τα δύο πρώτα κείμενα χωροταξικού περιεχομένου που ήταν το «Ευρώπη 2000» και το «Ευρώπη 2000+». Οι δύο αυτές εκθέσεις συμβάδιζαν με την δεύτερη και τρίτη έκθεση για την οικονομική και κοινωνική συνοχή. Από άποψη περιεχομένου, όμως εισήγαγαν τη χωρική μεταβλητή εντονότερα. Εξαρχής η Επιτροπή ξεκαθάρισε πως δεν είχε στόχο να εμπλακεί σε χωροταξικά θέματα που αποτελούσαν ζητήματα

αρμοδιότητας των κρατών-μελών. Τα σημαντικά στοιχεία των δύο χωροταξικών κειμένων εστιάζονται στα εξής:

- Η έκθεση «Ευρώπη 2000» ανέφερε για πρώτη φορά τον όρο εδαφική συνοχή, και προσδιόρισε συνολικά το πλαίσιο ανάλυσης των χωροταξικών ζητημάτων.
- Η έκθεση «Ευρώπη 2000+» εξέτασε τις χωρικές επιπτώσεις των διευρωπαϊκών δικτύων, ανέλυσε τις χωροταξικές πολιτικές των κρατών-μελών και τις χωροταξικές επιπτώσεις των μηχανισμών αναδιανομής των χρηματοδοτικών πόρων των κρατών-μελών, και τέλος παρουσίασε τα αποτελέσματα των διακρατικών χωροταξικών μελετών για οκτώ ομάδες

Ταυτόχρονα, εξελίσσονταν και η Κοινοτική πρωτοβουλία INTERREG, η οποία εισήχθη το 1990, ως αποτέλεσμα της δυνατότητας της Κοινότητας να προτείνει με πρωτοβουλία της ενέργειες που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, σύμφωνα με τον κανονισμό 4253/88. Μέσω του INTERREG χρηματοδοτήθηκαν προγράμματα διακρατικής συνεργασίας, τα οποία επεδίωκαν «την προώθηση της Ευρωπαϊκής χωρικής ολοκλήρωσης μέσω συνεργασιών σε ευρύτερες ενότητες γειτονικών περιφερειών» (Μ. Καμχής, 2007). Το 1996 στα πλαίσια της INTERREG II εισήχθη και η τρίτη δέσμη που αφορούσε μεταξύ άλλων και διεθνικές ενέργειες συνεργασίας στη χωροταξία. Παρατηρούμε πως μέχρι τότε τα βήματα ήταν ιδιαίτερα δειλά. Η μεγάλη αλλαγή ήρθε στα πλαίσια της διακυβερνητικής συνεργασίας, με την έγκριση του ΣΑΚΧ.

Για πρώτη φορά με το ΣΑΚΧ, τα κράτη-μέλη έθεσαν ξεκάθαρους στόχους και πολιτικές επιλογές. Οι περιφερειακές ανισότητες και η συγκέντρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων στο «Ευρωπαϊκό Πεντάγωνο», οδήγησε το ΣΑΚΧ να διατυπώσει καινοτόμους στόχους όπως η πολυκεντρική ανάπτυξη, η ισότιμη πρόσβαση στις υποδομές και η συνετή διαχείριση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι στόχοι του είναι επίκαιροι ακόμη και σήμερα, όπως θα δούμε και παρακάτω. Για την καλύτερη εφαρμογή και για την ανατροφοδότηση του ΣΑΚΧ, δημιουργήθηκε και ένα Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Χωροταξίας, το ESPON, που έδωσε και δίνει σημαντικό έργο κυρίως στη βάση της πληροφόρησης για τις χωρικές εξελίξεις. Ταυτόχρονα το ΣΑΚΧ πρότεινε την ενίσχυση της INTERREG, και την Ευρωπαϊκή θεώρηση των εθνικών χωροταξικών πολιτικών.

Παρά την εν συνεχεία εγκατάλειψή του, το ΣΑΚΧ αποτέλεσε σημείο αναφοράς για τη μετέπειτα πορεία της Ευρωπαϊκής χωροταξίας. Κατά την τρίτη προγραμματική περίοδο, ενώ η Κοινοτική πρωτοβουλία INTERREG συνεχίστηκε και διευρύνθηκε, ταυτόχρονα συνεχίστηκε η δράση στον τομέα της χωροταξίας. Οι υπέρμαχοι της Ευρωπαϊκής χωροταξικής πολιτικής κατανόησαν πως η απουσία επίσημης θεώρησης της χωροταξικής πολιτικής μέσω των Συνθηκών ήταν το σημαντικότερο εμπόδιο και η πρωταρχική αιτία που το ΣΑΚΧ εγκαταλείφθηκε. Η χωροταξική προσέγγιση που σύστησε το ΣΑΚΧ, απαιτούσε μια πολιτικά νομιμοποιημένη χωρική στρατηγική.

Έτσι, η προσπάθεια επαναπροσδιορίστηκε προς μια πιο συναινετική βάση, και ο όρος της εδαφικής συνοχής έκανε την εμφάνισή του. Νωρίτερα πέρα από το «Ευρώπη 2000», οι δύο εκθέσεις για την οικονομική και κοινωνική συνοχή που προαναφέρθηκαν, ασχολήθηκαν με το ζήτημα της εδαφικής συνοχής (ιδιαίτερα η τρίτη έκθεση). Επίσης η εδαφική συνοχή έκανε την εμφάνιση και στη Συνθήκη του Άμστερνταμ. Οι εξελίξεις είχαν ήδη δρομολογηθεί και το επιστέγασμα αυτών ήταν η συμπερίληψη της εδαφικής συνοχής ως τρίτης συνιστώσας της Πολιτικής συνοχής, στο προσχέδιο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος. Παρά την καταψήφιση του Συντάγματος, η ιδέα της εδαφικής συνοχής κέρδισε το πολιτικό ενδιαφέρον. Ως νέος και πιο ουδέτερος όρος από τη χωροταξία, που αποτελούσε πηγή προβληματισμού και δυσπιστίας, η εδαφική συνοχή συμπεριλήφθηκε και στην πρόσφατη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη ως τρίτη συνιστώσα της πολιτικής συνοχής. Η εδαφική συνοχή εμπλουτίζει και διευρύνει την πολιτική συνοχής. Με την υπογραφή της Συνθήκης της Λισσαβόνας το 2007, η Ευρωπαϊκή χωροταξία έκανε ένα σημαντικό βήμα, έστω και με έναν μεταλλαγμένο όρο. Ταυτόχρονα η Εδαφική συνεργασία αποτελεί τον τρίτο στόχο των Διαρθρωτικών Ταμείων, για την περίοδο 2007-2013, και αυτό δίνει τη δυνατότητα να συνεχιστούν πρωτοβουλίες επιτυχημένες όπως το INTERREG, αποτελώντας όμως πλέον πεδίο εφαρμογής της πολιτικής συνοχής.

Μια από τις πρόσφατες εξελίξεις στα θέματα εδαφικής συνοχής (στον τομέα της χωροταξίας) ήταν η υιοθέτηση της Εδαφικής Ατζέντας. Έτσι συνεχίστηκε η επιτυχία στα πλαίσια της διακυβερνητικής συνεργασίας και η αναζήτηση για ένα νέο ολοκληρωμένο πλαίσιο, μετά την εγκατάλειψή του ΣΑΚΧ, κατέληξε στο συγκεκριμένο έγγραφο.

Οι μέχρι τώρα προσπάθειες που αφορούσαν είτε την εισαγωγή τεχνολογιών, είτε αυτές καθαυτές τις χωροταξικές δράσεις μέσω των διαφόρων προγραμμάτων, έχουν αφήσει θετικά αποτελέσματα. Η ορθή και ολοκληρωμένη αντιμετώπιση των χωρικών επιπτώσεων των τομεακών πολιτικών, είναι σίγουρο πως μπορεί να συμβάλει θετικά στο τελικό στόχο, αυτόν της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

6.2 Η ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΚΑΙ Η ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ.

Με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, θεσμοθετήθηκε μαζί με την πολιτική συνοχής και η πολιτική περιβάλλοντος. Μέσω αυτών των πολιτικών, η Κοινότητα επεξέτεινε τη δράση της και στο πεδίο της αστικής ανάπτυξης λόγω του ότι, όπως και με τα ζητήματα χωροταξίας έτσι και με τα αστικά ζητήματα, δεν υπήρχε η εξουσιοδότηση μέσω των συνθηκών για την καθιέρωση θεσμοθετημένης αστικής πολιτικής. Εν αντιθέσει όμως με τα χωροταξικά ζητήματα, οι παρεμβάσεις της Κοινότητας στον τομέα της αστικής ανάπτυξης ήταν εξ' αρχής πιο έντονες και φιλόδοξες.

Μέσω των προτάσεων της Πράσινης Βίβλου επιδιώχθηκε να δημιουργηθεί μια ολοκληρωμένη παρέμβαση για το αστικό περιβάλλον. Παρά το ολοκληρωμένο πλαίσιο που δημιουργήθηκε, η εφαρμογή του συνάντησε δυσκολίες τόσο για λόγους χρηματοδοτικούς και συντονισμού, όσο και για λόγους δυσπιστίας για τα χωρικά ζητήματα κατά τη δεκαετία του '90. Τα αστικά πιλοτικά προγράμματα που ξεκίνησαν το 1989 έδωσαν την απαραίτητη εμπειρία στον τρόπο με τον οποίο έπρεπε να λειτουργήσουν τα Διαρθρωτικά Ταμεία, ώστε να επιτευχθεί μια αποτελεσματική αστική πολιτική.

Επίσης, οι Κοινοτικές πρωτοβουλίες έδωσαν και στα αστικά ζητήματα μια σημαντική ώθηση. Το 1994, η Ευρωπαϊκή Ένωση καθιέρωσε την Κοινοτική πρωτοβουλία URBAN. Η URBAN λειτούργησε κάτω από τις αρχές της επικουρικότητας και της δικτύωσης. Στις δύο προγραμματικές περιόδους που διένυσε, άφησε σημαντική προστιθέμενη αξία. Σε περισσότερο από δέκα χρόνια εφαρμογής, μέσω των ολοκληρωμένων προσεγγίσεων της συνέβαλε σημαντικά στη βιώσιμη ανάπτυξη και την αναβάθμιση των αστικών περιοχών σε κρίση. Ήταν το μέσο που αποσκοπούσε στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, της απασχόλησης, της κοινωνικής συνοχής και της ποιότητας του φυσικού και υλικού περιβάλλοντος στις αστικές περιοχές που αντιμετώπιζαν δυσκολίες. Προώθησε την εταιρική σχέση

και ενδυνάμωσε την τοπική αυτοδιοίκηση. Κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο, οι Ολοκληρωμένες Αστικές Παρεμβάσεις, οι οποίες διαδέχθηκαν την URBAN, εντάσσονται στους άξονες των προγραμμάτων του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης. Έτσι, αν και η URBAN καταργήθηκε ως αυτοτελής κοινοτική πρωτοβουλία, οι στόχοι της συνεχίζουν να υλοποιούνται μέσω άλλων διαδικασιών και εργαλείων.

Η δικτύωση έδειξε να αποτελεί μια σημαντική προϋπόθεση για την άσκηση αποτελεσματικής αστικής πολιτικής. Υπό τις προτάσεις των εγγράφων Αστική Ατζέντα (1997) και Αειφόρος Αστική Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση (1998), ξεκίνησε πειραματικά το πρόγραμμα του Αστικού Ελέγχου (URBAN AUDIT). Από την έναρξή του με τη συμμετοχή μόλις 58 Ευρωπαϊκών πόλεων, κατέληξε το 2006 να περιλαμβάνει 321 Ευρωπαϊκές πόλεις στις 27 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μαζί με 36 πρόσθετες πόλεις στη Νορβηγία, την Ελβετία και την Τουρκία. Επιτρέπει να γίνονται συγκρίσεις μεταξύ των πόλεων της Ευρώπης. Τα πλεονεκτήματα του αφορούν: την υποστήριξη της ανάπτυξης αστικών πολιτικών, τη διευκόλυνση στην ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ πόλεων και την πληροφόρηση για την ποιότητα ζωής στις Ευρωπαϊκές πόλεις.

Τα επόμενα σημαντικά βήματα που αφορούν την αστική ανάπτυξη είναι το έγγραφο «Προς μία θεματική στρατηγική για το αστικό περιβάλλον» του 2006 και ο «Χάρτης της Λειψίας για τις βιώσιμες Ευρωπαϊκές Πόλεις» του 2007. Το πρώτο είχε στόχο την δημιουργία ενός ισχυρού πλαισίου σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το οποίο θα παρακινεί τις τοπικές αρχές να αναλάβουν πρωτοβουλίες για την επίλυση των προβλημάτων, μέσω ορθών πρακτικών. Όσον αφορά τον Χάρτη της Λειψίας, αποτελεί τη συνθετική συνέχεια της Πράσινης Βίβλου για το αστικό Περιβάλλον και των Αστικών Πιλοτικών Προγραμμάτων. Είναι ένα στοχευμένο κείμενο που προωθεί μια ολοκληρωμένη, συνεκτική, και ανθρωποκεντρική αστική πολιτική. Βασικές του προτεραιότητες είναι η οικονομική ανάπτυξη, η μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού και η προστασία του περιβάλλοντος. Όπως προείδαμε, ο Χάρτης της Λειψίας για τις βιώσιμες ευρωπαϊκές πόλεις αποτελεί μαζί με την Εδαφική Ατζέντα της Ε.Ε. την κατάληξη μια μακρόχρονης προσπάθειας για το μέλλον της εδαφικής διάστασης στο πλαίσιο της νέας πολιτικής συνοχής».(Ε. Ανδρικοπούλου, κα, 2007).

6.3 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗΣ ΑΠΟ ΤΟ 1989 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ, ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΣΤΑ ΧΩΡΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Από την καθιέρωση της Πολιτικής συνοχής, με την ΕΕΠ, υπήρξαν τεράστιες χρηματοδοτικές ενισχύσεις που στόχευαν σε ισόρροπη ανάπτυξη και μείωση των ανισοτήτων. Διαχρονικά οι πόροι των Διαρθρωτικών Ταμείων συνεχώς αυξάνονταν. Οι Κοινοτικές πρωτοβουλίες, όπως προείδαμε, ενίσχυσαν σημαντικά την προσπάθεια για την προώθηση χωροταξικής και αστικής πολιτικής. Ταυτόχρονα χρηματοδοτήθηκαν καινοτόμες ενέργειες που αφορούσαν χωρικά ζητήματα. Οι αναπτυξιακά καθυστερημένες χώρες, όπως η Ελλάδα, έτυχαν μεγαλύτερης ενίσχυσης, αποκομίζοντας ταυτόχρονα με την αναπτυξιακή τους άνθηση και πολύτιμες εμπειρίες ολοκληρωμένου προγραμματισμού. Η διαχρονική απλοποίηση, ο εκσυγχρονισμός των διαδικασιών και ταυτόχρονα η αυστηροποίηση του συστήματος ελέγχου, οδήγησαν διαχρονικά σε αποδοτικότερα αποτελέσματα. Με τον εμπλουτισμό της πολιτικής συνοχής μέσω της εδαφικής συνοχής, αναμένεται να υπάρξουν ακόμη πιο εντυπωσιακά αποτελέσματα που θα οδηγήσουν ταχύτερα και πιο σίγουρα στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

6.4 Η ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΙΣ ΝΕΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ.

Απο την 1^η Ιανουαρίου του 1981 η Ελλάδα αποτελεί πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ήταν παρούσα σε όλες τις εξελίξεις που αφορούσαν τα χωρικά ζητήματα. Ποια όμως ήταν επιρροή τους στο Ελληνικό σύστημα σχεδιασμού και προγραμματισμού; Η μεγαλύτερη επιρροή στην Ελλάδα ασκήθηκε από τα ΚΠΣ, τα οποία αποτέλεσαν μοχλό ανάπτυξης για τη χώρα. Στα πλαίσια αυτών δημιουργήθηκαν έργα μεγάλης αναπτυξιακής σημασίας σε διάφορους τομείς. Το ζήτημα όμως της έλλειψης ολοκληρωμένου στρατηγικού αναπτυξιακού προγραμματισμού, εμπόδισε τη βέλτιστη συμβολή των Κοινοτικών πόρων στην αναπτυξιακή διαδικασία.

Στα χωροταξικά ζητήματα η Ελλάδα συμπαρασύρθηκε από τις Κοινοτικές εξελίξεις, και με μεγάλη επιρροή από το ΣΑΚΧ, αναμόρφωσε το σύστημα χωροταξικού σχεδιασμού της μέσω του νόμου 2742/99. Εισήγαγε τις προτροπές του ΣΑΚΧ για ευρωπαϊκή θεώρηση των χωροταξικών πολιτικών και κατόρθωσε, αν και πολύ καθυστερημένα, να εκπονήσει Εθνικό Χωροταξικό, καθώς και Περιφερειακά Πλαίσια, όπως και μια σειρά από Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και

Αειφόρου Ανάπτυξης. Η Ελλάδα συμμετείχε και στις Κοινοτικές πρωτοβουλίες INTERREG και URBAN. Οι δράσεις στις οποίες συμμετείχε η χώρα στο πλαίσιο των κοινοτικών πολιτικών για την αστική ανάπτυξη και τη συνοχή επέφεραν δυο σημαντικές αλλαγές. Όπως είδαμε και στο 5^ο Κεφάλαιο στα τέλη της δεκαετίας του '90 προωθήθηκε η ψήφιση του νέου οικιστικού νόμου 2508/97 και η διοικητική μεταρρύθμιση. Οι αλλαγές αυτές αποτέλεσαν την απάντηση της Ελληνικής πολιτείας στις νέες αρχές σχεδιασμού για τον αστικό χώρο που ανέδειξαν τα κείμενα πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η αναμόρφωση του συστήματος του πολεοδομικού σχεδιασμού δημιούργησε τις δομές για αποτελεσματικότερο σχεδιασμό. Η διοικητική μεταρρύθμιση επίσης δημιούργησε πιο αποτελεσματικές δομές για τη διαχείριση και απορρόφηση των Κοινοτικών πόρων και για καλύτερη εφαρμογή των Κοινοτικών πολιτικών. Ωστόσο, οι θεσμικές αυτές αλλαγές, εφόσον δεν συνοδευθούν και από αλλαγή διοικητικών νοοτροπιών και βαθύτερες μεταβολές στα κοινωνικά πρότυπα αστικοποίησης και χωροθέτησης, είναι αμφίβολο αν μπορεί από μόνες τους να εγγυηθούν μία ουσιαστική ανταπόκριση στους ευρωπαϊκούς στόχους πολεοδομικής πολιτικής και αστικής ανάπτυξης.

6.5 ΕΝΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.

Η χωρική συνιστώσα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, αν και αντιμετωπίστηκε αρχικά με δυσπιστία, έφτασε σήμερα στο σημείο να αναγνωρισθεί ως στόχος και αποστολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ισότιμος προς τους λοιπούς κοινοτικούς στόχους, όπως η εσωτερική αγορά, η βιώσιμη ανάπτυξη κ.λπ. Η σύγκλιση είναι ένας στόχος που αναμφίβολα έχει κάποιο όριο. Η χωρική θεώρηση των Κοινοτικών πολιτικών αναμένεται να συμβάλει στην μείωση των αρνητικών επιπτώσεων τους και στην ταχύτερη μείωση των ανισοτήτων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένα φιλόδοξο και ρισοκίνδυνο στοίχημα. Σήμερα μετά από 50 και πλέον χρόνια δείχνει να κατανοεί όλες τις πτυχές που μπορούν να αποτρέψουν το στόχο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η πολυπλοκότητα του τρόπου λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθυστέρησε αρκετά τη διεύθυνση της χωρικής μεταβλητής στις επίσημες πολιτικές. Παρόλα αυτά, η χρόνια συνεργασία σε όλη αυτή την επίπονη διαδρομή αποτελεί παρακαταθήκη για αποδοτικότερα αποτελέσματα εν όψει και της επίσημης θέσης της χωρικής συνιστώσας.

ΧΑΡΤΗΣ 1: Η Ευρωπαϊκή ένωση των 27

ΠΗΓΗ:<http://www.greenwichmeantime.com/timezone/europe/europeanunion/map.html>

ΣΧΗΜΑ 1: Διάγραμμα στόχων του ΣΑΚΧ

Διάγραμμα στόχων της εξισορροπημένης και αειφόρου χωρικής ανάπτυξης

ΠΗΓΗ: ΣΑΚΧ, 1999: Σελ. 11

ΣΧΗΜΑ 2: Διάγραμμα συνεργασίας στα πλαίσια του ΣΑΚΧ.

ΠΗΓΗ: Μ. ΑΓΓΕΛΙΔΗΣ, 2004:96

ΧΑΡΤΗΣ 2

ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΟΥ ΕΑΚΧ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ

- ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ
- ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟ
- ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
- ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
- ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΙΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ
- ΚΑΜΙΑ ΣΗΜΑΣΙΑ
- ΕΛΛΕΙΠΗ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

© EuroGeographics Association for administrative boundaries
 Based on level NUTS 0
 Origin of data: ESPON 2.3.1 National Reports
 Cyprus: Data for government controlled areas only
 Source: ESPON Database

ΠΗΓΗ: ESPON project 2.3.1 Application and effects of the ESDP in the Member States. Σ. 143

ΧΑΡΤΗΣ 3

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΚΥ

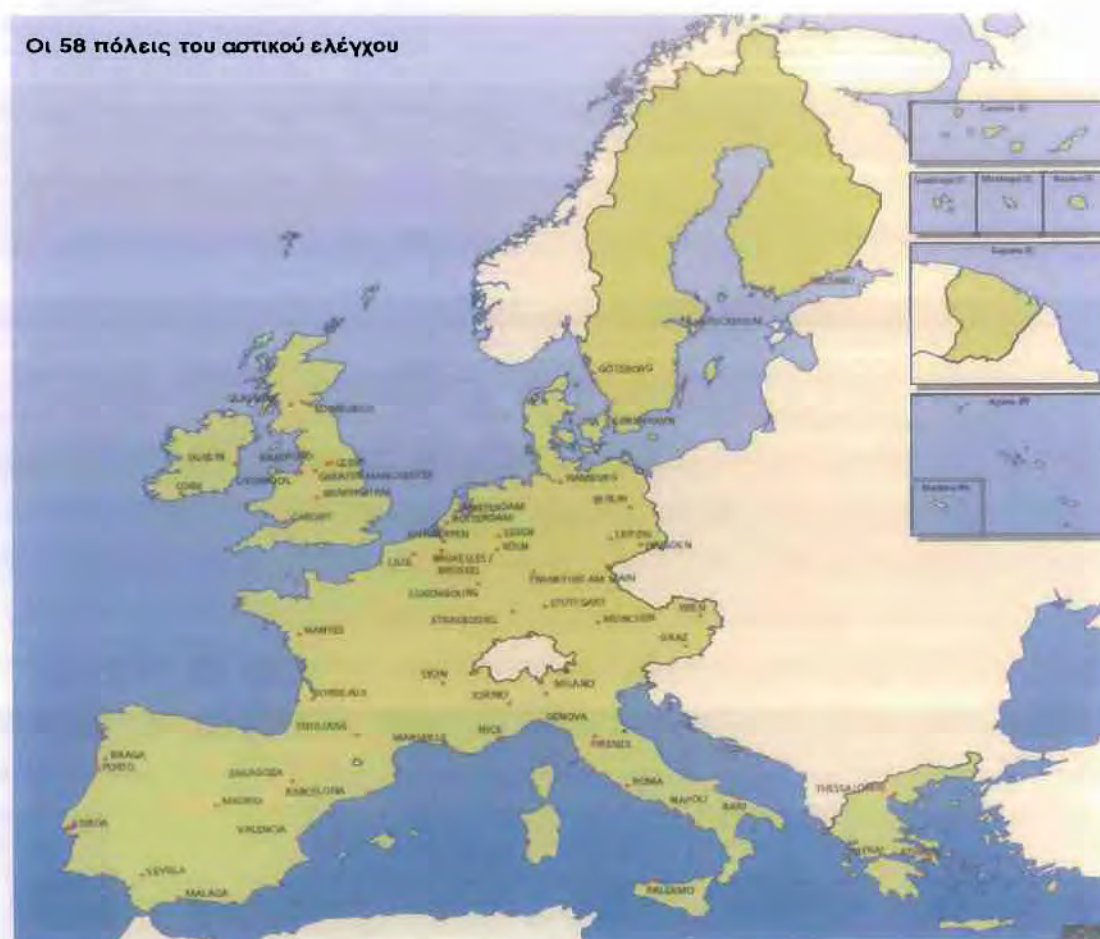
Ο ΡΟΛΟΣ ΣΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ ΤΟΥ ΕΛΚΥ

- ΚΑΤΕΥΝΘΡΙΑ ΑΥΝΑΜΗ
- ΕΝΕΡΓΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ
- ΕΠΙΣΗΜΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ
- ΠΑΘΗΤΙΚΗ
- ΜΗ ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

© EuroGeographics Association for administrative boundaries
 Regional level: NUTS 0
 Origin of data: ESPON 2.3.1 National Reports
 Cyprus: Data for government controlled area only
 Source: ESPON Database

ΠΗΓΗ: ESPON project 2.3.1 Application and effects of the ESDP in the Member States. Σ. 132

ΧΑΡΤΗΣ 4

ΠΗΓΗ: http://ec.europa.eu/regional_policy/urban2/urban/audit/src/intro.html

ΣΧΗΜΑ 3

Τα τρία χωρικά επίπεδα λειτουργίας του αστικού ελέγχου.

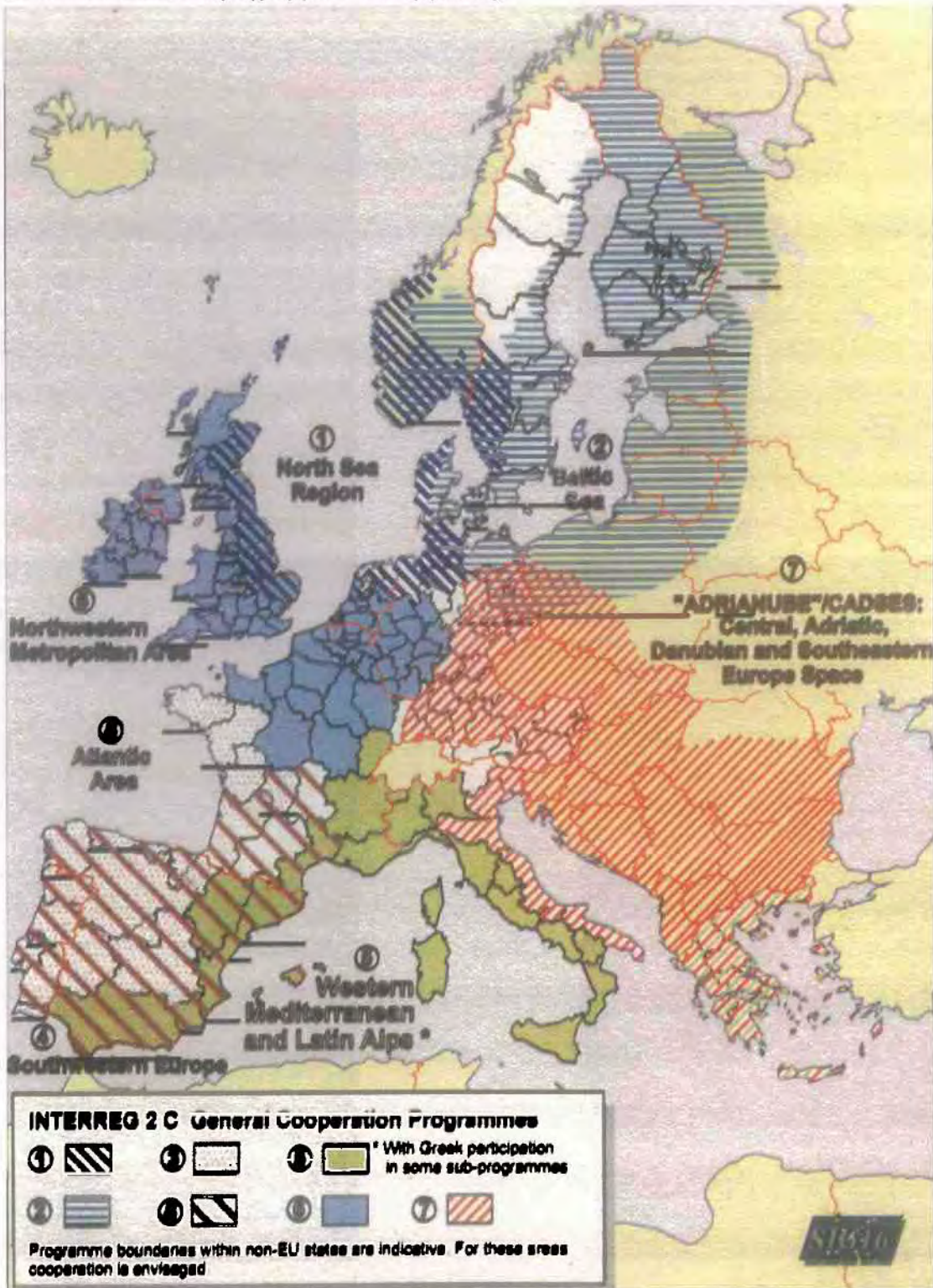
ΤΑ ΤΡΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΕΠΙΠΕΔΑ

ΠΗΓΗ: <http://www.urbanaudit.org/help.aspx>

ΧΑΡΤΗΣ 5

INTERREG IIC - Προγράμματα συνεργασίας

ΠΗΓΗ: LRDP LTD, 2003: Σελ. 5

ΧΑΡΤΗΣ 6

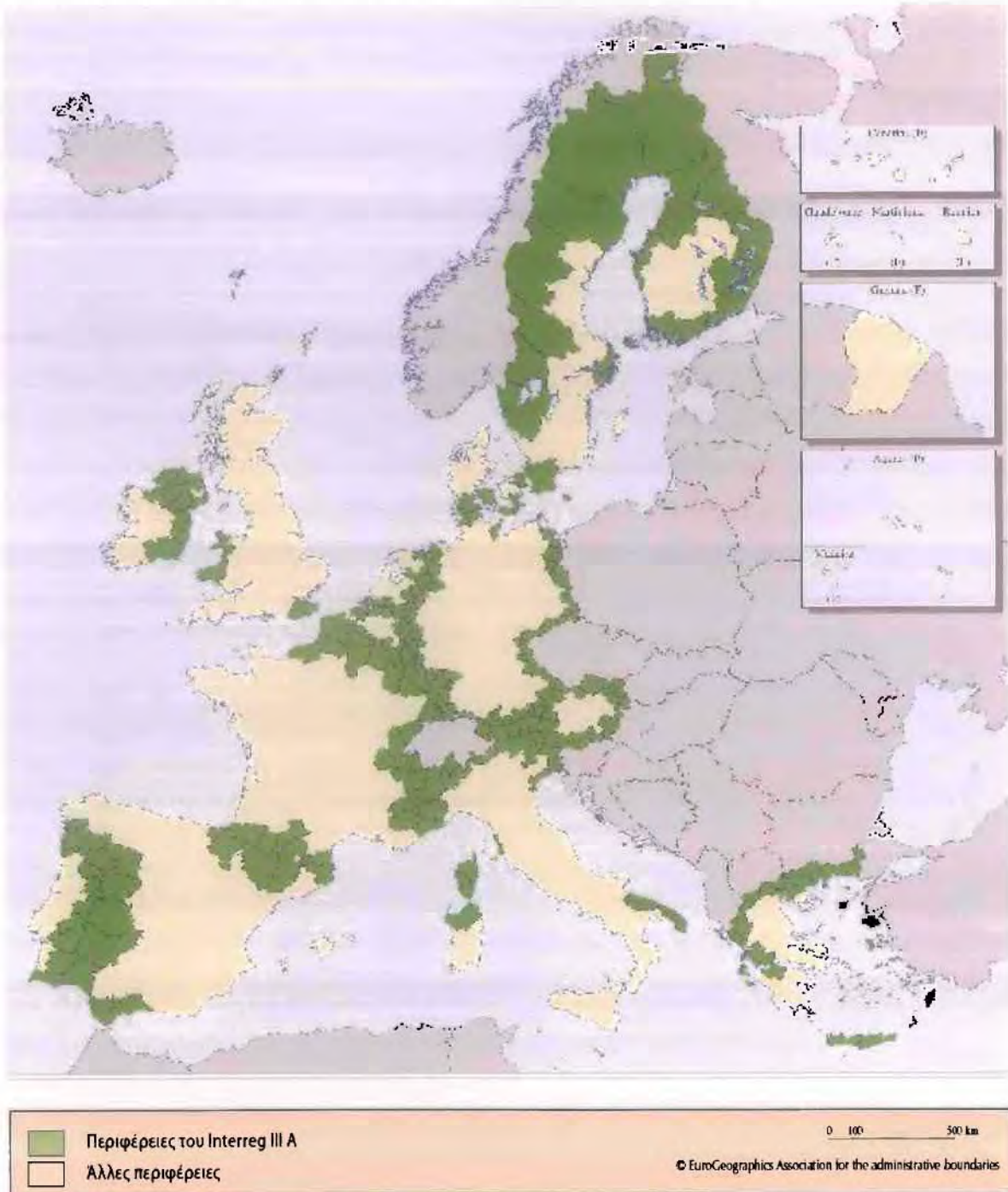
Πιλοτικές δράσεις διαπεριφερειακής συνεργασίας του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ

ΠΗΓΗ: *LRDP LTD*, 2003: Σελ. 7

ΧΑΡΤΗΣ 7

Οι επιλέξιμες περιοχές της δέσμης INTERREG IIIA

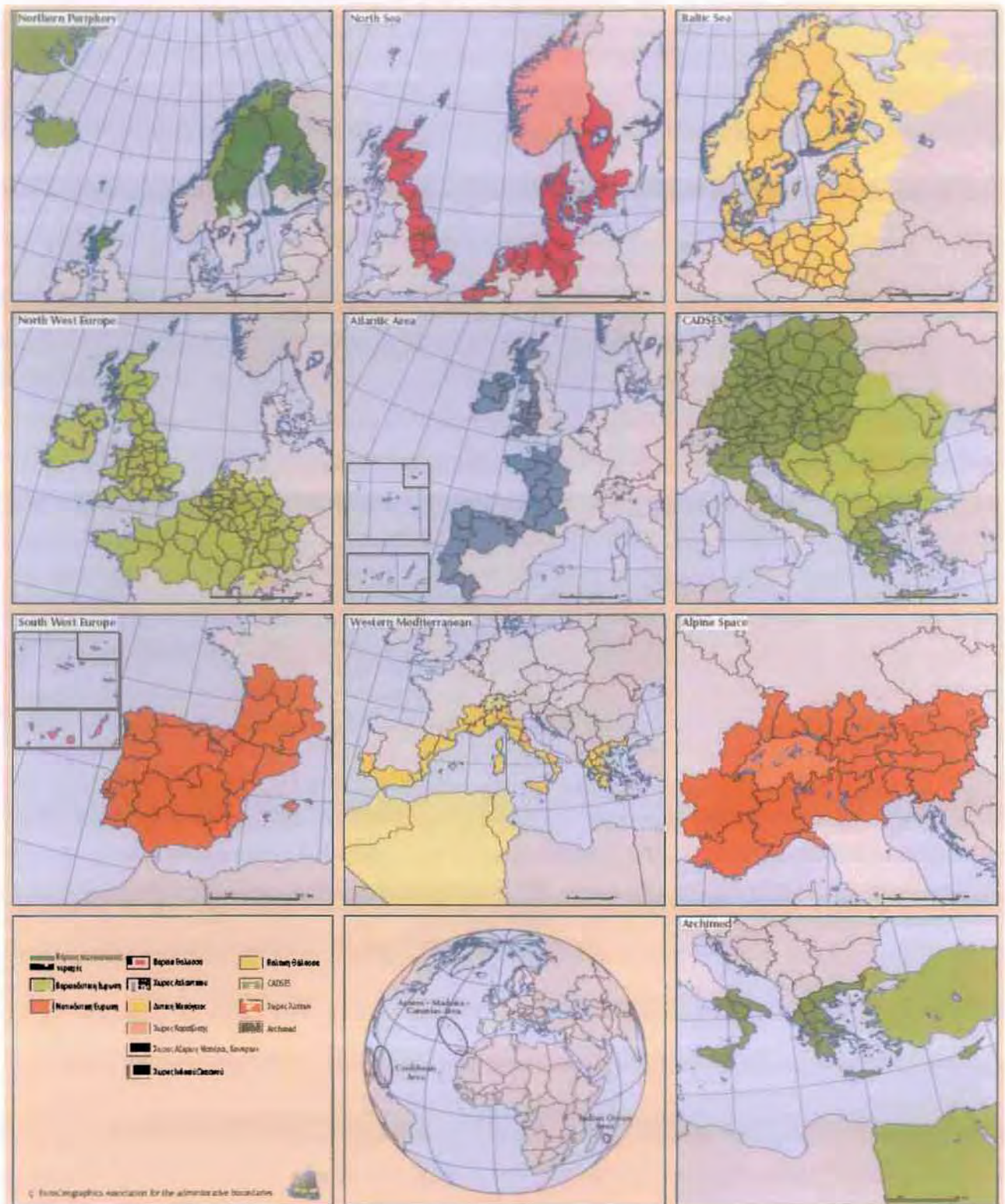

ΠΗΓΗ:

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag17/mag17_el.pdf, Σελ. 9

ΧΑΡΤΗΣ Β

Οι περιοχές συνεργασίας της δέσμης INTERREG IIIB

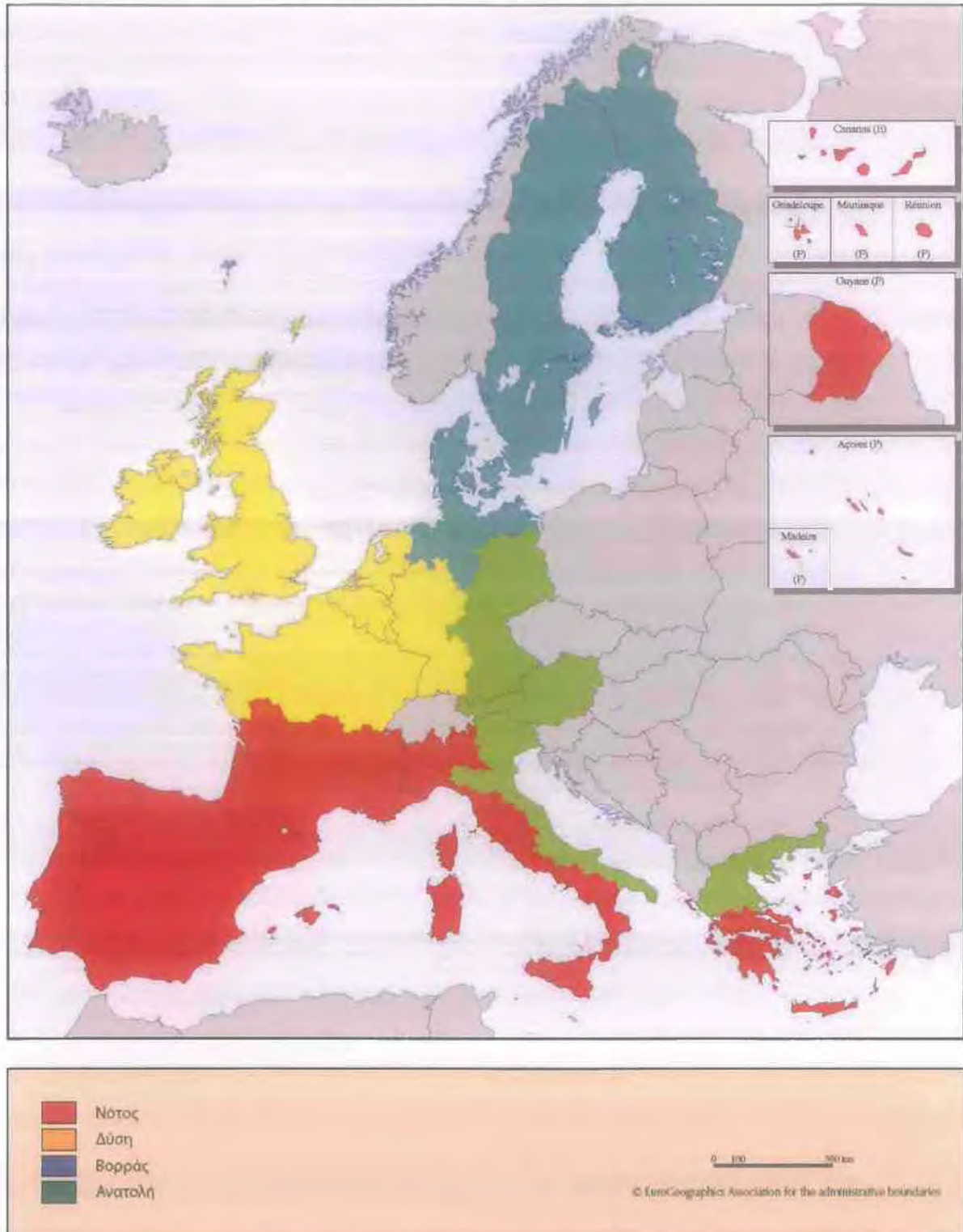
ΠΗΓΗ:

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag17/mag17_el.pdf,

Σελ. 16

ΧΑΡΤΗΣ 9

Οι περιοχές διαπεριφερειακής συνεργασίας της δέσμης INTERREG III C

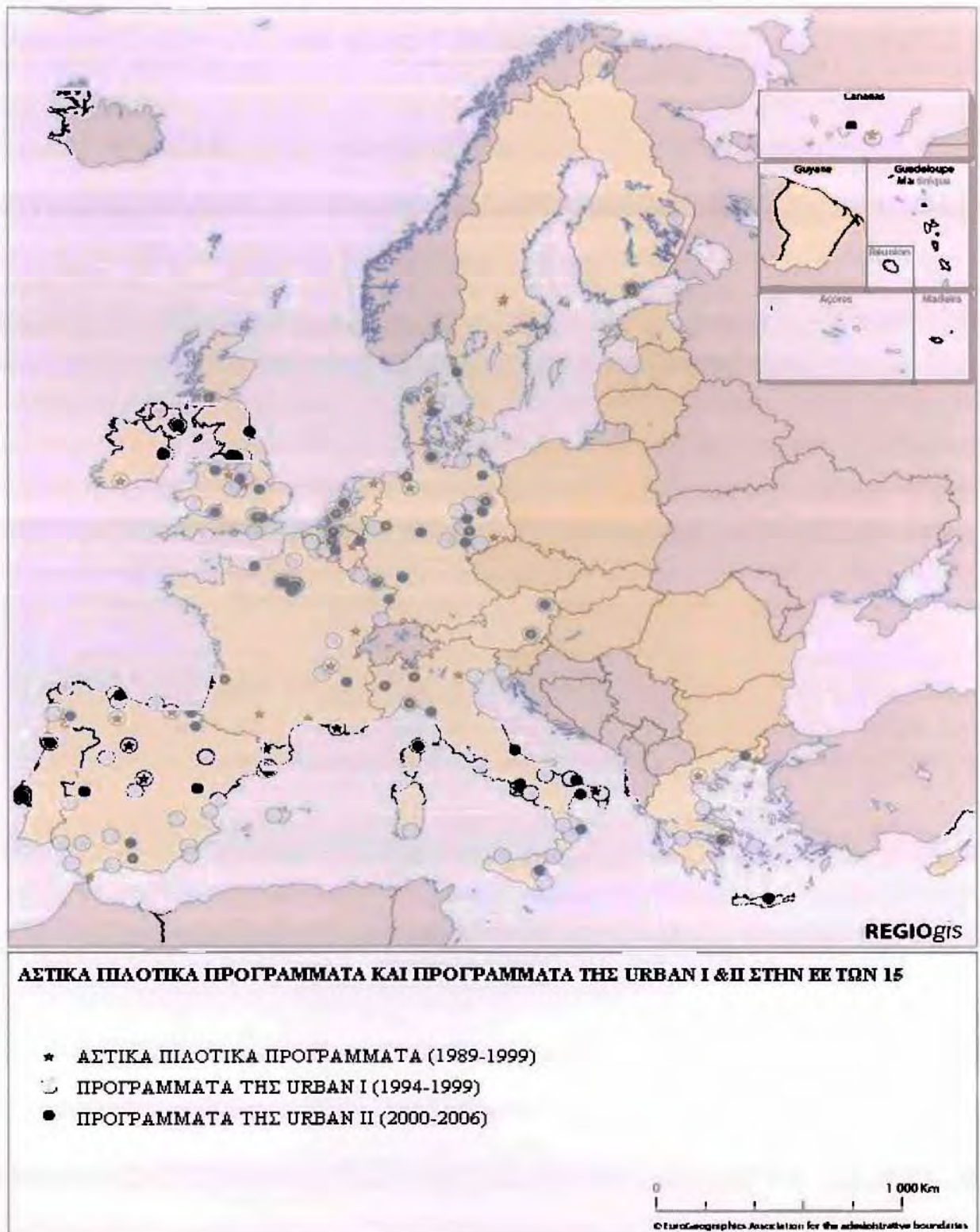
ΠΗΓΗ:

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag17/mag17_el.pdf,

Σελ. 20

ΧΑΡΤΗΣ 10

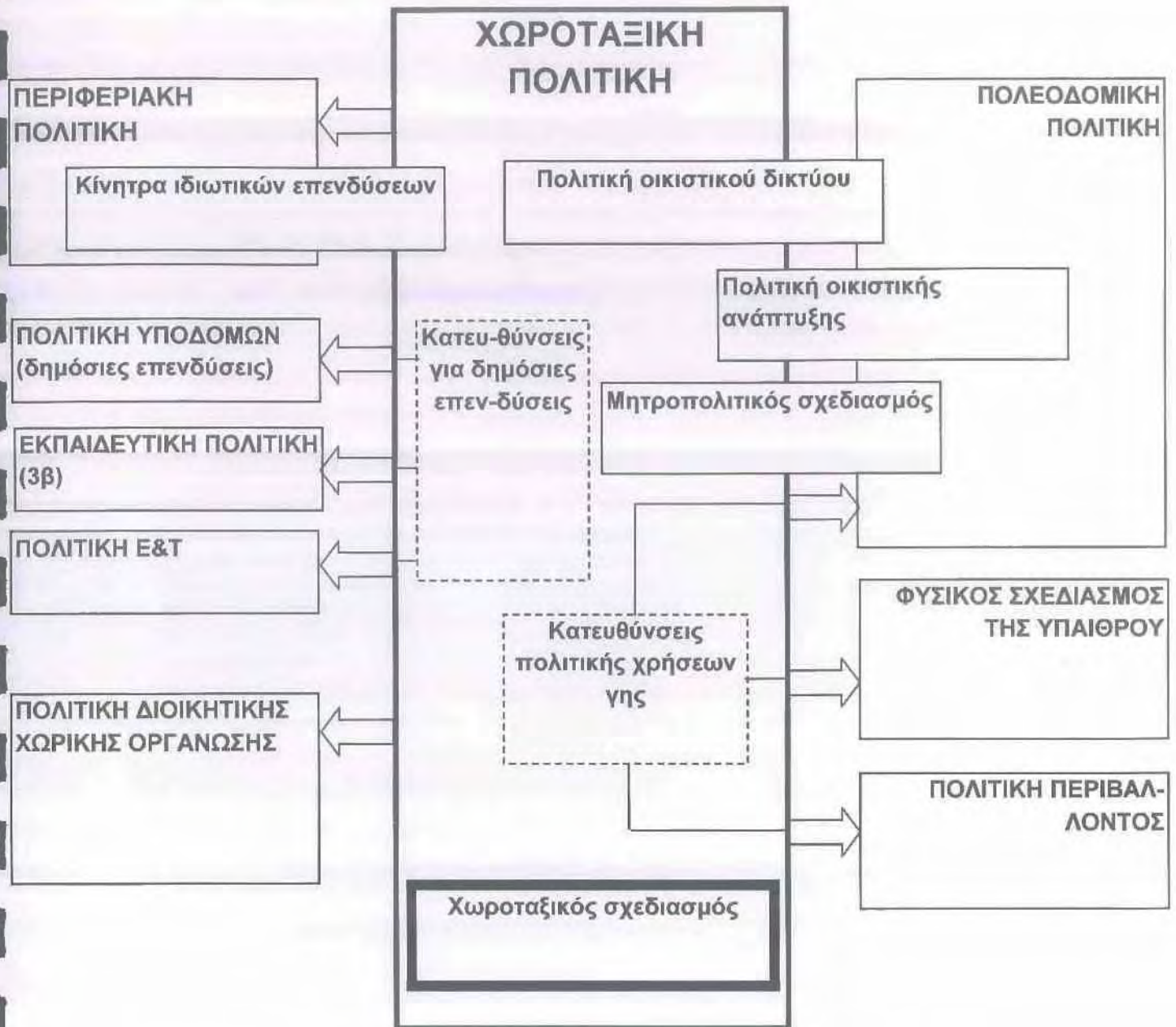
Αστικά πιλοτικά προγράμματα και προγράμματα της URBAN

ΠΗΓΗ:

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/urban2009/urban2009_en.pdf, Σελ. 11

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: Η χωροταξική πολιτική και η σύνδεση της με άλλες πολιτικές

ΠΗΓΗ: Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, 2008: Σελ. 47

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.1: Η χρηματοδότηση της URBAN I, Σε Ευρώ.

Υποπρόγραμμα	Κοινοτική Συμμετοχή	Εθνική Συμμετοχή	Ιδιωτική Συμμετοχή	Συνολικό Κόστος
Κερασίνη-Δραπετσώνα	8.200.000	2.733.333	610.257	11.543.590
Νέα Ιωνία-Βόλος	8.631.875	2.877.291	0	11.509.166
Πάτρα	8.599.375	2.866.459	0	11.465.834
Δυτική Θεσσαλονίκη	8.438.475	2.812.825	2.332.000	13.583.300
Περιστέρι	7.670.250	2.556.750	0	10.227.000
Ερμούπολη	3.568.000	1.189.333	110.000	4.867.333
Κεντρική Τεχνική Βοήθεια	134.025	44.675	0	178.700
Σύνολο	45.242.000	15.080.666	3.052.257	63.374.923
Συμμετοχή ΕΤΠΑ	34.117.000			
Συμμετοχή ΕΚΤ	11.125.000			

ΠΗΓΗ: Ε. Ανδρικοπούλου, κα, 2007, σελ. 370

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2: ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ URBAN II (ΣΕ ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΕΥΡΩ).

Χρηματοδοτικό Σχέδιο	Σύνολο URBAN (Ε.Ε. 15)	Urban Ελλάδα
Συνεισφορά ΕΤΠΑ	727.700	25.500
Συνολική Χρηματοδότηση	1.579.459	37.377
Συνεισφορά ΕΤΠΑ ανά πρόγραμμα (μέσος όρος)	10.395,7	8.500
Συνολική χρηματοδότηση ανά πρόγραμμα (μέσος όρος)	22.563,7	12.459

ΠΗΓΗ: Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2002, σελ. 36).

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.3: Επιχειρησιακό πρόγραμμα URBAN II Ελλάς: Βασικά στοιχεία και συνολική χρηματοδότηση ανά υποπρόγραμμα.

	Ηράκλειο	Κομοτηνή	Πέραμα	Ελλάδα
Πληθυσμός	20.000	20.000	25.000	65.000
Μέγεθος Περιοχής (τετρ. Χλμ)	1,4	1,8	14,7	17,9
Ανεργία	9%	16%	25%	
Μετανάστες % του Πληθυσμού	3%	34%	4%	
Συνεισφορά ΕΤΠΑ (σε Ευρώ)	7.950.000	8.000.000	9.550.000	25.500.000
Σύνολο Δαπανών (σε Ευρώ)	10.600.000	12.393.333	13.383.333	36.377.000
Ποσοστό Δαπανών που αφορά				
Φυσική και Περιβαλλοντική Αναζωογόνηση	77%	36%	54%	
Επιχειρηματικότητα και Απασχόληση	9%	17%	13%	
Κοινωνική Ένταξη	5%	29%	16%	
Μεταφορές	0%	2%	0%	
Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών	0%	8%	6%	
Τεχνική Βοήθεια	9%	8%	11%	

ΠΗΓΗ: Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2002, σελ. 42.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.4: Οι προτεραιότητες και τα μετρά του προγράμματος CADSES

<p>1^η Προτεραιότητα Προώθηση πολιτικών προσεγγίσεων και δραστηριοτήτων που ενθαρρύνουν την ανάπτυξη του χώρου ώστε να επιτευχθεί κοινωνική και οικονομική συνοχή</p>
<p>Μέτρο 1.1 Προώθηση της ανάπτυξης του χώρου μέσω της δημιουργίας κοινών στρατηγικών και συγκεκριμένων δράσεων προς εφαρμογή.</p>
<p>Μέτρο 1.2 Σχεδιασμός αστικής ανάπτυξης, προώθηση αστικών δικτύων και συνεργασίας.</p>
<p>Μέτρο 1.3 Σχεδιασμός αγροτικής ανάπτυξης.</p>
<p>Μέτρο 1.4 Χωροταξική Επίδραση της μετανάστευσης.</p>
<p>2^η Προτεραιότητα Αποτελεσματικά και βιώσιμα μεταφορικά συστήματα και πρόσβαση στην κοινωνία της πληροφορίας.</p>
<p>Μέτρο 2.1 Ανάπτυξη αποτελεσματικών συστημάτων μεταφοράς λαμβάνοντας υπόψη την βιώσιμη ανάπτυξη.</p>
<p>Μέτρο 2.2 Βελτίωση της πρόσβασης στη γνώση και την κοινωνία της πληροφόρησης.</p>
<p>3^η Προτεραιότητα Προώθηση και διαχείριση του φυσικού τοπίου, της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς</p>
<p>Μέτρο 3.1 Προστασία και ανάπτυξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.</p>
<p>Μέτρο 3.2 Προστασία και ανάπτυξη της φυσικής κληρονομιάς.</p>
<p>Μέτρο 3.3 Προστασία και ανάπτυξη του φυσικού τοπίου.</p>
<p>4^η Προτεραιότητα Προστασία του περιβάλλοντος, διαχείριση φυσικών πόρων και πρόληψη κινδύνου</p>
<p>Μέτρο 4.1 Προώθηση περιβαλλοντικής προστασίας και διαχείρισης φυσικών πόρων.</p>
<p>Μέτρο 4.2 Προώθηση διαχείρισης κινδύνου και πρόληψης καταστροφών.</p>
<p>Μέτρο 4.3 Προώθηση ολοκληρωμένης διαχείρισης νερού και πρόληψη πλημμύρων.</p>

ΠΗΓΗ: www.interreg.gr

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.5: Οι άξονες προτεραιότητας και τα μετρά του προγράμματος ARCIMED

ΑΞΟΝΑΣ 1: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΓΙΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

ΜΕΤΡΟ 1.1 ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΣΕ ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

ΜΕΤΡΟ 1.2: ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ, ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ, ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΜΕΤΡΟ 1.3: ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ ΤΩΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

ΜΕΤΡΟ 1.4: ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΜΜΕ

ΑΞΟΝΑΣ 2 ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΑ ΔΙΚΤΥΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

ΜΕΤΡΟ 2.1: ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΩΝ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΜΕΤΡΟ 2.2: ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

ΑΞΟΝΑΣ 3 : ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ & ΒΙΩΣΙΜΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΟΠΙΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΙΝΔΥΝΩΝ

ΜΕΤΡΟ 3.1: ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ, ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΙΩΝ

ΜΕΤΡΟ 3.2: ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ, ΑΝΑΠΛΑΣΗ, ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

ΜΕΤΡΟ 3.3: ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ, ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΜΕΙΩΣΗ ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΙΝΔΥΝΩΝ: ΞΗΡΑΣΙΑ, ΕΡΗΜΟΠΟΙΗΣΗ, ΠΥΡΚΑΓΙΕΣ, ΣΕΙΣΜΟΙ, ΚΛΠ.

ΜΕΤΡΟ 3.4: ΒΙΩΣΙΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ΠΗΓΗ: www.interreg.gr

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.6: Οι άξονες προτεραιότητας και τα μέτρα του MEDOCC

ΑΞΟΝΑΣ 1 ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ
Μέτρο 1.1 Αξιοποίηση και ενίσχυση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δεσμών των χωρών της Μεσογείου
ΑΞΟΝΑΣ 2 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
Μέτρο 2.1 Εδαφική και αστική ανάπτυξη: ανάπτυξη των συνεργασιών, συνοχή των στρατηγικών, πιλοτικές δράσεις
ΑΞΟΝΑΣ 3 ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ
Μέτρο 3.1 Βελτίωση της πρόσβασης στις περιοχές MEDOCC.
Μέτρο 3.2 Προώθηση / ενίσχυση των διεθνών μεταφορών που χρησιμοποιούν μεθόδους πιο φιλικές προς το περιβάλλον.
Μέτρο 3.3 Ανάπτυξη των θαλάσσιων και των εσωτερικών πλωτών μεταφορών.
Μέτρο 3.4 Ενίσχυση των τεχνολογιών επικοινωνίας και πληροφόρησης για την ανάπτυξη της περιοχής
ΑΞΟΝΑΣ 4 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
Μέτρο 4.1 Προστασία και αξιοποίηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, και διαχείριση της βιοποικιλότητας των εδαφών και των τοπίων.
Μέτρο 4.2 Προώθηση ενός αειφόρου τουρισμού.
Μέτρο 4.3 Πρόληψη και διαχείριση φυσικών καταστροφών.
Μέτρο 4.4 Διαχείριση των υδάτινων πόρων και δράσεις ενάντια στην ξηρασία και την απερίθμωση

ΠΗΓΗ: www.interreg.gr

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.7: Οι έξι βασικές προτεραιότητες του Ά ΚΠΣ 1989-1993.

	Σχετικό μερίδιο στην αρχή του ΚΠΣ	Σχετικό μερίδιο στο τέλος του ΚΠΣ
1 ^η Προτεραιότητα Βελτίωση των βασικών υποδομών	37,4%	28,8%
2 ^η Προτεραιότητα Ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα και αγροτική ανάπτυξη	5,8%	6,1%
3 ^η Προτεραιότητα Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων	7%	3,8%
4 ^η Προτεραιότητα Ισόρροπη Ανάπτυξη του Τουρισμού	1,3%	0,8%
5 ^η Προτεραιότητα Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού	7,5%	10,2%
6 ^η Προτεραιότητα Ανάπτυξη του εγχώριου δυναμικού των 13 Περιφερειών	40,9%	50,3%

ΠΗΓΗ: Γ. Πετράκος και Γ. Ψυχάρης, σελ. 451.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.8: Οι άξονες προτεραιότητας του Β' ΚΠΣ.

	Σχετικό μερίδιο στην αρχή του ΚΠΣ	Σχετικό μερίδιο στο τέλος του ΚΠΣ
1 ^{ος} Άξονας Μείωση του Βαθμού περιφερειακότητας και προώθηση της εσωτερικής συνοχής μέσω της ανάπτυξης των μεγάλων δικτύων υποδομής	27,8%	22,3%
2 ^{ος} Άξονας Βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης	9,05%	11,7%
3 ^{ος} Άξονας Ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα του οικονομικού ιστού	25,3%	21,9%
4 ^{ος} Άξονας Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και προώθηση της εργασίας	12,5%	15,4%
5 ^{ος} Άξονας Μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και άρση της απομόνωσης των νησιωτικών περιοχών.	25%	28,5%

ΠΗΓΗ: Γ. Πετράκος και Γ. Ψυχάρης, 2004, σελ 454

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.9: Οι αναπτυξιακοί άξονες του Γ'ΚΠΣ.

	Σχετικό Μερίδιο
Ανάπτυξη ανθρώπινων πόρων και προώθηση της απασχόλησης.	10,7%
Ανάπτυξη του συστήματος μεταφορών.	14,5%
Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας με στόχο την αειφόρο ανάπτυξη.	28,8%
Αγροτική ανάπτυξη και αλιεία.	9%
Ποιότητα ζωής.	4,3%
Κοινωνία της πληροφορίας.	6,8%
Περιφερειακή ανάπτυξη .	25,8%

ΠΗΓΗ: Γ. Πετράκος και Γ. Ψυχάρης, 2004, σελ 458.

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΡΓΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΕΣ ΤΗΣ URBAN I

ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΕΡΑΤΣΙΝΙ – ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑ

ΧΑΡΤΗΣ 11: Περιοχή παρέμβασης της URBAN Δραπετσώνας

ΠΗΓΗ: www.urban.gr

1. Πεζοδρομήσεις – Αναπλάσεις κοινοχρήστων χώρων στη Δραπετσώνα

ΠΗΓΗ: www.urban.gr

ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ

ΧΑΡΤΗΣ 12: Περιοχή παρέμβασης της URBAN Περιστερίου

2. Κέντρο Υποστήριξης Βιοτεχνικών Επιχειρήσεων (ΚΥΒΕ)

3. Κτίρια των συμβουλευτικών σταθμών:
Εργαζόμενης γυναίκας και δημιουργικής απασχόλησης παιδιών ηλικίας 6-12
ετών

ΠΗΓΗ: www.urban.gr

ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΒΟΛΟΣ – Ν. ΙΩΝΙΑ

ΧΑΡΤΗΣ 13: Περιοχή παρέμβασης της URBAN Βόλου – Ν. Ιωνίας

ΠΗΓΗ: www.urban.gr

4. Κτίριο Τσαλαπάτα μετά την παρέμβαση

5. Κτίριο Τσαλαπάτα πριν την παρέμβαση

ΠΗΓΗ: www.urban.gr

ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ – ΣΥΡΟΥ

ΧΑΡΤΗΣ 14: Περιοχή παρέμβασης της URBAN Ερμούπολης

- ΘΕΑΤΡΟ "ΑΠΟΛΛΩΝ"
- ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ
- ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΕΠΙΣΚΕΨΙΜΩΝ ΧΩΡΩΝ
- ΜΕΓΑΡΟΥ ΤΣΙΛΛΕΡ (Δημαρχείο Ερμούπολης)
- ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ (Πρώην βυρσοδεψείο Κορνηλάκη)

ΠΗΓΗ: www.urban.gr

6. Αποκατάσταση και ανάδειξη επισκέψιμων χώρων κτιρίου Τσίλλερ
(Δημαρχείο)

7. Βιομηχανικό μουσείο Ερμούπολης (πρώην βυρσοδεψείο Κορηλακη)

ΠΗΓΗ: www.urban.gr

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ι. Ξενογλώσση

- Chorianopoulos, I. (2008), «Institutional Responses to EU Challenges: Attempting to Articulate a Local Regulatory Scale in Greece», *International Journal of Urban and Regional Research*, Volume 32.2, σ. 324-43.
- Cichowlaz, Ph. (2005), «France and the ESDP in the Context of European Integration and Mediterranean Cooperation», *European Planning Studies* Vol. 13, No. 2, σ.285-295
- Coccossis, H., Economou, D. & Petrakos, G. (2005), The ESDP Relevance to a Distant Partner: Greece, *European Planning Studies* Vol. 13(2), σ. 254-65.
- Commission of the European Communities (1990), *Green Paper on the urban environment*, Com (90) 218 Final. Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/environment/urban/pdf/com90218final_en.pdf [Πρόσβαση: 20/3/2009]
- European Commission (2000), *Community initiative URBAN 1994-99: An initial evaluation*, Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/urban_en.pdf [Πρόσβαση: 20/4/2009]
- European Commission (2000 b), *Practical Guide to Cross-border Cooperation*, Third Edition, Association of European Border Regions (AEBR) Διαθέσιμο στο: http://www.aebr.net/publikationen/pdfs/lace_guide.en.pdf [Πρόσβαση: 27/4/2009]
- ESPON (2007), *Application and effects of the ESDP in the Member States*, ESPON project 2.3.1, Διαθέσιμο στο: http://www.espon.eu/mimp/online/website/content/projects/243/366/file_2183/fr-2.3.1-full_rev_Jan2007.pdf [Πρόσβαση: 9/2/2009]
- EU Informal Ministerial Meeting on Urban Development and Territorial Cohesion (2007), *The Territorial Agenda of the EU. Towards a More Competitive and Sustainable Europe of Diverse Regions*, Leipzig, 24/25 May 2007, Διαθέσιμο στο: http://www.bmvbs.de/Anlage/original_998233/Territorial-Agenda-of-the-European-Union-Agreed-on-25-Mai-2007.pdf [Πρόσβαση: 20/2/2009]
- European Parliament, (1979), *Comparative Table Concerning the European Regional Development Fund (ERDF)*, Luxemburg, Διαθέσιμο στο: http://aei.pitt.edu/5334/01/001804_1.pdf [9/2/2009]
- Faludi, A. (1997), European spatial development policy in 'Maastricht II', *European Planning Studies*, Vol. 5, Issue 4, σ. 535-543
- Faludi, A. (2000), «The European Spatial Development Perspective- What Next? » , *European Planning Studies*, Vol. 8, No. 2.

- Faludi, A. (2007), Territorial Cohesion Policy and the European Model of Society. *European Planning Studies* Vol. 15, No. 4, σ.567-583
- Faludi, A. (2007^b), «Making Sense of the ‘Territorial Agenda of the European Union’», *European Journal of Spatial Development*, Refereed Articles, no 25. <http://www.nordregio.se/EJSD/refereed25.pdf> [Πρόσβαση:20/2/2009]
- GHK (2003), Ex-Post Evaluation URBAN Community Initiative (1994 - 1999), διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/urban/urban_expost_evaluation_9499_en.pdf [Πρόσβαση: 2/5/2009]
- Giannakourou, G. (1996), Towards a European spatial planning policy: Theoretical dilemmas and institutional implications. *European Planning Studies*, Oct96, Vol. 4, Issue 5, σ. 595-613
- Kratke, S. (2001), Strengthening the Polycentric Urban System in Europe: Conclusions from the ESDP, *European Planning Studies*, Vol. 9 (1), σ. 105-16
- Lalenis, K.& Liogkas, V. (2002), «Reforming Local Administration in Greece to achieve decentralization and effective management of space: The failure of good intentions», *Discussion Paper Series*, 8(18): 423-446, Department of Planning and Regional Development, School of Engineering, University of Thessaly, Volos, Greece.
- LRDP LTD (2003), *Ex-Post Evaluation of the INTERREG II Community Initiative (1994-99)*, Contract No: 2002.CE.16.0.AT.138. Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/inter2a/summary_en.pdf [Πρόσβαση: 27/4/2009]
- OECD (1994), *Cities for the 21st century*, Paris
- University of Nijmegen (2004), « Research on the Policy of the European Commission Towards the Re-bordering of the European Union», *EXLINEA Project Study Report*, Working paper series 2004/7, Διαθέσιμο στο: <http://www.ru.nl/contents/pages/141634/2004-7.pdf> [Πρόσβαση:2/5/2009]

II. Ελληνική

- Αγγελίδης, Μ. (2004), *Οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Χωρική Ανάπτυξη*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π, Αθήνα
- Ανδρικοπούλου, Ε. (2000), «Η πολιτική συνοχής και οι προοπτικές της στο νέο Ευρωπαϊκό χώρο», στο Ε. Ανδρικοπούλου και Γρ. Καυκαλάς (Επιμέλεια), *Ο Νέος Ευρωπαϊκός Χώρος: Η διεύρυνση και η γεωγραφία της Ευρωπαϊκής ανάπτυξης*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών θεμάτων
- Ανδρικοπούλου, Ε. (2004), «Εδαφική συνοχή και χωρική ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση», στο Γρ. Καυκαλάς (Επιμέλεια), *Ζητήματα Χωρικής Ανάπτυξης: Θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- Ανδρικοπούλου, Ε., Γιαννάκου, Α., Καυκαλάς, Γρ. και Πιτσιάβα-Λατινοπούλου, Μ. (2007), *Πόλη και Πολεοδομικές Πρακτικές για τη Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- Ανδρικοπούλου, Ε. και Καυκαλάς, Γρ., (2008), «Κατασκευάζοντας» το εννοιολογικό περιεχόμενο της εδαφικής συνοχής, στο έργο: Γ. Γιαννακούρου (επιμέλεια), «Μεταρρυθμιστική Συνθήκη και Εδαφική Συνοχή», *Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική*, τεύχος 10, σ. 218-234
- Αραβαντινός, Α. (2006), «Πρόλογος» στο έργο Α. Γοσπονδίνη και Η. Μπεριάτος, *Τα Νέα Αστικά Τοπία και η Ελληνική Πόλη*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- Γενική Διεύθυνση Εσωτερικών Πολιτικών της Ένωσης (2006), *Συνέχεια που δίνεται στην Εδαφική Ατζέντα και στον Χάρτη της Αειψίας: Προς ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα δράσης για τη χωροταξική ανάπτυξη και την εδαφική συνοχή*, Θεματικό Τμήμα Β: Διαρθρωτικές πολιτικές και πολιτικές συνοχής. Διαθέσιμο στο: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/territorialag-leipzigchart_ex_summary_/TerritorialAg-LeipzigChart_Ex_summary_el.pdf
[Πρόσβαση: 21/2/2009]
- Γιαννακούρου, Γ. (1994), «Το Νέο Πλαίσιο Άσκησης της Χωροταξικής Πολιτικής στη Δεκαετία του '90: Θεσμικές Ανακατατάξεις και Αβεβαιότητες», *ΤΟΠΟΣ*, No. 8, σ. 15-40
- Γιαννακούρου Γ. (2008), *Η Χωροταξία στην Ευρωπαϊκή Ένωση – Εθνικές Πολιτικές και Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- Γιαννακούρου, Γ. (2008β), «Η θεσμική διάσταση της εδαφικής συνοχής. Αναζητώντας μία νέα μορφή εδαφικής διακυβέρνησης στην Ευρώπη» στο έργο: Γ. Γιαννακούρου, (επιμέλεια), «Αφιέρωμα: Μεταρρυθμιστική Συνθήκη και Εδαφική Συνοχή», *Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική*, Τεύχος 10, σ. 235-246.
- Γιαννακούρου, Γ. (2009), *Η Ευρωπαϊκή Διάσταση του Χωροταξικού Σχεδιασμού: Από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη στη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη*
Διαθέσιμο στο:
<http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=3684&lang=1&catid=1>
[Πρόσβαση: 21/4/2009]

- Γοσπονδίνη, Α. (1998), *Πολεοδομία Ι: Αστικός Σχεδιασμός*, Διδακτικές Σημειώσεις, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.
- Γοσπονδίνη, Α. και Μπεριάτος, Ηλ. (2006), *Τα Νέα Αστικά Τοπία και η Ελληνική Πόλη*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- Ελεγκτικό Συνέδριο (2001), *Ειδική Έκθεση αριθ. 1/2001 Σχετικά με την Κοινοτική Πρωτοβουλία URBAN, Συνοδευόμενη από την Απάντηση της Επιτροπής*, 2001/ C 124/01, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Διαθέσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2001:124:0001:0026:EL:PDF> [Πρόσβαση: 22/3/2009]
- *Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 197 (1985), Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 2088/85 του Συμβουλίου της 23ης Ιουλίου 1985 για τα Ολοκληρωμένα Μεσογειακά Προγράμματα*. Διαθέσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31985R2088:EL:HTML> [Πρόσβαση: 30/4/2009]
- Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 374 (1988), «Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 4254/88 Του Συμβουλίου για Διατάξεις Εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2052/88 όσον αφορά του Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, Διαθέσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31988R4254:EL:HTML> [Πρόσβαση: 10/2/2009]
- Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 193 (1993), «Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 2081/93 του Συμβουλίου για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2052/88 για την αποστολή των διαρθρωτικών ταμείων, την αποτελεσματικότητά τους και το συντονισμό των παρεμβάσεών τους μεταξύ τους, καθώς και με τις παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και των λοιπών υφισταμένων χρηματοδοτικών οργάνων», Διαθέσιμο στο: <http://eu-rlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31993R2081:EL:HTML> [Πρόσβαση: 27/4/2009]
- Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 191 (1992), *Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση της 29ης Ιουλίου 1992*, Διαθέσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/11992M/hm/11992M.html> [Πρόσβαση: 3/2/2009]
- Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 340 (1997), *Συνθήκη του Άμστερνταμ που Τροποποιεί τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Συνθήκες περί ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ορισμένες Συναφείς πράξεις*, Διαθέσιμο στο: <http://eurlex.europa.eu/el/treaties/dat/11997D/hm/11997D.html#0001010001> [Πρόσβαση: 20/2/2009]
- Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 244 (1997), Γνωμοδότηση της Επιτροπής των Περιφερειών με θέμα «Η Κοινοτική πρωτοβουλία Interreg II C και ο δυναμικός ρόλος των τοπικών και περιφερειακών αρχών», CdR 108/97 fin.

- Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 374 (1998), «Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 4253/88 του Συμβουλίου για τις διατάξεις εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2052/88 όσον αφορά τον συντονισμό των παρεμβάσεων των διαφόρων διαρθρωτικών ταμείων μεταξύ τους καθώς και με τις παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και των λοιπών υφιστάμενων χρηματοδοτικών οργάνων», Διαθέσιμο στο:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31988R4253:EL:HTML> [Πρόσβαση: 20/2/2009]
- Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 161 (1999), *Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1260/1999 του Συμβουλίου περί γενικών διατάξεων για τα διαρθρωτικά Ταμεία*, Διαθέσιμο στο:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999R1260:EL:HTML> [Πρόσβαση: 27/4/2009]
- Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2004), *Συνθήκη για τη Θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης*, 2004/C 310/01. Διαθέσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:EL:HTML> [Πρόσβαση: 25/4/2009]
- Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2006), *Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1083/2006 Του Συμβουλίου περί καθορισμού γενικών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Ταμείο Συνοχής και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1260/1999*, αριθμ. L 210/25, Διαθέσιμο στο:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0025:0025:EL:PDF> [Πρόσβαση: 5/3/2009]
- Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2006 β), «Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1080/2006 Του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1783/1999», αριθμ. L 210/1, Διαθέσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0001:0001:EL:PDF> [Πρόσβαση:5/3/2009]
- Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2006 γ), «Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1082/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Και του Συμβουλίου για τον ευρωπαϊκό όμιλο εδαφικής συνεργασίας (ΕΟΕΣ)», Διαθέσιμο στο:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0019:0024:EL:PDF> [Πρόσβαση: 10/5/2009]
- Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2000), Γνωμοδότηση της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής για την «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς τα Κράτη Μέλη που καθορίζει τις κατευθυντήριες γραμμές για μια Κοινοτική Πρωτοβουλία στον τομέα της Ευρωπαϊκής Συνεργασίας με στόχο την αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Επικράτειας (Interreg)» (2000/C 51/20). Διαθέσιμο στο:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2000:051:0092:0094:EL:PDF> [Πρόσβαση: 29/4/2009]
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, (1992), *Ευρώπη 2000. Προοπτικές Ανάπτυξης του Κοινοτικού Εδάφους*, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Λουξεμβούργο.

- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2000), Ανακοίνωση Της Επιτροπής στα Κράτη-Μέλη «Σχετικά με τη Θέσπιση Γενικών Κατευθύνσεων για μια Κοινοτική Πρωτοβουλία που αφορά τη Διευρωπαϊκή Συνεργασία με σκοπό την ενθάρρυνση της αρμονικής και ισόρροπης ανάπτυξης του Ευρωπαϊκού εδάφους (INTERREG III), E(2000) 1101 - EL.
Διαθέσιμο στο:
http://www.mou.gr/media/documents/hlektroniki_vivliothiki/koinotiko/interreg/anakoin_28_4_00.pdf [Πρόσβαση:29/4/2009]
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2002), Ανακοίνωση της Επιτροπής, *Προγραμματισμός των Διαρθρωτικών Ταμείων για την Περίοδο 2000-2006 : Αρχική Αξιολόγηση της Πρωτοβουλίας Urban*, COM(2002) 308 τελικό. Διαθέσιμο στο:
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0308:FIN_EL:PDF [Πρόσβαση: 30/4/2009]
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2004), Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή Περιφερειών: *Προς μια θεματική στρατηγική για το αστικό περιβάλλον*, COM(2005) 718 τελικό. Διαθέσιμο στο:
http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=el&type_doc=COMfinal&an_doc=2005&nu_doc=718 [Πρόσβαση: 20/3/2009]
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2005), *Πολιτική της συνοχής για την ενίσχυση της ανάπτυξης και της απασχόλησης: Στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές της Κοινότητας, 2007-2013*, COM(2005) 0299. Διαθέσιμο στο:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0299 :FIN:EL:PDF> [Πρόσβαση: 20/2/2009]
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2006), Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με μια *Θεματική Στρατηγική για το Αστικό Περιβάλλον*, COM(2005) 718 τελικό. Διαθέσιμο στο:
http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=el&type_doc=COMfinal&an_doc=2005&nu_doc=718 [Πρόσβαση:22/3/2009]
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2008), *Πράσινη Βίβλος για την Εδαφική Συνοχή. Μετατροπή της εδαφικής ποικιλομορφίας σε προτέρημα*, COM (2008) 616 τελικό. Διαθέσιμο στο:
http://ec.europa.eu/regional_policy/consultation/terco/paper_terco_el.pdf [Πρόσβαση: 13/2/2009]
- Επιτροπή Περιφερειακής Ανάπτυξης. (2005), *Έγγραφο Εργασίας επί της πρότασης κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης*.
Διαθέσιμο στο:
http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dt/552/552546/552546e1.pdf [9/2/2009]

- Επιτροπή Περιφερειακής Ανάπτυξης (2009), Έκθεση Σχετικά με την Πράσινη Βίβλο για την Εδαφική Συνοχή και το στάδιο της συζήτησης σχετικά με την μελλοντική μεταρρύθμιση της πολιτικής συνοχής, (2008/2174(INI)), Διαθέσιμο στο: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2009-0083+0+DOC+XML+V0//EL> [Πρόσβαση: 13/2/2009]
- Επιτροπή των Περιφερειών (2001), Διευρωπαϊκή Συνεργασία των Περιφερειακών Αρχών: Νέες Προκλήσεις και Απαραίτητα Μελλοντικά Βήματα για τη Βελτίωση της Συνεργασίας, Μελέτες ΕΤΠ E-2/2002.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1995), Ευρώπη 2000+. Συνεργασία για τη χωροταξία στην Ευρώπη, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1998), Αειφόρος Αστική Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Πλαίσιο Δράσης, COM(1998)605 τελικό Διαθέσιμο στο: http://www.teiser.gr/geoplir/mathima701.files/16012004/Aeiforos_Astiki_Anaptixi_Plai_sio_Drasis_EE.pdf [Πρόσβαση: 24/3/2009]
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1999), Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1999 β), Πρόγραμμα Δράσης 2000: Για μια ισχυρότερη και ευρύτερη Ευρώπη, Πρόγραμμα Δημοσιεύσεων Προτεραιότητας Χ/Δ/5, Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/agenda2000/public_el.pdf [Πρόσβαση:20/3/2009]
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2004), Νέα εταιρική σχέση για τη συνοχή: σύγκλιση, ανταγωνιστικότητα, συνεργασία - Τρίτη Έκθεση για την Οικονομική και Κοινωνική Συνοχή, COM/2004/107, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο. Διαθέσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0107:FIN:EL:PDF> [Πρόσβαση:26/2/2009]
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2008), Info regio Panorama, Πολιτική Συνοχής της ΕΕ 1998-2008: Επένδυση στο μέλλον της Ευρώπης, Αριθμός 26, Εκδόσεις: Raphael Goulet, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΓΔ Περιφερειακής Πολιτικής, Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag26/mag26_el.pdf [Πρόσβαση:28/4/2009]
- Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, (2007), Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Εδαφική Ατζέντα» (2007/C 168/93), Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C 168, 20/07/2007, σ. 0016 – 0021. Διαθέσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:168:0016:0021:EL:PDF> [Πρόσβαση:20/2/2009]
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (1998), Έκθεση σχετικά με την Ενίσχυση της Κοινοτικής πολιτικής για το Αστικό Περιβάλλον, (1996/2147(INI)).
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2005), Έκθεση Σχετικά με την Αστική Διάσταση στο Πλαίσιο της Διεύρυνσης, (2004/2258(INI)), Διαθέσιμο στο: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A6-2005-0272&language=EL&mode=XML> [Πρόσβαση: 20/3/2009]

- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2008), Ψήφισμα σχετικά με την παρακολούθηση της εφαρμογής της εδαφικής ατζέντας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Χάρτη της Λειψίας: προς ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα δράσης για τη χωροταξική ανάπτυξη και την εδαφική συνοχή [2007/2190(INI)] Διαθέσιμο στο: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef--//EP//TEXT+REPORT+A6-2008-0028+0+DOC+XML+V0//EL> [Πρόσβαση 20/2/2009]
- Θωΐδου, Ε. (2004), «Χωρική Ολοκλήρωση των Πολιτικών και Χωρική Ανάπτυξη: Ευρωπαϊκές Προοπτικές και Ελληνική Εμπειρία», στο Γρ. Καυκαλάς (Επιμέλεια), *Ζητήματα Χωρικής Ανάπτυξης: Θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- Καμχής, Μ. (2007), *Η Ενοποίηση του Ευρωπαϊκού Χώρου 1986 – 2006 : Ένα Σχεδιαστικό Εγχείρημα Μεγάλης Κλίμακας*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- Καμχής, Μ. (2008), «Ευρωπαϊκός χώρος και εδαφική συνοχή. Από την Ενιαία Πράξη στη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη», στο έργο Γ. Γιαννακούρου (επιμέλεια), «Μεταρρυθμιστική Συνθήκη και Εδαφική Συνοχή», *Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική*, τεύχος 10, σ. 201-217.
- Καυκαλάς, Γρ. (2000), «Προοπτικές της Ευρωπαϊκής ενοποίησης και τάσεις συγκρότησης του νέου Ευρωπαϊκού χώρου», στο Ε. Ανδρικοπούλου και Γρ. Καυκαλάς (Επιμέλεια), *Ο Νέος Ευρωπαϊκός Χώρος: Η διεύρυνση και η γεωγραφία της Ευρωπαϊκής ανάπτυξης*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών θεμάτων
- Κοινοτική Πρωτοβουλία URBAN II (2001), Πρόγραμμα: «ΚΟΜΟΤΗΝΗ: ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΟΛΗ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ 2001 – 2006». Διαθέσιμο στο: http://www.urban.gr/images/other/EP-Komotini_URBAN-II.pdf [Πρόσβαση: 2/5/2009]
- Κοινοτική Πρωτοβουλία Urban II Ellas (2001), Πρόγραμμα: «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΑΖΩΟΓΟΝΗΣΗΣ ΠΕΡΑΜΑΤΟΣ 2001 - 2006». Διαθέσιμο στο: http://www.urban.gr/images/other/EP-Perama_URBAN-II.pdf [Πρόσβαση: 2/5/2009]
- Κοκκώσης, Χ. (2005), «Πολιτικές για το περιβάλλον στις πόλεις», στο έργο Οικονόμου, Δ. και Πετράκος, Γ., *Η ανάπτυξη των Ελληνικών πόλεων*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας – Gutenberg, Βόλος.
- Λαγουδάκη, Τ. (2005), «Αυτοδιοίκηση – Νέος Ρόλος & Προκλήσεις για το Χωροταξικό & Πολεοδομικό Σχεδιασμό», *Επιτροπή Περιβάλλοντος της ΚΕΔΚΕ*, διαθέσιμο στο: http://library.tee.gr/digital/ker/ker_m271/ker_m271_lagoudaki.pdf [Πρόσβαση:22/6/2009]
- Ματθαίου, Π. (1995), «Ο ρόλος της Τ.Α. κατά τη διαδικασία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης», στο *Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης, Τόμος II: Χωροταξικός και Περιφερειακός Προγραμματισμός*, Αθήνα, Τόπος, Επιθεώρηση Αστικών και Περιφερειακών Μελετών.
- Μανωλά-Γκούντρα, Κ. (2007), «Κοινοτική πρωτοβουλία Urban»: Πολιτικές για τον Αστικό Χώρο και Εφαρμογές», Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, Αθήνα.

- Μητούλα, Ρ. (Αχρονολόγητο), *Ανθρωπολογικές Προσεγγίσεις της Πόλης απο την Ευρωπαϊκή Ένωση*, Διαθέσιμο στο: courses.arch.ntua.gr/fsr/109790/Roidv_Mhtoyla.doc [Πρόσβαση: 20/3/2009]
- Μούσης, Ν. (2005), *Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο – Οικονομία – Πολιτική*, Ενδέκατη αναθεωρημένη έκδοση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- Νικολάου, Α. (1994), *Αναγκαιότητα και Συγκρότηση της Ευρωπαϊκής Χωροταξικής Πολιτικής*, ΤΟΠΟΣ, No. 8, σ. 235-57.
- Χάρτης της Λειψίας για τις Βιώσιμες Ευρωπαϊκές Πόλεις (2007), CDR 163/2007, Διαθέσιμο στο: <http://www.eukn.org/binaries/eukn/eukn/policy/2007/8/leipzig-charta-adr-gr.pdf> [Πρόσβαση: 20/3/2009]
- Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος (2004), *Η Συμβολή της Στρατηγικής της Λισσαβόνας στο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο*, Διαθέσιμο στο: www.oke.gr/gnomes/114.doc [Πρόσβαση: 9/2/2009]
- Οικονόμου, Δ. (2008), *Χωροταξική Πολιτική*, Διδακτικές Σημειώσεις, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος.
- Πετράκος, Γ. και Ψυχάρης, Γ. (2004), *Η Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- Πρόταση Urban II Δήμου Ηρακλείου Κρήτης (2001), *Κοινοτική Πρωτοβουλία Urban II Ellas*, Πρόγραμμα « Οικονομικής και Κοινωνικής Αναζωογόνησης των υποβαθμισμένων περιοχών του Δυτικού Παραλιακού Μετώπου Ηρακλείου Κρήτης, 2001 – 2006». Διαθέσιμο στο: http://www.urban.gr/images/other/egekrimeno_programma.pdf [Πρόσβαση: 2/5/2009]
- Σειτανίδης, Σ. (2008), *Πολιτική Μεταφορών και Εδαφική Συνοχή – Η Περίπτωση της Εγνατίας Οδού στο Βορειοελλαδικό Χώρο*, Παρατηρητήριο Εγνατίας Οδού, Διαθέσιμο στο: http://observatory.egnatia.gr/reports/2008/cohesion-transport_report_iune2008.pdf [Πρόσβαση: 9/2/2009]
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2008), Ανακοινωθέν Τύπου, 2905η σύνοδος του Συμβουλίου Παιδεία, Νεολαία και Πολιτισμός, Διαθέσιμο στο: www.consilium.eu.int/uedocs/NewsWord/el/educ/105243.doc [Πρόσβαση: 21/23/2009]
- Τζίκα- Χατζοπούλου, Α. (2007), *Δημόσια έργα: Εθνική και Κοινοτική Νομοθεσία*, Τόμος Β', Εκδόσεις Παπασωτηρίου, Αθήνα.
- Τοπάλογλου, Λ. και Πετράκος, Γ. (2008), «Η οικονομική γεωγραφία των συνόρων. Μια συνοπτική βιβλιογραφική επισκόπηση», *Σειρά Ερευνητικών Εργασιών*, 14(6): 105-118, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Διαθέσιμο στο: http://www.prd.uth.gr/research/DP/2008/uth-prd-dp-2008-6_gr.pdf [Πρόσβαση: 26/4/2009]

- Τσέτσης, Σ. (1996), *Προς μια Ευρωπαϊκή Χωροταξική Πολιτική : Αστικοί Μετασχηματισμοί σε μια Μετεξελισσόμενη Ευρώπη*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- Τσούκαλης, Λ. (2000), «Η Ευρωπαϊκή Ατζέντα: Παγκοσμιοποίηση, συνοχή και νομιμοποίηση», στο Ε. Ανδρικοπούλου και Γρ. Καυκαλάς (Επιμέλεια), *Ο Νέος Ευρωπαϊκός Χώρος: Η διεύρυνση και η γεωγραφία της Ευρωπαϊκής ανάπτυξης*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών θεμάτων
- ΦΕΚ 207/Α'/07.10.19, Νόμος 2742/99, «Χωροταξικός Σχεδιασμός και Αειφόρος Ανάπτυξη και άλλες διατάξεις».

III. Πηγές από το Διαδίκτυο

- Ενιαία Ευρωπαϊκής Πράξη, Σύνοψη της Νομοθεσίας στην Ηλεκτρονική Διεύθυνση: http://europa.eu/scadplus/treaties/singleact_el.htm [Πρόσβαση: 9/2/2009]
- Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), Σύνοψη Νομοθεσίας <http://europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/l60015.htm> [Πρόσβαση: 9/2/2009]
- Συνθήκη ΕΟΚ, πρωτότυπο κείμενο – μη ενοποιημένη έκδοση, στην Ηλεκτρονική διεύθυνση http://europa.eu/scadplus/treaties/eec_el.htm [Πρόσβαση: 9/2/2009]
- Συνθήκη του Μάαστριχτ, Σύνοψη Νομοθεσίας, στην Ηλεκτρονική Διεύθυνση http://europa.eu/scadplus/treaties/maastricht_el.htm [Πρόσβαση: 9/2/2009]
- Trattato che istituisce la Comunità Economica Europea (CEE) http://it.wikisource.org/wiki/Trattato_che_istituisce_la_Comunit%C3%A0_economic_a_europea_-_Trattato,_Roma,_25_marzo_1957/Trattato [Πρόσβαση: 9/2/2009]
- <http://www.urbanaudit.org/> [Πρόσβαση: 20/3/2009]
- http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/inte2/inte2c.htm [Πρόσβαση: 26/4/2009]
- <http://www.interreg.gr/default.aspx?lang=el-GR&loc=1&page=254> [Πρόσβαση: 26/4/2009]
- <http://www.interreg.gr/default.aspx?lang=el-GR&loc=1&page=314> [Πρόσβαση: 26/4/2009]
- <http://www.interreg.gr/default.aspx?lang=el-GR&loc=1&page=243> [Πρόσβαση: 26/4/2009]
- www.espa.gr [Πρόσβαση: 20/3/2009]
- http://www.epper.gr/sp_anaaxona.htm, Τεχνικό Δελτίο Μέτρου 7.1 [Πρόσβαση: 20/3/2009]
- <http://www.espa.gr/Shared/Download.aspx?cat=attachments&type=Documents&fileid=88> [Πρόσβαση: 20/3/2009]

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000097992

